

2022 M. RUGPJŪČIO 19 D.

# Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 m. programos priemonių įtakos didinant ūkių gyvybingumą ir visų tipų žemės ūkio veiklos konkurencingumą ir skatinant inovacines ūkio technologijas tyrimas

## GALUTINĖ ATASKAITA



Paslaugos atliktos Žemės ūkio ministerijos užsakymu pagal 2021 m. gruodžio 13 d. sutartį Nr. 8P-21-190. Finansuojama Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 m. programos techninės pagalbos lėšomis.

Sutarties informacija:  
Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonių įtakos, didinant ūkių gyvybingumą ir visų tipų žemės ūkio veiklos konkurencingumą ir skatinant inovacines ūkių technologijas tyrimo paslaugų sutartis Nr. 8P-21-190, sudaryta 2021 m. gruodžio mėn. 13 d. tarp Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos ir UAB „BGI Consulting“

Perkančioji organizacija:  
Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija

Paslaugų teikėjas:  
UAB „BGI Consulting“

Paslaugos suteiktos 2021 m. gruodžio mėn. 13 d. – 2022 m. rugpjūčio mėn. 19 d.

Dėl detalesnės informacijos apie tyrimų studiją kreiptis:

Jonas Jatkauskas  
UAB „BGI Consulting“ direktorius  
Aukštaičių g. 7, LT-11341, Vilnius  
Tel.: +370 5 215 4075  
El. p.: [jonas@bgiconsulting.lt](mailto:jonas@bgiconsulting.lt)  
[www.bgiconsulting.lt](http://www.bgiconsulting.lt)

*Tyrimų komandos nuomonė nebūtinai sutampa su Perkančiosios organizacijos nuomone*

## TURINYS

TURINYS .....	3
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	5
LENTELIŲ SĄRAŠAS .....	8
NAUDOJAMOS SANTRUMPOS .....	11
ĮVADAS .....	12
1. TYRIMO PAGRINDAS.....	14
1.1 TYRIMO TIKSLAS IR UŽDAVINIAI .....	14
1.2 TYRIMO OBJEKTAS.....	14
2. TYRIMO METODIKA .....	18
2.1 INVESTICIJŲ INVENTORIZAVIMAS.....	18
2.2 INVESTICIJŲ ANALIZĖ .....	20
2.2.1 VERTINIMO POŽIŪRIS .....	20
2.2.2 KONKURENCINGUMO VERTINIMO METODOLOGIJA .....	23
2.2.2.1 KONTRAFAKTINIS POVEIKIO VERTINIMAS.....	27
2.2.2.2 INVESTICIJŲ ANALIZĖ MAKRO LYGMENIU .....	32
3. KONKURENCINGUMO VERTINIMAS.....	38
3.1 2A „VISŲ ŪKIŲ EKONOMINĖS VEIKLOS REZULTATŲ GERINIMAS IR PALANKESNIŲ SĄLYGŲ ŪKIŲ RESTRUKTŪRIZAVIMUI IR MODERNIZAVIMUI SUDARYMAS, VISŲ PIRMA SIEKIANT INTENSIVINTI DALYVAVIMĄ RINKOJE IR ORIENTAVIMĄ, TAIP PAT ŽEMĖS ŪKIO ĮVAIRINIMĄ“ TIKSLINĖS SRITIES ANALIZĖ 38	
3.1.1 VEIKLOS SRITIES M04.1 „PARAMA INVESTICIJOMS Į ŽEMĖS ŪKIO VALDAS“ ANALIZĖ .....	46
3.1.2 VEIKLOS SRITIES M04.3.1 „PARAMA ŽEMĖS KONSOLIDACIJAI“ ANALIZĖ.....	67
3.1.3 VEIKLOS SRITIES M04.3.2 „PARAMA ŽEMĖS ŪKIO VANDENTVARKAI“ ANALIZĖ.....	69
3.1.4 VEIKLOS SRITIES M06.3 „PARAMA SMULKIESIEMS ŪKIAMS“ ANALIZĖ .....	72
3.1.5 VEIKLOS SRITIES M16.1 „PARAMA EIP VEIKLOS GRUPĖMS KURTI IR JŲ VEIKLAI VYSTYTI“ ANALIZĖ 81	
3.1.6 VEIKLOS SRITIES M16.3 „PARAMA SMULKIŲ ŪKIO SUBJEKTŲ BENDRADARBIAVIMUI“ ANALIZĖ 83	
3.2 2A „VISŲ ŪKIŲ EKONOMINĖS VEIKLOS REZULTATŲ GERINIMAS IR PALANKESNIŲ SĄLYGŲ ŪKIŲ RESTRUKTŪRIZAVIMUI IR MODERNIZAVIMUI SUDARYMAS, VISŲ PIRMA SIEKIANT INTENSIVINTI DALYVAVIMĄ RINKOJE IR ORIENTAVIMĄ, TAIP PAT ŽEMĖS ŪKIO ĮVAIRINIMĄ“ TIKSLINĖS SRITIES POVEIKIO APIBENDRINTAS VERTINIMAS.....	91
3.3 2B „PALANKESNIŲ SĄLYGŲ SUDARYMAS REIKIAMOS KVALIFIKACIJOS ŪKININKAMS PRADĖTI VEIKLĄ ŽEMĖS ŪKIO SEKTORIJE IR, VISŲ PIRMA, KARTŲ KAITOS PALENGVINIMUI“ TIKSLINĖS SRITIES ANALIZĖ .....	102
3.3.1 VEIKLOS SRITIES M06.1 „PARAMA JAUNŲJŲ ŪKININKŲ ĮSIKŪRIMUI“ ANALIZĖ .....	106
3.4 2B „PALANKESNIŲ SĄLYGŲ SUDARYMAS REIKIAMOS KVALIFIKACIJOS ŪKININKAMS PRADĖTI VEIKLĄ ŽEMĖS ŪKIO SEKTORIJE IR, VISŲ PIRMA, KARTŲ KAITOS PALENGVINIMUI“ TIKSLINĖS SRITIES APIBENDRINTAS VERTINIMAS .....	115

3.5	2C+ „MIŠKININKYSTĖS EKONOMINĖS VERTĖS DIDINIMAS IR MIŠKO PLOTŲ PLĖTRA“ TIKSLINĖS SRITIES ANALIZĖ .....	118
3.5.1	VEIKLOS SRITIES M04.3.3 „PARAMA MIŠKŲ INFRASTRUKTŪRAI GERINTI“ ANALIZĖ ....	122
3.5.2	VEIKLOS SRITIES M08.6 „INVESTICIJOS Į MIŠKININKYSTĖS TECHNOLOGIJAS“ ANALIZĖ	123
3.6	2C+ „MIŠKININKYSTĖS EKONOMINĖS VERTĖS DIDINIMAS IR MIŠKO PLOTŲ PLĖTRA“ TIKSLINĖS SRITIES APIBENDRINTAS VERTINIMAS .....	130
3.7	MAKRO LYGMENS ANALIZĖ.....	132
3.7.1	ŪKININKAVIMO TVARUMO SITUACIJA 2014–2020 M. LAIKOTARPIU .....	132
3.7.2	ŪKININKAVIMO KONKURENCINGUMO IŠTEKLIŲ SITUACIJA 2014–2020 M. LAIKOTARPIU	135
3.7.3	KONKURENCINGUMO REZULTATYVUMO SITUACIJA 2014–2020 M. LAIKOTARPIU .....	138
3.7.4	KONKURENCINGUMO INDEKSO RAIDA 2014–2020 M.....	139
4.	TYRIMO APIBENDRINIMAS, IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS.....	140
4.1	ATSAKYMAS Į TS VERTINIMO KLAUSIMĄ 10.1.1.....	140
4.2	ATSAKYMAS Į TS VERTINIMO KLAUSIMĄ 10.1.2.....	160
4.3	ATSAKYMAS Į TS VERTINIMO KLAUSIMĄ 10.1.3.....	162
4.4	ATSAKYMAS Į TS VERTINIMO KLAUSIMĄ 10.1.4.....	163
4.5	ATSAKYMAS Į TS VERTINIMO KLAUSIMĄ 10.1.5.....	165
4.6	ATSAKYMAS Į TS VERTINIMO KLAUSIMĄ 10.1.6, 10.1.7 BEI 10.1.8 .....	167
	PRIEDAI.....	178
	1 PRIEDAS. PRIEMONĖS, KURIŲ ATŽVILGIU NEBUVO TAIKYTAS KONTRAFAKTINIO POVEIKIO VERTINIMAS	179
	2 PRIEDAS. VED KOMPONENČIŲ KLASIFIKACIJA.....	181
	3 PRIEDAS. KONKURENCINGUMO INDEKSO RODIKLIŲ KORELIACINĖ ANALIZĖ.....	184
	4 PRIEDAS. RESPONDENTŲ SĄRAŠAS.....	186
	5 PRIEDAS. EKSTRAPOLIAVIMO APRAŠAS .....	187
	6 PRIEDAS. ATVEJO STUDIJA .....	188
	7 PRIEDAS. KONKURENCINGUMO INDEKSO ATSKIRŲ SUBINDEKSŲ RODIKLIŲ REIKŠMĖS .....	195
	8 PRIEDAS. LITERATŪROS SĄRAŠAS .....	198
	9 PRIEDAS. ŪKIŲ VALDŲ RAIDA IR PASISKIRSTYMAS PAGAL ŪKIŲ DYDŽIUS 2014–2021 M. LAIKOTARPIU .....	200

## PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 PAVEIKSLAS. KONKURENCINGUMO PIRAMIDĖS MODELIS .....	22
2 PAVEIKSLAS. VIDUTINIO INTERVENCIJŲ POVEIKIO TIRIAMŲJŲ GRUPEI ANALIZĖS METODO ILIUSTRACIJA .....	31
3 PAVEIKSLAS. 2A TIKSLINĖS SRITIES KAITOS TEORIJA .....	41
4 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M04.1 PARAMOS GAVĖJŲ ATSAKYMAI Į KLAUSIMĄ „ĮVARDINKITE SKIRTINGŲ FINANSAVIMO / PAJAMŲ ŠALTINIŲ ĮTAKĄ JŪSŲ ŪKININKAVIMO VEIKLOS GYVYBINGUMUI?“ PRAŠOME ĮVERTINTI SKALĖJE NUO 1 IKI 5, KUR 1 REIŠKIA „LABAI MAŽA“, O 5 REIŠKIA „LABAI DIDELĖ“ (N=335).....	51
5 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M04.1 POVEIKIS PRODUKCIJOS KOKYBĖS GERĖJIMUI (RESPONDENTŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL PARAMOS SEKTORIŲ (N=375)).....	57
6 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M04.1 POVEIKIS PRODUKCIJOS KOKYBĖS GERĖJIMUI (RESPONDENTŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL ŪKIŲ DYDŽIUS (N=375)) .....	57
7 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M04.1 POVEIKIS PRODUKCIJOS ASORTIMENTO DIDĖJIMUI (RESPONDENTŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL PARAMOS SEKTORIUS (N=375)) .....	58
8 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M04.1 POVEIKIS PRODUKCIJOS ASORTIMENTO DIDĖJIMUI (RESPONDENTŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL ŪKIŲ DYDŽIUS (N=375)) .....	58
9 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M04.1 POVEIKIS DARBO UŽMOKESČIO DIDĖJIMUI (RESPONDENTŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL PARAMOS SEKTORIŲ (N=375)).....	59
10 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M04.1 POVEIKIS DARBO UŽMOKESČIO DIDĖJIMUI (RESPONDENTŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL ŪKIŲ DYDŽIUS (N=375)) .....	59
11 PAVEIKSLAS. M04.1 PARAMOS POVEIKIS INOVACIJOMS (N=364).....	59
12 PAVEIKSLAS. M04.1 PARAMOS POVEIKIS INOVACIJŲ TIPAMS (N=364).....	60
13 PAVEIKSLAS. M04.1 PARAMOS POVEIKIS PARAMOS GAVĖJŲ VED RAIDAI ANTRO SCENARIJAUS ATVEJU .....	62
14 PAVEIKSLAS. M04.1 PARAMOS POVEIKIS PARAMOS GAVĖJŲ VED RAIDAI SKIRTINGUOSE PARAMOS SEKTORIUOSE.....	63
15 PAVEIKSLAS. M04.1 PARAMOS POVEIKIS PARAMOS GAVĖJŲ VED SKIRTINGŲ DYDŽIŲ ŪKIUOSE .....	63
16 PAVEIKSLAS. M04.1 „PARAMA INVESTICIJOMS Į ŽEMĖS ŪKIO VALDAS“ VEIKLOS SRITIES PARAMOS ADMINISTRAVIMO PROCEDŪRŲ VERTINIMAS (N=342).....	64
17 PAVEIKSLAS. M04.1 „PARAMA INVESTICIJOMS Į ŽEMĖS ŪKIO VALDAS“ ALTERNATYVIOS PARAMOS TEIKIMO GALIMYBĖS (N=342) .....	64
18 PAVEIKSLAS. M04.1 „PARAMA INVESTICIJOMS Į ŽEMĖS ŪKIO VALDAS“ VEIKLOS SRITIES EKONOMINIO GYVYBINGUMO REIKALAVIMŲ VERTINIMAS (PAGAL ŪKIŲ DYDŽIUS) (N=346) .....	65
19 PAVEIKSLAS. M04.1 PARAMOS GAVĖJAI, ĮSITRAUKĘ Į BENDRADARBIAVIMO FORMATUS (N=364) ..65	
20 PAVEIKSLAS. M04.1 PARAMOS GAVĖJAI, KURIE SVARSTYTŲ ĮSITRAUKTI Į BENDRADARBIAVIMO FORMATUS, JEIGU GAUTŲ PAPILDOMŲ BALŲ PARAMOS PARAIŠKOS TEIKIMO PROCESĖ (N=156).....	66
21 PAVEIKSLAS. PRIEŽASTYS, KODĖL PARAMOS M04.1 GAVĖJAI NEĮSITRAUKTŲ Į BENDRADARBIAVIMO FORMATUS (N=29).....	66
22 PAVEIKSLAS. VEIKLOS M04.3.2 RESPONDENTŲ IDENTIFIKUOTOS PRIEŽASTYS, KODĖL BUVO KREIPTASI PARAMOS VANDENTVARKAI (N=19).....	70
23 PAVEIKSLAS. VEIKLOS M04.3.2 PAKANKAMUMO VERTINIMAS (N=19).....	70
24 PAVEIKSLAS. VEIKLOS M04.3.2 SAVALAIKIŠKUMO VERTINIMAS (N=19) .....	70

25 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M06.3 POVEIKIS PRODUKCIJOS KOKYBĖS GERĖJIMUI (RESPONDENTŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL PARAMOS SEKTORIŲ (N=594)).....	75
26 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M06.3 POVEIKIS PRODUKCIJOS ASORTIMENTO DIDĖJIMUI (RESPONDENTŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL PARAMOS SEKTORIŲ (N=583)).....	76
27 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M06.3 INDĖLIS ATLYGINIMŲ DIDĖJIMUI (RESPONDENTŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL PARAMOS SEKTORIŲ (N=574)).....	76
28 PAVEIKSLAS. M06.3 PARAMOS POVEIKIS INOVACIJŲ RAIDAI (N=558).....	77
29 PAVEIKSLAS. M06.3 PARAMOS POVEIKIS INOVACIJŲ RAIDAI (II) (N=346).....	77
30 PAVEIKSLAS. M06.3 „PARAMA SMULKIESIEMS ŪKIAMS“ VEIKLOS SRITIES PARAMOS ADMINISTRAVIMO PROCEDŪRŲ VERTINIMAS (N=526).....	78
31 PAVEIKSLAS. M06.3 „PARAMA SMULKIESIEMS ŪKIAMS“ VEIKLOS SRITIES REIKALAVIMŲ VERTINIMAS (PAGAL APYVARTOS GRUPES) (N=546).....	79
32 PAVEIKSLAS. M06.3 PARAMOS GAVĖJAI, ĮSITRAUKĘ Į BENDRADARBIAVIMO FORMATUS (N=580) ..	79
33 PAVEIKSLAS. M06.3 PARAMOS GAVĖJAI, KURIE SVARSTYTŲ ĮSITRAUKTI Į BENDRADARBIAVIMO FORMATUS, JEIGU GAUTŲ PAPILDOMŲ BALŲ PARAMOS PARAIŠKOS TEIKIMO PROCESĖ (N=513).....	80
34 PAVEIKSLAS. PRIEŽASTYS, KODĖL PARAMOS M06.3 GAVĖJAI NEĮSITRAUKTŲ Į BENDRADARBIAVIMO FORMATUS (N=82).....	80
35 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M16.3 POVEIKIS PRODUKCIJOS KOKYBĖS GERĖJIMUI (RESPONDENTŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL PARAMOS SEKTORIŲ (N=17)) .....	86
36 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M16.3 POVEIKIS PRODUKCIJOS ASORTIMENTO DIDĖJIMUI (RESPONDENTŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL PARAMOS SEKTORIŲ (N=17)) .....	86
37 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M16.3 POVEIKIS PRODUKCIJOS DARBO UŽMOKESČIO DIDĖJIMUI (RESPONDENTŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL PARAMOS SEKTORIŲ (N=17)) .....	86
38 PAVEIKSLAS. M16.3 PARAMOS POVEIKIS INOVACIJŲ RAIDAI (N=16).....	87
39 PAVEIKSLAS. M16.3 PARAMOS POVEIKIS INOVACIJŲ RAIDAI (II) (N=16).....	87
40 PAVEIKSLAS. M16.3 „PARAMA SMULKIŲ ŪKIO SUBJEKTŲ BENDRADARBIAVIMUI“ VEIKLOS SRITIES REIKALAVIMŲ VERTINIMAS (PAGAL APYVARTOS GRUPES) (N=16).....	88
41 PAVEIKSLAS. M16.3 „PARAMA SMULKIŲ ŪKIO SUBJEKTŲ BENDRADARBIAVIMUI“ VEIKLOS SRITIES GYVYBINGUMO REIKALAVIMŲ VERTINIMAS (N=16).....	89
42 PAVEIKSLAS. M16.3 „PARAMA SMULKIŲ ŪKIO SUBJEKTŲ BENDRADARBIAVIMUI“ VEIKLOS SRITIES BENDRADARBIAVIMO VERTINIMAS (N=16) .....	89
43 PAVEIKSLAS. COVID-19 PANDEMĖJOS ĮTAKA (N=16).....	90
44 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M04.1 POVEIKIS DARBO NAŠUMUI ŽEMĖS ŪKYJE .....	96
45 PAVEIKSLAS. M04.1, M06.3 BEI M16.3 INVESTICIJŲ POVEIKIS ŽEMĖS ŪKIO GAMYBOS VEIKSNIŲ PAJAMOMS.....	97
46 PAVEIKSLAS. M04.1, M06.3 BEI M16.3 INVESTICIJŲ POVEIKIS ŽEMĖS ŪKIO VERSLO PAJAMOMS.....	98
47 PAVEIKSLAS. 2B TIKSLINĖS SRITIES KAITOS TEORIJA .....	104
48 PAVEIKSLAS. M06.1 PARAMOS GAVĖJAI, ĮSITRAUKĘ Į BENDRADARBIAVIMO FORMATUS (N=149).....	111
49 PAVEIKSLAS. M06.1 PARAMOS GAVĖJAI, KURIE SVARSTYTŲ ĮSITRAUKTI Į BENDRADARBIAVIMO FORMATUS, JEIGU GAUTŲ PAPILDOMŲ BALŲ PARAMOS PARAIŠKOS TEIKIMO PROCESĖ (N=126).....	111
50 PAVEIKSLAS. PRIEŽASTYS, KODĖL PARAMOS M06.1 GAVĖJAI NEĮSITRAUKTŲ Į BENDRADARBIAVIMO FORMATUS (N=16).....	112
51 PAVEIKSLAS. M06.1 „PARAMA JAUNŲJŲ ŪKININKŲ ĮSIKŪRIMUI“ VEIKLOS SRITIES REIKALAVIMŲ VERTINIMAS (PAGAL APYVARTOS GRUPES) (N=141) .....	112
52 PAVEIKSLAS. M06.1 „PARAMA JAUNŲJŲ ŪKININKŲ ĮSIKŪRIMUI“ VEIKLOS SRITIES REIKALAVIMŲ VERTINIMAS (N=143).....	112

53 PAVEIKSLAS. M06.1 „PARAMA JAUNŪJŲ ŪKININKŲ ĮSIKŪRIMUI“ VEIKLOS SRITIES REIKALAVIMŲ VERTINIMAS (N=143) .....	113
54 PAVEIKSLAS. COVID-19 PANDEMIJOS ĮTAKA (N=140).....	114
55 PAVEIKSLAS. INVESTICIJŲ POVEIKIS UŽIMTUMUI ŠALYJE 2013–2020 M. LAIKOTARPIU .....	116
56 PAVEIKSLAS. 2C+ TIKSLINĖS SRITIES KAITOS TEORIJA.....	120
57 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M08.6 POVEIKIS PRODUKCIJOS KOKYBĖS GERĖJIMUI (N=29) .....	125
58 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M08.6 POVEIKIS PRODUKCIJOS ASORTIMENTO DIDĖJIMUI (N=29) .....	125
59 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M08.6 POVEIKIS DARBO UŽMOKESČIO DIDĖJIMUI (N=29) .....	126
60 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M08.6 POVEIKIS INOVACIJŲ PLĖTRAI (I) (N=29)) .....	126
61 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M08.6 POVEIKIS INOVACIJŲ PLĖTRAI (II) (N=29)).....	126
62 PAVEIKSLAS. M08.6 „INVESTICIJOS Į MIŠKININKYSTĖS TECHNOLOGIJAS“ PRIEMONĖS ADMINISTRAVIMO EFEKTYUMAS (N=28).....	127
63 PAVEIKSLAS. M08.6 PARAMOS GAVĖJAI, ĮSITRAUKĘ Į BENDRADARBIAVIMO FORMATUS (N=28)..	128
64 PAVEIKSLAS. M08.6 PARAMOS GAVĖJAI, KURIE ĮSITRAUKTŲ Į BENDRADARBIAVIMO FORMATUS, JEIGU BŪTŲ SUTEIKIAMY PAPILDOMO BALAI (N=28).....	128
65 PAVEIKSLAS. COVID-19 PANDEMIJOS ĮTAKA (N=28) .....	129
66 PAVEIKSLAS. MIŠKININKYSTĖS SEKTORIAUS BPV, TENKANTI VIENAM UŽIMTAJAM LIETUVOJE IR ES .....	130
67 PAVEIKSLAS. TVARUMO DIMENSIJOS RAIDA 2014–2020 M. ....	134
68 PAVEIKSLAS. KONKURENCINGUMO IŠTEKLIŲ DIMENSIJOS RAIDA 2014–2020 M. ....	137
69 PAVEIKSLAS. KONKURENCINGUMO REZULTATYVUMO RAIDA 2010–2013 M. ....	138
70 PAVEIKSLAS. KONKURENCINGUMO INDEKSO RAIDA 2014–2020 M. ....	139
71 PAVEIKSLAS. ŪKIŲ VALDŲ RAIDA IR PASISKIRSTYMAS PAGAL ŪKIŲ DYDŽIUS 2014–2021 M. LAIKOTARPIU (TIK VALDOS, KURIŲ VED DIDESNIS NEI 8000 EUR).....	200
72 PAVEIKSLAS. ŪKIŲ VALDŲ RAIDA IR PASISKIRSTYMAS PAGAL ŪKIŲ DYDŽIUS 2014–2021 M. LAIKOTARPIU (TIK VALDOS, KURIŲ VED DIDESNIS NEI 4000 EUR).....	201

## LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 LENTELĖ. 2A TIKSLINĘ SRITĮ ĮGYVENDINANČIOMS PRIEMONĖMS SKIRTOS LĖŠOS .....	15
2 LENTELĖ. 2B TIKSLINĘ SRITĮ ĮGYVENDINANČIOMS PRIEMONĖMS SKIRTOS LĖŠOS .....	15
3 LENTELĖ. 2C+ TIKSLINĘ SRITĮ ĮGYVENDINANČIOMS PRIEMONĖMS SKIRTOS LĖŠOS .....	16
4 LENTELĖ. KPP 2-OJO PRIORITETO INTERVENCIJŲ FINANSINĖS APIMTYS .....	17
5 LENTELĖ. ANKETINIŲ APKLAUSŲ REPREZENTATYVUMO INFORMACIJA .....	26
6 LENTELĖ. ATRANKOS KRITERIJŲ TOLERANCIJOS RĖŽIAI SKIRTINGUOSE ATRANKOS ETAPUOSE .....	29
7 LENTELĖ. GALUTINAI SUFORMUOTŲ TIRIAMŲJŲ IR KONTROLINIŲ GRUPIŲ PANAŠUMAS .....	29
8 LENTELĖ. KONKURENCINGUMO INDEKSO RODIKLIAI .....	35
9 LENTELĖ. 2A TIKSLINĖS SRITIES INVESTICIJOS .....	39
10 LENTELĖ. 2A TIKSLINĖS SRITIES PRODUKTO RODIKLIŲ PASIEKIMAS .....	42
11 LENTELĖ. 2A TS TIKSLO RODIKLIO BEI KONKREČIŲ PRODUKTO RODIKLIŲ ĮGYVENDINIMAS.....	44
12 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M04.1 INVESTICIJŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL PARAMOS SEKTORIUS.....	47
13 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M04.1 INVESTICIJŲ PASISKIRSTYMAS PAMEČIUI IR PAGAL ŪKIŲ DYDŽIUS .....	48
14 LENTELĖ. M04.1 VEIKLOS SRITIES PARAMOS GAVĖJŲ ATSAKYMAI Į KLAUSIMĄ „AR BŪTUMĖTE ĮGYVENDINĘ INVESTICINĮ PROJEKTĄ, JEI NEBŪTUMĖT GAVĘ PARAMOS PAGAL VEIKLOS SRITĮ M04.1?“ (N=348).....	49
15 LENTELĖ. M04.1 VEIKLOS SRITIES PARAMOS GAVĖJŲ ATSAKYMAI Į KLAUSIMĄ „AR BŪTUMĖTE TEIKĖ PARAIŠKĄ PARAMAI GAUTI, JEI PARAMOS INTENSIVUMAS BUTŲ BUVĖS MAŽESNIS?“ (N=347).....	50
16 LENTELĖ. M04.1 VEIKLOS SRITIES PARAMOS GAVĖJŲ PASINAUDOJIMAS KITA PARAMA .....	52
17 LENTELĖ. M04.1 VEIKLOS SRITIES PARAMOS GAVĖJŲ PASINAUDOJIMO KITA PARAMA FINANSINĖS APIMTYS .....	53
18 LENTELĖ. M04.1 VEIKLOS SRITIES PROJEKTŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖ (I) SKIRTINGŲ DYDŽIŲ ŪKIUOSE .....	54
19 LENTELĖ. M04.1 VEIKLOS SRITIES PROJEKTŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖ (II) SKIRTINGŲ DYDŽIŲ ŪKIUOSE .....	55
20 LENTELĖ. M04.1 VEIKLOS SRITIES PROJEKTŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖ (I) SKIRTINGUOSE PARAMOS SEKTORIUOSE .....	55
21 LENTELĖ. M04.1 VEIKLOS SRITIES PROJEKTŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖ (II) SKIRTINGUOSE PARAMOS SEKTORIUOSE .....	56
22 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M04.1 ĮTAKA APLINKOSAUGINIAMS PARAMOS GAVĖJŲ ŪKINĖS VEIKLOS ASPEKTAMS (N=335) .....	61
23 LENTELĖ. COVID-19 PANDEMIJOS ĮTAKA VEIKLOS SRITIES M04.1 PARAMOS GAVĖJAMS (N=335) ...	67
24 LENTELĖ. VEIKLOS M04.3.1 PROJEKTŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖ .....	68
25 LENTELĖ. VEIKLOS M04.3.2 PROJEKTŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖ .....	69
26 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M06.3 INVESTICIJŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL PARAMOS SEKTORIUS.....	72
27 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M06.3 PARAMOS GAVĖJŲ PASINAUDOJIMAS KITA PARAMA .....	73
28 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M06.3 PARAMOS GAVĖJŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖ (I) .....	74
29 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M06.3 PARAMOS GAVĖJŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖ (II).....	75



30 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M06.3 ĮTAKA APLINKOSAUGINIAMS PARAMOS GAVĖJŲ ŪKINĖS VEIKLOS ASPEKTAMS (N=650).....	78
31 LENTELĖ. COVID-19 PANDEMIJOS POVEIKIS VEIKLOS SRITIES M06.3 PARAMOS GAVĖJŲ ĮVAIRIEMS ŪKININKAVIMO VEIKLOS ASPEKTAMS (N=650).....	81
32 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M16.3 INVESTICIJŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL PARAMOS SEKTORIUS.....	84
33 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M16.3 PARAMOS GAVĖJŲ PASINAUDOJIMAS KITA PARAMA.....	84
34 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M16.3 PARAMOS GAVĖJŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖ (I).....	85
35 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M16.3 PARAMOS GAVĖJŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖ (II).....	85
36 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M06.3 ĮTAKA APLINKOSAUGINIAMS PARAMOS GAVĖJŲ ŪKINĖS VEIKLOS ASPEKTAMS (N=650).....	88
37 LENTELĖ. ŪKIŲ KONKURENCINGUMO SITUACIJOS POKYČIAI 2013 – 2020 M. LAIKOTARPIU.....	94
38 LENTELĖ. ŪKIŲ KONKURENCINGUMO SITUACIJOS POKYČIAI.....	95
39 LENTELĖ. M04.1, M06.3 BEI M16.3 PARAMOS POVEIKIS APLINKOSAUGINIAMS IR ŪKININKAVIMO VEIKLOS TVARUMO ASPEKTAMS.....	100
40 LENTELĖ. APLINKOSAUGINIŲ IR ŪKININKAVIMO VEIKLOS TVARUMO ASPEKTŲ RAIDA 2013–2020 M. ....	101
41 LENTELĖ. 2B TIKSLINĖS SRITIES INVESTICIJOS.....	102
42 LENTELĖ. 2B TIKSLINĖS SRITIES PRODUKTO RODIKLIŲ PASIEKIMAS.....	105
43 LENTELĖ. 2B TIKSLINĖS SRITIES TIKSLO IR SPECIALIŲJŲ PRODUKTO RODIKLIŲ PASIEKIMAS.....	106
44 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M06.1 PASISKIRSTYMAS PAGAL PARAMOS SEKTORIUS.....	107
45 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M06.1 PARAMOS GAVĖJŲ PASINAUDIMAS KITA PARAMA.....	108
46 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M06.1 REZULTATYVUMO ANALIZĖ (I).....	109
47 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M06.1 REZULTATYVUMO ANALIZĖ (II).....	110
48 LENTELĖ. 2B TIKSLINĖS SRITIES INVESTICIJOS.....	118
49 LENTELĖ. 2C+ TIKSLINĖS SRITIES PRODUKTO RODIKLIŲ PASIEKIMAS.....	121
50 LENTELĖ. 2C+ TIKSLINĖS SRITIES TIKSLO RODIKLIŲ PASIEKIMAS.....	122
51 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M04.3.3 PARAMOS GAVĖJŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖ (I).....	123
52 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M04.3.3 PARAMOS GAVĖJŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖ (I).....	123
53 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M08.6 PARAMOS GAVĖJŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖ (I).....	124
54 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M08.6 PARAMOS GAVĖJŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖ (II).....	125
55 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M08.6 ĮTAKA APLINKOSAUGINIAMS PARAMOS GAVĖJŲ ŪKINĖS VEIKLOS ASPEKTAMS (N=180).....	127
56 LENTELĖ. TVARUMO DIMENSIJOS SUBINDEKSŲ VERČIŲ RAIDA 2014–2020 M.....	133
57 LENTELĖ. KONKURENCINGUMO IŠTEKLIŲ DIMENSIJOS SUBINDEKSŲ VERČIŲ RAIDA 2014–2020 M. ....	136
58 LENTELĖ. 2-O KPP PRIORITETO INVESTICIJŲ MASTAS.....	140
59 LENTELĖ. 2-O KPP PRIORITETO INVESTICIJOMS TAIKOMI PARAMOS ADMINISTRAVIMO INSTRUMENTAI SIEKiant GERIAU ATLIEPTI TIKSLINIŲ SRIČIŲ POREIKIUS.....	141
60 LENTELĖ. VEIKLOS SRIČIŲ M04.1, M06.1, M06.3, M16.3, M08.6 BEI INFRASTRUKTŪRINĖS INVESTICIJOS.....	143
61 LENTELĖ. 2-O KPP PRIORITETO TIKSLINIŲ SRIČIŲ TIKSLO IR SPECIALIŲJŲ PRODUKTŲ RODIKLIŲ PASIEKIMAS.....	145
62 LENTELĖ. VEIKLOS SRIČIŲ M04.1, M06.1, M06.3 BEI M16.3 PARAMOS GAVĖJŲ PASINAUDOJIMAS KITA PARAMA.....	146

63 LENTELĖ. VEIKLOS SRIČIŲ M04.1, M06.1, M06.3, M08.6 BEI M16.3 PROJEKTŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖS SANTRAUKA .....	148
64 LENTELĖ. VEIKLOS SRIČIŲ M04.1, M06.1, M06.3, M08.6 BEI M16.3 POVEIKIS KIEKYBINĖS ANALIZĖS NEAPČIUOPIAMIEMS EKONOMINĖS VEIKLOS ASPEKTAMS .....	150
65 LENTELĖ. INFRASTRUKTŪRINIŲ PRIEMONIŲ REZULTATYVUMAS.....	150
66 LENTELĖ. ŪKIŲ KONKURENCINGUMO SITUACIJOS POKYČIAI 2013 – 2020 M. LAIKOTARPIU.....	154
67 LENTELĖ. ŪKIŲ KONKURENCINGUMO SITUACIJOS POKYČIAI SKIRTINGUOSE EKONOMINIUOSE SEKTORIUOSE 2013–2020 M. LAIKOTARPIU.....	155
68 LENTELĖ. SOCIO-EKONOMINIŲ RODIKLIŲ RAIDA IR INVESTICIJŲ ĮTAKA RAIDAI.....	157
69 LENTELĖ. M04.1, M06.3, M08.6 BEI M16.3 PARAMOS POVEIKIS APLINKOSAUGINIAMS ASPEKTAMS .....	159
70 LENTELĖ. APLINKOSAUGINIŲ IR ŪKININKAVIMO VEIKLOS TVARUMO ASPEKTŲ RAIDA 2013–2020 M. ....	160
71 LENTELĖ. COVID–19 POVEIKIS VEIKLOS SRIČIŲ M04.1, M06.1, M06.3, M08.6 BEI M16.3 PARAMOS GAVĖJAMS .....	166
72 LENTELĖ. PRIEMONĖS, KURIŲ ATŽVILGIU NEBUVO TAIKYTAS KONTRAFAKTINIO POVEIKIO VERTINIMAS.....	179
74 LENTELĖ. VED KOMPONENČIŲ KLASIFIKACIJA.....	181
74 LENTELĖ. KONKURENCINGUMO INDEKSO RODIKLIŲ KORELIACINĖ ANALIZĖ .....	184
76 LENTELĖ. PUSIAU STRUKTŪRUOTŲ INTERVIU RESPONDENTŲ SĄRAŠAS .....	186
78 LENTELĖ. TVARUMO DIMENSIJOS RODIKLIŲ RAIDA 2014–2020 M.....	195
79 LENTELĖ. MATERIALINĖS BAZĖS SUBINDEKSO RODIKLIŲ RAIDA 2014–2020 M. ....	196
80 LENTELĖ. ŪKININKAVIMO SĄLYGŲ SUBINDEKSO RODIKLIŲ RAIDA 2014–2020 M.....	196
81 LENTELĖ. ŽMOGIŠKŲJŲ IŠTEKLIŲ SUBINDEKSO RODIKLIŲ RAIDA 2014–2020 M.....	197

## NAUDOJAMOS SANTRUMPOS

<b>BSVS</b>	Bendroji stebėsenos ir vertinimo sistema
<b>BVP</b>	Bendrasis vidaus produktas
<b>BŽŪP</b>	Bendroji žemės ūkio politika
<b>Didelis ūkis</b>	Žemės ūkio valda, kurios VED viršija 100 000 Eur
<b>EK</b>	Europos Komisija
<b>ES</b>	Europos Sąjunga
<b>EŽŪFKP</b>	Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai
<b>KPP</b>	Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa
<b>MSI</b>	Mokslo ir studijų institucijos
<b>NMA</b>	Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos
<b>Smulkus ūkis</b>	Žemės ūkio valda, kurios VED siekia iki 25 000 Eur
<b>TS</b>	Techninė specifikacija
<b>ŪADT</b>	Ūkių apskaitos duomenų tinklas
<b>VED</b>	Valdos ekonominis dydis
<b>Vidutinis ūkis</b>	Žemės ūkio valda, kurios VED siekia nuo 25 000 Eur iki 100 000 Eur
<b>VPT</b>	Vidutinio intervencijų poveikio tiriamųjų grupei analizė
<b>VŽF</b>	VĮ „Valstybės žemės fondas“
<b>ŽŪM</b>	Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija
<b>ŽŪIKVC</b>	Valstybės įmonė „Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras“

## ĮVADAS

Remiantis 2021 m. gruodžio 13 d. sudaryta sutartimi Nr. 8P-21-190 dėl „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonių įtakos didinant ūkių gyvybingumą ir visų tipų žemės ūkio veiklos konkurencingumą ir skatinant inovacines ūkio technologijas“ tyrimo paslaugų tarp Perkančiosios organizacijos (PO) – Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos (ŽŪM) – ir paslaugų teikėjo UAB „BGI Consulting“, paslaugų teikėjas UAB „BGI Consulting“.

Galutinėje tyrimo ataskaitoje pateikiama informacija struktūruojama į penkias pagrindines dalis:

- **1 skyriuje pristatomas tyrimo pagrindas:** pristatomas tyrimo tikslas ir uždaviniai, detalizuojamas tyrimo objektas.
- **2 skyriuje pristatoma tyrimo metodika** (taikytas vertinimo modelis), kurią sudaro dvi pagrindinės dalys – investicijų inventorizavimas ir investicijų analizė. Šiame poskyryje detalizuojamas taikomas konkurencingumo vertinimo požiūris, pristatomas konkurencingumo piramidės modelis, teorija grįstas modelis, kontrafaktinis poveikio vertinimas bei pristatomi pagrindiniai taikyti vertinimo metodai.
- **3 skyriuje pristatomi konkurencingumo vertinimo rezultatai**, kurie detalizuojami pagal tikslinės veiklos sritis:
  - **3.1. poskyryje pristatomas 2A „Visų ūkių ekonominės veiklos rezultatų gerinimas ir palankesnių sąlygų ūkių restruktūrizavimui ir modernizavimui sudarymas, visų pirma siekiant intensyvinti dalyvavimą rinkoje ir orientavimą, taip pat žemės ūkio įvairinimą“ tikslinės srities vertinimas:** detalizuojama teorija grįsto vertinimo prieiga sudaryta tikslinės srities kaitos teorijos schema, pateikiama veiklos sričių M04.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“, M04.3.1 „Parama žemės konsolidacijai“, M04.3.2 „Parama žemės ūkio vandentvarkai“, M06.3 „Parama smulkiesiems ūkiams“, M16.1 „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“, M16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“ analizė. 3.2. poskyryje pateikiamos 2A „Parama ūkių modernizavimui“ tikslinės srities vertinimo **išvados**;
  - **3.3. poskyryje pristatomas 2B „Palankesnių sąlygų sudarymas reikiamos kvalifikacijos ūkininkams pradėti veiklą žemės ūkio sektoriuje ir, visų pirma, kartu kaitos palengvinimui“ tikslinės srities vertinimas:** detalizuojama teorija grįsto vertinimo prieiga sudaryta tikslinės srities kaitos teorijos schema, pateikiama veiklos srities M06.1 „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“ analizė. 3.4. poskyryje pateikiamos 2B „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“ tikslinės srities vertinimo **išvados**;
  - **3.5. poskyryje pristatomas 2C+ „Miškininkystės ekonominės vertės didinimas ir miško plotų plėtra“ tikslinės srities vertinimas:** detalizuojama teorija grįsto vertinimo prieiga sudaryta tikslinės srities kaitos teorijos schema, pateikiama veiklos sričių M04.3.3 „Parama miškų infrastruktūrai gerinti“, M08.6 „Investicijos į miškininkystės technologijas“ analizė. 3.6. poskyryje pateikiamos 2C+ „Miškininkystės ekonominės vertės didinimas ir miško plotų plėtra“ tikslinės srities vertinimo **išvados**;
  - **3.7. poskyryje pateikiami makrolygmens analizės rezultatai:** pristatoma ūkininkavimo tvarumo, konkurencingumo, konkurencingumo rezultatyvumo situacija 2014–2020 m. laikotarpiu, pateikiama konkurencingumo indekso raida minėtu analizuojamu laikotarpiu.
- **4 skyriuje pateikiamos apibendrintos tyrimo išvados**, sugrupuotos pagal Tyrimo techninės specifikacijos vertinimo klausimus bei **rekomendacijos**.
- Paskutinis ataskaitos skyrius skirtas tyrimo ataskaitos **priedams**.

Žemiau esančioje lentelėje yra pateikiamas galutinės ataskaitos struktūros žemėlapis, atsakant į techninės specifikacijos vertinimo uždavinių klausimus.

TYRIMO UŽDAVINYS: 10.1. ĮVERTINTI PROGRAMOS PARAMOS ĮTAKĄ PARAMOS GAVĖJAMS, SIEKIANČIAMS 2-O PRIORITETO TIKSLŲ.	VERTINIMO KLAUSIMAS	ATASKAITOS SKYRIUS
	<p>10.1.1. Kaip ir koku mastu Programos investicinė parama prisidėjo prie tikslinių grupių ir paramos gavėjų ekonominių veiklos rezultatų gerinimo žemės ūkyje ir miškininkystėje (pagal sektorius, ūkių / įmonių dydį ir amžiaus struktūrą)? Kaip investicinė parama derėjo su kitomis Programos paramos priemonėmis, BŽŪP I-o ramsčio teikiama parama ir valstybės teikiama pagalba? Kokioms investicijoms panaudotos paramos lėšos? Ar ir kokią įtaką paremtos investicijos turėjo paramos gavėjų gaminamos produkcijos kiekiui, įvairovei, kokybei? Koku mastu investicijos į žemės ūkio ir miškų infrastruktūrą prisidėjo prie ūkių/įmonių ekonominės veiklos rezultatų gerinimo? Ar ir kaip paremtos investicijos derėjo su siekiu didinti žemės ūkio tvarumą? Kokie kiti suteiktos investicinės paramos rezultatai ir efektai?</p>	<p><b>Poskyryje 4.1 pateikiamas vertintojų atsakymas į Vertinimo klausimą.</b> Išvadų detalizacija ir analitinis pagrindimas pateikiamas 3 skyriuje.</p>
	<p>10.1.2. Kaip ir koku mastu parama paskatino kooperaciją, kitas bendradarbiavimo formas įvairiuose žemės ir miškų ūkio sektoriuose, tarp skirtingo dydžio ūkių / įmonių?</p>	<p><b>Poskyryje 4.2 pateikiamas vertintojų atsakymas į Vertinimo klausimą.</b> Išvadų detalizacija ir analitinis pagrindimas pateikiamas 3 skyriuje.</p>
	<p>10.1.3. Kaip ir koku mastu investicinė parama paskatino inovacinių technologijų diegimą paramos gavėjų ūkiuose / įmonėse? Kokio pobūdžio (pvz., technologinės, procesų, produktų) inovacijos buvo diegiamos? Kokie skirtingo pobūdžio inovacijų diegimo rezultatai? Ar tinkamai veikia investicijų į inovacijas skatinimo sistema?</p>	<p><b>Poskyryje 4.3 pateikiamas vertintojų atsakymas į Vertinimo klausimą.</b> Išvadų detalizacija ir analitinis pagrindimas pateikiamas 3 skyriuje.</p>
	<p>10.1.4. Kokią įtaką, siekiant tikslų ir rezultatų, turi paramos teikimo sistema – paramos gavėjų atranka, pasirinktos paramos formos, kitos sąlygos ir paramos administravimo tvarka?</p>	<p><b>Poskyryje 4.4 pateikiamas vertintojų atsakymas į Vertinimo klausimą.</b> Išvadų detalizacija ir analitinis pagrindimas pateikiamas 3 skyriuje.</p>
	<p>10.1.5. Kokią įtaką paramos gavėjams turėjo Covid-19 pandemijos sukelta krizė?</p>	<p><b>Poskyryje 4.5 pateikiamas vertintojų atsakymas į Vertinimo klausimą.</b> Išvadų detalizacija ir analitinis pagrindimas pateikiamas 3 skyriuje.</p>
	<p>10.1.6. Ar parama buvo veiksminga ir efektyviai panaudota siekiant išsikeltų Programos 2-o prioriteto tikslų? Į ką reikėtų atsižvelgti, kokie pakeitimai ir patobulinimai prisidėtų prie veiksmingesnio ir efektyvesnio investicinės paramos žemės ūkyje ir miškininkystėje panaudojimo, ypač atsižvelgiant į naujus ES mastu kylančius iššūkius, trumpalaikius (Programos) ir ilgalaikius (BŽŪP po 2020 m.) tikslus?</p>	<p><b>Poskyryje 4.6 pateikiamas vertintojų atsakymas į Vertinimo klausimą.</b> Išvadų detalizacija ir analitinis pagrindimas pateikiamas 3 skyriuje.</p>
	<p>10.1.7. Ką ir kaip reikėtų tobulinti EŽŪFKP finansuojamos paramos žemės ir miškų ūkiui administravimo sistemoje?</p>	<p><b>Poskyryje 4.6 pateikiamas vertintojų atsakymas į Vertinimo klausimus, pristatomas Tyrimo rekomendacijos.</b> Išvadų detalizacija ir analitinis pagrindimas pateikiamas 3 skyriuje.</p>
	<p>10.1.8. Kokius papildomus duomenis būtų tikslinga rinkti ir kokius rodiklius, matuojančius paramos įtaką žemės ūkio ir miškininkystės sektoriams, būtų tikslinga nustatyti?</p>	

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

# 1. TYRIMO PAGRINDAS

## 1.1 TYRIMO TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

Remiantis tyrimo technine specifikacija (TS), pagrindinis **tyrimo tikslas** – įvertinti priemonių, prisidedančių prie Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos (KPP) 2-ojo prioriteto įgyvendinimo, indėlį, siekiant didinti žemės ūkio ir miškininkystės sektorių gyvybingumą ir konkurencingumą bei skatinti inovacines ūkių technologijas ir pateikti rekomendacijas dėl efektyvaus ir veiksmingo ES paramos panaudojimo. Įgyvendinant pagrindinį tyrimo tikslą, keliamas vienintelis **tyrimo uždavinys** – įvertinti KPP paramos įtaką paramos gavėjams, siekiant 2-ojo prioriteto tikslų.

## 1.2 TYRIMO OBJEKTAS

Remiantis tyrimo technine specifikacija, šio **tyrimo objektas** – KPP priemonės, tiesiogiai ir netiesiogiai prisidedančios prie ūkių gyvybingumo ir visų tipų žemės ūkio veiklos konkurencingumo didinimo bei inovacinių ūkio technologijų skatinimo. KPP numatyta, kad į ūkių konkurencingumo didinimą pirmiausiai orientuotos KPP 2-ojo prioriteto priemonės, įgyvendinamos trijose šio prioriteto tikslinėse srityse:

- **2A „Visų ūkių ekonominės veiklos rezultatų gerinimas ir palankesnių sąlygų ūkių restruktūrizavimui ir modernizavimui sudarymas, visų pirma siekiant intensyvinti dalyvavimą rinkoje ir orientavimą, taip pat žemės ūkio įvairinimą“** – šios tikslinės srities įgyvendinimu yra siekiama gerinti ūkių ekonominės veiklos rezultatus ir sudaryti palankesnes sąlygas ūkių restruktūrizavimui bei modernizavimui (intensyvesniam dalyvavimui rinkoje bei žemės ūkio įvairinimui);
- **2B „Palankesnių sąlygų sudarymas reikiamos kvalifikacijos ūkininkams pradėti veiklą žemės ūkio sektoriuje ir, visų pirma, kartu kaitos palengvinimui“** – šios tikslinės srities įgyvendinimu siekiama sudaryti palankesnes sąlygas reikiamos kvalifikacijos jauniems ūkininkams pradėti veiklą žemės ūkio sektoriuje ir palengvinti kartu kaitą;
- **2C+ „Miškininkystės ekonominės vertės didinimas ir miško plotų plėtra“** – šios tikslinės srities įgyvendinimu siekiama didinti miškininkystės ekonominę vertę ir skatinti miško plotų plėtrą.

KPP 2-ojo prioriteto tikslinių sričių (2A, 2B, 2C+) tikslų siekimui tiesiogiai yra nukreiptos **7 priemonės (M01, M02, M04, M06, M08, M16 ir M21)** ir jų veiklos sritys ar veiklos.

Remiantis NMA pateiktais investicijų įgyvendinimo duomenimis, iki šiol prie **2A „Parama ūkių modernizavimui“** tikslinės srities įgyvendinimo prisideda **6 priemonės**:

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ (veiklos sritis M01.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“, „M01.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“);
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“;
- M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ (veiklos sritys M04.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“, M04.3 „Parama investicijoms į su žemės ūkio ir miškininkystės plėtra, modernizavimu ar pritaikymu susijusią infrastruktūrą“ (veikla M04.3.2);

- M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ (veiklos sritis M6.3 „Parama smulkiesiems ūkiams“);
- M16 „Bendradarbiavimas“ (veiklos sritis M16.1 „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“, veiklos sritis M16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“ bei veiklos sritis M16.4 „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“);
- M21 „Išimtinė laikina parama ūkininkams ir MVĮ, kuriuos paveikė COVID-19 krizė“.

Siekiant 2A tikslinės srities tikslų ir remiantis NMA pateiktais duomenis, įgyvendintų ir numatytų projektų investicijų apimtys, kurios apima tiek privačias, tiek viešąsias investicijas, siekia šiek tiek daugiau nei 930 mln. Eur. Didžiausia investicijų dalis (91 proc.) tenka priemonės M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ investicijoms (žr. 1 lentelė). Iš visų 2A tikslinės srities įgyvendintų ir numatytų įgyvendinti projekto vertės investicijų, šiek tiek daugiau nei 57 proc. yra finansuojama KPP lėšomis. 2A tikslinei sričiai skirtų investicijų pasiskirstymas pagal priemones pateikiamas 1 lentelėje.

1 LENTELĖ. 2A TIKSLINĘ SRITĮ ĮGYVENDINANČIOMS PRIEMONĖMS SKIRTOS LĖŠOS<sup>1</sup>

PRIEMONĖ	VISŲ INVESTICIJŲ MASTAS (EUR)	INVESTICIJŲ (VIEŠŲ) MASTAS FINANSUOJAMAS NACIONALINĖMIS IR EŽŪFKP LĖŠOMIS (EUR)
M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“	5301520	5296289
M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“	1227992	1227992
M04 „Investicijos į materialųjį turtą“	849233226	459673558
M06 „Ūkio ir verslo plėtra“	55121509	54419769
M16 „Bendradarbiavimas“	13840821	9730890
M21 „Išimtinė laikina parama ūkininkams ir MVĮ, kuriuos paveikė COVID-19 krizė“	6130767	6130767
<b>IŠ VISO</b>	<b>930855835</b>	<b>536479265</b>

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis NMA pateiktais KPP įgyvendinimo duomenimis

Remiantis NMA pateiktais investicijų įgyvendinimo duomenimis, iki šiol prie 2B „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“ tikslinės srities įgyvendinimo daugiausia prisideda priemonė M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ (veiklos sritis M6.1 „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“). Šios priemonės visos įgyvendintos ir numatytos įgyvendinti projektų investicijų vertės apimtys siekia daugiau nei 57 mln. Eur, iš kurių daugiau nei 90 proc. yra finansuojama KPP paramos lėšomis. 2B tikslinei sričiai skirtų investicijų pasiskirstymas pagal priemones pateikiamas 2 lentelėje.

2 LENTELĖ. 2B TIKSLINĘ SRITĮ ĮGYVENDINANČIOMS PRIEMONĖMS SKIRTOS LĖŠOS<sup>2</sup>

PRIEMONĖ	VISŲ INVESTICIJŲ MASTAS (EUR)	INVESTICIJŲ (VIEŠŲ) MASTAS FINANSUOJAMAS NACIONALINĖMIS IR EŽŪFKP LĖŠOMIS (EUR)
M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“	2251173	2245932

<sup>1</sup> Pastebėtina, kad priemonės M01 investicijų mastas atspindi ne tik 2A tikslinės srities investicijas, tačiau ir kitų 2-o KPP prioriteto tikslinių sričių investicijas (t.y. 2B bei 2C+ tikslinių sričių investicijas). Taip yra dėl to, kadangi NMA atstovų teigimu, veiklos srities M01.1 investicijų negalima tiksliai išskirstyti pagal tikslines sritis dėl jų horizontalaus įgyvendinimo.

<sup>2</sup> Pastebėtina, kad priemonės M01 investicijų mastas atspindi ne tik 2A tikslinės srities investicijas, tačiau ir kitų 2-o KPP prioriteto tikslinių sričių investicijas (t.y. 2B bei 2C+ tikslinių sričių investicijas). Taip yra dėl to, kadangi NMA atstovų teigimu, veiklos srities M01.1 investicijų negalima tiksliai išskirstyti pagal tikslines sritis dėl jų horizontalaus įgyvendinimo.

PRIEMONĖ	VISŲ INVESTICIJŲ MASTAS (EUR)	INVESTICIJŲ (VIEŠŲ) MASTAS FINANSUOJAMAS NACIONALINĖMIS IR EŽŪFKP LĖŠOMIS (EUR)
M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“	260 454	260454
M06 „Ūkio ir verslo plėtra“	55164 656	52582946
IŠ VISO	57676283	55089332

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis NMA pateiktais KPP įgyvendinimo duomenimis

Remiantis NMA pateiktais investicijų įgyvendinimo duomenimis, iki šiol prie 2C+ „Miškininkystės ekonominės vertės didinimas“ tikslinės srities įgyvendinimo tiesiogiai prisideda 4 priemonės:

- M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ (veiklos sritis M01.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“, M01.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“);
- M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos (veiklos sritis M02.1 „Parama pasinaudoti konsultavimo paslaugomis“)
- M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ (veiklos sritis M08.6 „Investicijos į miškininkystės technologijas“);
- M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ (veiklos sritis M04.3 „Parama investicijoms į su žemės ūkio ir miškininkystės plėtra, modernizavimu ar pritaikymu susijusią infrastruktūrą“ veikla 4.3.3. „Parama miškų infrastruktūrai gerinti“);

Siekiant 2C+ tikslinės srities tikslų ir remiantis NMA pateiktais duomenis, įgyvendintų ir numatytų projektų vertės investicijų apimtys, kurios apima tiek privačias, tiek viešąsias investicijas, siekia šiek tiek daugiau nei 32 mln. Eur. Didžiausia investicijų dalis teko priemonės M08 investicijoms. Pastebėtina, kad šioje tikslinėje srityje viešųjų investicijų dalis nuo visų investicijų yra mažiausia ir siekia mažiau nei 44 proc. arba 14,1 mln. Eur. Detalus 2C+ tikslinei sričiai skirtų KPP paramos lėšų pasiskirstymas pagal priemones pateikiamas 3 lentelėje.

3 LENTELĖ. 2C+ TIKSLINĖ SRITĮ ĮGYVENDINANČIOMS PRIEMONĖMS SKIRTOS LĖŠOS<sup>3</sup>

PRIEMONĖ	VISŲ INVESTICIJŲ MASTAS (EUR)	INVESTICIJŲ (VIEŠŲ) MASTAS FINANSUOJAMAS NACIONALINĖMIS IR EŽŪFKP LĖŠOMIS (EUR)
M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“	2511627	2506386
M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“	331588	331588
M04 „Investicijos į materialųjį turtą“	2119442	1463503
M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“	27390466	9843849
IŠ VISO	32353123	14145326

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis NMA pateiktais KPP įgyvendinimo duomenimis

<sup>3</sup> Pastebėtina, kad priemonės M01 investicijų mastas atspindi ne tik 2A tikslinės srities investicijas, tačiau ir kitų 2-o KPP prioriteto tikslinių sričių investicijas (t.y. 2B bei 2C+ tikslinių sričių investicijas). Taip yra dėl to, kadangi NMA atstovų teigimu, veiklos sritis M01.1 investicijų negalima tiksliai išskirti pagal tikslines sritis dėl jų horizontalaus įgyvendinimo.



Atsižvelgiant į tai, kad KPP 2-ojo prioriteto tikslai yra įgyvendinami per 2A, 2B bei 2C+ tikslinių sričių intervencijas, **pagrindinį tyrimo objektą** galima apibrėžti kaip **visas KPP 2-ąjį prioritetą įgyvendinančias priemones ir jų veiklos sritis**. Pagrindinio tyrimo objekto finansinės apimtys ir pasiskirstymas pagal analizuojamas KPP priemones pristatomos 4 lentelėje.

4 LENTELĖ. KPP 2-OJO PRIORITETO INTERVENCIJŲ FINANSINĖS APIMTYS<sup>4</sup>

INVESTICIJOS	VISŲ INVESTICIJŲ MASTAS (EUR) (2014–2021 m.)	INVESTICIJŲ (VIEŠŲJŲ) MASTAS FINANSUOJAMAS NACIONALINĖMIS IR EŽŪFKP LĖŠOMIS (EUR) (2014–2021 m.)
<b>M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“</b>	<b>5 561 974</b>	<b>5 556 743</b>
M01.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“	2 251 173	2 245 932
M01.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“	3 310 801	3 310 811
<b>M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“</b>	<b>1 820 034</b>	<b>1 820 034</b>
M02.1 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“	1 820 034	1 820 034
<b>M04 „Investicijos į materialųjį turtą“</b>	<b>851 352 668</b>	<b>461 137 061</b>
M04.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“	763 090 128	391 203 628
M04.3.1 „Parama žemės konsolidacijai“	2 704 293	2 704 293
M04.3.2 „Parama žemės ūkio vandentvarkai“	83 438 805	65 765 637
M04.3.3 „Parama miškų infrastruktūrai gerinti“	2 119 442	1 463 503
<b>M06 „Ūkio ir verslo plėtra“</b>	<b>110 286 165</b>	<b>107 002 715</b>
M06.1 „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“	55 164 656	52 582 946
M06.3 „Parama smulkiesiems ūkiams“	55 121 509	54 419 769
<b>M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“</b>	<b>27 390 466</b>	<b>9 843 849</b>
M08.6 „Investicijos į miškininkystės technologijas“	27 390 466	9 843 849
<b>M16 „Bendradarbiavimas“</b>	<b>19 971 588</b>	<b>15 861 657</b>
M16.1 „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“	4 100 004	3 477 905
M16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“	9 683 834	6 217 964
M16.4 „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“	56 983	35 021
<b>M21 „Išimtinė laikina parama ūkininkams ir MVĮ, kuriuos paveikė COVID-19 krizė“</b>	<b>6 130 767</b>	<b>6 130 767</b>
<b>Iš viso</b>	<b>1 016 382 895</b>	<b>60 122 2059</b>

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis NMA pateiktais KPP įgyvendinimo duomenimis

Pažymėtina, kad remiantis TS vertinimo klausimais bei 2021 m. gruodžio 13 d. vykusio susitikimo tarp vertintojų ir PO atstovų metu PO išreikštu lūkesčiu **analizuojant KPP 2-ojo prioriteto poveikį taikyti kompleksiškesnį požiūrį** – tyrime buvo atsižvelgta ir į kitų KPP prioritetų priemonių investicijų bei bendrosios žemės ūkio politikos (BŽŪP) I-o ramsčio, nacionalinio biudžeto paramos indėlių didinant žemės ūkio ir miškininkystės gyvybingumą, konkurencingumą bei inovatyvumą.

<sup>4</sup> Nors 2-o KPP prioriteto rėmuose investicijos galėjo būti atliekamos M04.2 veiklos srityje „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“, iki 2021 m. pabaigos nebuvo įgyvendintas nė vienas projektas pagal minėtą veiklos sritį 2-o KPP prioriteto rėmuose. Atsižvelgiant į tai, veiklos srities M04.2 investicijos nepatenka į šio tyrimo objektą.

## 2. TYRIMO METODIKA

Šio tyrimo modelį sudaro dvi pagrindinės dalys:

- **Investicijų inventorizavimas:** 2-o KPP prioriteto investicinių priemonių identifikavimas ir masto nustatymas;
- **Investicijų analizė:** 2-o KPP prioriteto investicinių priemonių vertinimas pagal įvairius poveikio kriterijus mikro ir makro lygiu.

### 2.1 INVESTICIJŲ INVENTORIZAVIMAS

Siekiant nustatyti 2-o KPP prioriteto investicinių priemonių mastą, buvo atliktas aktualių (t. y. 2-ojo KPP prioriteto investicijų bei prie 2-ojo KPP prioriteto tikslų įgyvendinimo prisidedančių investicijų) investicijų inventorizavimas. Toliau detalai aprašyti pagrindiniai šios veiklos etapai.

**VERTINIMO OBJEKTO APIBRĖŽIMAS.** Tyrime analizuojamų investicinių priemonių sąrašas buvo numatytas techninėje specifikacijoje bei suderintas su užsakovais įvadinės ataskaitos pristatymo metu. Kaip nurodyta 1.2 skyrelyje, vertinimo objektas **apima visas KPP 2-ojo prioriteto priemones bei kitas intervencijas, kurios netiesiogiai prisideda prie žemės ūkio ir miškininkystės konkurencingumo didinimo ir atitinkamai papildo 2-ojo prioriteto priemones.** Vertintojai nori atkreipti dėmesį, kad prie 2-ojo KPP prioriteto tikslų įgyvendinimo prisidedančios priemonės nėra analizuojamos tiek detalai ir išsamiai, kiek 2-ojo KPP prioriteto priemonės. Šių priemonių analizė atliekama tik tokia apimtimi, kokia reikalinga, siekiant atskleisti 2-ojo KPP prioriteto priemonių kompleksškumą ir indėlį į konkurencingumo didinimą.

**DUOMENŲ RINKIMAS.** Siekiant surinkti duomenis apie tyrime analizuojamas 2-ojo KPP prioriteto priemones, ŽŪM ir NMA buvo suformuotos duomenų užklauskos, kurių pagrindu buvo gauti KPP paramos administracinėje valdymo ir priežiūros sistemoje kaupiami duomenys apie analizuojamų priemonių įgyvendintus ir įgyvendinamus projektus. Šiame duomenų masyve buvo pateikiama bendroji **priemonių ir veiklos sričių projektų informacija** (tokia, kaip projekto įgyvendintojo nuasmenintas kodas, priemonės kodas, projekto glaustas aprašymas, projekto investicijų (privačių ir viešųjų) apimtys, projekto paramos suma (t. y. viešųjų investicijų dalis), projekto įgyvendinimo apskritis ir savivaldybė bei projekto įgyvendinimo pradžia ir pabaiga). Įvertinus gautus duomenis buvo nustatytas visas pagrindinio vertinimo objekto – 2-ojo KPP prioriteto priemonių – mastas, masto pasiskirstymas pagal investicines priemones, apskritis ir kitus požymius. Siekiant geriau suprasti analizuojamų 2-ojo KPP prioriteto priemonių projektinius duomenis, ŽŪM ir NMA užklauskos pagrindu taip pat buvo gauta detali **projektų mokėjimų informacija**, kuri leido identifikuoti kokioms išlaidoms ir / ar išlaidų grupėms buvo panaudota kiekvieno projekto parama. Iš esmės šie duomenys leido įvertinti, kiek kiekvienas projektas išleido lėšų įvairios technikos ir / ar paslaugų įsigijimui.

Siekiant atliepti TS nurodytą poreikį kompleksiščiau įvertinti 2-ojo KPP prioriteto priemonių poveikį konkurencingumo didinimui Lietuvoje, **vertintojai taip pat gavo iš ŽŪM ir NMA duomenis apie 2-ojo KPP prioriteto priemonių dalyvių gautą paramą pagal kitas KPP, nacionalinės ir BŽŪP I-ojo ramsčio paramos priemones bei 2-ojo KPP prioriteto priemonių paramos gavėjų kontrolinių rodiklių pasiekimo informaciją.** Tokių duomenų gavimas leidžia nustatyti, koku mastu kiekvienos analizuojamos 2-ojo KPP prioriteto priemonės dalyviai pasinaudojo kitokio tipo parama ir, atitinkamai, nustatyti, ar

pasinaudojimas kitokio tipo parama leido pasiekti geresnį vykdomos ekonominės veiklos rezultatyvumą. Kadangi detalios informacijos apie kiekvieno 2-o KPP prioriteto priemonės dalyvio pasinaudojimą kitų KPP priemonių (t. y. ne 2-ojo KPP prioriteto) parama, įskaitant BŽŪP I-ojo ramsčio paramą, surinkimas iš esmės būtų neįmanomas tiek dėl asmens duomenų apsaugos apribojimų, tiek dėl laiko sąnaudų, vertintojai kartu su NMA bei ŽŪM atstovais sutarė, kad informacija apie paramos gavėjams suteiktą paramą pagal kitas (t. y. ne 2-o KPP prioriteto) KPP priemones ir BŽŪP I-ojo ramsčio paramą vertintojams bus pateikiama tik apie veiklos sritis M04.1, M06.1, M06.3, M08.6 bei M16.3. Toks sutarimas buvo priimtas todėl, kad minėtos priemonės numato fizines investicijas, kurios tiesiogiai prisideda prie konkurencingumo raidos. Atsižvelgiant į tai, įvertinta, kad šių priemonių atžvilgiu vertingiausia būtų identifikuoti įvairių paramos tipų bei dydžio sąsajas su rezultatyvumo rodikliais. Taip pat svarbu pastebėti, kad vertintojų ir NMA sutarimu vertintojams buvo pateikta konsoliduota išmokėjimų informacija pagal priemones M04.1, M04.2, M06.3, M08.6, M10, M11, M12, M13, M16.3, M16.4, M21, BŽŪP I-ojo ramsčio (tiesioginių išmokų) paramą bei nacionalinę (įskaitant ir išskiriant COVID-19 paramą). Tokios informacijos konsolidavimas leido analizuoti atrinktų 2-ojo KPP prioriteto priemonių dalyvių gautą BŽŪP paramą pagal kitus paramos šaltinius ir priemones.

**DUOMENŲ TVARKYMAS IR ANALIZĖ.** Surinkus visus reikalingus duomenis apie 2-ojo KPP prioriteto priemones, buvo sudaryta konsoliduota duomenų bazė, kurioje buvo galima matyti kiekvienos analizuojamos priemonės projekto vykdytojo informaciją apie įgyvendintus projektus, įgyvendintų projektų pasiskirstymą pagal įvairias išlaidų kategorijas, apskritis, gautą paramą pagal kitas, anksčiau pristatymas paramos priemones, pasiektus tarpinius bei galutinius rezultatyvumo rodiklius. Tai vertintojams leido pradėti pirmines analitines veiklas – identifikuoti vertinimo objekto mastą finansine išraiška.

## 2.2 INVESTICIJŲ ANALIZĖ

### 2.2.1 VERTINIMO POŽIŪRIS

Prieš vertinant KPP 2-ojo prioriteto priemonių indėlį į žemės ūkio ir miškininkystės sektorių konkurencingumo didinimą, svarbu apibrėžti šiame tyrime taikomą **konkurencingumo vertinimo požiūrį**. Anksčiau atliktuose aktualiuose tyrimuose ir vertinimuose nerandama vieningo konkurencingumo apibrėžimo – konkurencingumas buvo analizuojamas iš skirtingų metodologinių perspektyvų. Pavyzdžiui, ankstesniuose tyrimuose konkurencingumas buvo suprantamas kaip **makro lygmens** reiškinys, kurio pagrindinis kintamasis – užsienio prekybos balanso santykis<sup>5</sup>. Remiantis šiuo požiūriu, kuris laikytinas merkantilistiniu ar neoklasikiniu, konkurencingomis laikomos valstybės, kurios sugeba pasiekti mažiausias vienetines gamybos sąnaudas ir generuoti teigiamą užsienio prekybos balanso santykį<sup>6</sup>. Visgi, šis požiūris kritikuojamas dviem aspektais. Pirma, merkantilistinis požiūris laikomas pernelyg siauru – konkurencingumas laikomas savitiksliu, o kiti socialinės-ekonominės plėtros aspektai, tokie kaip aplinkosauginis tvarumas, užimtumas ir socialinė gerovė, ignoruojami arba laikomi ilgalaikę teigiamo prekybos balanso pasekme, nevertinama trumpuoju laikotarpiu. Antra, merkantilistinis požiūris laikomas negebančiu paaiškinti konkurencingumo priežasčių – konkurencingumas daugiausia aiškinamas užsienio prekybos ir, apskritai, valstybės politikos veiksmais, o įmonių ir kitų mikro lygmens veikėjų vaidmuo ignoruojamas.

Merkantilistinio požiūrio į konkurencingumą kritika suformavo alternatyvią konkurencingumo sampratą. Pastaroji yra **mikro lygmens** – konkurencingumą analizuoja iš įmonių ar ūkio šakų perspektyvos. Remiantis šiuo požiūriu, tarptautinėje prekyboje pirmiausiai konkuruoja įmonės ar ūkio šakos, kurios siekdamos didinti apyvartą savo gamybos procesuose taiko inovacijas, didina našumą ir prisitaiko prie esamos rinkos situacijos<sup>7</sup>. Konkurencingumas laikomas įmonių efektyvumo didinimo veiklų pasekme, nors valdžios sektoriaus veikla taip pat gali turėti įtakos konkurencingumui. Formuodamas ekologinius reikalavimus, suteikdamas investicinę paramą bei atlikdamas kitas rinkos intervencijas valdžios sektorius gali ženkliai paspartinti įmonių ar ūkio šakų konkurencingumo plėtrą. **Atsižvelgiant į tai, šiame tyrime konkurencingumas pirmiausiai bus analizuojamas taikant mikro lygmens požiūrį – vertinant, kaip KPP 2-ojo prioriteto parama prisideda prie ja pasinaudojusių ūkio subjektų konkurencingumo augimo.**

Pastebėtina, kad mokslinėje literatūroje vieningai nesutariama ir dėl konkurencingumo vertinimo kriterijų. Pavyzdžiui, EBPO vertinimuose pagrindinis konkurencingumo vertinimo kriterijus yra darbo našumo augimas<sup>8</sup>. EK vertinimuose<sup>9</sup>, panašiai, pagrindiniu konkurencingumo kriterijumi laikomas darbo našumo arba gamybos veiksmų našumo augimas. Visgi, remiantis tik darbo našumo augimu, konkurencingumas traktuojamas tik kaip galutinis rezultatas, neatsižvelgiant nei į konkurencingumo augimo potencialą, nei į konkurencingumo didinimo būdą. Be to, analizuojant konkurencingumą tik per darbo našumo augimą ignoruojami aplinkosauginio požiūriu tvarios ir aplinkai palankios gamybos principai, o ūkio subjektai, pasižymintys vienodu darbo našumu, bet savo gamybos procesuose taikantys visiškai skirtingus principus,

<sup>5</sup> T. Hatzichronoglou, „Globalisation and competitiveness: relevant indicators“. *OECD Science, Technology and Industry Working Papers*, 05, 1996.

<sup>6</sup> B. Gardiner, R. Martin, P. Tyler, *Competitiveness, productivity and economic growth across the European regions*, 2012.

<sup>7</sup> M. Porter „The Competitive Advantage of Nations. Polgrave Macmillan, London bei Porter“, *Clusters and the new economics of competition*, 76(6), 1998.

<sup>8</sup> Hatzichronoglou.

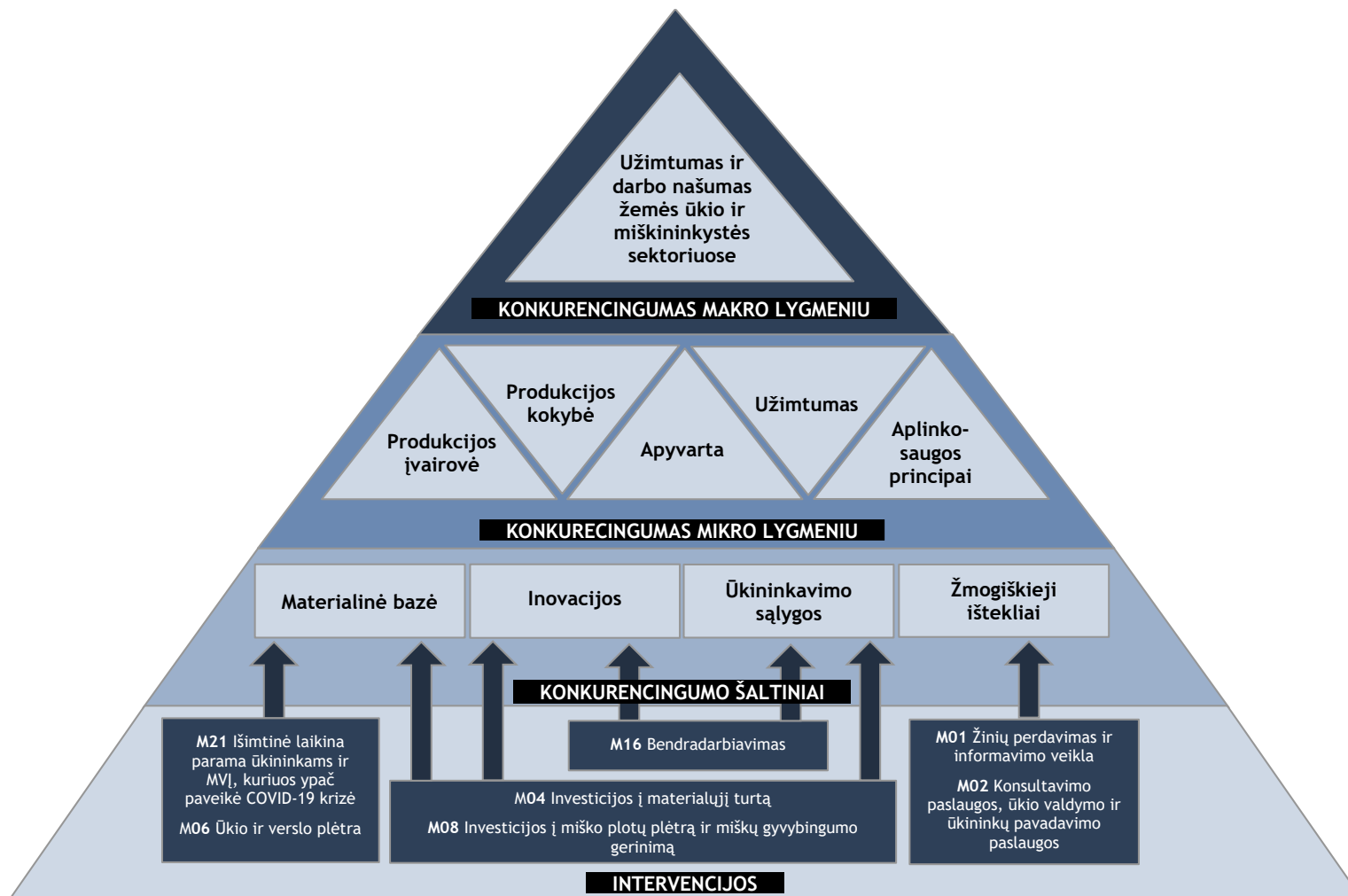
<sup>9</sup> European Commission „European competitiveness report 2009“. *Commission staff working document*, SEC(2009)1657 final, 2010.

laikomi vienodai konkurencingais. Natūralu, kad ūkio subjektai, einamuoju laikotarpiu investuojantys į „žaliuosius“ sprendimus, patiria trumpalaikius nuostolius ir susiduria su laikinu konkurencingumo sumažėjimu. Vis dėlto, ilguoju laikotarpiu tokie ūkio subjektai, tikėtina, taps konkurencingesni nei taikantys tradicinius gamybos būdus, tačiau analizė trumpuoju laikotarpiu to neparodys. Siekiant kompleksiskai įvertinti konkurencingumą, **šiam tyrime konkurencingumas bus traktuojamas ne tik kaip galutinis rezultatas, parodantis įmonių galimybę generuoti aukštą pridėtinę vertę, bet ir kaip ilgalaikis potencialas bei tvarumas, kuriame svarbūs tiek gamybos rezultatai, tiek gamybos ištekliai.** Atsižvelgiant į tai, tyrime bus remiamasi **konkurencingumo piramidės modeliu**, kuriame loginiais ryšiais susietos analizuojamos intervencijos, konkurencingumo šaltiniai ir konkurencingumo rezultatai mikro bei makro lygmeniu (žr. 1 paveikslą).

**Konkurencingumo šaltiniai** atspindi pagrindinius veiksnius, sąlygojančius konkurencingumo didėjimą. Remiantis vertinimui aktualių dokumentų ir antrinių šaltinių<sup>10</sup> analize, buvo išskirti keturi pagrindiniai konkurencingumo šaltiniai – **žmogiškieji ištekliai, ūkininkavimo sąlygos, materialinė bazė bei inovacijos.** *Žmogiškieji ištekliai* apima profesinę ūkininkų kvalifikaciją, patirtį, amžių ir kitus žmogiškojo kapitalo aspektus, prisidedančius prie gamybos organizavimo. *Ūkininkavimo sąlygos* apima kooperaciją tarp ūkių, ekologinio ūkininkavimo principų taikymą, ūkių dydį ir kitus socialinius–ekonominius veiksnius, kurie padeda ūkiams mažinti vienetines gamybos išlaidas ir pritaikyti gamybą efektyvesniam veikimui. *Materialinė bazė* apima gamybos procesuose naudojamas infrastruktūrinio pobūdžio priemones ir įrankius. *Inovacijos* apima gamybos procese taikomas technologines ir netechnologines naujoves, leidžiančias didinti produktų įvairovę ir mažinti gamybos sąnaudas. Konkurencingumo piramidės modelyje analizuojamų KPP 2-ojo prioriteto priemonių intervencijos susietos su konkurencingumo šaltiniais, prie kurių daugiausiai prisidedama atitinkamų priemonių intervencijomis.

Remiantis konkurencingumo piramidės modeliu, pagerėjusi konkurencingumo šaltinių būklė, savo ruožtu, suteikia teigiamą postūmį **konkurencingumo didėjimui mikro lygmeniu.** Konkurencingumo rezultatus mikro lygmeniu atspindi 5 kintamieji, kurie apima kartu ir tvarumo kriterijus: **produkcijos įvairovė, produkcijos kokybė, apyvarta, užimtumas ir aplinkosaugos principai.** *Produkcijos įvairovė* atspindi ūkio subjektų produkcijos diversifikaciją ir, atitinkamai, atsparumą išorinės paklausos svyravimams. *Produkcijos kokybė* atspindi ūkio subjektų produkcijos sofistifikaciją ir aukštos gamybos standartų taikymą, laikantis ekologinių bei įvairių tvarumo reikalavimų. *Apyvarta* atspindi ūkio subjektų produkcijos apimtį ir, atitinkamai, jų gamybinius pajėgumus. *Užimtumas* atspindi ūkio subjektų įmonėse dirbančių asmenų skaičių ir, atitinkamai, ūkio subjektų produkcijos tvarumą iš socialinės pusės. *Aplinkosaugos principai* atspindi produkcijos atitikimą „žaliosios“ ekonomikos principams ir, atitinkamai, ūkio subjektų produkcijos tvarumą iš aplinkosauginės pusės. Tuo atveju, jei analizuojamos investicijos sukuria pokyčius reikšmingoje dalyje visų ūkių subjektų, galima tikėtis, kad konkurencingumo padidėjimas mikro lygmeniu persiduos į makro lygmenį.

<sup>10</sup> A. Nowak, M. Róžańska–Boczula „The Competitiveness of Agriculture in EU Member States According to the Competitiveness Pyramid Model“. *Agriculture*, 12(1), 2022, 28; A. Jarosz–Angowska, M. Angowski, M. Kąkol, A. Nowak, M. Róžańska–Boczula „Agricultural Competitive Potential and Competitive Position in the International Trade of Agricultural and Food Products in the European Union“. *European Research Studies*, 23(2), 2020, 779–803.



1 PAVEIKSLAS. KONKURENCINGUMO PIRAMIDĖS MODELIS

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

## 2.2.2 KONKURENCINGUMO VERTINIMO METODOLOGIJA

Kaip jau buvo pristatyta praeitame skyrelyje, šiame tyrime KPP 2-ojo prioriteto priemonių indėlis į konkurencingumo raidą bus pirmiausia vertinamas mikro lygmeniu, remiantis teorija grįsto vertinimo požiūriu. Teorija grįstas poveikio vertinimas leidžia nustatyti, **kodėl, kaip, kam ir kokiomis sąlygomis intervencija kuria poveikį**. Ši vertinimo prieiga grindžiama generatyvine priežastingumo samprata, kuria remiantis priežastinio ryšio tarp intervencijos ir stebimų padarinių egzistavimas stebimas tada, kai galima pademonstruoti visus mechanizmus, kuriais intervencija lemia poveikį. Teorija grįstas poveikio vertinimas atliekamas remiantis **kaitos teorija** – lanksčiu priežastinių ryšių tarp įvairių intervencijos įgyvendinimo elementų nustatymo modeliu, kurio pagrindiniai elementai apima **galutinį tikslą** (pagrindinį pokytį, kurio yra siekiama ir į kurį yra orientuoti tarpiniai pokyčiai), **pokyčių strategiją** (tarpinių pokyčių, reikalingų įvykti, kad būtų pasiektas galutinis tikslas, seką) ir **prilaidas** (teorija ar įrodymais paremtą interpretaciją, identifikuojančią esminius priežastinius ryšius ir apibūdinančią būtinas sąlygas, kad pokyčiai įvyktų).

Siekiant įvertinti analizuojamų KPP priemonių poveikį KPP 2-ojo prioriteto tikslų pasiekimui, buvo parengtos 2A, 2B bei 2C+ tikslinių sričių kaitos schemos. Kaitos teorijos schemos sudarytos iš šių elementų:

- **Pagrindiniai poreikiai** – KPP numatyti svarbiausi poreikiai, kurie turi būti patenkinti įgyvendinant analizuojamų KPP tikslinių sričių ir priemonių intervencijas. Kiekvienai priemonei, prisidedančiai prie 2 prioriteto įgyvendinimo, priskirti poreikiai identifikuoti remiantis KPP 4.2 dalyje („poreikių vertinimas“), 5.1 dalyje („pasirinktų įgyvendinti poreikių sąrašas“) ir atskirų priemonių aprašymuose („priemonės ryšys su 5.1 dalyje nustatytais poreikiais“) pateikta informacija;
- **Ištekliai** – analizuojamų priemonių veiklos sričių, prisidedančių prie 2 prioriteto įgyvendinimo, intervencijoms skirto finansavimo apimtys, nurodytos KPP 11.2 dalyje („planuojamų išlaidų pagal priemonę ir tikslinę sritį apžvalga“);
- **Intervencijos** – analizuojamų priemonių veiklos sričių remiamos veiklos;
- **Produktai** – pagrindiniai numatytomis intervencijomis kuriami produktai;
- **Prielaidos tarpinių tikslų pasiekimui** – būtinos sąlygos, kad tarpiniai pokyčiai prisidėtų prie tarpinių tikslų pasiekimo;
- **Tarpiniai tikslai** – 2 prioriteto tikslinių sričių (2A, 2B, 2C+), prie kurių įgyvendinimo prisidedama analizuojamomis priemonėmis, tikslai, kuriuos būtina pasiekti tam, kad būtų pasiektas galutinis tikslas;
- **Prielaidos galutinių tikslų pasiekimui** – būtinos sąlygos, kad tarpinių tikslų pasiekimas prisidėtų prie galutinio tikslo pasiekimo;
- **Galutinis tikslas** – 2 prioriteto pagrindinis tikslas, į kurio siekimą nukreiptos analizuojamų priemonių intervencijos.

Remiantis TS reikalavimais, pagrindinis kriterijus, į kurį atsižvelgiant buvo vertinamos KPP 2-ojo prioriteto priemonės, buvo **poveikio kriterijus**. Vertinant veiklos sričių ir veiklų poveikį, analizuojamos priemonių galimybės prisidėti prie jų planavimo metu iškeltų strateginių 2-ojo KPP prioriteto tikslinių sričių uždavinių bei 2-ojo KPP prioriteto strateginių tikslų, o identifikavus tokias galimybes – investicijų indėlis į minėtų tikslų siekimą ir jo sąlyginis mastas. Vertinant investicijų poveikį mikro lygiu buvo pirmiausiai remiamasi investicijų rezultatyvumo analize. Investicijų rezultatyvumo analizė buvo atliekama dviem etapais. Pirmą, vertintojai analizavo konkrečios tikslinės srities veiklos sričiai / veiklai priskirtus BSVS produkto rodiklius. Ši analizė leido nustatyti, ar veiklos sričių / veiklų įgyvendinamos intervencijos ir kuriami produktai nenukrypsta nuo išsikeltų ir siektinų reikšmių. Identifikavus nukrypimą nuo siektinų rodiklių reikšmių, buvo ieškoma priežasčių, kodėl yra nukrypstama nuo tikslų (analizuojama, ar konkrečios paramos priemonės įgyvendinimo metu buvo susidurta su administraciniais keblumais, ar paramos gavėjų netenkino paramos teikimo sąlygos, forma ir pan.).

Antra, vertintojai analizavo investicijų rezultatyvumą konkrečių investicijų įgyvendintojų išsikeltų rezultatų, kiekvienos analizuojamos tikslinės srities tikslo rodiklių bei BSVS konteksto rodiklių kontekste. Šios analizės metu buvo vertinama, ar išsikeltos planinės investicinių projektų rezultato rodiklių reikšmės buvo pasiektos. Projektų rezultatyvumo atveju taip pat buvo analizuojamas rodiklių pasiekimo efektyvumas, t. y. apskaičiuojama kiek kainavo viešųjų investicijų siekiant sukurti vieną analizuojamo rodiklio vienetą (pavyzdžiui, faktinis grynasis pelnas yra padalinamas iš viešųjų investicijų ir taip identifikuojama, kiek viešųjų investicijų kainavo siekiant sukurti vieną grynojo pelno eurą paramą gavusiame subjekte)<sup>11</sup>. Tokia analizė leidžia įvertinti, kokiuose sektoriuose ar kokio tipo paramos gavėjuose galima pasiekti aukščiausius ekonominio rezultatyvumo rezultatus su mažiausiu viešųjų investicijų poreikiu. Taip pat buvo analizuojama, ar tikslinės srities rodiklių reikšmės buvo pasiektos, taip pat ką šių rodiklių pasiekimas reiškia BSVS konkrečių BSVS konteksto rodiklių kontekste (svarbiausių BSVS konteksto rodiklių (C14 „Darbo našumas žemės ūkyje“, C25 „Žemės ūkio gamybos veiksmų pajamos“ bei C26 „Pajamos iš žemės ūkio vienam ūkio darbuotojui“), kurie leidžia įvertinti konkurencingumo būklę Lietuvoje, atvejais vertintojai ekstrapoliavo paramos indėlių šių rodiklių raidai. Ekstrapoliavimo aprašas pateikiamas prieduose (žr. 5 priedas. Ekstrapoliavimo aprašas). Jeigu tikslai būdavo (ne)pasiekti, vertintojai analizuodavo (ne)pasiekimo priežastis, t. y. analizuodavo veiksnius, kurie lėmė aukštą / žemą / vidutinį rezultatyvumą. Tokio tipo rezultatyvumo analizė iš esmės leido kiekybiškai atsakyti į klausimą, ar įgyvendintos investicijos pagerino paramos gavėjų ekonominės veiklos rezultatyvumą ir ar buvo pasiekti konkrečios tikslinės srities tikslai. Investicijų rezultatyvumo analizė buvo gretinama su anketinių apklausų rezultatų analize. Pastarasis analizės būdas leido identifikuoti, kokį poveikį analizuojamos intervencijos padarė kiekybinių rodiklių neapčiuopiamiems paramos gavėjų ekonominės veiklos aspektams: *produkcijos įvairovei, produkcijos kokybei, aplinkosauginių aspektų raidai, bendradarbiavimo raidai bei inovacijų raidai*.

Anketinės apklausos buvo atliekamos 2022 m. balandžio–gegužės mėnesiais. Iš viso buvo išsiųstos 7-ių tipų anketinės apklausos skirtingų veiklos sričių paramos gavėjams. Pastebėtina, kad ŽŪM pateikė ne visų, o didžiosios dalies paramos gavėjų, kurie jau yra baigę įgyvendinti projektus, kontaktus. Tai paaiškintina tuo, kad tik tam tikra dalis paramos gavėjų paraiškos teikimo metu sutiko, kad į juos būtų kreipiamasi tyrimų tikslais. Negalėjimas pasiekti tam tikros dalies paramos gavėjų sumažino tikimybę atlikti reprezentatyvią apklausą. Reprezentatyvios apklausos įvykdymo galimybę taip pat mažino faktas, kad dalies respondentų elektroniniai paštai buvo negaliojantys apklausų siuntimo metu<sup>12</sup>.

Nepaisant minėtų apribojimų, vertintojai vis tiek dėjo pastangas užtikrinti apklausų reprezentatyvumą – respondentams tris kartus buvo siunčiami priminimai užpildyti apklausų klausimynus. Maždaug 50 respondentų papildomai susisieki su BGI Consulting vertintojais. Šiems respondentams vertintojai padėjo sėkmingai užpildyti anketines apklausas, išsiųsdami papildomas apklausų pildymo instrukcijas elektroniniu paštu ar suteikdami konsultacijas telefonu. Pastangos davė rezultatus – **veiklos sričių, kurių įgyvendintų projektų investicinė apimtis sudaro bene 82 proc. visos 2-ojo KPP prioriteto investicinės apimties bei 77 proc. visos viešosios 2-ojo KPP prioriteto investicinės apimties – laikytinos reprezentatyvios su 95 proc. patikimumu ir 5 proc. paklaida**. Dar vienos didelės apimties veiklos srities atveju – M06.1 – apklausos rezultatai laikyti reprezentatyvūs su 90 proc. patikimumu ir 5 proc. paklaida.

Visgi, nepaisant pastangų, kai kurių respondentų grupių – veiklos srities M04.3.2, M08.6 bei M16.3 paramos gavėjų – anketinių apklausų **atsakomumo lygis netenkinio reprezentatyvumo reikalavimų** (faktinis

<sup>11</sup> Svarbu pastebėti, kad toks efektyvumo paskaičiavimas neapčiuopia grynojo investicijų poveikio bei grynojo investicijų įgyvendinimo efektyvumo. Pavyzdžiui, grynojo pelno ar kito rodiklio dydis gali priklausyti ne tik nuo investicijų sėkmingo įgyvendinimo, tačiau ir nuo įvairių aplinkos veiksnių: konkrečių metų orų, rinkos situacijos supirkimo sektoriuje, energetinių išteklių kainų ir pan. Atsižvelgiant į tai, apskaičiuotame investicijų įgyvendinimo efektyvumo rodiklyje atsispindi ne tik pačių investicijų įtaką rodikliui, tačiau ir kitų veiksnių poveikis, kuris gali influoti arba defluoti grynąjį investicijų efektyvumą.

<sup>12</sup> Survey Monkey platforma parodė, kad nėra galimybės išsiųsti apklausų, kadangi dalies elektroninių laiškų paskyros nebegalioja arba yra ištrintos.



atsakomumo lygis buvo žemesnis nei reikalingas, siekiant apklausos rezultatus taikyti visai tyrimo populiacijai su ne mažiau kaip 90 proc. patikimumu ir ne didesne nei 10 proc. paklaida). Atsižvelgiant į tai, šių respondentų grupių atsakymuose vyraujančias tendencijas reikėtų vertinti atsargiai. Detalūs anketinių apklausų reprezentatyvumo rodikliai yra pateikiami 5 lentelėje.

Be anketinių apklausų analizės, mikro lygmens poveikio analizė taip pat buvo grįsta **analizuojamų priemonių kuratorių (NMA ir ŽŪM) ir naudos gavėjų interviu informacija.**

5 LENTELE. ANKETINIŲ APKLAUSŲ REPREZENTATYVUMO INFORMACIJA

RESPONDENTŲ GRUPĖ	POPULIACIJA	IMTIES, KURIEMS IŠSIŪSTA APKLAUSA, DYDIS	IMTIS, KURI LIKO ATMETUS NEGALIOJANČI US EL. PAŠTUS	REIKALINGA POPULIACIJOS IMTIS 90 PROC. PATIKIMUMUI IR 10 PROC. PAKLAIDAI	REIKALINGA POPULIACIJOS IMTIS 95 PROC. PATIKIMUMUI IR 5 PROC. PAKLAIDAI	PILNAI ATSAKIUŠIŲ RESPONDENTŲ SKAIČIUS	IŠ DALIES ATSAKIUŠIŲ RESPONDENTŲ SKAIČIUS	BENDRAS ATSAKYMŲ SKAIČIUS
<b>M04.1 paramos gavėjai</b>	4826	4001	3980	68	298	335	160	495
<b>M04.3.2 paramos gavėjai</b>	178	150	140	50	115	18	4	22
<b>M06.1 paramos gavėjai</b>	1077	1031	1008	65	246	140	52	192
<b>M06.3 paramos gavėjai</b>	2698	2338	2280	61	284	521	220	741
<b>M08.6 paramos gavėjai</b>	100	99	98	39	77	28	8	36
<b>M16.3 paramos gavėjai</b>	63	62	61	32	53	16	3	19

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis anketinių apklausų duomenimis

### 2.2.2.1 KONTRAFAKTINIS POVEIKIO VERTINIMAS

Šalia taikyto teorija grįsto poveikio vertinimo, veiklos srities M04.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ mikro lygmens poveikis papildomai buvo išanalizuotas taikant **kontrafaktinio poveikio vertinimą**. Atliekant kontrafaktinę analizę buvo siekiama palyginti analizuojamų priemonių pasiektus rezultatus su rezultatais, kurie būtų pasiekti, jei intervencija nebūtų įgyvendinta<sup>13</sup>. Siekiant nustatyti, kokie rezultatai būtų pasiekti be intervencijos, buvo sudarytos **tiriamoji** (sudaroma iš intervenciją patyrusių ūkio subjektų) **ir kontrolinė grupės** (sudaroma iš ūkio subjektų, kurie savo savybėmis yra labai panašūs į tiriamąją grupę, tačiau nėra patyrę intervencijos poveikio). Kontrolinės grupės pasiekti rezultatai padėjo nustatyti, kokius rezultatus be intervencijos būtų pasiekusi tiriamoji grupė.

#### PRIEMONĖS ATRANKA KONTRAFAKTINIO POVEIKIO VERTINIMUI

Kokybiškam kontrafaktinio poveikio vertinimui atlikti buvo būtina turėti pakankamai didelę intervenciją patyrusių bei intervencijos nepatyrusių ūkio subjektų skaičių bei pakankamą laiko eilutę nuo intervencijos pradžios, kad būtų išryškėjęs intervencijos poveikis. Išskirtina, kad numaćius ekstrapoliuoti kontrafaktinio poveikio vertinimo rezultatus visoms priemonėms siekiant 2-o Programos prioriteto tikslų, į analizę taip pat buvo reikalinga įtraukti tik tas priemonės, kurios finansine apimtimi sudaro reikšmingą dalį 2-o Programos prioriteto investicinių lėšų. Atsižvelgiant į šias sąlygas, vertintojai numatė taikyti kontrafaktinio poveikio vertinimą priemonės M04 veiklos sričiai **M04.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“**, kadangi ši priemonė savo finansine apimtimi sudaro bene 80 proc. (arba 949 mln. Eur) visų 2-ojo prioriteto jau baigtų įgyvendinti investicijų (įtraukiant privačiąsias ir viešąsias investicijas) bei bene 70 proc. (arba 545 mln. Eur) visos išmokėtos viešosios paramos. Kitos priežastys, kodėl kontrafaktinis poveikio vertinimo metodas nebuvo taikytas kitoms priemonėms yra įvardintos prieduose (žr. 1 priedas. Priemonės, kurių atžvilgiu nebuvo taikytas kontrafaktinio poveikio vertinimas).

#### TIRIAMOSIOS IR KONTROLINĖS GRUPIŲ SUDARYME NAUDOTOS DUOMENŲ BAZĖS

Siekiant kokybiškai atlikti kontrafaktinį poveikio vertinimą, vertintojai pirmiausiai suformavo veiklos srities M04.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ duomenų užklausą NMA. Šioje duomenų užklausoje buvo prašoma NMA pateikti duomenis apie kiekvieną veiklos srities dalyvio gautą paramos dydį, įgyvendinamo projekto pradžios datą ir pabaigos datą bei gautos kitos KPP investicinės paramos dydį.

Paraleliai buvo suformuota duomenų užklausa ŽŪIKVC. Šioje užklausoje vertintojai prašė pateikti duomenis apie visas Lietuvoje egzistuojančias žemės ūkio valdas 2014–2021 m. laikotarpiu. Taip pat buvo prašoma prie kiekvienos žemės ūkio valdos nurodyti savivaldybę, kurioje valda yra registruota, deklaruotą žemės ūkio naudmenų plotą, VED bei atskirų VED komponentų (t. y. naudmenų, gyvūnų bei paslaugų) dydį natūriniais matais ir vertę eurai.

Pagal užklausą suformavus intervenciją patyrusių subjektų duomenų bazę, NMA perdavė šiuos duomenis ŽŪIKVC. Šie duomenys buvo nenuasmeninti – NMA suformuotoje duomenų bazėje prie kiekvienos paramą gavusios valdos buvo jos tikrasis valdos kodas. Tarpininkaujant ŽŪM, gavęs NMA duomenis ŽŪIKVC juos nuasmenino ir taip užtikrino nuasmenintų valdų kodų suderinamumą tarp NMA duomenų bei ŽŪIKVC duomenų, kuriuose, kaip jau minėta, yra pateikiama informacija apie visas žemės ūkio valdas 2014–2020 m. laikotarpiu. Nuasmenintus abiejų NMA bei ŽŪIKVC duomenų bazių duomenis ŽŪM perdavė vertintojams.

<sup>13</sup> Kontrafaktinio poveikio vertinimo metodų gairės, Užsakovas – LR Finansų ministerija, 2013.

## TIRIAMOSIOS GRUPĖS SUDARYMAS

Gavus NMA duomenis apie visas 4282 žemės ūkio valdas, kurios atliko veiklos srities M04.1 investicijas, pirmiausia reikėjo atmesti tas valdas, kurios nebuvo tinkamos tolimesnei analizei. Pirmiausiai buvo atmestos tos valdos, kurių investicijų įgyvendinimo pabaiga buvo nurodyta 2021 m. Šios valdos buvo atmestos, kadangi nėra praėję pakankamai laiko nuo intervencijų pabaigos poveikiui pamatuoti. Po šio valdų atmetimo liko 72 proc. (arba 3086 vnt.) intervencijas patyrusių valdų tiriamosios grupės duomenų masyve.

Analizuojant likusias 3086 valdas buvo pastebėta, kad kai kurių valdų atveju investicinė veiklos srities M04.1 parama sudaro pakankamai mažą dalį nuo visos valdos gautos KPP investicinės paramos. Šiame žingsnyje vertintojai priėmė ekspertiniu vertinimu grįstą sprendimą – iš tolimesnės analizės atmesti visas valdas, kurių M04.1 parama sudaro mažiau nei 50 proc. nuo visos gautos KPP investicinės paramos. Šis sprendimas pagrįstinas tuo, kad įtraukus valdas, kurių mažesniąją gautų investicijų dalį sudaro M04.1 parama, kyla rizika galimai influuoti veiklos srities M04.1 poveikio rezultatus ar priskirti kitų KPP investicinių priemonių poveikį veiklos sričiai M04.1. Po šio valdų atmetimo liko 2884 valdos (arba 67 proc. nuo visos M04.1 paramos gavėjų populiacijos), kurios buvo įtrauktos į tolimesnę analizę.

## KONTROLINĖS GRUPĖS SUDARYMAS

Gautoje ŽŪIKVC duomenų bazėje buvo pateikta informacija apie apytiksliai 160 000 žemės ūkio valdų 2014 – 2021 m. laikotarpiu. Konsolidavus atskirų metų duomenų masyvus į vieną bendrą masyvą, pirmiausiai iš konsoliduotos duomenų bazės buvo atmestos visos 4282 žemės ūkio valdos, kurios buvo gavusios veiklos srities M04.1 paramą. Tai leido užtikrinti, kad tarp potencialių kontrolinės grupės narių nepatektų tiriamosios grupės nariai.

## TIRIAMOSIOS IR KONTROLINĖS GRUPIŲ NARIŲ PANAŠIAUSIŲ ATVEJŲ ATRANKA SU PAKLAIDA

Atlikus pirminių tiriamosios ir kontrolinės grupės narių suformavimą, vertintojai turėjo iš kontrolinės grupės narių duomenų bazės atrinkti tik tuos narius, kurie yra panašiausi į tiriamosios grupės valdas. Kontrolinės grupės narių atranka vyko atsižvelgiant į tai, **ar atskirų kontrolinės grupės narių deklaruotas žemės plotas, VED bei atskirų komponentų dalis nuo visos VED vertės yra identiškai arba labai panašūs į tiriamosios grupės narių metai prieš tiriamosios grupės narių intervenciją.** Svarbu pabrėžti, kad dėl didelio VED komponentų skaičiaus, šie buvo suskirstyti į atskiras kategorijas, atitinkančias ūkinės veiklos sektorių – augalininkystė, daržovininkystė ir sodininkystė, gyvulininkystė bei mišrus ūkininkavimas<sup>14</sup>. Detalus VED komponentų klasifikavimas yra pateikiamas prieduose (žr. 2 priedas. VED komponentų klasifikacija).

Kontrolinės grupės narių atranka vyko keliais etapais. Pirmame etape buvo ieškoma visų kontrolinės grupės narių, kurių deklaruotas žemės plotas, VED ir VED komponentų procentinės dalys nuo viso VED būtų identiškos. Jeigu tokiu būdu nebuvo randamas nė vienas kontrolinis narys, atrankos kriterijai buvo atlaisvinami antrame paieškos etape. Antrame paieškos etape buvo toleruojami 2,5 proc. p. imtinai VED komponentų ir 2,5 proc. imtinai deklaruoto žemės ploto bei VED nuokrypiai. Jeigu ir antrame etape nebuvo randama tinkamų kontrolinių narių, atrankos kriterijai buvo toliau laisvinami trečiame etape. 6 lentelėje yra pateikiami visų paieškos etapų atrankos kriterijų tolerancijos rėžiai. Svarbu pastebėti, kad konkrečiame atrankos etape radus tinkamus kontrolinės grupės narius, visi šie kontroliniai nariai buvo atrinkti į tolimesnę analizę ir toliau nebebuvo ieškoma kontrolinių narių kituose etapuose. Pavyzdžiui, jeigu antrame

<sup>14</sup> Prie mišraus ūkio kategorijos buvo priskirtos tos VED komponentės, kurių nebuvo galima priskirti augalininkystei, gyvulininkystei ar daržininkystei. Detali VED komponentų klasifikacija prieduose (žr. 2 priedas. VED komponentų klasifikacija).

atrankos etape buvo rasti 25 kontrolinės grupės nariai vienam tiriamajam nariui, tai šio tiriamojo nario kontrolinių narių paieška baigdavosi ir nebebuvo einama į trečiąjį atrankos etapą.

6 LENTELĖ. ATRANKOS KRITERIJŲ TOLERANCIJOS RĖŽIAI SKIRTINGUOSE ATRANKOS ETAPUOSE

KRITERIJAI	PIRMAS ETAPAS	ANTRAS ETAPAS	TREČIAS ETAPAS	KETVIRTAS ETAPAS	PENKTAS ETAPAS	ŠEŠTAS ETAPAS
<b>VED</b>	Identiški	2,5 proc.	5 proc.	5 proc.	10 proc.	10 proc.
<b>VED komponentai</b>	Identiški	2,5 proc. p.	2,5 proc. p.	5 proc. p.	5 proc. p.	10 proc. p.
<b>Deklaruotas plotas</b>	Identiški	2,5 proc.	5 proc.	5 proc.	10 proc.	10 proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting.

Atlikus aukščiau aprašytą kontrolinių narių atranką, iš viso buvo rasta 10591 kontrolinės grupės valda, iš kurių 6718 buvo unikalios<sup>15</sup>. Pastebėtina, kad 264 tiriamosios grupės valdoms nebuvo rasta kontrolinės grupės narių. Tai atitinkamai reiškė, kad tiriamoji grupė susitraukė iki 2620 narių (arba 61 proc. visos veiklos srities M04.1 paramą gavusių valdų).

Siekiant identifikuoti, ar atranka buvo sėkminga, nustatant, ar kontrolinė ir tiriamoji grupės yra statistiškai identiškios, vertintojai atliko svertinę regresinę analizę. Svertinės regresinės analizės principas yra panašus kaip t-testo. Atliekant analizę iškeliami nulinė hipotezė, kad kontrolinė ir tiriamoji grupės yra statistiškai identiškios. Taip pat iškeliami alternatyvi hipotezė, kad kontrolinė ir tiriamoji grupės yra statistiškai skirtingos. Svertinės regresijos būdu apskaičiuotos p vertės nurodo, ar galima atmesti nulinę hipotezę ir priimti alternatyvią hipotezę, ar visgi negalima atmesti nulines hipotezės. Jeigu p reikšmės yra didesnės nei p kritinės reikšmės (p kritinė reikšmė – 0,05), tuomet nulinė hipotezė priimama ir alternatyvi hipotezė atmetama. Jeigu p reikšmės yra mažesnės nei p kritinės reikšmės, tuomet nulinė hipotezė atmetama ir alternatyvi hipotezė priimama. Kaip galima pastebėti žemiau pateiktoje lentelėje (žr. 6 lentelė), kurioje pateikta svertinės regresinės analizės rezultatai, kontrolinės grupės atranka buvo sėkminga. Visų atrankos kriterijų atvejais P reikšmės buvo ženkliai didesnės nei jų kritinės reikšmės. Tai atitinkamai reiškė, kad nulines hipotezės jog suformuotos tiriamosios ir kontrolinės grupės yra statistiškai identiškios negalima atmesti. Tai taip pat parodo ir lentelėje nurodyti suformuotos tiriamosios ir kontrolinės grupių kriterijų dydžiai. Kaip matyti lentelėje, dydžiai iš esmės yra identiški.

7 LENTELĖ. GALUTINAI SUFORMUOTŲ TIRIAMŲJŲ IR KONTROLINIŲ GRUPIŲ PANAŠUMAS

KRITERIJUS	TIRIAMOSIOS GRUPĖS VALDŲ KRITERIJAUŠ DYDIS	KONTROLINĖS GRUPĖS VALDŲ KRITERIJAUŠ DYDIS	P REIKŠMĖ
<b>VED</b>	79559.50 Eur	79166.70 Eur	0.898
<b>Deklaruotas plotas</b>	120.32 ha	119.83 ha	0.885
<b>Gyvulininkystė</b>	30.09 proc.	30.07 proc.	0.966
<b>Augalininkystė</b>	67.89 proc.	68.03 proc.	0.826
<b>Daržininkystė</b>	1.89 proc.	1.79 proc.	0.624
<b>Mišrus ūkininkavimas</b>	0.09 proc.	0.08 proc.	0.704

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting.

<sup>15</sup> Kontrolinės grupės atranka buvo atliekama leidžiant tam pačiam kontroliniam nariui būti tinkamam daugiau nei vienam tiriamajam nariui (*angliškai – matching with replacement*)

## VIDUTINIS INTERVENCIJŲ POVEIKIS TIRIAMŲJŲ GRUPEI

Galutinai suformavus tiriamąsias ir kontrolines valdų grupes vertintojai atliko **vidutinio intervencijų poveikio tiriamųjų grupei analizę** (angl. *average treatment effect on the treated*).

Vidutinio intervencijų poveikio tiriamųjų grupei analizę (VPT) galima apibrėžti žemiau nurodyta lygtimi:

$$VPT_{t+h} = E[Y_i^{t+h}(1) - Y_i^{t+h}(0)|W_i = 1] = E[Y_i^{t+h}(1)|W_i = 1] - E[Y_i^{t+h}(0)|W_i = 1]^{16}.$$

VPT nustato vidutinį intervencijos poveikį tiriamosios grupės raidai pointervenciniu laikotarpiu. Aukščiau esančioje lygtyje  $Y_i^{t+h}(1)$  apibrėžia matuojamą poveikį rodikliui  $Y$  konkrečios valdos  $i$  atveju po  $h$  metų nuo intervencijos įgyvendinimo pradžios.  $Y_i^{t+h}(0)$  apibrėžia kontrafaktinį scenarijų, kur yra nurodomas poveikis rodikliui  $Y$  konkrečios valdos  $i$  atveju po  $h$  metų scenarijuje be intervencijos. Kintamasis  $W_i = 1$  nurodo, kad valda  $i$  patyrė intervenciją. Pagrindinė aukščiau lygtimis apibrėžta kontrafaktinio poveikio vertinimo problema –  $Y_i^{t+h}(0)$  (apibrėžtas scenarijus be intervencijų tiriamosioms valdoms yra nežinomas).

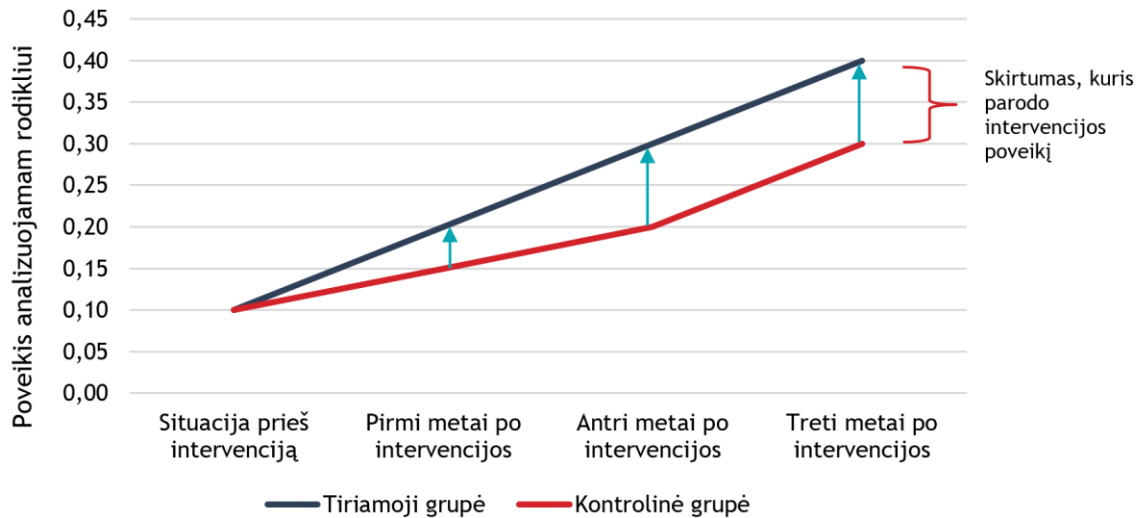
Jeigu dalyvavimas veiklos srities M04.1 paramos gavimo procese būtų visiškai atsitiktinis, tai aukščiau minėtą problemą galima būtų išspręsti paprastuoju būdu apskaičiuojant skirtumą tarp intervencijų patyrusių valdų ekonominių rodiklių raidos ir valdų, nepatyrusių intervencijos, ekonominių rodiklių raidos. Kadangi dalyvavimas veiklos srities M04.1 paramos gavimo procese nėra atsitiktinis, tačiau tikslios priežastys, kodėl vienos valdos ištraukia į dalyvavimą paramos gavimo procese, o kitos ne, yra sunkiai nustatomos, reikia pasitelkti ankstesniame poskyryje aprašytus tiriamosios ir kontrolinės valdų grupių atrankos metodus. Šie metodai, padedantys atrinkti tiriamųjų grupei kontrolinės grupės valdas, kurie yra iš esmės identiški pagal visus ekonominės veiklos kriterijus, leidžia sukurti kontrafaktinį scenarijų, kuriame galima matyti kokia tiriamosios grupės valdų ekonominė raida būtų buvusi, jeigu valdos nebūtų gavusios paramos. Atsižvelgiant į tai, anksčiau pristatytą VPT lygtį galima redukuoti ir apibrėžti žemiau esančia lygtimi:

$$VPT_{t+h} = E[Y_i^{t+h}(1)|W_i = 1, X] - E[Y_i^{t+h}(0)|W_i = 0, X].$$

Lygtyje  $X$  nurodo valdų charakteristikų aibę (VED, VED atskirų komponentų dalis nuo visos VED vertės, deklaruotas plotas), kuri yra identiška tiek tiriamosios grupės nariams ( $W_i = 1$ ), tiek kontrolinės grupės nariams ( $W_i = 0$ ). Atsižvelgiant į tai bei aukščiau esančią lygtį, galima priėti prie išvados, kad jeigu tiriamosios ir kontrolinės grupių valdos yra identiškos pagal  $X$  charakteristikas, tai intervencijos poveikį rodikliui  $Y$  po  $h$  metų nuo intervencijos įgyvendinimo pradžios galima apskaičiuoti atėmus visos tiriamosios grupės valdų rodiklio  $Y$  vidurkį iš kontrolinės grupės valdų  $Y$  rodiklio vidurkio  $h$  metų nuo intervencijos įgyvendinimo pradžios. Žemiau paveiksle (žr. 2 paveikslą) schematiškai pavaizduotas VPT nustatomas poveikis. Kaip galima matyti grafike, prieš intervenciją buvusios identiškos tiriamoji ir kontrolinė grupės pirmaisiais ir vėlesniais metais po intervencijos juda skirtingai. Nors kontrolinės grupės raida pointervenciniu laikotarpiu yra teigiama, tiriamosios grupės raida yra žymiai spartesnė. Kadangi abi grupės buvo identiškos prieš intervenciją, tai atsiradęs raidos skirtumas pointervenciniu laikotarpiu priskirtinas intervencijos poveikiui.

Nors iki šiol įgyvendintuose kontrafaktinio poveikio vertinimuose Lietuvoje buvo įprasta poveikį matuoti kalendoriniais metais t. y. praėjus  $n$  metų nuo paskutinio intervenciją patyrusio dalyvio dalyvavimo veiklose pabaigos datos, šiame vertinime poveikis yra vertinamas kiekvienam tiriamosios grupės nariui individualiai, praėjus  $n$  metų nuo jo dalyvavimo intervencijose pabaigos datos. Atsižvelgiant į tai, kiekvienai

atrinktai kontrolinės grupės valdai taip pat buvo priskirta data, kuri sutapo su jai priskirto tiriamosios grupės valdos dalyvavimo intervencijoje M04.1 pabaigos data (t. y. projekto pabaigos data)<sup>17</sup>. Toks analizės būdas yra pranašesnis už kalendorinių metų analizės būdą tuo, kad leidžia stebėti intervencijos poveikį iškart po tiriamosios grupės valdos įgyvendinto projekto pabaigos, eliminuoja riziką, kad anksčiau projektus įgyvendinusių valdų intervencijų poveikis bus nereprezentatyvus<sup>18</sup> bei leidžia iš esmės nustatyti, ar besikeičiant ekonominei situacijai projektų įgyvendintojas sugebėjo atliepti to laikotarpio poreikį skirtingo tipo paramai. Atsižvelgiant į tai, žemiau paveiksle (žr. 2 paveikslą) pateikiamas analizuojamas laikotarpis referuoja ne į konkrečius metus, bet į kiekvienos valdos pointervencinį laikotarpį, kuris kiekvienai valdai yra skirtingas.



2 PAVEIKSLAS. VIDUTINIO INTERVENCIJŲ POVEIKIO TIRIAMŲJŲ GRUPEI ANALIZĖS METODO ILIUSTRACIJA

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Aukščiau aprašytas lygtis galima transformuoti į ekonometrinę analizę ir VPT poveikį nustatyti atliekant regresinę analizę, o tai atitinkamai leidžia nustatyti, ar intervencijų poveikis yra statistiškai reikšmingas. Remiantis EK metodiniu dokumentu<sup>19</sup>, buvo sudarytas toliau aprašytas regresijos modelis tiriamųjų projektų poveikiui pamatuoti:

$$Y_{i,t} = a + b_1 * T_i + \epsilon_{i,t}$$

kur:

$Y_{i,t}$  yra  $i$  valdos rezultatas (*VED rodiklio raida*) laikotarpiu  $t$ ;

$T_i$  yra dvi reikšmes galintis įgyti kintamasis: 1, kai valda gavo M04.1 paramą, ir 0, kai valda negavo paramos;

$\epsilon_{i,t}$  yra regresijos paklaida;

$a$ ,  $b_1$ , yra regresijos parametrai, kuriuos siekiama įvertinti:

- parametras  $a$  atspindi vidutinį paramos negavusių valdų rezultatą (*VED rodiklio raidą*) laikotarpiu po intervencijos;
- parametras  $b_1$  atspindi poveikio įvertį;

<sup>17</sup> Svarbu pastebėti, kad buvo tokių žemės ūkio valdų, kurios intervencijoje dalyvavo kelis kartus. Tokiais atvejais intervencijos pabaigos data buvo laikytina paskutinio įgyvendinto projekto pabaigos data. Pavyzdžiui, jeigu valda gavo paramą 2014, 2015 bei 2016 metais, tai metai, nuo kurių bus skaičiuojamas poveikis, yra laikytini 2016 m.

<sup>18</sup> Pavyzdžiui, jeigu pats pirmas dalyvis baigė intervencijos veiklas 2015 m. sausio mėnesį, o paskutinis tos pačios intervencijos dalyvis baigė veiklas 2018 m. gruodžio mėnesį, tai tikėtina, kad jeigu poveikis bus matuojamas nuo 2019 m. sausio mėnesio, intervencijos poveikis pirmajam dalyviui jau bus išsisėmęs arba bus susiliejęs su per du metus darbo rinkoje įvykusių pokyčių, asmeninės darbo patirties ir kitais poveikiais.

<sup>19</sup> Šaltinis: [http://ec.europa.eu/regional\\_policy/sources/docgener/evaluation/guide/evaluation\\_sourcebook.doc](http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/guide/evaluation_sourcebook.doc)

- kartu įvertinamas ir parametrų reikšmingumas, pavyzdžiui, nustatoma, kad poveikio įvertį atspindintis parametras yra statistiškai nereikšmingas, tektų susilaikyti nuo tvirtų teiginių, kad intervencija tikrai turėjo nustatytą poveikį.

VPT regresinė analizė buvo pasitelkta įvertinti veiklos srities M04.1 poveikį valdų ekonominio dydžio raidai. Intervencijos poveikis VED raidai buvo matuojamas pirmais, antrais, trečiais, ketvirtais, penktais bei šeštais metais po intervencijų pabaigos.

Matuojant veiklos srities M04.1 poveikį buvo daroma prielaida, kad jeigu konkrečiais poveikio matavimo metais kontrolinės grupės ar tiriamosios grupės valda neturi VED rodiklio, tai tokios valdos konkrečiais metais yra išmetamos iš analizės iki tų metų, iki kurių jų VED rodiklius vėl galime stebėti duomenų bazėje. Tokios prielaidos taikymas suponuoja poveikio matavimo strategiją, kurioje numatyta, kad jeigu valda konkrečiais metais neturėjo VED rodiklio, tai ji greičiausiai neturėjo rodiklio dėl to, kad nusprendė jį nedeklaruoti, o ne dėl to, kad nutraukė, sustabdė veiklą ar pan.

### 2.2.2.2 INVESTICIJŲ ANALIZĖ MAKRO LYGMENIU

Nors mikro lygmens analizė leidžia identifikuoti, ar 2-ojo KPP prioriteto investicinė parama prisidėjo prie tikslinių grupių ir paramos gavėjų ekonominių veiklos rezultatų gerinimo žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuose bei nustatyti, ar investicinė parama buvo veiksminga ir efektyvi siekiant išsikeltų 2-ojo KPP prioriteto tikslų, mikro lygmens analizė neleidžia iki galo nustatyti, ar analizuojamos investicijos prisidėjo prie bendro Lietuvos konkurencingumo didėjimo ES kontekste. Atsižvelgiant į tai ir norėdami sustiprinti mikro lygmens analizės būdu gautas išvagas, vertintojai papildomai sukonstravo **Lietuvos ir kitų ES valstybių narių žemės ūkio sektoriaus konkurencingumo indeksą 2014–2020 m. laikotarpiui**. Kaip jau buvo aprašyta anksčiau, konkurencingumo reiškinį yra labai sunku apibrėžti, priskirti konkretų rodiklį ir atitinkamai pamatuoti. Atsižvelgiant į tai, natūralu, kad siekiant įvertinti konkurencingumo būklę, geriausia yra taikyti kelių dimensijų analizę, kurioje konkurencingumo reiškinys būtų apžvelgtas įvairiapusiškai. Vienas iš sprendimų, leidžiančių atliepti konkurencingumo reiškinio kompleksiskumą ir atitinkamai kiekybiškai įvertinti tikrąją konkurencingumo būklę, yra suformuoti sudėtinį indeksą, kurio atskiros dimensijos, subindeksai ir rodikliai leistų atspindėti atskirus konkurencingumo reiškinio aspektus. Nors konkurencingumo indekse nėra tiesiogiai įvedamos ir modeliuojamos 2-ojo KPP prioriteto lėšos ir tik daliai konkurencingumo indekso rodiklių (C14 „Darbo našumas žemės ūkyje“ bei C25 „Žemės ūkio gamybos veiksnų pajamos“) vertintojai ekstrapoliavo mikro lygmens analizės rezultatus, konkurencingumo indekso suformavimas leidžia įvertinti, ar mikro lygmens investicijų rezultatyvumas atitiko įvairių makro lygmens rodiklių raidą. Kitaip tariant, nors konkurencingumo indeksu ir negalima *tiesiogiai* vertinti 2-ojo KPP prioriteto investicijų indėlio konkrečioms makro lygmens rodikliams (tam, kad būtų galima tai įvertinti, reikėtų sukonstruoti kiekvienam indekso rodikliui atskiras regresines / elgsenos lygtis, kuriose vienas iš pagrindinių ar tarpinių rodiklių būtų KPP investicijos), konkurencingumo indekso sukonstravimas leidžia įvertinti, ar kitų ES šalių kontekste Lietuvos konkurencingumo būklė pagerėjo KPP 2-ojo prioriteto įgyvendinimo laikotarpiu (t. y. 2014–2021 m. laikotarpiu). Tokia analitinė prieiga leidžia konkurencingumo vertinimo atskaitos tašku laikyti ne 2-ojo KPP prioriteto tikslo rodiklius ir socio-ekonominę situaciją Lietuvoje, bet kitų ES šalių konkurencingumo raidą. Natūralu, kad jeigu mikro lygmenyje yra identifikuojama, kad 2-ojo KPP prioriteto tikslai yra sėkmingai įgyvendinami, tačiau įvairūs makro lygmens rodikliai indikuoja, kad Lietuva nemažina atotrūkio ar net didina atotrūkį nuo ES vidurkio, tai tokia situacija signalizuoja apie konkurencingumo iššūkius ateityje. Pavyzdžiui net jeigu ir KPP 2-ojo prioriteto kontekste Lietuvos ūkiai sėkmingai modernizavosi, tačiau tai neatsispindi makro lygmens darbo našumo rodikliuose, tai tokia situacija indikuoja, kad modernizacija buvo nepakankama siekiant konkurencingumo proveržio ES lygiu.



Taip pat svarbu pastebėti, kad tiek Lietuvoje, tiek likusioje ES yra įgyvendinama bendra žemės ūkio politika, kurios konkurencingumo tikslai visoms šalims yra vienodi, o tikslų įgyvendinimo strategijas pasirenka kiekviena valstybė narė. Atsižvelgiant į šį aspektą, galima teigti, kad konkurencingumo indekso sudarymas ir indekso verčių palyginimas leidžia įvertinti, kaip efektyviai kiekvienoje ES šalyje narėje buvo įgyvendinama bendroji žemės ūkio politika siekiant konkurencingumo tikslų. Jeigu viena šalis narė per analizuojamą laikotarpį išsiveržė į priekį, tai galima sakyti, kad šios šalies strateginės žemės ūkio dienotvarkės įgyvendinimas buvo efektyvesnis nei likusių šalių.

Vertintojų sudarytas Lietuvos ir ES konkurencingumo indeksas atitinka anksčiau pristatytos konkurencingumo piramidės logiką ir modelį (žr. 1 paveikslą), kuriame į konkurencingumą žiūrima kompleksiskai, t. y. vertinami ne tik konkurencingumo rezultatai, tačiau ir konkurencingumo ištekliai, kurie indikuoja konkurencingumo potencialą bei augimo galimybę ateityje. Kaip nurodyta anksčiau pristatytoje konkurencingumo piramidėje – pagrindiniai konkurencingumo ištekliai yra keturi: inovacijos, ūkininkavimo sąlygos, žmogiškieji ištekliai bei materialinė bazė. Natūralu, kad šie keturi ištekliai indekse ir sudaro atskiras subindeksų kategorijas, kurios kartu atspindi **ūkininkavimo veiklos konkurencingumo išteklių dimensiją**. Pastebėtina, kad žemės ūkio sektoriuje inovacijų raidą apibūdinančio rodiklio ar rodiklių grupės iš esmės nėra. Atsižvelgiant į tai, tikėtina, kad inovatyvus ūkis yra tas ūkis, kurio technologinis gamybos išteklių našumas yra aukštas, kurio ūkininkavimo technikos vertė yra aukšta ar kuris daug investuoja į kapitalo formavimą<sup>20</sup>. Atsižvelgiant į šiuos aspektus, inovacijų dėmuo buvo įdėtas į materialinės bazės subindeksą, darant prielaidą, kad geresnė materialinės bazės būklė gali pakankamai patikimai apčiuopti inovacijų raidą.

Kaip konkurencingumo piramidėje taip pat yra nurodyta, svarbus konkurencingumo aspektas yra ūkininkavimo veiklos tvarumas. Ūkininkavimo tvarumas svarbus Europos žaliojo kurso kontekste, kuriame viena iš konkurencingumo sąlygų yra tvari, klimatui kuo neutralesnė ir „žalesnė“ gamyba. Ūkininkavimo tvarumo reiškinį leidžia apčiuopti žemės ūkyje taikomos **ūkininkavimo praktikos** bei **ūkininkavimo veiklų aplinkosauginiai aspektai**. Atsižvelgiant į tai, kita konkurencingumo indekso dimensija yra **ūkininkavimo tvarumas**. Ši dimensija susideda iš dviejų subindeksų: **ūkininkavimo praktikos** bei **ūkininkavimo veiklų aplinkosauginiai aspektai**.

Nors gerai valdomi ir vystomi ūkininkavimo veiklos konkurencingumo ištekliai bei ūkininkavimo veiklos tvarumas užtikrina konkurencingumą ilguoju laikotarpiu, esama konkurencingumo būklė leidžia generuoti pajamas ekonominei gerovei bei investicijoms, kurios gali leisti pagerinti tiek ūkininkavimo išteklių, tiek ūkininkavimo tvarumo būklę. Atsižvelgiant į tai, natūralu, kad **ūkininkavimo veiklos konkurencingumo rezultatyvumas** yra svarbiausia konkurencingumo indekso dimensija.

Konkurencingumo indekso skaičiavimas sudarytas iš 4 etapų: duomenų surinkimo, duomenų apdorojimo, duomenų analizės bei duomenų interpretavimo etapų. Žemiau skyreliuose yra aprašomas kiekvienas indekso sudarymo etapas.

## RODIKLIŲ IR DUOMENŲ RINKIMO ETAPAS

Duomenų rinkimo etapo metu vertintojams reikėjo atrinkti rodiklius, kurie geriausiai atspindėtų kiekvieną indekso dimensiją bei subindeksą. Atrinkinėjant rodiklius, vertintojai atliko nuodugnias žemės ūkio

<sup>20</sup> Rambe, P., & Khaola, P. (2021). The impact of innovation on agribusiness competitiveness: the mediating role of technology transfer and productivity. *European Journal of Innovation Management*. Prieinama: [https://www.researchgate.net/profile/Peter-Khaola/publication/349592809\\_The\\_impact\\_of\\_innovation\\_on\\_agribusiness\\_competitiveness\\_the\\_mediating\\_role\\_of\\_technology\\_transfer\\_and\\_productivity/links/60786ea58ea909241e02020a/The-impact-of-innovation-on-agribusiness-competitiveness-the-mediating-role-of-technology-transfer-and-productivity.pdf](https://www.researchgate.net/profile/Peter-Khaola/publication/349592809_The_impact_of_innovation_on_agribusiness_competitiveness_the_mediating_role_of_technology_transfer_and_productivity/links/60786ea58ea909241e02020a/The-impact-of-innovation-on-agribusiness-competitiveness-the-mediating-role-of-technology-transfer-and-productivity.pdf)

sektorius konkurencingumo indeksų bei socio-ekonominių analizių apžvalgas<sup>21</sup>. Šių apžvalgų atlikimas leido susidaryti pirminį sąrašą rodiklių, kurie būtų tinkami kiekvienai indekso dimensijai ir subindeksui atspindėti. Svarbu pastebėti, kad kadangi indeksas buvo rengiamas visoms ES šalims, vertintojai atrinko tik tuos rodiklius, kurie yra lengvai prieinami visoms ES šalims. Visi indekse naudojami rodikliai yra lengvai prieinami ŪADT, BŽŪP stebėsenos bei EUROSTAT duomenų bazėse. Žemiau lentelėje yra pateiktas kiekvieno subindekso rodiklis.

---

<sup>21</sup> Pavyzdžiui. Nowak, A., & Różańska-Boczula, M. (2021). The Competitiveness of Agriculture in EU Member States According to the Competitiveness Pyramid Model. *Agriculture*, 12(1), 28., Kołodziejczak, A., & Kossowski, T. (2014). Regional competitiveness of agriculture in Poland. *Village and Agriculture (Wieś i Rolnictwo)*, 3(1229-2016-98720).

8 LENTELĖ. KONKURENCINGUMO INDEKSO RODIKLIAI

INDEKSAS	DIMENSIJA	SUBINDEKSAS	RODIKLIO KODAS	RODIKLIO PAVADINIMAS
<b>(KI) Konkurencingumo indeksas</b>	<b>(ŪT) Ūkininkavimo tvarumas</b>	<b>(UA) Ūkininkavimo veiklos aplinkosauginiai aspektai</b>	x1	Išskiriamas amoniako kiekis viename hektare žemės [t/ha] [EUROSTAT]
			x2	Išskiriamos šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis viename hektare žemės [t/ha] [EUROSTAT]
		<b>(ŪP) Ūkininkavimo praktikos</b>	x7	Ekologinių žemės ūkio naudmenų dalis nuo visų žemės ūkio naudmenų [proc.] [EUROSTAT]
			x8	Pesticidų naudojimo intensyvumas [kg/ha] [EUROSTAT]
			x9	Trąšų naudojimo intensyvumas [kg/ha] [EUROSTAT]
			x23	Antibiotikų vartojimas, tenkantis vienam gyvuliui [mg/PCU] [BSVS]
	<b>(ŪKI) Ūkininkavimo veiklos konkurencingumo ištekliai</b>	<b>(MB) Materialinė bazė</b>	x3	Bendrasis kapitalo formavimas tenkantis vienam žemės ūkio naudmenų hektarui [Eur/ha] [ŪADT]
			x4	Ilgalaikis turtas tenkantis vienam žemės ūkio naudmenų hektarui [Eur/ha] [ŪADT]
			x5	Tarpinis vartojimas tenkantis vienam žemės ūkio naudmenų hektarui [Eur/ha] [ŪADT]
			x6	Techninės įrangos vertė tenkanti vienam žemės ūkio naudmenų hektarui [Eur/ha] [ŪADT]
		<b>(ŪS) Ūkininkavimo sąlygos</b>	x10	Žemės ūkio naudmenų plotas nuo viso šalies ploto [proc.] [EUROSTAT]
			x11	Vidutinis ūkio ekonominis dydis [Standartinė produkcija, išreikštos eurai /vnt.] [ŪADT bei EUROSTAT]
			x12	Vidutinis naudmenų hektarų skaičius, tenkantis vienam ūkiui [ha/vnt.] [ŪADT bei EUROSTAT]
		<b>(ŽI) Žmogiškieji ištekliai</b>	x13	Žemės derlingumas [g kg <sup>-1</sup> ] [BŽŪP stebėsenos duomenų bazė]
			x14	Užimtųjų skaičius žemės ūkio sektoriuje nuo visų užimtųjų [proc.] [EUROSTAT]
			x15	Užimtųjų skaičius tenkantis 100 hektarų žemės ūkio naudmenų [vnt./100 ha] [EUROSTAT]
	x16		Dalis ūkių, kurių valdytojas turi žemės ūkio išsilavinimą, nuo visų ūkių [proc.] [EUROSTAT]	
	<b>(ŪKR) Ūkininkavimo veiklos konkurencingumo rezultatyvumas</b>	x17	Dalis ūkių, kurių valdytojas yra jaunesnis nei 44 metų, nuo visų ūkių [proc.] [EUROSTAT]	
		x18	Bendrasis gamybos veiksmų našumas [BSVS]	
		x19	Bendroji pridėtinė vertė tenkanti vienam užimtajam žemės ūkio sektoriuje [Eur/vnt.] [BSVS_C14]	
		x20	Produkcijos lygis, tenkantis vienam ūkiui [Eur/vnt.] [ŪADT]	
		x21	Žemės ūkio gamybos veiksmų pajamos, tenkančios vienam užimtajam žemės ūkio sektoriuje [Eur/vnt.] [BSVS_C25]	
x22		Žemės produktyvumas [Eur/ha] [Eurostat]		

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

## DUOMENŲ APDOROJIMO ETAPAS

**RODIKLIŲ ATMETIMAS.** Kadangi antrinių šaltinių analizės pagrindu jau anksčiau buvo atrinkti rodikliai kiekvienam subindeksui, rodiklių korektiškumą pravartu vertinti atliekant statistinę analizę. Atsižvelgiant į tai, vertintojai atliko statistinę rodiklių analizę, kuri leido identifikuoti, ar rodikliai yra tinkamai atrinkti. Mokslinėje literatūroje yra indikuojama, kad tarp konkretaus subindekso rodiklių koreliacijos koeficientas neturėtų viršyti 0,92. Jeigu konkrečių rodiklių koreliacija viršija minėtą ribą, laikoma, kad abu rodikliai yra kolinearūs, o tai atitinkamai reiškia, kad vieno iš rodiklių reikia atsisakyti, kadangi kyla rizika jog abiejų rodiklių naudojimas gali infliuoti viso subindekso vertę. Taip pat svarbu pastebėti, kad jeigu kelių rodiklių koreliacija yra santykinai maža (mažesnė nei 0,3) arba neigiama, tokių rodiklių reikėtų eliminuoti iš tolimesnės analizės – žema koreliacija rodo tai, kad rodiklis nepakankamai apčiuopia norimą pamatuoti reiškinį ir atitinkamai gali iškreipti subindekso vertes. Koreliacinė analizė parodė, kad iš tolimesnės analizės reikia eliminuoti rodiklius **x10 (žemės ūkio naudmenų plotas nuo viso šalies ploto)**, **x13 (žemės derlingumas)** bei **x18 (bendrasis gamybos veiksnių našumas)**, kadangi šių rodiklių koreliacijos koeficientai su kitais rodikliais buvo daugiausia atvejų mažesni nei 0,30. Priečiuose (žr. 3 priedas. Konkurencingumo indekso rodiklių koreliacinė analizė) yra prieinama visų rodiklių koreliacinė analizė.

**RODIKLIŲ TRŪKSTAMŲ REIKŠMIŲ UŽPILDYMAS.** Konstruojant konkurencingumo indekso atskirus subindeksus pastebėta, kad dalies rodiklių vertės nėra prieinamos 2020 m. arba pateikiamos netolygiai, t.y. ne kiekvienais metais. Pagal įprastą praktiką, tiems rodikliams, kurių reikšmės nebuvo prieinamos 2020 m., vertės buvo paskaičiuotos sudauginant konkretaus rodiklio vertę 2019 m. iš vidutinio procentinio rodiklio augimo 2014–2019 m. laikotarpiu. Kitaip tariant, 2020 m. reikšmių atvejais buvo padaryta prielaida, kad rodiklis būtų augęs taip kaip jis augo 2014–2019 m. laikotarpiu. Tiems rodikliams, kurių reikšmės buvo pateikiamos netolygiai, konkrečių metų vertės buvo paskaičiuotos linijiniu interpoliacijos metodu.

**RODIKLIŲ KRYPTIES STANDARTIZAVIMAS.** Dalies pasirinktų rodiklių atvejais, didesnės reikšmės reiškia blogesnę konkretaus rodiklio reikšmę. Pavyzdžiui, didesnis išskiriamo amoniako kiekis, tenkantis vienam hektarui žemės ūkio naudmenų, atspindi prastėjančią aplinkosauginę ūkininkavimo būklę. Atsižvelgiant į tai, vertintojams reikėjo standartizuoti dalies rodiklių kryptį taip, kad rodiklio reikšmės didėjimas atspindėtų geresnę subindekso situaciją. Rodiklių krypties standartizavimas vyko taikant įprastą formulę:

$$X' = \frac{\max X_i - \bar{X}}{\max X_i}$$

Aukščiau esančioje lygtyje  $\max X_i$  yra maksimali rodiklio  $X_i$  reikšmė, o  $\bar{X}$  yra aritmetinis visų  $X$  rodiklių reikšmių vidurkis. Priede  $X$  yra nurodoma, kokiems rodikliams buvo standartizuotos kryptys.

**RODIKLIŲ REIKŠMIŲ NORMALIZAVIMAS.** Tam, kad rodiklius būtų galima agreguoti į galutinį indeksą, šių rodiklių reikšmės buvo būtina normalizuoti. Kitaip tariant, visų rodiklių reikšmės turi būti perskaičiuotos į vienodą skalę. Šiame tyrime buvo remtasi įprasta žemės ūkio konkurencingumo indeksų sudarymo praktika ir nuspręsta taikyti standartinio nuokrypio normalizavimo metodą, kurį galima išreikšti žemiau esančia formule:

$$Z_i(X) = \frac{X_i - \bar{X}}{S(X)}$$

Aukščiau esančioje lygtyje  $S(X)$  nurodo visų  $X$  rodiklio reikšmių standartinį nuokrypį, o  $\bar{X}$  yra aritmetinis visų  $X$  rodiklio reikšmių vidurkis, o  $Z_i(X)$  – normalizuota  $X$  rodiklio reikšmė.

## INDEKSO REIKŠMIŲ APSKAIČIAVIMO ETAPAS

Suvienodinus rodiklių judėjimo kryptį ir normalizavus rodiklių reikšmes, toliau buvo pereita prie kiekvienos indekso dimensijos bei konkrečių subindeksų skaičiavimų. Norint apskaičiuoti konkrečios dimensijos indeksus, pirmiausia reikia nustatyti dimensijai priklausančių rodiklių svorius kaip tai nurodyta žemiau esančiose lygtyse:

$$(\bar{U}A) \text{ Ūkininkavimo veiklos aplinkosauginiai aspektai} = a_1x_1 + a_2x_2$$

$$(\bar{U}P) \text{ Ūkininkavimo praktikos} = b_1x_8 + b_2x_9$$

$$(MB) \text{ Materialinė bazė} = c_1x_3 + c_2x_4 + c_3x_5 + c_4x_6$$

$$(\bar{U}S) \text{ Ūkininkavimo sąlygos} = d_1x_{11} + d_2x_{13}$$

$$(\bar{Z}I) \text{ Žmogiškieji ištekliai} = e_1x_{14} + e_2x_{15} + e_3x_{16} + e_3x_{17}$$

$$(\bar{U}KR) \text{ Ūkininkavimo konkurencingumo rezultatyvumas} = f_1x_{19} + f_2x_{19} + f_3x_{20} + f_3x_{21} + f_4x_{21}$$

$$(\bar{U}T) \text{ Ūkininkavimo tvarumas} = g_1\bar{U}A + g_2\bar{U}P$$

$$(\bar{U}KI) \text{ Ūkininkavimo konkurencingumo ištekliai} = z_1MB + z_2\bar{U}S + z_3\bar{Z}I$$

$$(KI) \text{ Konkurencingumo indeksas} = y_1\bar{U}KI + y_2\bar{U}T + y_3\bar{U}KR$$

Viena iš paprasčiausių ir dažniausiai tyrimuose taikomų praktikų yra visiems rodikliams priskirti identiškus svorius. Tai atitinkamai reiškia, kad jeigu konkretus subindeksas susideda iš keturių rodiklių, tai kiekvieno rodiklio svoris bus 0,25. Alternatyvus būdas yra ekspertiškai priskirti kiekvienam rodikliui svorius, kurie nurodytų kiekvieno rodiklio svarbą ir reikšmę. Visgi, toks svorių skyrimo būdas reikalauja detalios kontekstinės informacijos, antrinių šaltinių analizės bei ekspertinės diskusijos. Atsižvelgiant į šį apribojimą, vertintojai nusprendė pritaikyti statistinį, pagrindinių komponentų analizės metodą (*angliškai – principal component analysis*), leidžiantį apskaičiuoti svorius tiek kiekvieno subindekso viduje, tiek tarp pačių subindeksų. Pagrindinių komponentų analizės pagrindas yra tiesinė duomenų transformacija, kuri iš pradinių rodiklių suformuoja kelis atskirus komponentus / rodiklių rinkinius, kurių tikslas yra apčiuopti kuo didesnę pradinių rodiklių variaciją. Pradinių rodiklių reikšmę naujai suformuotame komponente / rodiklių rinkinyje atspindi komponentų koeficientai arba svoriai. Vadinasi, pagrindinių komponentų analizės būdu apskaičiuoti svoriai atitinka tuos svorius, kurie paaiškina didžiausią pradinių rodiklių variaciją ir judėjimo kryptį.

Vertintojai apskaičiavo ir pritaikė vienodus svorius visiems analizuojamo laikotarpio, 2010–2020 m., metams. Kitaip tariant, vertintojai neatliko pagrindinių komponentų analizės kiekvieniems metams atskirai. Vietoj to, vertintojai suvidurkino visų kiekvienos šalies analizuojamų rodiklių reikšmes ir taip apskaičiavo atskirų rodiklių, subindeksų ir dimensijų svorius bendrai visam 2010–2020 m. laikotarpiui. Apskaičiuotų svorių reikšmės buvo naudojamos apskaičiuoti konkurencingumo indekso reikšmes kiekvieniems metams.

Tolesniuose tyrimo ataskaitos skyriuose pristatomi pagrindiniai tyrimo rezultatai. Skyriuje pristatomi mikrolygmens analizės rezultatai – kiekvienos analizuojamos veiklos srities intervencijų logikos analizė bei poveikio vertinimas. 5 skyriuje pristatomi makrolygmens analizės rezultatai.

## 3. KONKURENCINGUMO VERTINIMAS

### 3.1 2A „VISŲ ŪKIŲ EKONOMINĖS VEIKLOS REZULTATŲ GERINIMAS IR PALANKESNIŲ SĄLYGŲ ŪKIŲ RESTRUKTŪRIZAVIMUI IR MODERNIZAVIMUI SUDARYMAS, VISŲ PIRMA SIEKIANT INTENSIVINTI DALYVAVIMĄ RINKOJE IR ORIENTAVIMĄ, TAIP PAT ŽEMĖS ŪKIO ĮVAIRINIMĄ“ TIKSLINĖS SRITIES ANALIZĖ

Remiantis 2014–2020 m. KPP, joje pateikta SSGG analize bei NMA pateiktais priemonių įgyvendinimo duomenimis, **galutinis 2A tikslinės srities investicijų tikslas** – padidėjęs ūkių gyvybingumas ir visų tipų žemės ūkio veiklos konkurencingumas bei tvarus miškų valdymas.

Tam, kad šis galutinis tikslas būtų pasiektas, priemonėms M01, M02, M04, M06 ir M16 reikalinga atliepti tokius žemės ūkio ir miškininkystės sektorių **poreikius**, kaip – **žemės ūkio konkurencingumo stiprinimas, vidutinių ir smulkių ūkių galimybių investuoti gerinimas, vietinės maisto produktų rinkos vystymosi skatinimas, didesnės pridėtinės vertės žemės ūkio ir maisto produktų gamybos skatinimas, jaunimo užimtumo kaimo vietovėse ir jaunųjų ūkininkų įsikūrimo skatinimas, miškų rekreacinio potencialo didinimas bei žemėnaudos racionalizavimas**. Siekiant šių poreikių atliepimo, priemonė M01 yra vykdoma dviejose veiklos srityse – **M01.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“** ir **M01.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“**, priemonė M02 vykdoma vienoje veiklos srityje – **M02.1 „Parama pasinaudoti konsultavimo paslaugomis“**, priemonė M04 vykdoma vienoje veiklos srityje – **M04.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“** bei dviejose veiklose – **M04.3.1 „Parama žemės konsolidacijai“** bei **M04.3.2 „Parama žemės ūkio vandentvarkai“**. Priemonė M06 yra vykdoma vienoje veiklos srityje – **M06.3 „Parama smulkiesiems ūkiams“**. Priemonė M16 vykdoma trijose veiklos srityse – **M16.1 „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“**, **M16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“** bei **M16.4 „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“**. Prasidėjus COVID–19 pandemijai ir siekiant atliepti poreikį stiprinti žemės ūkio konkurencingumą ekstremalios situacijos aplinkoje, ŽŪM pradėjo įgyvendinti naują priemonę **M21 „Išimtinė laikina parama ūkininkams ir MVĮ, kuriuos ypač paveikė COVID–19 krizė“**.

Remiantis NMA pateiktais duomenimis, didžiausia pagal **investicijų mastą** yra veiklos sritis M04.1. Šios veiklos srities investicijos siekė 763 mln. Eur, iš kurių 391 mln. Eur buvo finansuojama nacionalinėmis ir EŽŪFKP lėšomis 2014–2021 m. laikotarpiu. Kitų veiklos srities investicijų mastas yra pateikiamas žemiau esančioje lentelėje. Pastebėtina, kad veiklos srities M01.1 nurodytas investicijų mastas atspindi ne tik 2A tikslinės srities investicijas, tačiau ir kitų 2-o KPP prioriteto tikslinių sričių investicijas (t.y. 2B bei 2C+ tikslinių sričių investicijas). NMA atstovų teigimu, veiklos srities M01.1 investicijų negalima tiksliai išskirstyti pagal tikslines sritis dėl jų horizontalaus įgyvendinimo.

9 LENTELE. 2A TIKSLINĖS SRITIES INVESTICIJOS

VEIKLOS SRITIS	VISŲ INVESTICIJŲ MASTAS (EUR)	INVESTICIJŲ (VIEŠŲ) MASTAS FINANSUOJAMAS NACIONALINĖMIS IR EŽŪFKP LĖŠOMIS (EUR)
M01.1	2 251 173	2 245 932
M01.2	3 050 347	3 050 357
M02.1	1 227 992	1 227 992
M04.1	763 090 128	391 203 628
M04.3.1	2 704 293	2 704 293
M04.3.2	83 438 805	65 765 637
M06.3	55 121 509	54 419 769
M16.1	4 100 004	3 477 905
M16.3	9 683 834	6 217 964
M16.4	56 983	35 021
M21	6 130 767	6 130 767

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Siekiant atliepti minėtus poreikius su aukščiau lentelėje įgyvendintais investicijų ištekliais, veiklos sritys ir veiklos įgyvendina **intervencijas**, kurios veiklos sritys M01.2 atveju numato siekį **vykdyti parodomuosius bandymus, organizuoti praktinius-informacinius seminarus, lauko dienas bei informavimo renginius**. Veiklos sričių M02.1 ir M01.1 atvejais atitinkamai numatoma **teikti konsultacines paslaugas bei organizuoti mokymo kursus ir seminarus**. Atsižvelgiant į suteikiamos paramos tipą ir pagrindinius naudos gavėjus, veiklos sritys M01.2 intervencijų **produktai** yra **parodomuosiuose bandymuose, praktiniuose-informaciniuose seminaruose, lauko dienosose bei informavimo renginiuose dalyvavę asmenys**. Veiklos sričių M02.1 ir M01.1 intervencijų produktai atitinkamai yra **konsultavimo paslaugomis pasinaudoję subjektai ir mokymo kursuose bei seminaruose dalyvavę asmenys**.

Veiklos sritys M04.1 intervencijomis numatoma **suteikti ūkininkavimo veikla besiverčiantiems subjektams paramą, skatinti žemės ūkio produktų gamybą ir remti žemės ūkio valdoje pagamintų ar išaugintų prekinį žemės ūkio produktų apdorojimą, perdirbimą bei tiekimą rinkai**. Intervencijomis veiklų M04.3.1 ir M04.3.2 atveju atitinkamai numatoma **suteikti paramą ir paspartinti žemės konsolidacijos procesus bei pagerinti žemės ūkio vandentvarkos būklę**. Atsižvelgiant į suteikiamos paramos tipą ir pagrindinius naudos gavėjus, veiklos sritys M04.1 intervencijų **produktai** yra **finansinę paramą gavę ūkininkavimo veikla užsiimančys subjektai**. Veiklos M04.3.1 intervencijų produktai yra **parengti ir įgyvendinti žemės konsolidacijos projektai**, o veiklos M04.3.2 atveju – **atnaujinta lauko drenažo inžinerinė infrastruktūra ir nukalkinta ariama žemė**.

Veiklos sritys M06.3 atvejo intervencija numatoma **skirti paramą smulkiesiems ūkiams verslo plano įgyvendinimui**. Atsižvelgiant į suteikiamos paramos tipą ir pagrindinius naudos gavėjus, veiklos sritys M06.3 intervencijų **produktai** yra **paramą verslo plano įgyvendinimui gavę smulkieji ūkiai**.

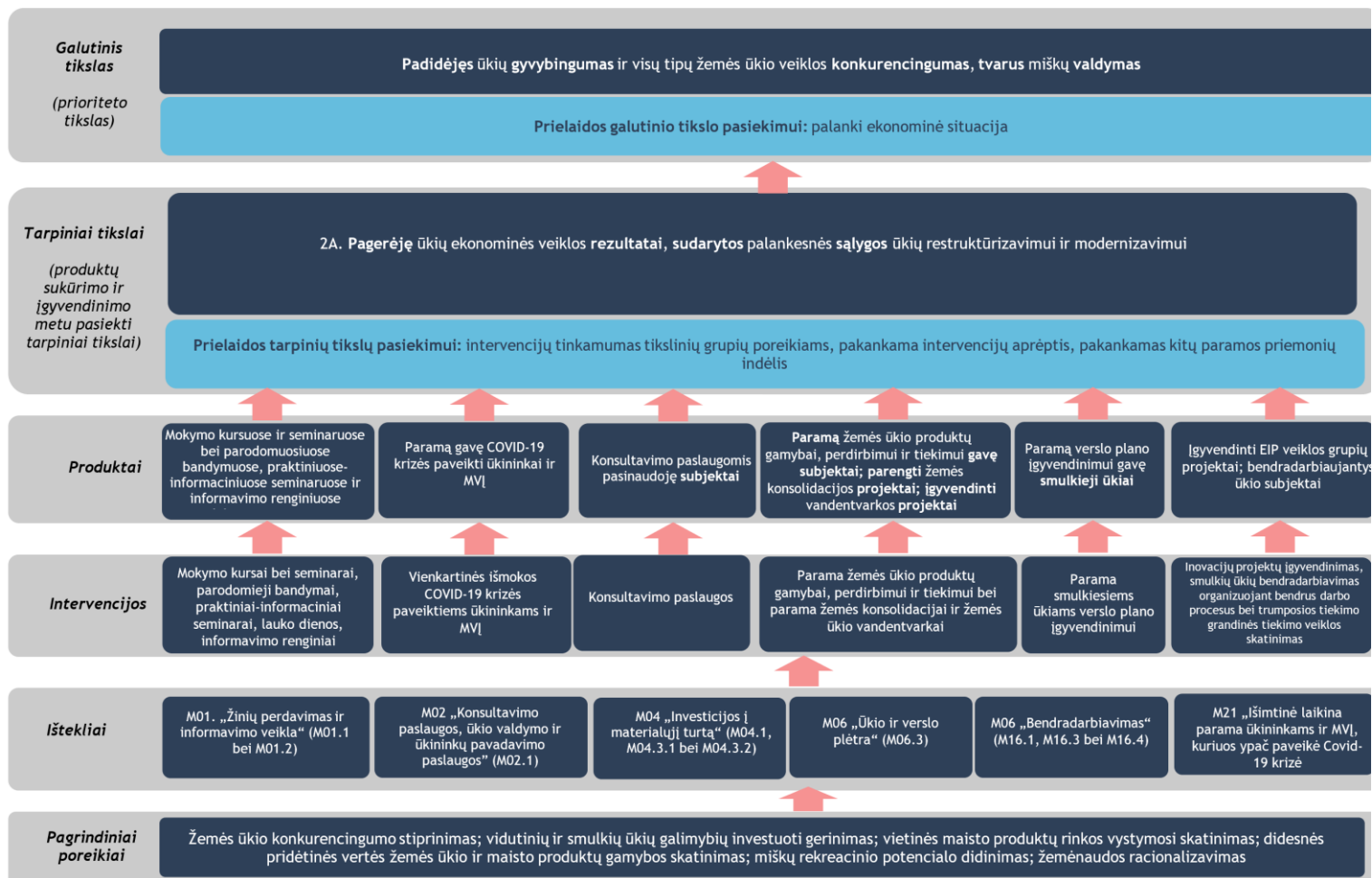
Veiklos sritys M16.3 atvejo intervencija numatomas **smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimas organizuojant bendrus darbo procesus, dalijantis įrenginiais ir ištekliais, vykdant bendrą ūkinę, komercinę ir aplinkosauginę veiklą**. Intervencijomis veiklos sričių M16.1 ir M16.4 atveju atitinkamai numatoma **įgyvendinti inovacinius bandomuosius ar naujus produktus, procesų ir technologijų plėtrą arba esamų technologijų tobulinimą bei ūkio subjektų bendradarbiavimą, skatinant ir vykdant trumposios tiekimo grandinės veiklą**. Atsižvelgiant į suteikiamos paramos tipą ir pagrindinius naudos gavėjus, veiklos sritys M16.3. intervencijų **produktai** yra **bendradarbiaujantys smulkūs ūkio subjektai**. Veiklos sritys M16.1 atžvilgiu intervencijomis sukurti produktai – **įgyvendinti EIP veiklos grupių projektai**, o veiklos sritys M16.4 atžvilgiu – **bendradarbiaujantys ūkio subjektai**.

Priemonės M21 intervencijomis numatoma **suteikti vienkartinės išmokas COVID-19 krizės paveiktiems ūkininkams ir MVĮ**. Atsižvelgiant į tokio tipo intervencijas, **priemonės M21 intervencijų produktai yra paramą gavę COVID-19 krizės paveikti ūkininkai ir MVĮ**.

Tam, kad visų priemonių, veiklos sričių bei veiklų produktai prisidėtų prie anksčiau minėto galutinio tikslo realizavimo, produktai pirmiausia turi pasiekti **tarptinius tikslus**. Visų veiklos sričių produktų tarpiniai tikslai atitinka 2A tikslinės srities tikslus. Pažymėtina, kad 2A tikslinės srities atžvilgiu sukurti produktai turėtų **pagerinti ūkių ekonominės veiklos rezultatus bei sudaryti palankesnes sąlygas ūkių restruktūrizavimui ir modernizavimui**. Pažymėtina, kad šių tarpinių tikslų pasiekimui pirmiausia būtina išpildyti **tarptinių tikslų prielaidas** – veiklos sričių produktai turi **atitikti tikslinių grupių poreikius** (t. y. suteikta M01.1, M01.2, M02.1, M04.1, M04.3.1, M04.3.2, M06.3, M16.1, M16.3 bei M16.4 parama turi būti tinkama ir suteikta laiku paramos gavėjams), **sukurtų produktų aprėptis turi būti pakankama** (t. y. parama turi pasiekti *reikšmingą kiekį naudos gavėjų*, kad būtų sukurtas poveikis).

Tam, kad tarpiniai tikslai transformuotųsi į galutinių tikslų pasiekimą, reikalinga išpildyti **galutinių tikslų prielaidas**. Viena vertus, reikalinga, kad egzistuotų **palanki ekonominė situacija**, kuri paskatintų ekonominės veiklos rezultatų gerėjimą ir sudarytų palankesnes sąlygas ūkių modernizavimui, kad šie kurtų ilgalaikes tęstines naudas žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuose. Antra vertus, svarbu užtikrinti **pakankamą kitų paramos priemonių prieinamumą ir indėlį**, kuris leistų paramą gavusiems subjektams toliau vystyti ekonominę veiklą ir investuoti į konkurencingumą didinančius sprendimus.





3 PAVEIKSLAS. 2A TIKSLINĖS SRITIES KAITOS TEORIJA

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Įvertinti, ar buvo sėkmingai sukurti 2A tikslinės srities produktai bei nustatyti, ar anksčiau minėtos tinkamumo bei pakankamumo prielaidos 2A tikslinės srities tikslams (tarpiniams tikslams) pasiekti buvo išpildytos, galima atlikus 2A tikslinės srities BSVS produkto rodiklių analizę. Kaip galima matyti žemiau pateiktoje lentelėje, priemonės M02 įgyvendinimas yra ypač sėkmingas – 2025 m. išsikelti tikslai (1435 konsultacijas gavusių asmenų) 2021 m. buvo viršyti (rodiklio pasiekiamumas siekia 141 proc.). Veiklos srities M02.1 įgyvendinimo sėkmingumą patvirtina ir interviu informacija su socialiniais partneriais. Remiantis socialinių partnerių interviu informacija, ūkininkų tarpe konsultavimo paslaugos yra ypač paklausios, kadangi teikiama parama leidžia efektyviai ir greitai ūkininkams gauti konsultacines paslaugas dėl ūkių valdysenos ir gyvūnų gerovės bei aplinkosauginės būklės reikalavimų, ekologinio ūkininkavimo reikalavimų, ūkio apskaitos bei kitų ūkininkavimo veiklos aspektų. Atsižvelgiant į tai, kad viešųjų išlaidų limitas iki 2025 m. dar nėra išnaudotas (pasiekimo lygis siekia 58 proc.), tikėtina, kad konsultacijas gavusių asmenų skaičius dar didės.

10 LENTELĖ. 2A TIKSLINĖS SRITIES PRODUKTO RODIKLIŲ PASIEKIMAS<sup>22</sup>

PRIEMONĖ	VEIKLOS SRITIS	PRODUKTO RODIKLIS	SIEKTINA REIKŠMĖ 2025 M.	PASIEKTA REIKŠMĖ 2014 – 2021 M. (VISI PROJEKTAI)	PASIEKTA REIKŠMĖ 2014 – 2021 M. (BAIGTI ĮGYVENDINTI)	PASIEKIMO LYGIS (PROC.)
M02	M02. Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos (15 straipsnis)	Konsultuojamų paramos gavėjų skaičius (2.1 punktas)	1435	2028	2028	141%
	M02. Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos (15 straipsnis)	Visos viešosios išlaidos (EUR) (2.1–2.3 punktai)	2106176	1227992	1227992	58%
M04	M04. Investicijos į materialųjį turą (17 straipsnis)	Valdų, gaunančių žemės ūkio valdoms skirtą paramą investicijoms, skaičius (4.1 punktas)	5760	4616	4286	74%
	M04. Investicijos į materialųjį turą (17 straipsnis)	Visos viešosios išlaidos investicijoms į infrastruktūrą (4.3 punktas)	133834404	54572286	68563184	51%
	M04. Investicijos į materialųjį turą (17 straipsnis)	Bendra investicijų suma (EUR) (viešųjų ir privačiųjų)	1001140000	849233226	799280544	80%
	M04. Investicijos į materialųjį turą (17 straipsnis)	Bendros viešosios išlaidos (EUR) (4.1 punktas)	678506286	391203628	375194480	55%
	M04. Investicijos į materialųjį turą (17 straipsnis)	Visos viešosios išlaidos (EUR)	812340690	459673557	429766766	53%

<sup>22</sup> Papildomų produkto rodiklių analizė nebuvo atliekama, nes, vertintojų nuomone, konkurencingumo vertinimo tikslui įgyvendinti ji nėra naudinga. Tokia analizė yra prieinama kasmetinėse KPP įgyvendinimo ataskaitose.

PRIEMONĖ	VEIKLOS SRITIS	PRODUKTO RODIKLIS	SIEKTINA REIKŠMĖ 2025 M.	PASIEKTA REIKŠMĖ 2014 – 2021 M. (VISI PROJEKTAI)	PASIEKTA REIKŠMĖ 2014 – 2021 M. (BAIGTI ĮGYVENDINTI)	PASIEKIMO LYGIS (PROC.)
M06	M06. Ūkio ir verslo plėtra (19 straipsnis)	Paramos gavėjų (valdų), gaunančių smulkiems ūkiams skirtą paramą verslui pradėti, skaičius (6.3 punktas)	7813	5120	2698	35%
	M06. Ūkio ir verslo plėtra (19 straipsnis)	Bendra investicijų suma (EUR) (viešųjų ir privačiųjų)	92519173	55121509	41311171	45%
	M06. Ūkio ir verslo plėtra (19 straipsnis)	Visos viešosios išlaidos (EUR)	92519173	54419769	40634647	44%
M16	M16. Bendradarbiavimas (35 straipsnis)	Visos viešosios išlaidos (EUR) (16.1–16.9 punktai)	24078426	9730890	6190284	26%
M21	M21 - Išimtinė laikina parama ūkininkams ir MVĮ, kuriuos ypač paveikė COVID-19 krizė (39b straipsnis)	Bendros viešosios išlaidos (EUR)	28000000	6130767	6130767	22%
	M21 - Išimtinė laikina parama ūkininkams ir MVĮ, kuriuos ypač paveikė COVID-19 krizė (39b straipsnis)	Remiamų ūkių skaičius	1300	7653	7653	589%

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis NMA pateiktais duomenimis

Analizuojant priemonės M04 produkto rodiklių pasiekimą, galima pastebėti, kad veiklos srities M04.1 įgyvendinimas yra taip pat pakankamai sėkmingas. Paramą gavusių ir baigusių modernizuoti valdas dalis nuo siektino valdų skaičiaus siekia daugiau nei 74 proc. Išmokėtų lėšų kiekis taip pat aukštas, ir siekia 88 proc. 2025 m. siektinos reikšmės. Aukšti produkto rodiklių pasiekimai bei jau pasirašytos, tačiau dar nepabaigtos įgyvendinti sutartys, indikuoja, kad užsibrėžtas tikslas iki 2025 m., tikėtina, bus pasiektas.

Veiklos srities M04.3 įgyvendinimas siekia 51 proc. siektinų išmokėjimų 2021 m. Remiantis KPP įgyvendinimo vertinimu<sup>23</sup> bei interviu su ŽŪM bei NMA atstovais medžiaga, parama investicijoms į vandentvarkos projektus yra labai populiarai. Aukštą populiarumą lemia aukštas paramos intensyvumas bei vandentvarkos problemų aktualumas ūkiams. Iš 288 projektų 106 projektai vis dar yra įgyvendinami. Atsižvelgiant į aukštą vis dar įgyvendinamų projektų skaičių, tikėtina, kad 2025 m. išmokėjimų tikslai bus sėkmingai pasiekti.

Analizuojant priemonės M06 įgyvendinimą, galima pastebėti, kad veiklos srities M06.3 įgyvendinimas yra pakankamai sėkmingas. Parama pasinaudojo 5120 smulkus ūkis, baigė įgyvendinti 2698 ūkis, o tai

<sup>23</sup> ESTEP (2021). Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos 2014–2020 metų įgyvendinimo ataskaita. Prieinama: [https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT\\_versija/Veiklos\\_sritys/Kaimo\\_pletra/Lietuvos\\_kaimo\\_pletros\\_2014%E2%80%932020m.\\_programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/2021/KPP%202014-2020%20vertinimo%20galutin%C4%97%20ataskaita\\_ESTEP.pdf](https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/2021/KPP%202014-2020%20vertinimo%20galutin%C4%97%20ataskaita_ESTEP.pdf)

atitinkamai siekia 35 proc. 2025 m. siektinos reikšmės. Išmokėtų lėšų kiekis taip pat nesiekia 50 proc. Kadangi dar labai daug projektų yra nebaigti įgyvendinti, tikėtina, kad išmokėjimai toliau stabiliai augs, o užsibrėžtos 2025 m. rodiklių reikšmės bus pasiektos ir įgyvendintos.

Priemonės M16 įgyvendinimas taip pat yra pakankamai sėkmingas: nors tik 22 proc. visų suplanuotų investicijų jau yra baigta įgyvendinti, pakankamai daug investicijų vis dar yra įgyvendinama, o tai indikuoja, kad išmokėjimai stabiliai augs iki 2025 m.

Analizuojant specialiųjų produkto ir 2A tikslinės srities tikslo rodiklių įgyvendinimą, galima pastebėti (žr. žemiau esančią lentelę), kad 2014–2021 m. laikotarpiu jaunųjų ūkininkų, pasinaudojusių parama investicijoms į žemės ūkio valdas ir smulkių ūkių investicijoms verslui pradėti, dalis buvo didesnė nei planuota KPP – sudarė 63 proc. (arba 2908 jaunieji ūkininkai, kurie baigė įgyvendinti ar vis dar įgyvendina paramos projektus (iš kurių 2700 jaunieji ūkininkai jau yra baigę įgyvendinti paramos projektus)) ir 52 proc. (2662 jaunieji ūkininkai, kurie baigė įgyvendinti ar vis dar įgyvendina paramos projektus (iš kurių 1403 jaunieji ūkininkai jau yra baigę įgyvendinti paramos projektus)) šių veiklos sričių paramos gavėjų, o buvo planuota, kad jų dalis sieks mažiau nei pusę (40 proc.)<sup>24</sup>. Vertinant paramos gavėjų pasiskirstymą pagal sektorius, matyti, kad pagal veiklos sritį M04.1 mažesniu mastu nei planuota įgyvendinami sodininkystės sektoriaus investiciniai projektai, o pagal veiklos sritį M06.3 – augalininkystės, sodininkystės ir gyvulininkystės ūkių investiciniai projektai. Detalesnė veiklos sričių įgyvendinimo ir pasiekimų analizė yra pateikiama kituose skyreliuose. Taip pat galima matyti, kad 2A tikslo rodiklio įgyvendinimas yra pakankamai aukštas – 74 proc. Kaip ateinančiuose skyreliuose yra detalizuojama, 2014–2021 m. iš viso buvo modernizuotos 4286 žemės ūkio valdos, t. y. šių valdų modernizavimo paramos projektai buvo baigti įgyvendinti.

11 LENTELĖ. 2A TS TIKSLO RODIKLIO BEI KONKREČIŲ PRODUKTO RODIKLIŲ ĮGYVENDINIMAS

ANALIZĖS SRITIS	RODIKLIS	PASIEKIMAS 2014–2021 M. (BAIGTI PROJEKTAI)	2014–2021 M. (VIS DAR ĮGYVENDINAMI IR PABAIGTI PROJEKTAI)	SIEKTINA REIKŠMĖ 2025 M.	PASIEKIMO LYGIS
2A tikslinė sritis	T4. Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą investicijoms į restruktūrizavimą ir modernizavimą, procentinė dalis (2A tikslinė sritis)	2.14%	-	2.88%	74%
M04 „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritis 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“	Ūkių, gavusių paramą investicijoms į žemės ūkio valdas, dalis pagal ūkio valdytojo amžių - iki 40 metų amžiaus (imtinai), proc. (M04.1)	63%	-	40%	157%
	Ūkių, gavusių paramą investicijoms į žemės ūkio valdas, skaičius pagal sektorius - augalininkystės ūkių (M04.1)	1987	2112	2304	86%
	Ūkių, gavusių paramą investicijoms į žemės ūkio valdas, skaičius pagal sektorius - daržininkystės ūkių (M04.1)	290	376	86	337%

<sup>24</sup> NMA pateiktų duomenų masyve nebuvo galima identifikuoti kokią dalį veiklos srities M04.1 bei M06.3 paramos gavėjų sudarė jaunieji ūkininkai. Atsižvelgiant į tai, tyrėjai pasinaudojo naujausioje KPP įgyvendinimo apžvalgos ataskaitoje prieinamais duomenimis (ESTEP (2022), „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos 2014–2021 metų įgyvendinimo ataskaita“). Taip pat pastebėtina, kad siekiant apskaičiuoti kiek iš viso buvo paremta jaunųjų ūkininkų iki 2021 m. pabaigos absoliučiais skaičiais, vertintojai darė prielaidą, kad ESTEP ataskaitoje pateikiama jaunųjų ūkininkų dalis, kurie jau yra baigę įgyvendinti projektus, yra identiška jaunųjų ūkininkų daliai, kurie jau yra baigę ar vis dar įgyvendina projektus pagal veiklos sričių M04.1 bei M06.3 paramą.

ANALIZĖS SRITIS	RODIKLIS	PASIEKIMAS 2014–2021 M. (BAIGTI PROJEKTAI)	2014–2021 M. (VIS DAR ĮGYVENDINAMI IR PABAIGTI PROJEKTAI)	SIEKTINA REIKŠMĖ 2025 M.	PASIEKIMO LYGIS
	Ūkių, gavusių paramą investicijoms į žemės ūkio valdas, skaičius pagal sektorius - gyvulininkystės ūkių (M04.1)	3125	3507	3284	95%
	Ūkių, gavusių paramą investicijoms į žemės ūkio valdas, skaičius pagal sektorius - sodininkystės ūkių (M04.1)	12	16	35	34%
	Ūkių, gavusių paramą investicijoms į žemės ūkio valdas, skaičius pagal sektorius - uogininkystės ūkių (M04.1)	32	42	95	34%
<b>M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritis 6.3 „Parama smulkiems ūkiams“</b>	Paramą verslui pradėti gavusių smulkių ūkių dalis pagal ūkio valdytojo amžių - iki 40 metų (imtinai) (M06.3)	52%	-	40%	129%
	Paramą verslui pradėti gavusių smulkių ūkių skaičius pagal sektorius - augalininkystės ūkių (M06.3)	562	645	3473	16%
	Paramą verslui pradėti gavusių smulkių ūkių skaičius pagal sektorius - daržininkystės ūkių (M06.3)	301	777	144	209%
	Paramą verslui pradėti gavusių smulkių ūkių skaičius pagal sektorius - gyvulininkystės ūkių (M06.3)	1257	2881	3927	32%
	Paramą verslui pradėti gavusių smulkių ūkių skaičius pagal sektorius - sodininkystės ūkių (M06.3)	34	59	104	33%
	Paramą verslui pradėti gavusių smulkių ūkių skaičius pagal sektorius - uogininkystės ūkių (M06.3)	134	239	165	81%

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis NMA pateiktais duomenimis bei KPP įgyvendinimo ataskaita<sup>25</sup>

Taigi, išanalizavus 2A tikslinės srities produkto ir tikslo rodiklius, galima prieiti prie išvados, kad visų analizuojamų priemonių produktai yra sėkmingai kuriami ir per daug nenukrypsta nuo 2025 m. tikslų. Pakankamai aukštas rodiklių pasiekiamumas indikuoja, kad 2A tikslinės srities parama yra paklausī, o tai atitinkamai reiškia, kad pakankamumo bei tinkamumo prielaidos 2A tikslinės srities tikslų (tarpinių tikslų) pasiekimui yra sėkmingai išpildomos. Atsižvelgiant į šiuos BSVS produkto rodiklių analizės rezultatus, galima prieiti prie išvados, kad 2A tikslinės srities tikslai (tarpiniai tikslai kaitos teorijoje) yra sėkmingai įgyvendinami.

Tolimesniuose skyreliuose yra pateikiama detali veiklos sričių bei veiklų M04.1, M04.3.1, M04.3.2, M06.3, M16.1, M16.3 analizė. Šiuose skyreliuose yra analizuojama kiekvienos minėtos intervencijos įgyvendinimo

<sup>25</sup> NMA pateiktų duomenų masyve nebuvo galima identifikuoti kokią dalį veiklos srities M04.1 bei M06.3 paramos gavėjų sudarė jaunieji ūkininkai. Atsižvelgiant į tai, tyrėjai pasinaudojo naujausioje KPP įgyvendinimo apžvalgos ataskaitoje prieinamais duomenimis (ESTEP (2022), „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos 2014–2021 metų įgyvendinimo ataskaita“).

aspektai, vertinama, ar prielaidos galutinio 2-o KPP prioriteto tikslo pasiekimui buvo išpildytos ir atitinkamai, ar įgyvendintos intervencijos prisidėjo prie paramos gavėjų ekonominio rezultatyvumo gerinimo.

### 3.1.1 VEIKLOS SRITIES M04.1 „PARAMA INVESTICIJOMS Į ŽEMĖS ŪKIO VALDAS” ANALIZĖ

Veiklos sritis M04.1 yra nukreipta į žemės ūkio valdų modernizaciją, remiant naujos žemės ūkio technikos ir naujos žemės ūkio įrangos, naujų technologinių įrengimų, skirtų specializuoto žemės ūkio sektoriaus pirminiams žemės ūkio produktams apdoroti ar perdirbti ir paruošti realizacijai, įsigyti, taip pat remiant specializuotame žemės ūkio sektoriuje vykdyti būtinų pastatų ar statinių statybą, rekonstravimą ar kapitalinį remontą. Parama buvo teikiama ūkiams, kurių VED dydis yra didesnis nei 8 000 Eur. Mažesni ūkiai pagal šią veiklos sritį paramos negalėjo gauti – jie galėjo gauti panašaus tipo investicinę paramą pagal veiklos sritį M06.3. Veiklos srities M04.1 paramos intensyvumas varijuoja – gyvulininkystės, sodininkystės, daržininkystės ir uogininkystės sektoriuose paramos intensyvumas siekia 50 proc., augalininkystės sektoriuje – 40 proc.<sup>26</sup> Paramos intensyvumas gali būti aukštesnis 20 proc. punktų, jeigu paramos subjektas yra kooperatyvas arba jaunasis ūkininkas. Apžvelgiant kitus paramos administravimo aspektus, prioritetiniai atrankos balai buvo suteikiami subjektams, kurie projektuose užsibrėždavo ir įsipareigodavo po projektų įgyvendinimo išlaikyti ambicingus plėtros rodiklius, dalyvauja ar įsipareigoja dalyvauti KPP 2014–2020 aplinkosauginėse priemonėse, vykdo ar planuoja vykdyti ekologinės produkcijos gamybą, vykdo žemės ūkio veiklą vietovėse, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių, prisideda prie projekto įgyvendinimo didesne dalimi asmeninių lėšų nei yra numatyta paramos administravimo taisyklėse, yra įsitraukęs į kokius nors bendradarbiavimo formatus (kooperatyvo narys, gamintojų grupės narys, žemdirbių savivaldos narys).

2014–2021 m. laikotarpiu buvo pasirašytos **6 089** paramos sutartys pagal veiklos sritį M04.1. 2014–2021 m. laikotarpiu į valdų modernizavimą buvo iš viso investuota 869,20 mln. Eur privačių ir viešųjų investicijų. Šiek tiek daugiau nei 50 proc. (arba 391 mln. Eur) minėtų investicinių išlaidų buvo viešos ir atitinkamai finansuojamos nacionalinėmis bei EŽŪFKP lėšomis. **Unikalus paramos gavėjų, kurie įgyvendino ar vis dar įgyvendina projektus, skaičius siekia 4 616. Vadinasi, maždaug ketvirtadalis paramos gavėjų pasinaudojo parama daugiau nei vieną kartą.** Šiam ketvirtadaliui paramos gavėjų buvo išmokėta 141 mln. Eur (arba 36 proc.) viešųjų investicijų. Tarp šių paramos gavėjų dominavo vidutinio dydžio ūkiai<sup>27</sup>, kurie sudarė 63 proc. visų valdų gavusių paramą daugiau nei vieną kartą, 14 proc. sudarė smulkūs ūkiai. Dideli ūkiai sudarė 23 proc. visų valdų gavusių paramą daugiau nei vieną kartą. Detalesnė investicijų pasiskirstymo pagal ūkių dydžius ir metus analizė pateikiama sekančiuose skyreliuose.

Analizuojant investicijų pasiskirstymą pagal paramos sektorius, didžioji dalis investicijų (privačių bei viešųjų) teko gyvulininkystės sektoriui – 53 proc. arba 406 mln. Eur (iš kurių 218 mln. Eur sudarė viešosios investicijos, finansuojamos nacionalinėmis bei EŽŪFKP lėšomis). Didžiausios dalies skyrimas gyvulininkystės sektoriui atliepia vieną iš KPP išskirtų poreikių – didinti gyvulininkystės sektoriaus

<sup>26</sup> Nuo 2022 metų augalininkystės sektorius neberiamas veiklos srities M04.1 investicijų.

<sup>27</sup> Siekiant išlaikyti palyginamumą su ankstesnėmis studijomis (žr. ESTEP (2019 m.), *Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos įgyvendinimo 2014–2018 metais vertinimo ataskaita* arba Vitunskienė ir Jazepčikas (2016) „Investicinės ir tiesioginės paramos priemonių reikšmingumas ūkių investicijoms Lietuvoje“), smulkūs ūkiai yra laikomi tie ūkiai, kurių VED dydis siekia iki 25 000 Eur, vidutiniai – nuo 25 000 iki 100 000 Eur, dideli – daugiau nei 100 000 Eur.

gyvybingumą. Reikšminga dalis investicijų taip pat teko augalininkystės sektoriui – 42 proc. arba 317 mln. Eur (iš kurių 155 mln. Eur sudarė viešosios investicijos). Visiems kitiems paramos sektoriams teko mažiau nei po 5 proc. visų investicijų.

12 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M04.1 INVESTICIJŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL PARAMOS SEKTORIUS

PARAMOS SEKTORIUS	VISOS INVESTICIJOS (EUR)	VIEŠOSIOS INVESTICIJOS (EUR)	ĮGYVENDINTŲ IR ĮGYVENDINAMŲ PROJEKTŲ SKAIČIUS
<b>Augalininkystė</b>	317 388 708,80	154 947 431,64	2 112
<b>Gyvulininkystė</b>	405 497 643,65	218 200 495,17	3 507
<b>Daržininkystė</b>	32 892 466,59	14 471 898,72	376
<b>Sodininkystė</b>	1 877 399,02	813 488,73	16
<b>Mišrus ūkininkavimas</b>	1 910 510,32	886 477,72	25
<b>Uogininkystė</b>	2 618 126,72	1 423 711,67	42
<b>Kita veikla</b>	905 272,97	460 124,02	11

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Daugiausia investicinių lėšų buvo skirta naujos žemės ūkio technikos ir įrangos įsigijimui bei naujiems technologiniams įrenginiams. Augalininkystės sektoriaus projektuose įsigyjama technika daugiausiai apėmė frontalinius krautuvus, javų kombainus, sėjamašias, trąšų barstytuvus, traktorius, purkštuvus; investicijos į naujus technologinius įrenginius daugiausiai buvo skirtos grūdų sandėliavimo įrangai, grūdų džiovykloms. Gyvulininkystės projektuose investicijos į įrangą ir techniką apėmė naujų traktorių, frontalinių krautuvų, grėblių įsigijimą; taip pat įsigyjama mėšlo šalinimo įranga, pieno aušintuvai, investuojama į statybą, rekonstravimą bei kapitalinį remontą (pavyzdžiui, fermų statybą), įvairaus tipo transporto priemonių įsigijimą. Uogininkystės sektoriaus projektais įsigijami traktoriai, žoliapjovės, šienapjovės, taip pat buvo investuota į sodmenis ir sodinimo darbus ir kitas sritis (statybą, rekonstravimą ir pan.). Daržininkystės sektoriuje taip pat daugiausiai investicijų skirta žemės ūkio technikai (bulvių kasimo kombainams, bulvių rūšiuotuvams, pakabinamiems apverčiamiems plūgams, krautuvams, lapų pjovėjams ir kt.); taip pat buvo investuota į naujus technologinius įrenginius (pvz., pirkto morkų plovimo mašinos). Sodininkystės sektoriaus projektuose investicijos buvo skirtos sodo purkštuvams, skirtingų paskirčių traktoriams, sodo žoliapjovėms įsigyti, sodmenims ir jų sodinimo darbams (paslaugoms).

#### DETALUS VEIKLOS SRITIES M04.1 „PARAMA INVESTICIJOMS Į ŽEMĖS ŪKIO VALDAS” INVESTICIJŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL ŪKIO DYDŽIUS, SĄVEIKA SU KITOMIS INVESTICIJOMIS IR SAVAIMINGUMO EFEKTAS

Analizuojant veiklos srities M04.1 įgyvendintų projektų pasiskirstymą pagal ūkių dydžius pamečiui, žemiau esančioje lentelėje galima pastebėti, kad didžiąją daugumą projektų įgyvendino vidutiniai ūkiai (57 proc. nuo visų įgyvendintų projektų). Beveik ketvirtadalį projektų įgyvendino dideli ūkiai (23 proc. nuo visų įgyvendintų projektų). Mažiausiąją dalį projektų įgyvendino smulkūs ūkiai – 20 proc. nuo visų įgyvendintų projektų.

13 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M04.1 INVESTICIJŲ PASISKIRSTYMAS PAMEČIUI IR PAGAL ŪKIŲ DYDŽIUS

VED GRUPĖ (EUR)	ŪKIŲ DYDŽIAI	2015 M.	2016 M.	2017 M.	2018 M.	2019 M.	2020 M.	2021 M.	VISAS LAIKOTARPIS
<b>8000-9999</b>	Smulkūs	18 (3 proc.)	36 (2 proc.)	2 (1 proc.)	6 (1 proc.)	11 (1 proc.)	9 (1 proc.)	1 (1 proc.)	83 (1 proc.)
<b>10000-25000</b>		144 (23 proc.)	300 (18 proc.)	23 (7 proc.)	156 (20 proc.)	203 (27 proc.)	202 (14 proc.)	16 (8 proc.)	1044 (18 proc.)
<b>25001-39999</b>	Vidutiniai	197 (31 proc.)	346 (21 proc.)	18 (5 proc.)	137 (18 proc.)	156 (21 proc.)	247 (18 proc.)	37 (19 proc.)	1 138 (20 proc.)
<b>35001-49999</b>		118 (19 proc.)	182 (11 proc.)	15 (4 proc.)	83 (11 proc.)	92 (12 proc.)	156 (11 proc.)	23 (12 proc.)	669 (12 proc.)
<b>45001-59999</b>		40 (6 proc.)	137 (8 proc.)	19 (6 proc.)	66 (9 proc.)	53 (7 proc.)	120 (9 proc.)	20 (10 proc.)	455 (8 proc.)
<b>55001-69999</b>		22 (3 proc.)	81 (5 proc.)	12 (4 proc.)	73 (9 proc.)	45 (6 proc.)	109 (8 proc.)	11 (6 proc.)	353 (6 proc.)
<b>65001-79999</b>		8 (1 proc.)	69 (4 proc.)	19 (6 proc.)	36 (5 proc.)	35 (5 proc.)	91 (6 proc.)	15 (8 proc.)	273 (5 proc.)
<b>75001-89999</b>		6 (1 proc.)	59 (4 proc.)	6 (2 proc.)	33 (4 proc.)	21 (3 proc.)	70 (5 proc.)	13 (7 proc.)	208 (4 proc.)
<b>85001-99999</b>		7 (1 proc.)	53 (3 proc.)	15 (4 proc.)	23 (3 proc.)	24 (3 proc.)	58 (4 proc.)	4 (2 proc.)	184 (3 proc.)
<b>100000-149999</b>		Dideli	29 (5 proc.)	141 (8 proc.)	73 (21 proc.)	62 (8 proc.)	35 (5 proc.)	149 (11 proc.)	23 (12 proc.)
<b>150000-199999</b>	12 (2 proc.)		67 (4 proc.)	38 (11 proc.)	20 (3 proc.)	17 (2 proc.)	68 (5 proc.)	8 (4 proc.)	230 (4 proc.)
<b>200000-299999</b>	14 (2 proc.)		89 (5 proc.)	42 (12 proc.)	30 (4 proc.)	13 (2 proc.)	62 (4 proc.)	14 (7 proc.)	264 (5 proc.)
<b>300000-499999</b>	4 (1 proc.)		44 (3 proc.)	26 (8 proc.)	19 (2 proc.)	15 (2 proc.)	35 (2 proc.)	5 (3 proc.)	148 (3 proc.)
<b>Daugiau nei 500000</b>	12 (2 proc.)		60 (4 proc.)	32 (9 proc.)	30 (4 proc.)	21 (3 proc.)	30 (2 proc.)	8 (4 proc.)	193 (3 proc.)
<b>Iš viso</b>		631 (100 proc.)	1664 (100 proc.)	340 (100 proc.)	774 (100 proc.)	741 (100 proc.)	1406 (100 proc.)	198 (100 proc.)	5754 (100 proc.)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting



Kasmetinė investicijų pasiskirstymo analizė indikuoja, kad įgyvendintų smulkių ūkių projektų kiekis turi tendenciją mažėti 2014–2021 m. laikotarpiu. Pavyzdžiui, jeigu 2015 m. smulkūs ūkiai įgyvendino 26 proc. visų projektų, tai šis skaičius tolygiai mažėjo iki 2018 m. 2019 m. smulkių ūkių įgyvendintų projektų skaičius išaugo iki 29 proc., tačiau iki 2021 m. jis vėl sumažėjo iki 9 proc. Gretinant valdų (kurių VED didesnis nei 8000 Eur) raidos duomenis su paramos modernizacijai pametiniu pasiskirstymu, stebima (žr. 12 priedas), kad 2015–2021 m. laikotarpiu smulkių ūkių dalis tarp visų ūkių išliko didžiausia, nors ir sumažėjo 5 proc. p. (nuo 61 proc. (arba 18039) 2015 m. iki 56 proc. (arba 17054) 2021 m.). Vidutinių bei didelių ūkių dalys padidėjo atitinkamai 2 proc. p. bei 4 proc. p (nuo 30 proc. (8902) bei 10 proc. (2848) 2015 m. iki 31 proc. (9720) bei 13 proc. (4175) 2021 m.) Atsižvelgiant į šiuos duomenis galima priėti prie išvados, kad nors didžiausią dalį ūkių sudaro smulkūs ūkiai, mažiausia dalis (19 proc.) modernizacijos projektų yra įgyvendinama šiuose ūkiuose, o daugiausiai proporciškai projektų įgyvendina dideli ūkiai (24 proc.), nors šie sudaro mažiausią ūkių dalį.

Didelių ūkių įgyvendinamų projektų dalies didėjimas smulkių ūkių dalies sąskaita savaime nėra blogas paramos išmokėjimų aspektas. Investicijų sutelkimo didėjimas dideliuose ūkiuose kuria prielaidas didesnio ūkio našumo rodiklių pasiekimui visos šalies mastu. Kita vertus, investicijų sutelkimas dideliuose ūkiuose kuria prielaidas privačių lėšų išstūmimo ar savaimingumo efekto<sup>28</sup> pasireiškimui. Šią išvalgą patvirtinta tiek anksčiau atliktos studijos<sup>29</sup>, tiek vertintojų atlikta anketinių apklausų rezultatų analizė. Žemiau pateiktoje lentelėje, galima pastebėti, kad ženkliai mažesnė vidutinių ir didelių ūkių dalis (atitinkamai 36 proc. bei 37 proc.) teigia, kad investicijų būtų tekę atsisakyti, jeigu ūkiai nebūtų gavę paramos veiklos srities M04.1 paramos, lyginant su smulkių ūkių dalimi (62 proc.). Ženkliai didesnė vidutinių bei didelių ūkių dalis (9 proc.) taip pat teigė, kad jie būtų galėję įgyvendinti investicinį projektą per ilgesnį laiką, lyginant su smulkiais ūkiais (4 proc.).

14 LENTELĖ. M04.1 VEIKLOS SRITIES PARAMOS GAVĖJŲ ATSAKYMAI Į KLAUSIMĄ „AR BŪTUMĖTE ĮGYVENDINĘ INVESTICINĮ PROJEKTĄ, JEI NEBŪTUMĖT GAVĘ PARAMOS PAGAL VEIKLOS SRITĮ M04.1?“ (N=348)

ATSAKYMAS	SMULKŪS ŪKIAI	VIDUTINIAI ŪKIAI	DIDELI ŪKIAI
Investicijos būtų buvusios mažesnės apimties	27 proc.	43 proc.	44 proc.
Investicijų būtų tekę atsisakyti	62 proc.	36 proc.	37 proc.
Investicijos būtų buvusios tokios pačios apimties, tačiau įgyvendintos per ilgesnį laikotarpį	4 proc.	9 proc.	9 proc.
Investicijos būtų buvusios tokios pačios apimties	0 proc.	3 proc.	4 proc.
Nežinau / negaliu įvertinti	8 proc.	10 proc.	6 proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Atsakymai į kitą anketinės apklausos klausimą „Ar būtumėte teikę paraišką paramai gauti, jei paramos intensyvumas būtų buvęs mažesnis?“ taip pat indikuoja savaimingumo efekto pasireiškimą. Kaip galima

<sup>28</sup> Savaimingumo efektas pasireiškia tuomet, kai teikiamas finansavimas naudos gavėjams, kurie būtų padarę tą patį pasirinkimą net ir negaudami pagalbos. Tokiais atvejais rezultatai negali būti siejami su politika, o naudos gavėjui sumokėta pagalbos suma neturi jokio poveikio. Taigi išlaidų dalis, dėl kurios atsiranda savaimingumo efektas, iš esmės yra neveiksminga, kadangi ji nepadedą siekti tikslų.

<sup>29</sup> Vlada Vitunskienė ir Darius Jazepčikas, „Investicinės ir tiesioginės paramos priemonių reikšmingumas ūkių investicijoms Lietuvoje“, Apskaitos ir finansų mokslas ir studijos: problemos ir perspektyvos, 2016 m., <http://erd.asu.lt/ssaf/article/view/215/191>; Winters, L. A. (1987). The economic consequences of agricultural support: a survey. *OECD Economic Studies*, 9, 7-54.

matyti žemiau pateiktoje lentelėje, ženkliai mažesnės vidutinių bei didelių ūkių dalys (atitinkamai 61 proc. bei 64 proc.) nurodė, kad nesikreiptų dėl paramos gavimo, jeigu paramos intensyvumas būtų buvęs mažesnis, lyginant su smulkių ūkių dalimi (77 proc.).

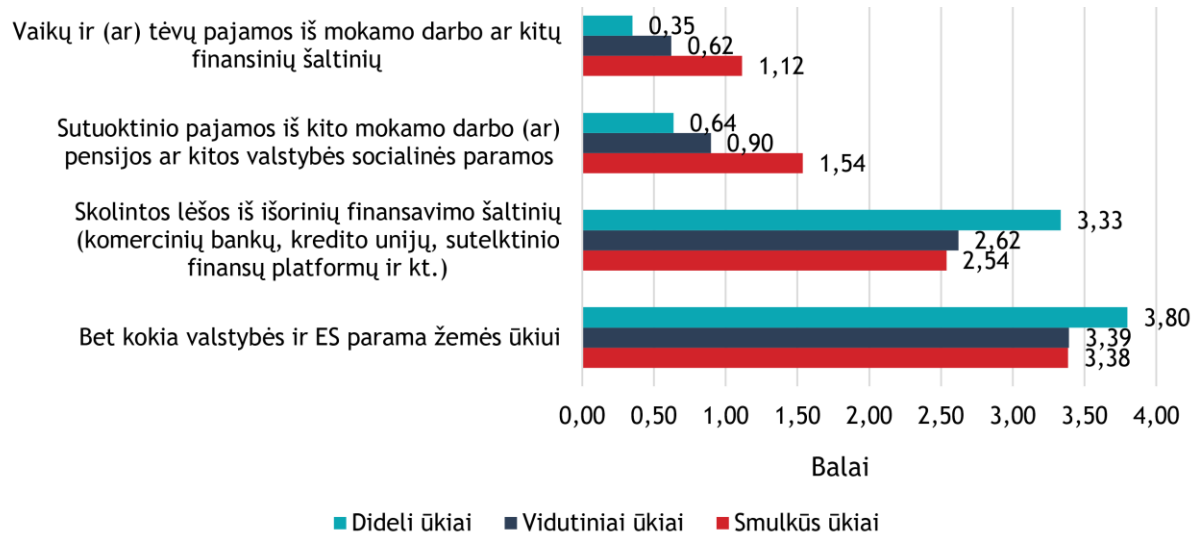
15 LENTELĖ. M04.1 VEIKLOS SRITIES PARAMOS GAVĖJŲ ATSAKYMAI Į KLAUSIMĄ „AR BŪTUMĖTE TEIKĖ PARAIŠKĄ PARAMAI GAUTI, JEI PARAMOS INTENSIVUMAS BUTŲ BUVĖS MAŽESNIS?“ (N=347)

ATSAKYMAS	SMULKŪS	VIDUTINIAI	DIDELI
Ne	77 proc.	61 proc.	64 proc.
Taip, būtume teikę, jeigu paramos intensyvumas būtų 10 proc. punktų mažesnis	19 proc.	26 proc.	24 proc.
Taip, būtume teikę, jeigu paramos intensyvumas būtų 20 proc. punktų mažesnis	4 proc.	5 proc.	5 proc.
Taip, būtume teikę, jeigu paramos intensyvumas būtų 30 proc. punktų mažesnis	0 proc.	4 proc.	1 proc.
Taip, būtume teikę, jeigu paramos intensyvumas būtų 40 proc. punktų mažesnis	0 proc.	1 proc.	2 proc.
Taip, būtume teikę, jeigu paramos intensyvumas būtų 50 ir daugiau proc. punktų mažesnis	0 proc.	2 proc.	4 proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Investicijų išmokėjimo bei anketinių apklausų rezultatais grįstą savaimingumo efekto pasireiškimą taip pat pagrindžia interviu su socialiniais partneriais metu vertintojų surinkta informacija. Socialinių partnerių, atstovaujančių ūkininkus, kurie naudojami modernizacijos parama, nuomone, dideli ūkiai gali naudotis masto ekonomijos teikiamais privalumais bei geresnės prieigos prie išorinio finansavimo suteikiamomis galimybėmis. Kitaip tariant, dideli ūkiai gali finansuoti ūkių modernizacijos projektus kitomis, ne KPP investicinėmis lėšomis. Nepaisant šių aspektų, socialiniai partneriai taip pat pastebėjo, kad dideli ūkiai dėl savo valdomų ūkio naudmenų ploto dydžio gauna ženkliai didesnes BŽŪP I-ojo ramsčio tiesiogines išmokas, kurių apimtys leidžia dideliems ūkiams finansuoti didelę dalį investicijų. Socialinių partnerių nuomone, dideli ūkiai taip pat yra labiau informuoti<sup>30</sup> ir linkę rizikuoti. Pastarieji du veiksniai lemia tai, kad dideli ūkiai yra linkę dažniau naudotis KPP investicine parama ir gauti aukštesnius prioritetinius balus, nes nebijo įsipareigoti pasiekti aukštesnius projektinius rezultatus. Visas pristatytas socialinių partnerių išvalgas dėl didelių ūkių naudojimosi parama patvirtinta vertintojų anketinės apklausos rezultatai. Kaip galima pastebėti žemiau esančiame grafike, ženkliai didesnė didelių ūkių dalis nurodo, kad skolintos lėšos iš išorinių finansavimo šaltinių yra svarbus pajamų / finansavimo šaltinis ekonominės veiklos gyvybingumo užtikrinimui, lyginant su smulkiais bei vidutiniais ūkiais. Kaip taip pat galima pastebėti grafike, ženkliai didesnė didelių ūkių dalis nurodo, kad bet kokia valstybės ir ES parama žemės ūkiui yra svarbus pajamų / finansavimo šaltinis ekonominės veiklos gyvybingumo užtikrinimui, lyginant su smulkiais bei vidutiniais ūkiais. Kita vertus, smulkūs ūkiai nurodo, kad artimos aplinkos narių pajamos jiems yra svarbesnis finansavimo / pajamų šaltinis, lyginant su dideliais ir vidutiniais ūkiais. **Šie anketinių apklausų vertinimai rodo, kad prieiga, galimybės ir noras pasinaudoti valstybės ir ES parama bei išorinio finansavimo galimybėmis didėja didėjant ūkių dydžiui.**

<sup>30</sup> Didelių ūkių materialinė situacija kuria prielaidas didesniai informuotumui – dideli ūkiai turi daugiau galimybių dalyvauti įvairiuose žinių sklaidos renginiuose, užsienio konferencijose, samdytis konsultantus ir sukaupę šias žinias paversti jas materialinėmis investicijomis, kurių vienas iš finansavimo šaltinių yra KPP parama.



4 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M04.1 PARAMOS GAVĖJŲ ATSAKYMAI Į KLAUSIMĄ „ĮVARDINKITE SKIRTINGŲ FINANSAVIMO / PAJAMŲ ŠALTINIŲ ĮTAKĄ JŪSŲ ŪKININKAVIMO VEIKLOS GYVYBINGUMUI?“ PRAŠOME ĮVERTINTI SKALĖJE NUO 1 IKI 5, KUR 1 REIŠKIA „LABAI MAŽA“, O 5 REIŠKIA „LABAI DIDELĖ“ (N=335)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

Veiklos srities M04.1 paramos gavėjų pasinaudojimo kitomis paramos priemonėmis analizė taip pat dalinai patvirtino anksčiau pristatytą išvargą, kad didesni ūkiai yra linkę labiau pasinaudoti įvairių tipų parama, lyginant su smulkiais ir vidutiniais ūkiais<sup>31</sup>. Kaip galima pastebėti žemiau esančioje lentelėje, didesnė dalis didelių bei vidutinių ūkių, lyginant su smulkiais ūkiais, yra pasinaudoję nacionaline parama, COVID-19 parama, nacionaline COVID-19 parama bei KPP plotinės priemonės M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ parama. Didesnės dalies didelių bei vidutinių ūkių pasinaudojimas KPP plotine parama M10 atspindi ne tik šių ūkių norą gauti prioritetinius balus veiklos srities M04.1 paramai gauti, tačiau ir šių ūkių siekį pereiti prie aplinkai draugiškesnio ūkininkavimo, kuris atitiktų nacionalinius bei ES reikalavimus. Kita vertus, santykinai mažesnė smulkių ūkių dalis, kuri pasinaudojo priemonės M10 parama, atspindi šių ūkių poreikio pereiti prie aplinkai draugiškesnio ūkininkavimo nebuvimą dėl šių ūkių ūkininkavimo veiklos mažumo ir atitinkamai mažo taršumo gamtai.

Antra vertus, didesnė dalis smulkių ūkių pasinaudojo plotine parama pagal priemones M12 „Natura 2000 išmokos ir su Bendrąja vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ bei M13 „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių“, lyginant su vidutiniais ir dideliais ūkiais. Didesnis šių tipų paramos pasinaudojimas tarp smulkių ūkių paaiškintinas tuo, kad didesnė dalis smulkių ūkių veikia vietovėse, kuriose ūkininkavimo veikla yra apribota įvairių geografinių veiksmų bei aplinkosauginių reikalavimų.

Visų dydžių ūkiai taip pat intensyviai naudojami BŽŪP I-ojo ramsčio parama (tiesioginėmis išmokomis) – 100 proc. paramos gavėjų visose ūkių grupėse naudojami tiesioginių išmokų parama. Tiesioginių išmokų svarbą įrodo ir vertintojų atliktos anketinės apklausos rezultatai – 84 proc. paramos gavėjų teigia, kad be tiesioginių išmokų negalėtų ūkininkauti. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad BŽŪP I-ojo ramsčio parama yra svarbi sąlyga užtikrinanti ūkių gyvybingumą.

<sup>31</sup> Vertintojams NMA pateikė mokėjimų duomenis apie visus paramos gavėjus, kurie jau yra baigę įgyvendinti veiklos srities M04.1 projektus. Atsižvelgiant į tai, veiklos srities M04.1 paramos gavėjų pasinaudojimo kitomis paramos priemonėmis analizė apima 4286 ūkius, o ne 4616 ūkius, kurie yra gavę paramą pagal veiklos sritį M04.1.

16 LENTELĖ. M04.1 VEIKLOS SRITIES PARAMOS GAVĖJŲ PASINAUDOJIMAS KITA PARAMA

PARAMA	SMULKŪS ŪKIAI	VIDUTINIAI ŪKIAI	DIDELI ŪKIAI	VISI ŪKIAI
<b>M04.1</b>	100 proc.	100 proc.	100 proc.	100 proc.
<b>BŽŪP I-ojo ramsčio parama (tiesioginės išmokos)</b>	100 proc.	100 proc.	100 proc.	100 proc.
<b>M04.2</b>	0 proc.	0 proc.	0 proc.	0 proc.
<b>M06.1</b>	15 proc.	14 proc.	3 proc.	10 proc.
<b>M06.3</b>	17 proc.	3 proc. <sup>32</sup>	1 proc. <sup>33</sup>	4 proc.
<b>M08.6</b>	0 proc.	0 proc.	0 proc.	0 proc.
<b>M16.3</b>	1 proc.	0 proc.	0 proc.	0 proc.
<b>M16.4</b>	0 proc.	0 proc.	0 proc.	0 proc.
<b>M10</b>	44 proc.	47 proc.	60 proc.	51 proc.
<b>M11</b>	26 proc.	21 proc.	15 proc.	20 proc.
<b>M12</b>	10 proc.	6 proc.	7 proc.	7 proc.
<b>M13</b>	82 proc.	72 proc.	64 proc.	71 proc.
<b>Nacionalinė parama</b>	85 proc.	87 proc.	92 proc.	89 proc.
<b>Nacionalinė COVID-19 parama</b>	50 proc.	53 proc.	56 proc.	53 proc.
<b>M21</b>	85 proc.	87 proc.	92 proc.	89 proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

M04.1 veiklos srities paramos gavėjų pasinaudojimo kita parama finansinės apimtys dar labiau pagilina įžvalgas dėl savaimingumo efekto pasireiškimo. Kaip galima matyti žemiau esančioje lentelėje, išmokėjimai pagal KPP, BŽŪP I-ojo ramsčio bei nacionalines paramos priemones dideliems ūkiams yra ženkliai didesni nei smulkių bei vidutinių ūkių. Vidutinis visos analizuojamos išmokėtos paramos dydis vienam dideliam ūkiui siekia 651 088 Eur. Išmokėjimų dydis vidutiniam ūkiui yra daugiau nei trigubai mažesnis ir siekia 215 977 Eur, o smulkiam ūkiui – daugiau nei 4 kartus mažesnis, ir siekia 140 679 Eur. Tas pats pasakytina ir apie vidutinius veiklos srities M04.1 išmokėjimus, tenkančius vienam ūkiui. Didžiausi išmokėjimai tenka dideliems ūkiams (140 566 Eur), mažiausi – smulkiems (46 555). Išmokėjimų dydžių varijavimas tarp didelių, vidutinių ir smulkių ūkių tik dar kartą patvirtina socialinių partnerių nuomonę, kad dideli ūkiai gauna ženkliai didesnę paramą, o tai atitinkamai lengvina pastarųjų sąlygas modernizuoti ūkius bei kuria savaimingumo efektą.

<sup>32</sup> Nors iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad vidutiniai ūkiai negalėjo pasinaudoti veiklos srities M06.1 parama dėl pastarosios apribojimų ūkiams, kurių VED viršija 7 999 Eur, šia parama pasinaudoję vidutiniai ūkiai yra sėkmės istorijos, kadangi pirmiausia jie pasinaudojo parama M06.1, padidino savo valdos VED ir tada pasinaudojo veiklos srities M04.1 parama.

<sup>33</sup> Nors iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad dideli ūkiai negalėjo pasinaudoti veiklos srities M06.1 parama dėl pastarosios apribojimų ūkiams, kurių VED viršija 7 999 Eur, šia parama pasinaudoję dideli ūkiai yra sėkmės istorijos, kadangi pirmiausia jie pasinaudojo parama M06.1, padidino savo valdos VED ir tada pasinaudojo veiklos srities M04.1 parama.

17 LENTELĖ. M04.1 VEIKLOS SRITIES PARAMOS GAVĖJŲ PASINAUDOJIMO KITA PARAMA FINANSINĖS APIMTYS

PARAMOS TIPAS / PARAMOS DYDIS	SMULKŪS ŪKIAI (EUR ARBA VNT.)	VIDUTINIAI ŪKIAI (EUR ARBA VNT.)	DIDELI ŪKIAI (EUR ARBA VNT.)
<b>Gauta visa parama</b>	71 042 667	500 418 174	953 192 875
<b>BŽŪP I-ojo ramsčio parama</b>	27 296 705	221 893 789	533 265 531
<b>Investicinė KPP parama:</b>	29 072 753	164 379 972	209 113 278
<b>M04.1</b>	23 510 112	148 092 431	205 788 544
<b>M04.2</b>	0	0	807 393
<b>M06.1</b>	3 826 643	14 992 439	2 219 408
<b>M06.3</b>	1 233 702	1 044 155	118 165
<b>M08.6</b>	0	0	99 822
<b>M16.3</b>	402 431	159 229	0
<b>M16.4</b>	99 866	91 718	79 946
<b>Plotinė KPP parama:</b>	12 599 191	93 401 050	122 289 938
<b>M10</b>	1 337 806	7 330 761	15 476 536
<b>M11</b>	5 516 686	43 527 164	53 068 859
<b>M12</b>	398 928	1 092 249	958 692
<b>M13</b>	5 345 771	41 450 876	52 785 852
<b>Nacionalinė parama</b>	1 558 966	16 549 583	67 603 180
<b>COVID-19 parama:</b>	515 051	4 193 779	20 920 949
<b>Nacionalinė COVID-19 parama</b>	268 331	3 556 074	20 574 437
<b>M21</b>	246 719	637 705	346 512
<b>Visos paramos per ūkį</b>	140 679	215 977	651 088
<b>M04.1 paramos kiekis tenkantis vienam ūkiui</b>	46555	63916	140566

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

**Nepaisant iššūkių** (išmokėjimų netolygumų tarp smulkių, vidutinių bei didelių ūkių, taip pat pasireiškusių savaimingumo efekto veiklos srities M04.1 investicijoms dideliems ūkiams), **vertintojų ekspertine nuomone, viena iš prielaidų – pakankamas kitų paramos priemonių indėlis – tam, kad būtų pasiektas 2A tikslinės srities pagrindinis tikslas – pagerėję ūkių ekonominės veiklos rezultatai, sudarytos palankesnės sąlygos ūkių restruktūrizavimui ir modernizavimui – buvo išpildyta veiklos srities M04.1 atveju.** Didelė dalis veiklos srities M04.1 paramos gavėjų sėkmingai naudojo kitų tipų paramą, o tai sukūrė prielaidas sėkmingai ūkių modernizacijai ir atitinkamai ūkių ekonominio rezultatyvumo gerinimui. Tolimesniame skyrelyje yra pateikiama veiklos srities M04.1 rezultatyvumo analizė, kuri leidžia įvertinti ar 2A tikslinės srities pagrindinis tikslas buvo pasiektas veiklos srities M04.1 atveju.

#### VEIKLOS SRITIES M04.1 „PARAMA INVESTICIJOMS Į ŽEMĖS ŪKIO VALDAS“ INVESTICIJŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖ

Siekiant įvertinti veiklos srities M04.1 paramos indėlį į paremtų ūkių ekonominio rezultatyvumo gerinimą, vertintojai analizavo NMA pateiktus duomenis apie paramos gavėjų išsikeltų projektinių rodiklių pasiekimą pasibaigus projektui. Vertintojai taip pat atliko kontrafaktinio poveikio vertinimo analizę bei anketinių apklausų vertinimą. Visų metodų analizės rezultatai yra pateikiami žemiau.

**Projektų rezultatyvumo analizė.** Analizuojant veiklos srities M04.1 projektų rezultatyvumą, vertintojai analizavo NMA pateiktus duomenis. NMA vertintojams pateikė kiekvieno baigto įgyvendinti projekto metines veiklos ataskaitas, kuriose yra pateikiami duomenys apie kiekvieno paramos gavėjo užsibrėžtus ir įsipareigotus pasiekti rodiklius ir faktines pasiektų rodiklių reikšmes baigus įgyvendinti ir praėjus *n* metų nuo projekto įgyvendinimo pabaigos. Siekiant įvertinti, kaip paramos gavėjams sekasi įgyvendinti užsibrėžtus tikslus, vertintojai susumavo arba suvidurkino (priklauso nuo rodiklio tipo) kiekvieno paramos

gavėjo metinėse ataskaitose pateikiamas faktines rodiklių reikšmes ir iš gautos sumos / vidurkio atėmė susumuotas / suvidurkintas planines rodiklių reikšmes. Tokia analizė buvo atlikta **grynojo pelno (Eur), pardavimo pajamų (Eur) bei valdos ekonominio dydžio, išreikšto standartine produkcijos verte, rodikliams (Eur)**<sup>34</sup>. Kaip galima matyti žemiau esančioje lentelėje, visų ūkių grupės rezultatyvumas viršija 100 proc. **Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad veiklos srities M04.1 investicijos buvo efektyvios siekiant modernizacijos bei paramos gavėjų ekonominio rezultatyvumo tikslų.**

Analizuojant rezultatyvumą skirtingose ūkių dydžių grupėse, galima pastebėti, kad aukščiausią rezultatyvumą pagal gamybos apimčių rodiklį yra pasiekę vidutiniai bei dideli ūkiai. Smulkių ūkių rezultatyvumas yra palyginti žemas – 73 proc. planinių rodiklių reikšmių buvo pasiekta. Pagal grynojo pelno rodiklio rezultatyvumą lyderiai yra vidutiniai ūkiai – šių ūkių grupė viršijo planines rodiklio pasiekimo reikšmes 119 proc. Pagal pardavimo pajamų rodiklio vertes lyderiai yra smulkūs ūkiai, o pagal valdos ekonominio dydžio rodiklio – dideli ūkiai. **Pastebėtina, kad analizuojant vieno faktinio rodiklio vieneto sukūrimo kainą (faktinės rodiklio vertės padalintos iš veiklos srities M04.1 investicijų) visais atvejais lyderiauja dideli ūkiai – jie sukuria didžiausias faktinių rodiklių vertes su mažiausiomis viešųjų investicijų sąnaudomis. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad parama daugiausiai investicinės grąžos generuoja dideliuose ūkiuose.**

18 LENTELĖ. M04.1 VEIKLOS SRITIES PROJEKTŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖ (I) SKIRTINGŲ DYDŽIŲ ŪKIUOSE

RODIKLIO MATAVIMAS	ŪKIŲ TIPAS	GAMYBOS APIMTYS (VNT) <sup>35</sup>	GRYNASIS PELNAS (EUR)	PARDAVIMO PAJAMOS (EUR)	VALDOS EKONOMINIS DYDIS, IŠREIKŠTAS PRODUKCIJOS STANDARTINE VERTE (EUR)
<b>Planas</b>	Smulkūs	49 839	3 284 712	35 548 588	88 297 584
	Vidutiniai	609 483	29 666 868	157 092 576	299 128 691
	Dideli	125 893 180	438 516 962	2 658 348 844	1 826 856 841
	Visi ūkiai	126 552 502	471 468 542	2 850 990 008	2 214 283 116
<b>Faktas</b>	Smulkūs	36 609	3 410 007	58 017 318	110 647 938
	Vidutiniai	1 040 816	35 308 380	239 115 187	387 627 926
	Dideli	144 443 532	442 920 336	3 353 171 135	3 257 584 116
	Visi ūkiai	145 520 957	481 638 724	3 650 303 640	3 755 859 979
<b>Rezultatyvumas (proc.)</b>	Smulkūs	73 proc.	104 proc.	163 proc.	125 proc.
	Vidutiniai	171 proc.	119 proc.	152 proc.	130 proc.
	Dideli	115 proc.	101 proc.	126 proc.	178 proc.
	Visi ūkiai	115 proc.	102 proc.	128 proc.	170 proc.
<b>Rodiklio vieneto kaina (Eur)</b>	Smulkūs	-	6,89	0,41	0,21
	Vidutiniai	-	4,19	0,62	0,38
	Dideli	-	0,46	0,06	0,06
	Visi ūkiai	-	0,78	0,10	0,10

<sup>34</sup> Rodiklių aprašas pateikiamas 13 priede.

<sup>35</sup> NMA pateiktoje duomenų bazėje gamybos apimčių rodiklis yra pateiktas natūriniais vienetais. Tai atitinkamai reiškia, kad skirtingi paramos gavėjai galėjo skirtingai deklaruoti savo gamybos apimtis. Pavyzdžiui, vieni paramos gavėjai galėjo gamybą deklaruoti kilogramais, kiti tonomis, tretį paprastais vienetais. Vis dėlto rezultatyvumo paskaičiavimui tai netrukdo, kadangi tiek planinių, tiek faktinių reikšmių matavimo matai kiekvieno paramos gavėjo atveju yra tie patys. Atsižvelgiant į tai, rezultatyvumo, išreikšto kaip faktinių ir planinių reikšmių palyginimas, paskaičiavimas yra korektiškas.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Analizuojant individualių ūkių rezultatyvumą skirtingų dydžių grupėse, žemiau lentelėje galima pastebėti, kad visų ūkių rezultatyvumas siekia arba viršija 60 proc. visų rodiklių pasiekimo atvejais (t. y. daugiau nei 60 proc. kiekvienos grupės ūkių faktinės rodiklių reikšmės viršijo planines rodiklių reikšmes). Kaip galima matyti gamybos apimčių rodiklio atveju, didžiausią rezultatyvumą yra pasiekę smulkūs ūkiai – 77 proc. smulkiųjų ūkių sėkmingai pasiekė arba viršijo planines gamybos apimčių reikšmes. Pagal grynojo pelno rodiklį sėkmingiausi yra vidutiniai ūkiai. Pagal pardavimų pajamų rodiklį aukščiausias rezultatyvumas stebimas vidutinių ūkių grupėje, o pagal valdos ekonominio dydžio rodiklį – dideliuose ūkiuose.

19 LENTELĖ. M04.1 VEIKLOS SRITIES PROJEKTŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖ (II) SKIRTINGŲ DYDŽIŲ ŪKIUOSE

RODIKLIS	VISI ŪKIAI	SMULKŪS ŪKIAI	VIDUTINIAI ŪKIAI	DIDELI ŪKIAI
Gamybos apimtys	65 proc.	77 proc.	67 proc.	64 proc.
Grynasis pelnas	62 proc.	53 proc.	67 proc.	61 proc.
Pardavimo pajamos	81 proc.	80 proc.	84 proc.	80 proc.
Valdos ekonominis dydis	82 proc.	77 proc.	83 proc.	84 proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Kaip galima matyti žemiau esančioje lentelėje, aukščiausią rezultatyvumą pagal gamybos apimčių rodiklį yra pasiekę augalininkystės sektoriaus ūkiai. Kita vertus, sodininkystės ūkių rezultatyvumas yra žemesnis – 89 proc. planinių rodiklių reikšmių buvo pasiekta. Pagal grynojo pelno rodiklio rezultatyvumą lyderiai yra sodininkystės ūkiai – šių ūkių grupė viršijo planines rodiklio pasiekimo reikšmes 215 proc. Pagal pardavimo pajamų rodiklio vertes lyderiai taip pat yra sodininkystės ūkiai, o pagal valdos ekonominio dydžio rodiklį – gyvulininkystės ūkiai.

20 LENTELĖ. M04.1 VEIKLOS SRITIES PROJEKTŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖ (I) SKIRTINGUOSE PARAMOS SEKTORIUOSE<sup>36</sup>

RODIKLIO MATAVIMAS	PARAMOS SEKTORIUS	GAMYBOS APIMTYS (VNT.) <sup>37</sup>	GRYNASIS PELNAS (EUR)	PARDAVIMO PAJAMOS (EUR)	VALDOS EKONOMINIS DYDIS, IŠREIKŠTAS PRODUKCIJOS STANDARTINE VERTE (EUR)
Planas	Augalininkystė	4 058 202	193 315 971	695 355 621	615 185 020
	Gyvulininkystė	122 330 371	255 963 612	2 061 026 383	1 485 895 369
	Daržininkystė	128 957	19 290 522	79 965 504	98 975 017
	Uogininkystė	623	358 345	1 465 809	3 800 997
	Mišrus	15 138	1 712 617	4 601 046	6 618 805
	Sodininkystė	19 210	827 476	8 430 187	3 172 516
Faktas	Augalininkystė	19 003 991	191 744 023	896 832 539	815 387 219
	Gyvulininkystė	125 046 520	265 953 445	2 618 648 810	2 803 337 501
	Daržininkystė	1 437 457	19 994 480	109 782 365	118 297 935

<sup>36</sup> Iš analizės buvo išmesti kitų veiklų ūkiai, kadangi jų imtis buvo labai maža (tik keli ūkiai). Šių ūkių įtraukimas būtų iškreipęs rezultatyvumo analizės rezultatus.

<sup>37</sup> NMA pateiktoje duomenų bazėje gamybos apimčių rodiklis yra pateiktas natūriniais vienetais. Tai atitinkamai reiškia, kad skirtingi paramos gavėjai galėjo skirtingai deklaruoti savo gamybos apimtis. Pavyzdžiui, vieni paramos gavėjai galėjo gamybą deklaruoti kilogramais, kiti tonomis, tretį paprastais vienetais. Vis dėlto rezultatyvumo paskaičiavimui tai netrukdo, kadangi tiek planinių, tiek faktinių reikšmių matavimo matai yra tie patys.

RODIKLIO MATAVIMAS	PARAMOS SEKTORIUS	GAMYBOS APIMTYS (VNT.) <sup>37</sup>	GRYNASIS PELNAS (EUR)	PARDAVIMO PAJAMOS (EUR)	VALDOS EKONOMINIS DYDIS, IŠREIKŠTAS PRODUKCIJOS STANDARTINE VERTE (EUR)
<b>Rezultatyvumas</b>	Uogininkystė	758	730 726	2 498 060	4 627 715
	Mišrus	15 132	1 439 260	6 018 931	7 927 707
	Sodininkystė	17 100	1 776 790	16 169 420	5 424 397
	Augininkystė	468 proc.	99 proc.	129 proc.	133 proc.
	Gyvulininkystė	102 proc.	104 proc.	127 proc.	189 proc.
	Daržininkystė	1115 proc.	104 proc.	137 proc.	120 proc.
	Uogininkystė	122 proc.	204 proc.	170 proc.	122 proc.
	Mišrus	100 proc.	84 proc.	131 proc.	120 proc.
	Sodininkystė	89 proc.	215 proc.	192 proc.	171 proc.
<b>Rodiklio vieneto kaina (Eur)</b>	Augininkystė	-	0,77	0,21	0,24
	Gyvulininkystė	-	0,81	0,10	0,14
	Daržininkystė	-	0,88	0,21	0,17
	Uogininkystė	-	5,36	1,31	0,51
	Mišrus	-	0,93	0,34	0,24
	Sodininkystė	-	1,04	0,10	0,27

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Analizuojant individualių ūkių rezultatyvumą skirtinguose paramos sektoriuose, kaip galima matyti žemiau pateiktoje lentelėje, visuose paramos sektoriuose (išskyrus mišrų uogininkystės sektorių) rezultatyvumas siekia arba viršija 60 proc. visų rodiklių atvejais. Kaip galime matyti, gamybos apimčių rodiklio atveju, didžiausias rezultatyvumą yra pasiekęs uogininkystės sektorius – 83 proc. uogininkystės sektoriaus atstovų pasiekė arba viršijo planines gamybos apimčių reikšmes. Grynojo pelno rodiklio atveju geriausią rezultatyvumą yra pasiekę mišraus ūkininkavimo sektoriaus ūkiai. Pagal pardavimų pajamų rodiklį geriausias rezultatyvumas stebimas mišraus ūkininkavimo grupėje, o pagal valdos ekonominio dydžio rodiklį – uogininkystės ūkiai.

21 LENTELE. M04.1 VEIKLOS SRITIES PROJEKTŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖ (II) SKIRTINGUOSE PARAMOS SEKTORIUOSE<sup>38</sup>

RODIKLIS	AUGALININ-KYSTĖ	GYVULININ-KYSTĖ	DARŽININ-KYSTĖ	UOGININ-KYSTĖ	MIŠRUS ŪKININKAVIMAS	SODININ-KYSTĖ
<b>Gamybos apimtys</b>	63 proc.	65 proc.	78 proc.	83 proc.	67 proc.	25 proc.
<b>Grynasis pelnas</b>	58 proc.	66 proc.	63 proc.	50 proc.	67 proc.	67 proc.
<b>Pardavimo pajamos</b>	79 proc.	84 proc.	85 proc.	77 proc.	100 proc.	75 proc.
<b>Valdos ekonominis dydis</b>	83 proc.	81 proc.	80 proc.	85 proc.	71 proc.	78 proc.

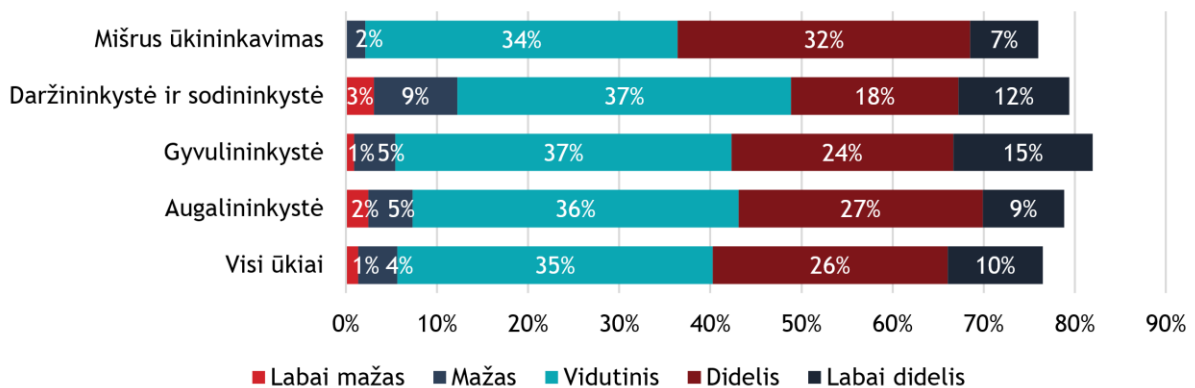
Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

**Anketinių apklausų rezultatai.** Anketinių apklausų rezultatai sustiprina projektų rezultatyvumo analizę ir leidžia kokybiškai įvertinti įvairius paramos gavėjų ekonominės veiklos aspektus, kurių nebuvo

<sup>38</sup> Iš analizės buvo išmesti kitų veiklų ūkiai, kadangi jų imtis buvo labai maža (tik keli ūkiai). Šių ūkių įtraukimas būtų iškreipęs rezultatyvumo analizės rezultatus.



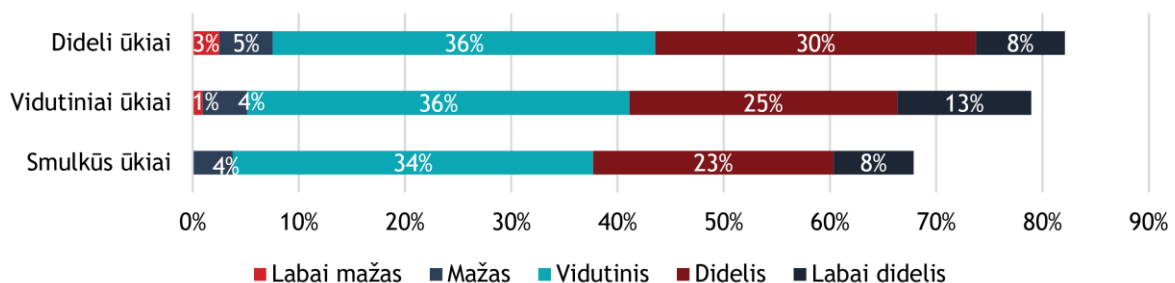
galimybės nustatyti atliekant projektų rezultatyvumo analizę ar kontrafaktinį poveikio vertinimą. Analizuojant paramos poveikį produkcijos kokybės gerėjimui, 76 proc. paramos gavėjų nurodė, kad veiklos sritys M04.1 investicijos prisidėjo prie produkcijos kokybės gerėjimo 2014–2021 m. laikotarpiu. Didžiausias paramos poveikis produkcijos kokybės gerėjimui stebimas gyvulininkystės sektoriuje – 82 proc. respondentų nurodė, kad kokybė pagerėjo investicijų dėka. Panašiai aukštas paramos poveikis matomas ir mišraus ūkininkavimo, daržininkystės ir sodininkystės bei augalininkystės sektoriuose – daugiau nei 75 proc. respondentų teigė, kad kokybė pagerėjo investicijų dėka. Analizuojant paramos reikšmingumą kokybės gerėjimui, net 39 proc. mišraus ūkininkavimo ir gyvulininkystės sektorių atstovų nurodė, kad parama turėjo didelį ar labai didelį indėlį produkcijos kokybės gerėjimui 2014–2021 m. laikotarpiu. Mažiausiai tokių respondentų buvo daržininkystės ir sodininkystės sektoriuje – 30 proc. šio sektoriaus respondentų nurodė, kad parama turėjo didelį ar labai didelį indėlį produkcijos kokybės gerėjimui 2014–2021 m. laikotarpiu.



5 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M04.1 POVEIKIS PRODUKCIJOS KOKYBĖS GERĖJIMUI (RESPONDENTŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL PARAMOS SEKTORIŲ (N=375))

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

Analizuojant paramos indėlį produkcijos kokybės gerėjimui skirtinguose paramos sektoriuose, galima pastebėti, kad investicijos daugiausiai prisidėjo dideliuose ūkiuose – 82 proc. respondentų nurodė, kad kokybė pagerėjo investicijų dėka. Mažiausias priemonės poveikis stebimas smulkiuose ūkiuose – 69 proc. respondentų nurodė, kad investicijos prisidėjo prie kokybės gerėjimo didėjimo. Analizuojant paramos reikšmingumą kokybės gerėjimui, net 38 proc. didelių ir vidutinių ūkių atstovų nurodė, kad parama turėjo didelį ar labai didelį indėlį produkcijos kokybės gerėjimui 2014–2021 m. laikotarpiu. Kiek mažiau tokių respondentų buvo tarp smulkių ūkių atstovų – 31 proc. šio sektoriaus respondentų nurodė, kad parama turėjo didelį ar labai didelį indėlį produkcijos kokybės gerėjimui 2014–2021 m. laikotarpiu.

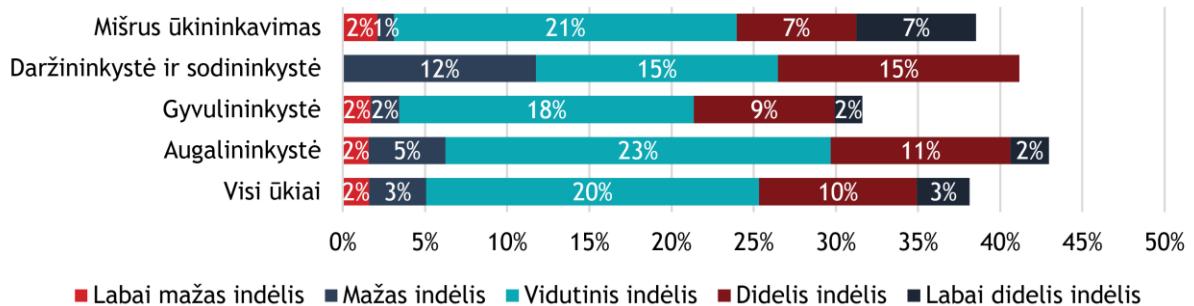


6 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M04.1 POVEIKIS PRODUKCIJOS KOKYBĖS GERĖJIMUI (RESPONDENTŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL ŪKIŲ DYDŽIUS (N=375))

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

Analizuojant paramos poveikį produkcijos asortimento didėjimui skirtinguose paramos sektoriuose, 38 proc. paramos gavėjų nurodė, kad veiklos sritys M04.1 investicijos prisidėjo prie produkcijos asortimento

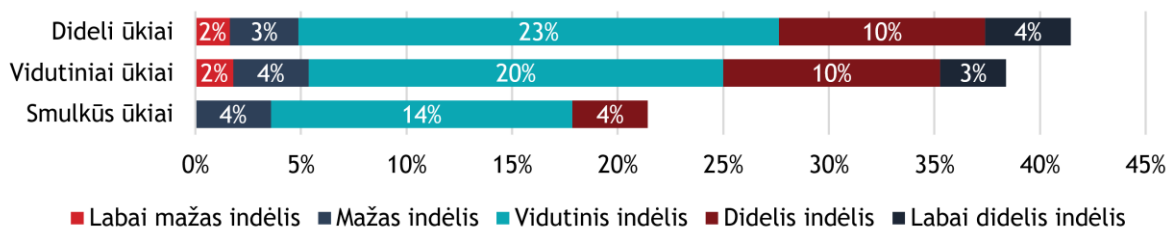
didėjimo 2014–2021 m. laikotarpiu. Didžiausias paramos poveikis produkcijos asortimento didėjimui stebimas augalininkystės sektoriuje – daugiau nei 43 proc. respondentų nurodė, kad asortimentas padidėjo investicijų dėka. Mažiausias priemonės poveikis stebimas gyvulininkystės sektoriuje – 33 proc. respondentų nurodė, kad investicijos prisidėjo prie asortimento didėjimo. Analizuojant paramos reikšmingumą asortimento didėjimui, apie 11–15 proc. visų sektorių atstovų nurodė, kad parama turėjo didelį ar labai didelį indėlį produkcijos kokybės gerėjimui 2014–2021 m. laikotarpiu.



7 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M04.1 POVEIKIS PRODUKCIJOS ASORTIMENTO DIDĖJIMUI (RESPONDENTŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL PARAMOS SEKTORIUS (N=375))

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

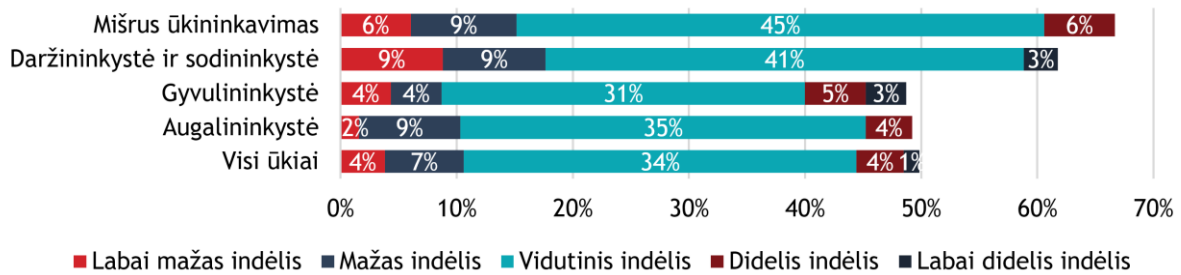
Analizuojant investicijų indėlį produkcijos asortimento didėjimui skirtingų dydžių ūkiuose, galima pastebėti, kad didžiausią indėlį investicijos turėjo dideliuose ūkiuose – 42 proc. respondentų nurodė, kad asortimentas didėjo investicijų dėka. Mažiausias priemonės poveikis stebimas smulkiuose ūkiuose – 22 proc. respondentų nurodė, kad investicijos prisidėjo prie produkcijos asortimento didėjimo. Analizuojant paramos reikšmingumą asortimento didėjimui, apie 14 proc. didelių ir vidutinių ūkių atstovų nurodė, kad parama turėjo didelį ar labai didelį indėlį produkcijos asortimento didėjimui 2014–2021 m. laikotarpiu. Mažiau tokių respondentų buvo tarp smulkių ūkių atstovų – tik 4 proc. šio sektoriaus respondentų nurodė, kad parama turėjo didelį ar labai didelį indėlį asortimento didėjimui 2014–2021 m. laikotarpiu.



8 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M04.1 POVEIKIS PRODUKCIJOS ASORTIMENTO DIDĖJIMUI (RESPONDENTŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL ŪKIŲ DYDŽIUS (N=375))

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

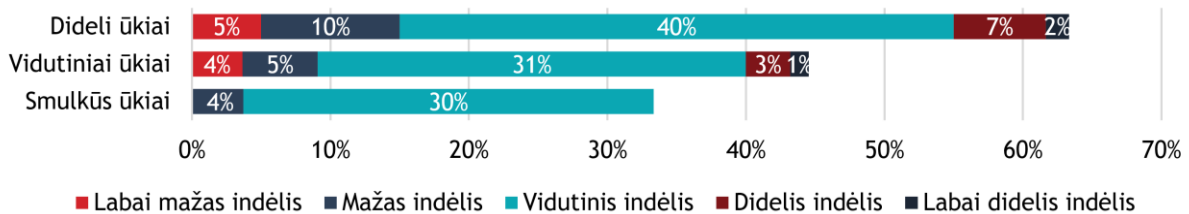
Analizuojant paramos poveikį darbo užmokesčio didėjimui skirtinguose paramos sektoriuose, 50 proc. paramos gavėjų nurodė, kad veiklos srities M04.1 investicijos prisidėjo prie darbo užmokesčio didėjimo 2014–2021 m. laikotarpiu. Didžiausias paramos poveikis darbo užmokesčio didėjimui stebimas mišraus ūkininkavimo sektoriuje – daugiau nei 66 proc. respondentų nurodė, kad darbo užmokeskis didėjo investicijų dėka. Mažiausias priemonės poveikis stebimas gyvulininkystės sektoriuje – 47 proc. respondentų nurodė, kad investicijos prisidėjo prie darbo užmokesčio didėjimo. Analizuojant paramos reikšmingumą darbo užmokesčio didėjimui, tik 8 proc. gyvulininkystės sektoriaus atstovų nurodė, kad parama turėjo didelį ar labai didelį indėlį darbo užmokesčio didėjimui 2014–2021 m. laikotarpiu.



9 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M04.1 POVEIKIS DARBO UŽMOKESČIO DIDĖJIMUI (RESPONDENTŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL PARAMOS SEKTORIŲ (N=375))

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

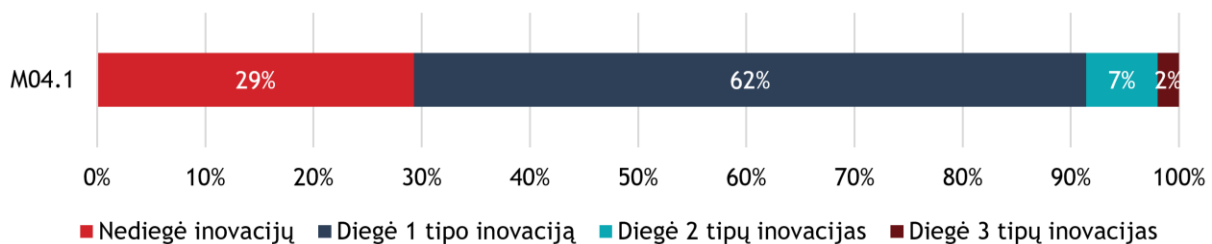
Analizuojant paramos poveikį darbo užmokesčio didėjimui skirtingų dydžių ūkiuose, galima pastebėti, kad didžiausią poveikį darbo užmokesčiui investicijos kūrė dideliuose ūkiuose – 64 proc. respondentų nurodė, kad darbo užmokesstis didėjo investicijų dėka 2014–2021 m. laikotarpiu. Mažiausias priemonės poveikis stebimas smulkiuose ūkiuose – 34 proc. respondentų nurodė, kad investicijos prisidėjo prie darbo užmokesčio didėjimo. Analizuojant paramos reikšmingumą darbo užmokesčio didėjimui, apie 9 proc. didelių ūkių atstovų nurodė, kad parama turėjo didelį ar labai didelį indėlį darbo užmokesčio didėjimui 2014–2021 m. laikotarpiu. Tačiau taip teigusių respondentų beveik nebuvo tarp smulkių ūkių atstovų.



10 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M04.1 POVEIKIS DARBO UŽMOKESČIO DIDĖJIMUI (RESPONDENTŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL ŪKIŲ DYDŽIUS (N=375))

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

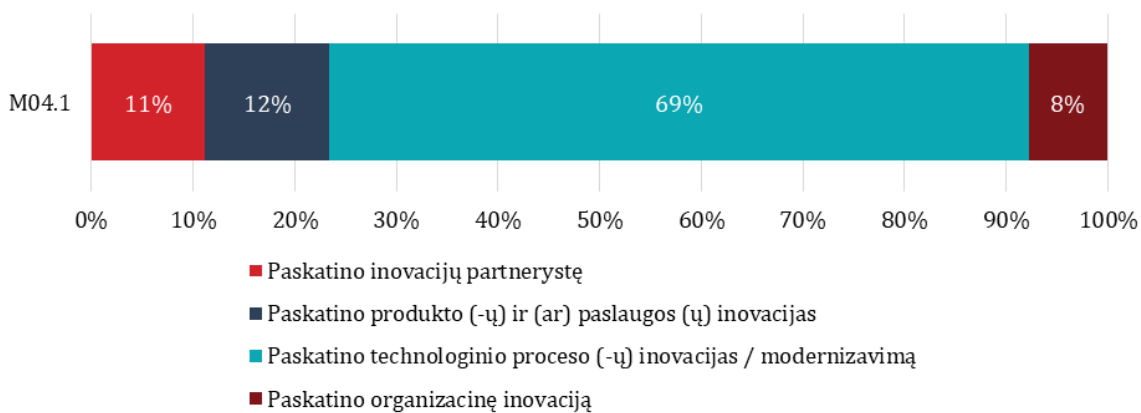
Nors veiklos srities M04.1 investicijos neturėjo pirminio tikslo prisidėti prie inovacijų plėtros, investicijų vienas iš pagrindinių tikslų buvo inovacijų plėtra grįsta valdų modernizacija, o prie šio tikslo investicijos galėjo netiesiogiai prisidėti – paramos gavėjai galėjo savarankiškai panaudoti paramos lėšas įvairių tipų inovacijų plėtrai. Siekiant išsiaiškinti prie kokio tipo inovacijų prisidėjo veiklos srities M04.1 investicijos, vertintojai atliko paramos gavėjų anketinę apklausą. Remiantis apklausos rezultatais, daugiau nei pusė (62 proc.) veiklos srities M04.1 paramos gavėjų nurodė, kad parama paskatino bent vieno tipo inovacijų plėtrą atstovaujame ūkyje / įmonėje. Mažiau nei dešimtadalis (8 proc.) respondentų nuomone parama paskatino dviejų bei daugiau nei dviejų tipų inovacijų plėtrą. Visgi, beveik trečdalis (29 proc.) paramos gavėjų nuomone, parama nepaskatino jokios inovacijų plėtros.



11 PAVEIKSLAS. M04.1 PARAMOS POVEIKIS INOVACIJOMS (N=364)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

Respondentų, kurie nurodė, kad diegė inovacijas, taip pat buvo paprašyta nurodyti, kokio tipo inovacijas šie diegė. Kaip galima matyti žemiau esančiame grafike, paramos gavėjai daugiausia (69 proc.) diegė technologinio proceso (-ų) inovacijas. Maždaug po dešimtadalį (atitinkamai 11 proc. bei 12 proc.) diegtų inovacijų sudarė partnerystės ir produkto ir (ar) paslaugos inovacijos. Likusi dalis inovacijų buvo organizacinio tipo. Sugretinus anketinių apklausų rezultatus su paramos lėšų išmokėjimų informacija paaiškėjo, kad kai paramos gavėjas nurodydavo, kad investavo į technologinę inovaciją, dažniausiai buvo investuojama į naujesnę ir modernesnę žemės ūkio techniką (pavyzdžiui, buvo įsigyjama nauja moderni puspriekabė, traktoriai, sėjamoji, dirvų purintuvai ir pan.). Kai paramos gavėjas nurodydavo, kad diegia produkto ir (ar) paslaugos inovaciją, investicijų lėšos dažniausiai būdavo skiriamos įsigyti įrenginiams, leidžiantiems padidinti įvairių produktų patiekimą į rinką bei kokybę. Kai paramos gavėjas nurodydavo, kad diegia organizacinę inovaciją, investicijų lėšos buvo skiriamos įsigyti įvairiems įrenginiams, kurie leidžia pertvarkyti gamybos procesus, bei užtikrinti šių procesų automatizaciją. **Atsižvelgiant į investicinių išlaidų tipą, galima teigti, kad daugumos respondentų atveju inovacijos yra suprantamos kaip naujos ir modernios technikos įsigijimas.** Šios technikos įsigijimas yra inovacija ūkių (paramos gavėjų) lygiu, kadangi paramos gavėjai iki paramos gavimo neturėjo panašaus tipo ir efektyvumo technikos, taip pat nauja technika leidžia ženkliai padidinti ekonominės veiklos našumą bei efektyvumą. Vis dėlto, tokio tipo technologinių įrenginių ir technikos įsigijimai nėra inovacijos regioniniu lygmeniu, kadangi nėra kuriama nauja technologija, o tik importuojama ir pritaikoma jau išbandyta ir veikianti užsienio šalyse. Tokio tipo investicijas geriausiu atveju galima priskirti šalies lygmens inovacijoms, kadangi yra diegiami nauji įrenginiai, kurių skaičius buvo labai mažas iki investicijų įgyvendinimo. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad nors KPP investicijos ir prisideda prie žemės ūkio modernizacijos ir konkurencingumo didinimo paramos gavėjų ūkiuose, inovacijų sklaida, kuri sukurtų konkurencingumo proveržį regioniniu lygmeniu, yra ribota.



12 PAVEIKSLAS. M04.1 PARAMOS POVEIKIS INOVACIJŲ TIPAMS (N=364)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

Veiklos srities M04.1 investicijos taip pat siekė prisidėti prie aplinkosauginių ūkininkavimo veiklos aspektų gerėjimo bei tvarumo didinimo paramos gavėjų ūkiuose. Kaip jau anksčiau buvo pristatyta, paramos gavėjai gaudavo prioritetinius balus, jeigu išsipareigodavo prisidėti prie aplinkos taršos mažinimo (t.y. paramos gavėjas buvo ištraukęs / planuodavo ištraukti į priemonės M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklas arba (ir) vykdo ekologinę gamybą arba pereidinėja prie ekologinės gamybos, arba (ir) vykdo gamybą pagal nacionalinės žemės ūkio ir maisto kokybės sistemos reikalavimus ir turite sertifikavimo institucijos išduotą patvirtinimo dokumentą) arba (ir) investavo ar planuodavo investuoti į atsinaujinančių energijos šaltinių gamybą, arba (ir) išsipareigodavo sumažinti ūkyje naudojamų mineralinių trąšų ir (ar) cheminių augalų apsaugos produktų. Kaip jau anksčiau buvo pristatyta lentelėje (žr. 16 lentelę), 51 proc. veiklos srities M04.1 paramos naudos gavėjas pasinaudojo / naudojasi priemone M10 „Agrarinė aplinkosauga ir

klimate“ parama. Tikėtina, kad bent dalies šių paramos veikėjų įsitraukimą į priemonės M10 veiklas paskatino veiklos srities M04.1 suteikiami prioritetiniai balai.

Net jeigu ir veiklos srities M04.1 paramos gavėjas neįsipareigojo prisidėti prie aplinkos taršos mažinimo, veiklos srities M04.1 investicijos galėjo netiesiogiai prisidėti prie tvarumo didinimo – įsigyta nauja įranga yra mažiau tarši, o modernizacijos projektų įgyvendinimas leidžia padidinti ūkininkavimo veiklų našumą, mažina poreikį trąšoms, antibiotikams. Anketinių apklausų rezultatai rodo, kad veiklos srities M04.1 parama teigiamai prisideda prie įvairių ūkininkavimo veiklos aplinkosauginių aspektų raidos ir tvarumo didėjimo. Kaip galima matyti žemiau pateiktoje lentelėje, didžiausias poveikis buvo stebimas kuro panaudojimo efektyvumo srityje – beveik 93 proc. paramos gavėjų nurodė, kad parama leido padidinti kuro panaudojimo efektyvumą. Taip pat reikšminga dalis respondentų 81 proc. nurodė, kad parama teigiamai prisidėjo energetinių išteklių panaudojimo efektyvumo didėjimo. Mažiausias investicijų poveikis matomas tarp gyvulininkystės sektoriaus paramos gavėjų – tik 51 proc. respondentų nurodė, kad parama leido sumažinti antibiotikų naudojimą.

22 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M04.1 ĮTAKA APLINKOSAUGINIAMS PARAMOS GAVĖJŲ ŪKINĖS VEIKLOS ASPEKTAMS (N=335)

ĮTAKA	KURO PANAUDOJIMO EFEKTYVUMO DIDĖJIMAS	TRĄŠŲ NAUDOJIMO MAŽĖJIMAS	ANTIBIOTIKŲ NAUDOJIMO MAŽĖJIMAS	IŠMETAMŲ ŠILTNAMIO EFEKTA SUKELIANČIŲ DUJŲ IR AMONIAKO KIEKIO MAŽĖJIMAS	BIOLOGINĖS ĮVAIROVĖS DIDĖJIMAS	GYVŪNŲ GEROVĖS DIDĖJIMAS	ENERGETINIŲ IŠTEKLIŲ EFEKTYVUMO DIDĖJIMAS	VANDENS IŠTEKLIŲ APSAUGOS DIDĖJIMAS
Neturėjo įtakos	7 proc.	25 proc.	49 proc.	20 proc.	26 proc.	20 proc.	19 proc.	26 proc.
Labai maža	6 proc.	4 proc.	5 proc.	4 proc.	4 proc.	3 proc.	3 proc.	4 proc.
Maža	9 proc.	12 proc.	11 proc.	13 proc.	11 proc.	6 proc.	9 proc.	8 proc.
Vidutinė	42 proc.	38 proc.	23 proc.	36 proc.	38 proc.	35 proc.	40 proc.	40 proc.
Didelė	26 proc.	15 proc.	10 proc.	17 proc.	16 proc.	22 proc.	18 proc.	17 proc.
Labai didelė	10 proc.	6 proc.	2 proc.	11 proc.	6 proc.	13 proc.	10 proc.	5 proc.

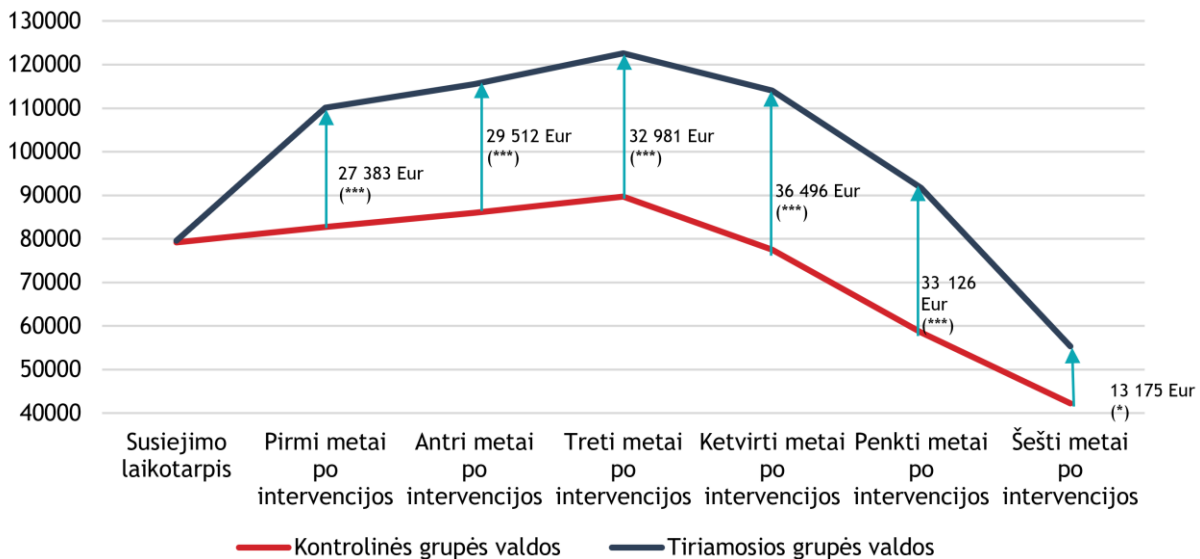
Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

**KONTRAFAKTINIO POVEIKIO VERTINIMO REZULTATAI.** Žemiau grafikuose yra pateikiami kontrafaktinio poveikio vertinimo rezultatai. Šio metodo privalumas, lyginant su anksčiau pristatyta kiekybine analize, yra tas, kad paramą gavę ūkiai yra lyginami su pačiais panašiausiais paramos negavusiais ūkiais. Tokia analitinė prieiga leidžia nustatyti, ar intervencijų dėka pasiektas rezultatyvumas yra objektyviai aukštas, kai ankstesnis, projektų rezultatyvumo analizės metodas neturėjo išorinės palyginamumo dimensijos (t. y. paramos gavėjų rezultatyvumas buvo lyginamas su iš anksto užsibrėžtais tikslais).

Žemiau grafike pateikiamas veiklos srities M04.1 poveikis tiriamosios grupės valdų VED rodiklio prieaugiui. Kaip galima matyti grafike, praėjus vieniems metams po intervencijų pabaigos fiksuojamas 27 383 Eur didesnis VED tiriamojoje grupėje, lyginant su kontroline grupe. Šis poveikis yra statistiškai reikšmingas 99 proc. konfidencialumo intervale.

Galima pastebėti, jog poveikis didėja ketverius metus po intervencijos (imtinai). Antrais metais po intervencijos pabaigos poveikis padidėja iki 29 512 Eur. Šis poveikis yra statistiškai reikšmingas 99 proc. konfidencialumo intervale. Trečiais metais po dalyvavimo intervencijoje pabaigos poveikis dar labiau padidėja ir siekia 32 981 Eur su 99 proc. statistiniu reikšmingumu. Ketvirtais metais poveikis išauga iki 36 496 Eur, lyginant su kontroline grupe. Šis poveikis yra statistiškai reikšmingas 99 proc. Praėjus daugiau nei ketveriems metams po dalyvavimo intervencijoje pabaigos, galima pastebėti, kad poveikis po truputį

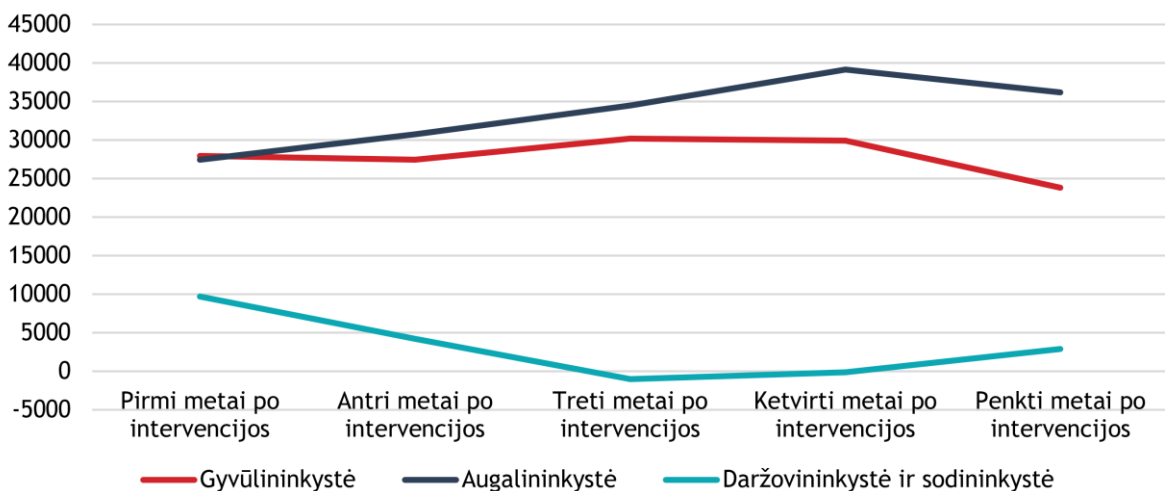
mažėja. Penktais metais po intervencijų pabaigos poveikis sumažėja iki 33 126 Eur. Šis poveikis yra statistiškai reikšmingas 99 proc. konfidencialumo intervale. Šeštais metais po dalyvavimo intervencijoje pabaigos poveikis dar labiau sumažėja ir siekia 13 175 Eur. su 90 proc. statistiniu reikšmingumu.



13 PAVEIKSLAS. M04.1 PARAMOS POVEIKIS PARAMOS GAVĖJŲ VED RAIDAI ANTRO SCENARIJAUS ATVEJU  
Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Žemiau paveiksle pateikiamas priemonės M04.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ poveikis pagal paramos sektorių tiriamosios grupės valdų VED rodiklio raidai pirmais, antrais, trečiais, ketvirtais ir penktais metais po paskutinės projekto įgyvendinimo pabaigos datos. Kaip galima matyti grafike, pirmais ir antrais metais po intervencijų pabaigos visų sektorių ūkiuose fiksuojamas didesnis VED tiriamosios grupės valdose, lyginant su kontrolinės grupės valdomis. Pirmais metais tiriamosios grupės VED augalininkystės ūkiuose yra didesnis 27 457 Eur, daržovininkystės ir sodininkystės ūkiuose – 9 687 Eur, gyvulininkystės ūkiuose – 27 933 Eur. Antrais metais tiriamosios grupės VED augalininkystės ūkiuose yra didesnis 30 770 Eur, daržovininkystės ir sodininkystės ūkiuose – 4 189 Eur, o gyvulininkystės ūkiuose – 27 467 Eur.

Kaip galima pastebėti, priemonės poveikis augalininkystės ir gyvulininkystės sektorių ūkiuose fiksuojamas didesnis VED tiriamosios grupės valdose, lyginant su kontrolinės grupės valdomis, visus penkerius metus po intervencijos (imtinai). Trečiais metais po dalyvavimo intervencijoje pabaigos augalininkystės bei gyvulininkystės ūkiuose poveikis padidėja atitinkamai iki 34 487 Eur ir 30 182 Eur. Tuo tarpu daržovininkystės ir sodininkystės ūkiuose trečiais metais po dalyvavimo intervencijoje pabaigos fiksuojamas 992 Eur mažesnis poveikis VED tiriamosios grupės valdose, lyginant su kontrolinės grupės valdomis. Ketvirtais metais augalininkystės ūkiuose poveikis išauga iki 39 127 Eur, lyginant su kontroline grupe, o gyvulininkystės ūkiuose paramos poveikis, lyginant su trečiais metais po intervencijos pabaigos, šiek tiek sumažėja ir siekia 29 896 Eur. Ketvirtais metais po intervencijos pabaigos, lyginant su prieš metus fiksuotu paramos poveikiu, tiriamosios daržovininkystės ir sodininkystės ūkių grupės VED išlieka mažesnis, lyginant su kontrolinės grupės valdomis ir šis skirtumas siekia 137 Eur. Penktais metais po intervencijos pabaigos visų sektorių ūkiuose fiksuojamas didesnis VED tiriamosios grupės valdose, lyginant su kontrolinės grupės valdomis: augalininkystės ir gyvulininkystės ūkiuose poveikis sumažėja atitinkamai iki 36 178 Eur ir 23 806 Eur. Tuo tarpu tiriamosios grupės daržovininkystės ir sodininkystės ūkiuose VED yra didesnis lyginant su kontroline grupe ir siekia 2 877 Eur.

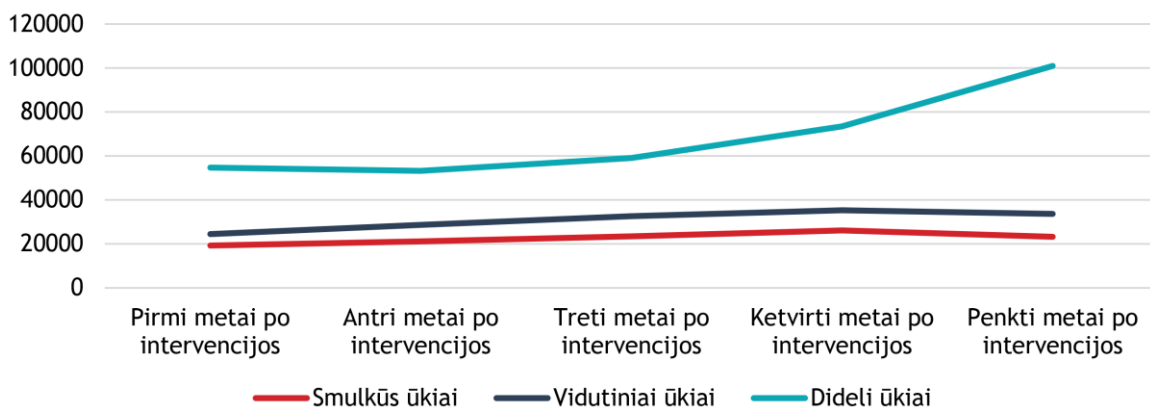


14 PAVEIKSLAS. M04.1 PARAMOS POVEIKIS PARAMOS GAVĖJŲ VED RAIDAI SKIRTINGUOSE PARAMOS SEKTORIUOSE<sup>39</sup>

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Žemiau paveiksle pateikiama priemonės M04.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ poveikis pagal ūkių dydį tiriamosios grupės valdų VED rodiklio raidai pirmais, antrais, trečiais, ketvirtais ir penktais metais po paskutinės projekto įgyvendinimo pabaigos datos. Kaip galima matyti grafike, visais metais po dalyvavimo intervencijose pabaigos visų dydžių ūkiuose fiksuojamas didesnis VED tiriamosios grupės valdose, lyginant su kontrolinės grupės valdomis. Pirmaisiais metais VED priaugis smulkiuose ūkiuose siekia 19 329 Eur, vidutiniuose ūkiuose – 24 450 Eur, o dideliuose ūkiuose – 54 769 Eur.

Antrais metais po dalyvavimo intervencijoje pabaigos smulkiuose ir vidutiniuose ūkiuose poveikis padidėja atitinkamai iki 21 028 Eur ir 28 660 Eur, o dideliuose ūkiuose šiek tiek sumažėja ir siekia 53 154 Eur. Trečiais metais po dalyvavimo intervencijoje pabaigos poveikis visų dydžių ūkiuose padidėja ir išlieka didesnis, lyginant su kontrolinės grupės valdomis: smulkiuose ūkiuose 23 410 Eur, vidutiniuose ūkiuose 32 510 Eur bei dideliuose ūkiuose 59 071 Eur. Ketvirtais metais smulkiuose ūkiuose poveikis išauga iki 26 168 Eur, lyginant su kontroline grupe, vidutiniuose ūkiuose iki 35 293 Eur, o dideliuose ūkiuose iki 73373 Eur. Penktais metais smulkiuose ir vidutiniuose ūkiuose poveikis šiek tiek sumažėja ir siekia atitinkamai 23196 Eur bei 33 728 Eur. Tuo tarpu dideliuose ūkiuose fiksuojamas dar didesnis VED tiriamosios grupės valdose, lyginant su kontrolinės grupės valdomis ir siekia 100 884 Eur.



15 PAVEIKSLAS. M04.1 PARAMOS POVEIKIS PARAMOS GAVĖJŲ VED SKIRTINGŲ DYDŽIŲ ŪKIUOSE

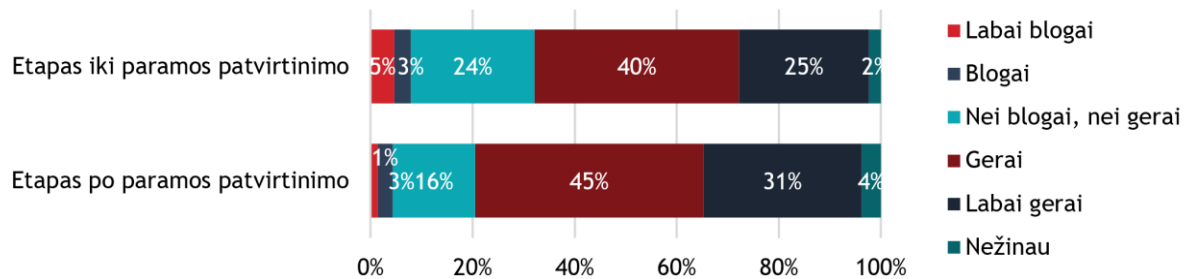
Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

<sup>39</sup> Mišraus ūkininkavimo valdų analizė nebuvo atlikta dėl nepakankamos naudos gavėjų imties.

**Atsižvelgiant į pristatytus kontrafaktinio poveikio vertinimo rezultatus, galima priėti prie išvados, kad anksčiau atliktos projektų rezultatyvumo analizės rezultatai yra patvirtinami kontrafaktinės poveikio analizės rezultatai. Kontrafaktinio poveikio vertinimo rezultatai indikuoja, kad paramą gavusių ūkių VED rodiklio raida yra ženkliai didesnė visu analizuojamu laikotarpiu, lyginant su kontrolinių grupių VED rodiklio raida.**

#### VEIKLOS SRITIES M04.1 „PARAMA INVESTICIJOMS Į ŽEMĖS ŪKIO VALDAS“ ADMINISTRACINIŲ ASPEKTŲ BEI ALTERNATYVIŲ PARAMOS FORMŲ ANALIZĖ

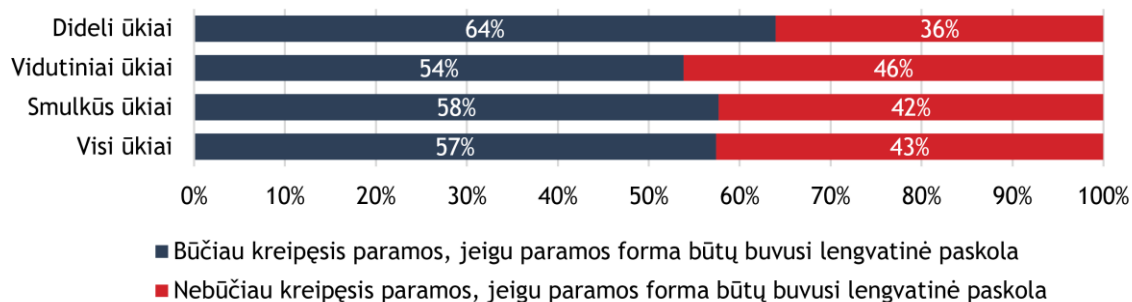
Siekiant įvertinti paramos administravimo efektyvumą, anketinėse apklausoje respondentų buvo prašoma įvertinti paramos administravimo procedūras (spartą ir kokybę) iki ir po paramos patvirtinimo. Apklaustųjų teigimu, administravimo efektyvumas tiek prieš paramos patvirtinimą, tiek po jo yra vertinamas teigiamai: 65 proc. respondentų iki paramos gavimo ir 76 proc. respondentų po paramos gavimo administravimo procedūras įvardino kaip geras arba labai geras. Matomas vertinimų pokytis leidžia daryti išvadą, kad respondentų nuomonė apie administravimo procedūras (jų spartą ir kokybę), pateikus paraišką pagerėjo ir jie liko labiau patenkinti paramos administravimu.



16 PAVEIKSLAS. M04.1 „PARAMA INVESTICIJOMS Į ŽEMĖS ŪKIO VALDAS“ VEIKLOS SRITIES PARAMOS ADMINISTRAVIMO PROCEDŪRŲ VERTINIMAS (N=342)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

Analizuojant alternatyvių paramos teikimo formų galimybes, anketinės apklausos rezultatai rodo, kad daugiau nei pusė (57 proc.) visų ūkių būtų teikę paraišką priemonės M04.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ paramai gauti, jei parama būtų teikiama lengvatinės paskolos forma. Iš visų ūkių paramos teikimas lengvatinės paskolos forma būtų labiausiai dominęs didelius ūkius – 64 proc. apklaustųjų teigia, jog būtų teikę paraišką dėl paramos, tuo tarpu 36 proc. didelių ūkių respondentų teigia, jog paraiškos dėl paramos gavimo nebūtų teikę. Šiek tiek mažiau paramos teikimas lengvatinės paskolos forma domino smulkius ūkius – 58 proc. apklaustųjų teigia, jog būtų teikę paraiškas dėl paramos, o 42 proc. teigia, jog paramos teikimas lengvatinės paskolos forma šių ūkių nedomintų. Mažiausiai paramos teikimas lengvatinės paskolos forma domino vidutinius ūkius – 54 proc. respondentų teigia, jog būtų teikę paraiškas dėl paramos, o 46 proc., jog paraiškos dėl paramos teikimo lengvatinės paskolos forma nebūtų teikę.

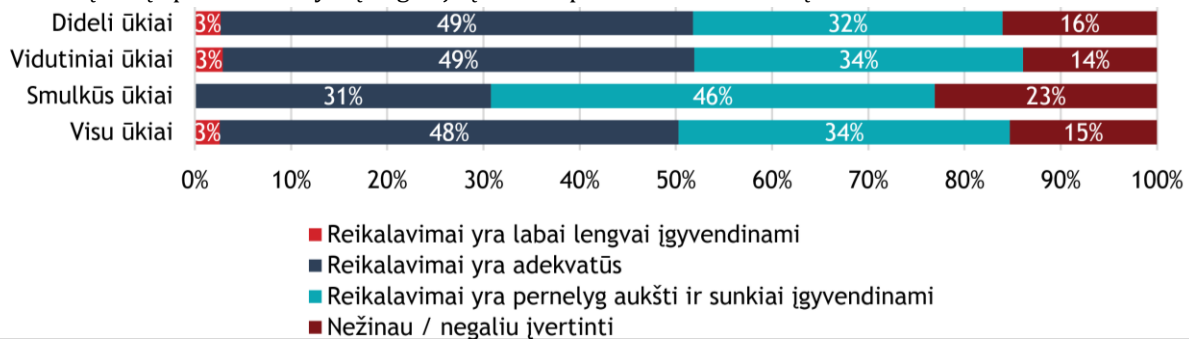


17 PAVEIKSLAS. M04.1 „PARAMA INVESTICIJOMS Į ŽEMĖS ŪKIO VALDAS“ ALTERNATYVIOS PARAMOS TEIKIMO GALIMYBĖS (N=342)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais



Analizuojant ekonominio gyvybingumo reikalavimų laikymosi galimybes, didžioji dauguma respondentų teigia, kad reikalavimai ūkininkavimo veiklai atitikti gyvybingumo rodiklius (grynojo pelningumo, skolos, paskolos padengimo) yra adekvatūs. 48 proc. visų ūkių respondentų teigia, jog reikalavimai yra adekvatūs – beveik pusė (49 proc.) didelių ir vidutinių ūkių ūkininkų pasirinko šį variantą, tačiau vos 31 proc. smulkių ūkininkų teigia, jog šie reikalavimai yra adekvatūs. 34 proc. respondentų (32 proc. – dideli ūkiai; 34 proc. vidutiniai ūkiai ir 46 proc. smulkūs ūkiai) teigimu, šie reikalavimai yra pernelyg aukšti ir sunkiai įgyvendinami. 3 proc. visų ūkių respondentų teigia, jog reikalavimai yra labai lengvai įgyvendinami, o 15 proc. visų ūkių apklausos dalyvių negalėjo įvertinti paramos reikalavimų.



18 PAVEIKSLAS. M04.1 „PARAMA INVESTICIJOMS Į ŽEMĖS ŪKIO VALDAS“ VEIKLOS SRITIES EKONOMINIO GYVYBINGUMO REIKALAVIMŲ VERTINIMAS (PAGAL ŪKIŲ DYDŽIUS) (N=346)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

#### VEIKLOS SRITIES M04.1 „PARAMA INVESTICIJOMS Į ŽEMĖS ŪKIO VALDAS“ POVEIKIO BENDRADARBIAVIMUI ANALIZĖ

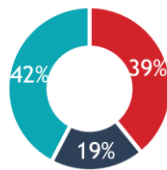
Siekiant įvertinti veiklos srities M04.1 indėlį į bendradarbiavimo skatinimą, vertintojai siekė identifikuoti kokia dalis paramos gavėjų yra įsitraukę į įvairius bendradarbiavimo formatus. Socialinių partnerių nuomone, bendradarbiavimo skatinimo kontekste labai svarbios yra ir žemės ūkio politika kuriamos finansinės ir kitokios paskatos jungtis į kooperatyvus, taip pat ŽŪM sprendimas pareiškėjams duoti papildomus atrankos balus už kooperaciją. Tokiu būdu prie bendradarbiavimo skatinimo netiesiogiai prisideda veiklos srities M04.1 investicijos (kurių, kaip jau anksčiau minėta, administravimo taisyklės numatė suteikti prioritetinius balus paramos paraiškos teikėjams, jeigu šie prieš paramos paraiškos teikimą buvo įsitraukę į kokius nors bendradarbiavimo formatus). Apklausos rezultatai rodo, kad šiek tiek daugiau nei du penktadaliai (42 proc.) paramos M04.1 gavėjų yra įsitraukę į įvairius bendradarbiavimo formatus. Beveik tokia pati dalis (43 proc.) respondentų nurodė, kad nepriklauso jokiai organizacijai ir yra visiškai savarankiški.



19 PAVEIKSLAS. M04.1 PARAMOS GAVĖJAI, ĮSITRAUKĘ Į BENDRADARBIAVIMO FORMATUS (N=364)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

Tikėtina, kad prioritetinių balų suteikimas paskatino bent dalies šių paramos gavėjų ūkių įsitraukimą į kokį nors bendradarbiavimo formatą. Ši teiginį patvirtina ir tai, kad reikšminga dalis M04.1 veiklos sričių paramos gavėjų, kurie nėra įsitraukę į jokių bendradarbiavimo formatų, nurodė, kad įsitrauktų į kokį nors bendradarbiavimo formatą, jeigu ateityje būtų suteikiami papildomi prioritetiniai balai paramai gauti (39 proc.).

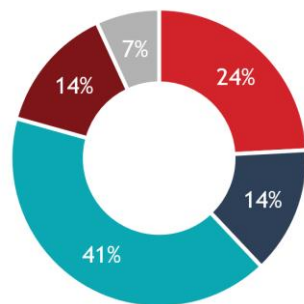


- Taip
- Ne
- Nežinau / negaliu įvertinti

20 PAVEIKSLAS. M04.1 PARAMOS GAVĖJAI, KURIE SVARSTYTŲ ĮSITRAUKTI Į BENDRADARBIAVIMO FORMATUS, JEIGU GAUTŲ PAPILDOMŲ BALŲ PARAMOS PARAIŠKOS TEIKIMO PROCESSE (N=156)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

Didžioji dalis respondentų, kurie nurodė, kad net ir suteikus papildomus balus paramos gavimo procese neįsitrauktų į bendradarbiavimo formatus, teigė, kad yra skeptiški bendradarbiavimui, nes nenori prisiimti kitų ūkininkų / įmonių rizikos (41 proc.). Beveik ketvirtadalis (24 proc.) respondentų taip pat teigė, kad įsitraukimas į įvairius bendradarbiavimo formatus jiems, tikėtina, nesuteiks ekonominės naudos. Šiek tiek daugiau nei dešimtadalis (14 proc.) respondentų teigė, kad bijo, jog įsitraukus į kokį nors bendradarbiavimo formatą, praras savo verslo kontrolę.



- Įsitraukimas į įvairius bendradarbiavimo formatus nesuteikia ekonominės naudos
- Nuogąstauju, kad mano interesai bus blogai atstovaujami
- Nenoriu prisiimti kitų ūkininkų / įmonių rizikos
- Nenoriu prarasti produkcijos gamybos ir pardavimo kontrolės
- Kita

21 PAVEIKSLAS. PRIEŽASTYS, KODĖL PARAMOS M04.1 GAVĖJAI NEĮSITRAUKTŲ Į BENDRADARBIAVIMO FORMATUS (N=29)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

COVID-19 PANDEMIJOS POVEIKIO VEIKLOS SRITIES M04.1 NAUDOS GAVĖJAMS ANALIZĖ

Veiklos srities M04.1 paramos gavėjai susidūrė su tokiais iššūkiais kaip dauguma žemės ūkio sektoriaus atstovų COVID-19 pandemijos metu: 1) **ūkinės veiklos vykdymo trukdžiai**, laikantis visų apsaugos reikalavimų, dėl kurių augo darbuotojų išlaikymo sąnaudos, taip pat pasitaikė atvejų, kai susirgdavo mažų šeimos ūkių nariai, kurie nepaisant ligos, ir toliau patys atlikdavo ūkinius darbus, kadangi neturi samdomų darbuotojų, 2) dėl pasikeitusių aplinkybių **išaugusios skirtingo tipo sąnaudos**, kai kuriais atvejais susidurta su apyvartinių lėšų stygiu, 3) **sutrikusios prekybos grandinės sąlygotais ekonominiais nuostoliais**, ypač trumpo galiojimo produktų atžvilgiu, 4) **dėl pandemijos ribojimų kilusiais sunkumų įgyvendinant numatytus veiklos rodiklius**, todėl tokiais atvejais ūkininkai turėjo pranešti NMA dėl *force majeure* situacijos sąlygotų kliūčių vykdant įsipareigojimus (ar negalėjimo jų įvykdyti), tačiau ne visi tai padarė laiku ir atitinkamai susidūrė su finansinėmis pasekmėmis. Vertintojų atlikta paramos gavėjų anketinė apklausa patvirtina, kad didžiąją dalį paramos gavėjų COVID-19 pandemija paveikė neigiamai dėl didėjusių ekonominės veiklos sąnaudų – daugumos respondentų (63 proc.) teigimu, COVID-19 pandemija turėjo didžiulę neigiamą arba neigiamą įtaką produkcijos gamybos žaliavų ir priemonių kainų raidai. Taip pat daugiau nei pusė respondentų teigia, kad COVID-19 pandemija turėjo didžiulę neigiamą arba neigiamą įtaką produkcijos gamybos žaliavų ir priemonių tiekimo raidai. Šiek tiek mažiau nei pusės respondentų nuomone, COVID turėjo didelę neigiamą arba neigiamą įtaką darbo jėgos prieinamumui bei apyvartos raidai (atitinkamai, 47 bei 44 proc.).

Nors reikšminga dalis ūkių / įmonių mano, kad COVID-19 turėjo neigiamą įtaką įvairiems ūkininkavimo veiklos aspektams, penktadalis arba daugiau nei penktadalis respondentų teigia, kad jų ūkiai /

atstovaujamos įmonės buvo atsparios COVID-19 pandemijai. Prie ūkių atsparumo prisidėjo COVID-19 pandemijos metu sukurta investicinė paramos priemonė M21 „Išimtinė laikina parama ūkininkams ir MVĮ, kuriuos paveikė COVID-19 krizė“. Šios priemonės parama teikė vienkartinės išmokas ūkio subjektams, kurie patyrė nuostolių dėl COVID-19 pandemijos. Prie ūkių gyvybingumo užtikrinimo taip pat prisidėjo nacionalinė COVID-19 parama, kurios įvairios priemonės numatė suteikti lengvatines paskolas ir kitus paramos instrumentus COVID-19 pandemijos paveiktiems ūkiams. Kaip jau anksčiau buvo parodyta (žr. 16 lentelę), 82 proc. veiklos srities M04.1 paramos gavėjų pasinaudojo priemonės M21 parama. Daugiau nei pusė (53 proc.) paramos gavėjų taip pat pasinaudojo nacionaline COVID-19 parama. Kadangi veiklos srities M04.1 ekonominės veiklos rezultatyvumas yra aukštas (žr. 19 lentelę), galima teigti, kad COVID-19 parama buvo efektyvi, siekiant užtikrinti paramos gavėjų ūkių gyvybingumą. Kaip dalis paramos gavėjų teigė, į COVID-19 pandemijos padarinių švelninimą nukreiptos priemonės leido išlaikyti ūkių gyvybingumą, patenkinant apyvartinių lėšų poreikį bei prisidėjo prie tolimesnio investicinių veiklų vystymo.

23 LENTELĖ. COVID-19 PANDEMIJOS ĮTAKA VEIKLOS SRITIES M04.1 PARAMOS GAVĖJAMS (N=335)

POVEIKIS	DARBO JĖGOS PRIEINAMUMAS	PRODUKCIJOS GAMYBOS ŽALIAVŲ IR PRIEMONIŲ KAINŲ RAIDA	PRODUKCIJOS GAMYBOS ŽALIAVŲ IR PRIEMONIŲ TIEKIMO RAIDA	PRIEIGA PRIE IŠORINIO FINANSAVIMO	APYVARTO S RAIDA
COVID-19 neturėjo įtakos	28 proc.	20 proc.	31 proc.	39 proc.	37 proc.
COVID-19 turėjo didelę neigiamą įtaką	15 proc.	23 proc.	15 proc.	11 proc.	8 proc.
COVID-19 turėjo neigiamą įtaką	32 proc.	39 proc.	39 proc.	28 proc.	36 proc.
COVID-19 turėjo teigiamą įtaką	2 proc.	4 proc.	3 proc.	5 proc.	2 proc.
COVID-19 turėjo didelę teigiamą įtaką	1 proc.	1 proc.	1 proc.	1 proc.	1 proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

### 3.1.2 VEIKLOS SRITIES M04.3.1 „PARAMA ŽEMĖS KONSOLIDACIJAI“ ANALIZĖ

2014–2020 m. laikotarpiu buvo įgyvendinti 8 projektai pagal veiklą M04.3.1 „Parama žemės konsolidacijai“. Visus šiuos projektus įgyvendino VĮ „Valstybės žemės fondas“ (*toliau – VŽF*). Projektų investicijos siekė 2 704 293 Eur. Visos investicijos buvo finansuojamos nacionalinėmis ir EŽŪKPF lėšomis. Didžioji dalis (5 projektai) paramos projektų buvo įgyvendinta Telšių apskrityje, po vieną projektą buvo įgyvendinta Klaipėdos, Panevėžio bei Joniškio rajonų savivaldybėse. VŽF įgyvendintų žemės konsolidacijos projektų pagrindinis tikslas – pertvarkyti tam tikroje kaimo gyvenamosios vietovės teritorijoje esančių žemės sklypų ribas, šiuos žemės sklypus sujungiant taip, kad būtų suformuotos racionaliai tvarkomos žemės ūkio valdos, pagerinta jų struktūra, sutvarkytos viešosios erdvės ir viešoji infrastruktūra, ir įgyvendinti kiti žemės ūkio, kaimo plėtros ir aplinkos apsaugos politikos tikslai ir uždaviniai. Žemės konsolidacijos proceso metu taip pat siekiama pagerinti rekreacinius, kaimo turizmo ir estetinius išteklius, suprojektuoti valstybinės žemės sklypus visuomenės poreikiams arba konkrečiam visuomenės poreikiui reikalingą teritoriją.

Siekiant įvertinti žemės konsolidacijos projektų įgyvendinimo sėkmę ir poveikį, vertintojai atliko žemės konsolidacijos projektų rezultatyvumo analizę bei interviu su VŽF atstovais. Žemės konsolidacijos projektų įgyvendinimo metu VŽF buvo užsibrėžęs pasiekti 6 rezultatyvumo rodiklių pokytį. Žemiau lentelėje yra pateikiamos VŽF projektinių rodiklių planinės ir faktinės reikšmės bei pasiektas projektų rezultatyvumas;

galima pastebėti, kad visų rodiklių rezultatyvumas nesiekia 50 proc. (išskyrus rodiklio „Numatomų sutvarkyti viešosios infrastruktūros objektų skaičius“).

#### 24 LENTELE. VEIKLOS M04.3.1 PROJEKTŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖ

REZULTATYVUMO VERTINIMAS	NUMATOMŲ APLINKOS APSAUGOS PRIEMONIŲ SKAIČIUS	NUMATOMŲ SUTVARKYTI VIEŠOSIOS INFRASTRUKTŪROS OBJEKTŲ SKAIČIUS	NUMATOMŲ SUTVARKYTI VIEŠŲJŲ ERDVIŲ SKAIČIUS	ŽEMĖS KONSOLIDACIJOS PROJEKTO DALYVIŲ SKAIČIUS	ŽEMĖS KONSOLIDACIJOS PROJEKTO METU PERTVARKYTOS TERITORIJOS PLOTAS (HA)	ŽEMĖS SKLYPŲ SKAIČIUS
<b>Planas</b>	21	215	27	3486	26576	6988
<b>Faktas</b>	10	111	12	1574	13154	3304
<b>Pasiekimo lygis (proc.)</b>	48 proc.	52 proc.	44 proc.	45 proc.	49 proc.	47 proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Pakankamai žemas projektų rezultatyvumas VŽF atstovų aiškinamas projektų įgyvendinimo iššūkiais. **Pagrindiniai iššūkiai**, su kuriais susidūrė VŽF projektų įgyvendinimo eigoje, **buvo susiję su konsolidacijos proceso savanoriškumu**. VŽF atstovų nuomone, kadangi konsolidacija yra savanoriškas procesas, kuriame dalyvauja tik tie asmenys, kurie savo noru prisijungia, procesas dažnu atveju gali nutrūkti dėl to, kad vienas iš dalyvių nusprendžia pasitraukti, jeigu pastarojo netenkina projekto sąlygos. Atstovų nuomone, net ir įtikinus pasitraukusį dalyvį sugrįžti į projektą, jau būna sugaišta daug laiko ir taip nusitęsia projekto įgyvendinimas. Atstovo nuomone, išeitis, kuri leistų pagerinti projektų įgyvendinimo sklandumą, būtų keisti teisinę bazę ir įpareigoti dalyvius nepasitraukti iš konsolidacijos projektų šių projektų eigoje.

Kitas iššūkis, su kuriuo susidūrė su VŽF, buvo teisinis įpareigojimas, kad žemės konsolidacijos sutarčių pasirašyme visi dalyviai turi **susitikti gyvai**. VŽF atstovas teigė, kad kai projekte dalyvauja daugiau nei 200 asmenų, tokį gyvą susitikimą, kartu su notaru, yra labai sunku suorganizuoti. Jeigu bent vienas dalyvis nepasirodo, reikia iš naujo organizuoti susitikimą. Atstovo nuomone, COVID-19 pandemijos laikotarpiu konsolidacijos projektai nebūtų buvę įgyvendinti dėl minėto apribojimo. Ši problema yra taip pat opi, jeigu bent vienas žemės savininkas yra emigravęs. Atsižvelgiant į tai, VŽF atstovo nuomone yra būtina keisti teisinę bazę ir leisti susitikimus organizuoti ne tik gyvai, tačiau ir nuotoliniu būdu.

Minėti apribojimai iš esmės lėmė tai, kad, kaip ir parodė projektų rezultatyvumo analizė, siektini žemės konsolidacijos tikslai nebuvo iki galo pasiekti. Nepaisant minėtų apribojimų, VŽF atstovo nuomone, įgyvendinti 8 projektai leido bent šiek tiek racionalizuoti žemėvaldą ir prisidėjo prie konkurencingumo didinimo dvejopai. Viena vertus, racionalizuoti žemės plotai, VŽF atstovo nuomone, tapo kompaktiškesni, geriau naudojami, lengviau privažiuojami, o tai atitinkamai reiškia, kad ūkininkai mažiau sugaišta laiko ir patiria kuro sąnaudų apdirbant ir tręšiant laukus. Antra vertus, žemės konsolidacija leido sutvarkyti 10 viešųjų erdvių, kuriomis pradėjo naudotis vietinės bendruomenės ir kurios paspartino vietinio turizmo ir rekreacijos raidą. Atsižvelgiant į VŽF atstovo nuomonę ir projektų rezultatyvumo analizės rezultatus, galima prieiti prie išvados, kad nors **veiklos M04.3.1 projektai nebuvo įgyvendinti visa siektina apimtimi, net ir nepilnos apimties projektų įgyvendinimas kuria pridėtinę vertę ir gerina konkurencingumo būklę konsoliduotose ūkiuose**.

**Visgi, paramos indėlis į žemėnaudos racionalizavimą visoje šalyje yra nedidelis dėl mažo konsoliduotų žemės sklypų kiekio. Dar 2008 m. patvirtintoje nacionalinėje žemės konsolidacijos strategijoje buvo užsibrėžtas tikslas iki 2013 m. padidinti vidutinį žemės ūkio valdos dydį iki 20 ha. 2022 m. pradžioje vidutinis žemės ūkio valdos dydis siekė 18,93 ha (remiantis ŽUIKVC 2022 m. sausio mėn. duomenimis). Vadinasi, 2013 m. užsibrėžti tikslai dar nebuvo pasiekti 2022 m.**

### 3.1.3 VEIKLOS SRITIES M04.3.2 „PARAMA ŽEMĖS ŪKIO VANDENTVARKAI“ ANALIZĖ

Iki 2021 m. pabaigos buvo baigti įgyvendinti arba vis dar įgyvendinami 288 projektai pagal veiklą M04.3.1 „Parama žemės ūkio vandentvarkai“. Unikalus įgyvendinusių ar vis dar įgyvendinančių projektus asmenų skaičius siekia 252. Projektų investicinė vertė siekia 83 438 804,61 Eur, iš kurių viešų investicijų suma sudaro 65 765 636,57 Eur. Veiklos M04.3.2 investicijomis buvo siekiama atliepti poreikį gerinti lauko drenažo infrastruktūros būklę visoje Lietuvoje. Kaip yra nurodyta Melioracijos programoje 2018–2020 m., nors 90 proc. visos žemės ūkio produkcijos yra išauginama melioruotuose žemės plotuose, reikšmingos dalies melioracinių inžinerinių statinių nudėvėjimas yra kritiškas ir kai kuriais atvejais viršija 70 proc., Atsižvelgiant į tai, parama numatė suteikti paramą biudžetinėms įstaigoms (t.y. savivaldybėms) bei melioracijos sistemų asociacijoms, kurios investuotų į žemės ūkio vandentvarkos sprendimus (pavyzdžiui, lauko drenažo inžinerinės infrastruktūros atnaujinimą, lauko drenažo sistemų pritaikymą joms keliamiems aplinkosauginiams reikalavimams ir kt.). Dėl pakankamai aukštų žemės ūkio vandentvarkos investicinių išlaidų, paramos intensyvumas yra labai aukštas ir siekia 80 proc.

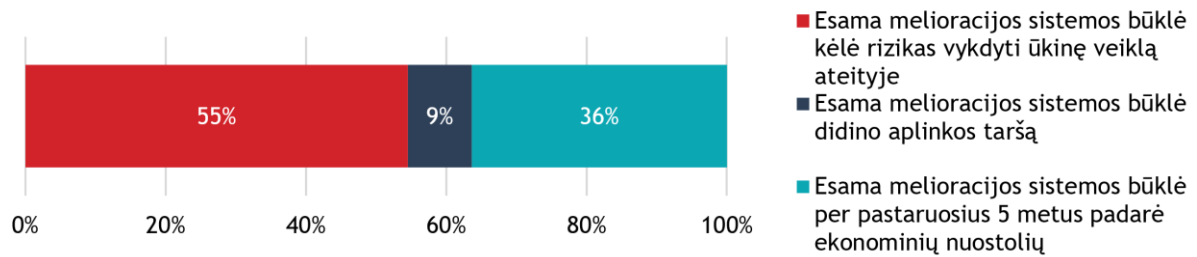
Siekiant įvertinti paramos poveikį, vertintojai atliko projektų rezultatyvumo analizę bei anketinę paramos gavėjų apklausą. Kaip galima matyti žemiau esančioje lentelėje, įgyvendintų projektų rezultatyvumas yra labai aukštas, o pasiektų rodiklių vertės visais atvejais viršija planines rodiklių reikšmes. **Atsižvelgiant į aukštą projekto rodiklių rezultatyvumą, galima teigti, kad veiklos M04.3.2 parama atitiko paramos gavėjų lūkesčius ir yra sėkmingai įgyvendinama.**

25 LENTELĖ. VEIKLOS M04.3.2 PROJEKTŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖ

REZULTATYVUMO RODIKLIAI	PLANAS	FAKTAS	PASIEKIMO LYGIS
Asmenų (žemės ūkio subjektų ir kaimo gyventojų) gavusių naudą iš projekto, skaičius (vnt)	36 177	47 273	131%
Sutvarkytų griovių (km)	1 059,6	1 261	119%
Naujai pastatytų hidrotechninių statinių skaičius (vnt.)	1 986	1 986	100%
Rekonstruota drenažo sistemų (km)	5 727	5 727	100%
Sausinimo siurblys (vnt.)	6	6	100%
Žemės plotas, kuriame pagerintos viešojo naudojimo melioracijos sistemos (ha)	26 246	34 644	132%

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Anketinės apklausos rezultatai taip pat rodo sėkmingą veiklos M04.3.2 įgyvendinimą. Dauguma anketinę apklausą užpildžiusių respondentų (56 proc.) teigia, kad pagrindinė priežastis, kodėl šie kreipėsi gauti paramą, buvo nepatenkinama melioracijos sistemos būklė, kuri kėlė riziką vykdyti ūkininkavimo veiklą ateityje. Kiek daugiau nei trečdalis respondentų (36 proc.) taip pat teigia, kad paramos kreipėsi dėl to, kad per pastaruosius 5 metus patyrė ekonominių nuostolių dėl prastos melioracijos būklės.



22 PAVEIKSLAS. VEIKLOS M04.3.2 RESPONDENTŲ IDENTIFIKUOTOS PRIEŽASTYS, KODĖL BUVO KREIPTASI PARAMOS VANDENTVARKAI (N=19)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Dešimtadalis respondentų teigia, kad gauta parama buvo visiškai pakankama spręsti melioracijos problemas. Beveik trečdalis (32 proc.) respondentų teigimu, gauta parama buvo labiau pakankama nei nepakankama atliepiant melioracijos problemas. Daugiausia respondentų (42 proc.) vertinimu, parama buvo vidutiniškai pakankama; 16 proc. respondentų nuomone, parama buvo nepakankama.



23 PAVEIKSLAS. VEIKLOS M04.3.2 PAKANKAMUMO VERTINIMAS (N=19)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Paramos reikšmingumą ir poreikį taip pat įrodo respondentų paramos savalaikiškumo vertinimai. Absoliučios daugumos respondentų nuomone (78 proc.), jeigu nebūtų suteikta parama, melioracijos sistemos gerinimo darbų būtų tekę atsisakyti. Atsižvelgiant į tai, kad melioracijos įrenginių būklė Lietuvoje yra pakankamai prasta (kaip tai buvo anksčiau nurodyta ir kaip tai yra nurodyta Melioracijos programoje 2018–2020) bei anketinės apklausos rezultatus, kurie indikuoja, kad be paramos gavėjai nebūtų galėję įgyvendinti vandentvarkos projektų, vertintojų ekspertiniu vertinimu parama buvo savalaikė ir tikslinga. Be paramos melioracijos įrenginių būklė būtų dar labiau suprastėjusi, o tai atitinkamai didintų ekonominius nuostolius ūkininkams.



24 PAVEIKSLAS. VEIKLOS M04.3.2 SAVALAIKIŠKUMO VERTINIMAS (N=19)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Nors projektų rezultatyvumo ir anketinių apklausų medžiagos analizė indikuoja, kad melioracijos projektai yra sėkmingai įgyvendinami ir atitinka paramos gavėjų lūkesčius, paramos indėlis į melioracijos būklės gerinimą visoje Lietuvoje yra ribotas. Žemiau lentelėje yra pateikiama melioracijos statinių centrinio duomenų banko duomenų bei vandentvarkos investicijų sukurtų produktų analizė. Kaip galima matyti lentelėje, iš 62730 km melioracijos griovių, kurių blogos būklės dabar yra 19183 km, vandentvarkos investicijų dėka pagerinti buvo 1261 km griovių. Jeigu nebūtų įgyvendintos vandentvarkos investicijos blogos būklės griovių būtų 20444 km. Vadinasi, scenarijuje be vandentvarkos investicijų blogos būklės griovių dalis nuo visų griovių siektų 32,6 proc., o scenarijuje su vandentvarkos investicijomis siekia 30,6 proc. (investicijos leido sumažinti blogų griovių dalį 2 proc. punktais).

Vandentvarkos investicijų dėka taip pat buvo pagerinta 5727 km drenažo (šis skaičius sudaro 0,4 proc. viso drenažų ilgio, kurio iš viso yra 1592600 km). Pagerintas drenažas leido sumažinti blogos būklės drenažo ilgį iki 22422 km. Taigi, jeigu nebūtų įgyvendintos investicijos, blogos būklės drenažo ilgis siektų 28149 km., o blogos būklės drenažo dalis nuo viso drenažo ilgio sudarytų 1,8 proc., kai scenarijuje su investicijomis blogos būklės drenažo dalis siekia 1,4 proc. (investicijos leido sumažinti blogo drenažo dalį 0,36 proc. p.).

Vandentvarkos investicijų dėka taip pat buvo pagerinti 1986 hidrotechnikos statiniai (iš viso Lietuvoje yra 68153 hidrotechnikos statiniai, kurie apima pralaidas, tiltus ir pan.). Atnaujintų hidrotechnikos statinių skaičius leido sumažinti blogos būklės hidrotechninių statinių skaičių iki 18759. Vadinasi, jeigu nebūtų įgyvendintos vandentvarkos investicijos blogos būklės hidrotechnikos statinių dalis nuo visų statinių siektų 30,4 proc., o scenarijuje su investicijomis siekia 27,5 proc. (investicijos leido sumažinti blogų hidrotechnikos statinių dalį 2,91 proc. p.).

Vandentvarkos investicijų dėka taip pat buvo pagerintos 6 sausinimo siurblynės (iš viso siurblių yra 88). Jeigu nebūtų įgyvendintos vandentvarkos investicijos, blogos būklės sausinimo siurblių būtų 26-ios, blogų siurblių dalis nuo visų siurblių siektų 29,5 proc. Investicijų dėka blogų siurblių dalis sumažėjo iki 22,7 proc. (6,82 proc. p.).

MELIORACIJOS OBJEKTAS	VISOJE LIETUVOS TERITORIJOJE	VANDENTVARKOS INVESTICIJŲ DĖKA PAGERINTAS INFRASTRUKTŪROS KIEKIS	BLOGOS BŪKLĖS INFRASTRUKTŪROS KIEKIS, JEIGU NEBŪTŲ ĮGYVENDINTA VANDENTVARKOS INVESTICIJŲ	BLOGOS BŪKLĖS INFRASTRUKTŪROS DALIS SCENARIJUJE BE VANDENTVARKOS INVESTICIJŲ	BLOGOS BŪKLĖS INFRASTRUKTŪROS DALIS SCENARIJUJE SU VANDENTVARKOS INVESTICIJOMIS	INVESTICIJŲ DĖKA SUMAŽĖJUSI BLOGOS INFRASTRUKTŪROS DALIS (PROC. P.)
<b>Grioviai (km)</b>	62 730	1 261	20 444	33 proc.	31 proc.	2,01
<b>Drenažas (km)</b>	1 592 600	5 727	28 149	2 proc.	1 proc.	0,36
<b>Hidrotechnikos statiniai (vnt)</b>	68 153	1 986	20 745	30 proc.	28 proc.	2,91
<b>Sausinimo siurblynės (vnt)</b>	88	6	26	30 proc.	23 proc.	6,82

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis VŽF duomenimis

Taigi, kaip galima matyti iš duomenų, nors investicijos ir padeda mažinti blogos būklės infrastruktūros dalį, blogos būklės infrastruktūros dalis nuo visos infrastruktūros išlieka pakankamai aukšta, o investicijų indėlis į blogos infrastruktūros dalies mažėjimą yra pakankamai ribotas. Remiantis VŽF 2020 m. skaičiavimais ir duomenimis, siekiant atnaujinti visą blogos būklės infrastruktūrą iš viso reikėtų 1 001 347 199,47 Eur investicijų. Kadangi 2014–2021 m. laikotarpiu vandentvarkos investicijos iš viso sudarė 83 438 805 Eur, tai šios investicijos leido patenkinti tik 8 proc. viso lėšų poreikio. Ir nors vandentvarkos investicijų kiekis didės iki 2025 m. (vis dar yra baigiami įgyvendinti dalis vandentvarkos projektų, o taip pat nauji projektai yra pradedami įgyvendinti), visas investicijų poreikis nebus padengtas KPP investicijomis. **Vadinasi, nors projektų rezultatyvumo, anketinės apklausos vertinimai bei**

anksčiau atlikti tyrimai<sup>40</sup> rodo, kad veiklos M04.3.2 investicijos yra savalaikės, efektyvios ir leidžiančios sėkmingai atnaujinti laukų drenažo infrastruktūrą bei prisidėta prie inovacijų plėtros Lietuvos ūkiuose<sup>41</sup>, šių investicijų aprėptis ir kiekis buvo per mažas, kad būtų sukurtas proveržis vandentvarkos būklės gerinime visos šalies mastu. Siekiant proveržio reikėtų ieškoti sprendimo būdų, kurie leistų geriau patenkinti melioracijos investicijų poreikį.

### 3.1.4 VEIKLOS SRITIES M06.3 „PARAMA SMULKIESIEMS ŪKIAMS“ ANALIZĖ

Veiklos sritis M06.3 yra nukreipta į smulkių ūkių žemės valdų modernizaciją. Parama buvo teikiama ūkiams, kurių VED dydis yra ne didesnis nei 8 000 Eur. Teikiamos paramos intensyvumas siekia 100 proc. Parama mokama išmokos forma. Apžvelgiant kitus paramos administravimo aspektus – prioritetiniai atrankos balai buvo suteikiami subjektams, kurie projektuose užsibrėždavo ir įsipareigodavo po projektų įgyvendinimo išlaikyti ambicingus plėtros rodiklius, vykdo žemės ūkio veiklą vietovėse, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių, ar subjektas yra kooperatyvo narys.

2014–2021 m. laikotarpiu buvo pasirašytos **5 176** paramos sutartys pagal veiklos sritį M06.3. 2014–2021 m. laikotarpiu į smulkių valdų modernizaciją buvo iš viso investuota 55 121 509,33 Eur investicijų, iš kurių 54 419 768,77 Eur buvo viešosios investicijos, finansuojamos nacionalinėmis bei EŽŪFKP lėšomis. **Unikalus paramos gavėjų, kurie įgyvendino ar vis dar įgyvendina projektus, skaičius siekia 5 120. Vadinasi, maždaug 1 proc. paramos gavėjų pasinaudojo parama daugiau nei vieną kartą.**

Analizuojant investicijų pasiskirstymą pagal paramos sektorius, absoliuti dauguma investicijų (privatinių bei viešųjų) teko daržininkystės sektoriui. Reikšminga dalis investicijų taip pat teko augalininkystės bei gyvulininkystės sektoriams. Visiems kitiems paramos sektoriams teko mažiau nei po 5 proc. visų investicijų.

26 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M06.3 INVESTICIJŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL PARAMOS SEKTORIUS

PARAMOS SEKTORIUS	VISOS INVESTICIJOS (EUR)	VIEŠOSIOS INVESTICIJOS (EUR)	ĮGYVENDINTŲ PROJEKTŲ SKAIČIUS
Augalininkystė	9 144 726	8 940 296	645
Gyvulininkystė	7 046 841	7 017 971	777
Daržininkystė	28 587 358	28 210 733	2881
Sodininkystė	6 650 494	6 569 400	513
Mišrus ūkininkavimas	570 839	569 304	59
Uogininkystė	2 311 727	2 303 338	239
Kita veikla	809 525	808 726	62

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

<sup>40</sup> ESTEP (2018), prieinama:

[https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT\\_versija/Veiklos\\_sritys/Kaimo\\_pletra/Lietuvos\\_kaimo\\_pletros\\_2014\\_proc.E2\\_proc.80\\_proc.932020\\_proc.20m\\_programa/Steb\\_proc.C4\\_proc.97sena\\_proc.20ir\\_proc.20vertinimas/Tyrimai\\_proc.20ir\\_proc.20vertinimai/KPP2014–2020\\_proc.20\\_proc.C4\\_proc.AFGyvendinimo\\_proc.202014–2018\\_proc.20i\\_proc.C5\\_proc.A1pl\\_proc.C4\\_proc.97stinis\\_proc.20vertinimas\\_proc.202019.pdf](https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014_proc.E2_proc.80_proc.932020_proc.20m_programa/Steb_proc.C4_proc.97sena_proc.20ir_proc.20vertinimas/Tyrimai_proc.20ir_proc.20vertinimai/KPP2014–2020_proc.20_proc.C4_proc.AFGyvendinimo_proc.202014–2018_proc.20i_proc.C5_proc.A1pl_proc.C4_proc.97stinis_proc.20vertinimas_proc.202019.pdf)

<sup>41</sup> Remiantis vertintojų interviu metu surinkta medžiaga bei projektų investicijų analize, veiklos M04.3.2 parama prisideda prie inovacijų plėtros Lietuvos ūkiuose. Veiklos M04.3.2 parama leidžia investuoti į reguliuojamo drenažo sistemų įrengimą. Tokių sistemų įrengimas yra inovatyvus būdas reguliuoti drėgmės lygį žemėje, leidžiantis ženkliai sumažinti derliaus praradimo rizikas sausrų laikotarpiais ir atitinkamai prisidedantis prie konkurencingumo raidos.



## VEIKLOS SRITIES M06.3 „PARAMA SMULKIESIEMS ŪKIAMS“ PARAMOS GAVĖJŲ PASINAUDOJIMAS KITA PARAMA

Kaip galima matyti žemiau esančioje lentelėje, iš esmės visi veiklos srities M06.3 paramos gavėjai pasinaudojo BŽŪP I-ojo ramsčio parama. Tiesioginių išmokų paramos svarbą ūkių gyvybingumui įrodė ir vertintojų vykdyta apklausa. Absoliuti dauguma (89 proc.) veiklos srities M06.3 paramos gavėjų nurodė, kad be tiesioginių išmokų negalėtų tęsti ūkininkavimo veiklos. Atsižvelgiant į tai, natūralu, kad iš esmės visi veiklos srities M06.3 paramos gavėjai gauna tiesiogines išmokas – respondentų nuomone tiesioginės išmokos leidžia užtikrinti gyvybingumą.

Reikšminga dalis paramos gavėjų (73 proc.) taip pat naudojami priemonės M13 „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių“ parama. Didelė dalis (76 proc.) paramos gavėjų taip pat naudojami nacionaline parama. Susumavus visą paramą, gaunama, kad vienas vidutinis veiklos srities M06.3 paramos gavėjas gavo šiek tiek mažiau nei 50 tūkst. Eur paramos 2014–2020 m. laikotarpiu.

### 27 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M06.3 PARAMOS GAVĖJŲ PASINAUDOJIMAS KITA PARAMA

PARAMOS TIPAS	IŠMOKĖJIMAI (EUR)	DALIS PARAMOS GAVĖJŲ PASINAUDOJUSIŲ PARAMA (PROC.)
<b>Gauta visa parama</b>	131 849 902	-
<b>BŽŪP I-ojo ramsčio parama</b>	59 900 104	99 proc.
<b>Investicinė KPP parama</b>	51 560 293	-
<b>M04.1</b>	8 520 323	6 proc.
<b>M06.1</b>	103 344	0 proc.
<b>M06.3</b>	40 748 895	100 proc.
<b>M16.3</b>	2 001 756	1 proc.
<b>M16.4</b>	185 975	0 proc.
<b>Plotinė KPP parama</b>	16 172 767	-
<b>M10</b>	1 679 790	17 proc.
<b>M11</b>	3 996 898	9 proc.
<b>M12</b>	467 093	6 proc.
<b>M13</b>	10 028 987	76 proc.
<b>Nacionalinė parama</b>	2 837 590	73 proc.
<b>COVID-19 parama</b>	1 379 148	-
<b>Nacionalinė COVID-19 parama</b>	691 406	37 proc.
<b>M21</b>	687 742	29 proc.
<b>Visos paramos per ūkį</b>	48 870	-

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Aukštas kitų tipų paramos populiarumas tarp veiklos srities M06.3 paramos gavėjų indikuoja, kad viena iš prielaidų – pakankamas kitų paramos priemonių indėlis – tam, kad būtų pasiektas 2A tikslinės srities pagrindinis tikslas – pagerėję ūkių ekonominės veiklos rezultatai, sudarytos palankesnės sąlygos ūkių restruktūrizavimui ir modernizavimui – buvo išpildyta veiklos srities M06.3 atveju. Didelė dalis veiklos srities M06.3 paramos gavėjų sėkmingai naudojami kitų tipų parama, o tai sukūrė prielaidas sėkmingai smulkių ūkių modernizacijai ir atitinkamai ūkių ekonominio rezultatyvumo gerinimui.

## VEIKLOS SRITIES M06.3 „PARAMA SMULKIESIEMS ŪKIAMS“ PARAMOS GAVĖJŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖ

Siekiant įvertinti veiklos srities M06.3 paramos indėlį į parentų ūkių ekonominio rezultatyvumo gerinimą, vertintojai analizavo NMA pateiktus duomenis apie paramos gavėjų išsikeltų projektinių rodiklių pasiekimą pasibaigus projektui. Tokia analizė buvo atlikta **grynojo pelno** bei **valdos ekonominio dydžio, išreikšto standartine produkcijos verte, rodikliams**. Vertintojai taip pat atliko projektų anketinių apklausų rezultatų analizę siekiant įvertinti paramos poveikį kiekybinių rodiklių neapčiuopiamiems ūkininkavimo veiklos aspektams.

**Projektų rezultatyvumo analizė.** Analizuojant veiklos srities M06.3 paramos gavėjų rezultatyvumą atskiruose paramos sektoriuose, galima pastebėti, kad geriausių rezultatyvumą pagal grynojo pelno bei valdos ekonominio dydžio rodiklį yra pasiekę augalininkystės sektoriaus atstovai (atitinkamai 279 proc. ir 138 proc.). Analizuojant vieno faktinio rodiklio vieneto sukūrimo kainą (faktinės rodiklio vertės padalintos iš veiklos srities M06.3 investicijų) grynojo pelno rodiklio atveju lyderiauja daržininkystės sektoriaus atstovai. Pagal valdos ekonominio dydžio efektyvumą – augalininkystės sektoriaus atstovai. Visgi, nepaisant rezultatyvumo skirtumų skirtinguose paramos sektoriuose, galima pastebėti, kad visų ūkių grupių rezultatyvumas viršija 100 proc.

28 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M06.3 PARAMOS GAVĖJŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖ (I)

PARAMOS SEKTORIUS	REZULTATYVUMO MATAVIMAS	GRYNASIS PELNAS (EUR)	VALDOS EKONOMINIS DYDIS, IŠREIKŠTAS PRODUKCIJOS STANDARTINE VERTE (EUR)
<b>Visi ūkiai</b>	Planas	5 642 714	39 000 792
	Faktas	13 070 305	49 478 958
	Rezultatyvumas ( proc.)	232 proc.	127 proc.
	Rodiklio vieneto kaina (Eur)	3,12	0,82
<b>Gyvulininkystė</b>	Planas	1 262 976	8 250 580
	Faktas	3 295 793	10 176 860
	Rezultatyvumas ( proc.)	261 proc.	123 proc.
	Rodiklio vieneto kaina (Eur)	3,75	1,21
<b>Mišrus ūkininkavimas</b>	Planas	390 667	3 746 978
	Faktas	660 265	4 829 280
	Rezultatyvumas ( proc.)	169 proc.	129 proc.
	Rodiklio vieneto kaina (Eur)	5,45	0,75
<b>Daržininkystė</b>	Planas	465 820	1 785 665
	Faktas	952 069	2 072 190
	Rezultatyvumas ( proc.)	204 proc.	116 proc.
	Rodiklio vieneto kaina (Eur)	3,29	1,51
<b>Uogininkystė</b>	Planas	197 542	955 444
	Faktas	330 628	1 207 732
	Rezultatyvumas ( proc.)	167 proc.	126 proc.
	Rodiklio vieneto kaina (Eur)	3,80	1,04
<b>Augalininkystė</b>	Planas	389 457	4 376 123
	Faktas	1 086 083	6 051 902
	Rezultatyvumas ( proc.)	279 proc.	138 proc.
	Rodiklio vieneto kaina (Eur)	4,09	0,73
<b>Sodininkystė</b>	Planas	42 831	149 355
	Faktas	93 760	155 146
	Rezultatyvumas ( proc.)	219 proc.	104 proc.
	Rodiklio vieneto kaina (Eur)	3,84	2,32

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Analizuojant individualių ūkių rezultatyvumą skirtinguose paramos sektoriuose, žemiau lentelėje galima pastebėti, kad visų ūkių rezultatyvumas viršija 80 proc. visų rodiklių atvejais (t.y. daugiau nei 80 proc. kiekvienos grupės ūkių planinės rodiklių reikšmės viršijo faktines rodiklių reikšmes). Kaip galime matyti,

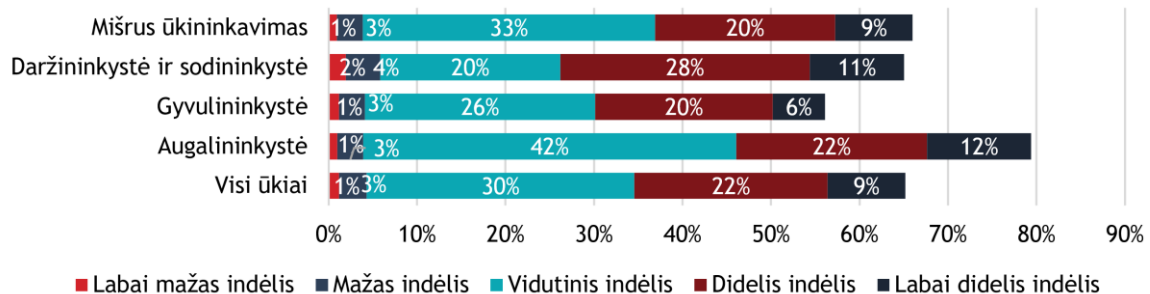
tiek grynojo pelno, tiek valdos ekonominio dydžio rodiklių atvejais, didžiausią rezultatyvumą yra pasiekę sodininkystės ūkiai – 100 proc. ūkių sėkmingai pasiekė arba viršijo planines gamybos apimčių reikšmes.

29 LENTELE. VEIKLOS SRITIES M06.3 PARAMOS GAVĖJŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖ (II)

PARAMOS SEKTORIUS	GRYNASIS PELNAS	VALDOS EKONOMINIS DYDIS, IŠREIKŠTAS PRODUKCIJOS STANDARTINE VERTE
Visi ūkiai	95 proc.	88 proc.
Gyvulininkystė	95 proc.	89 proc.
Mišrus ūkininkavimas	93 proc.	89 proc.
Daržininkystė	98 proc.	96 proc.
Uogininkystė	98 proc.	92 proc.
Augalininkystė	98 proc.	98 proc.
Sodininkystė	100 proc.	100 proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

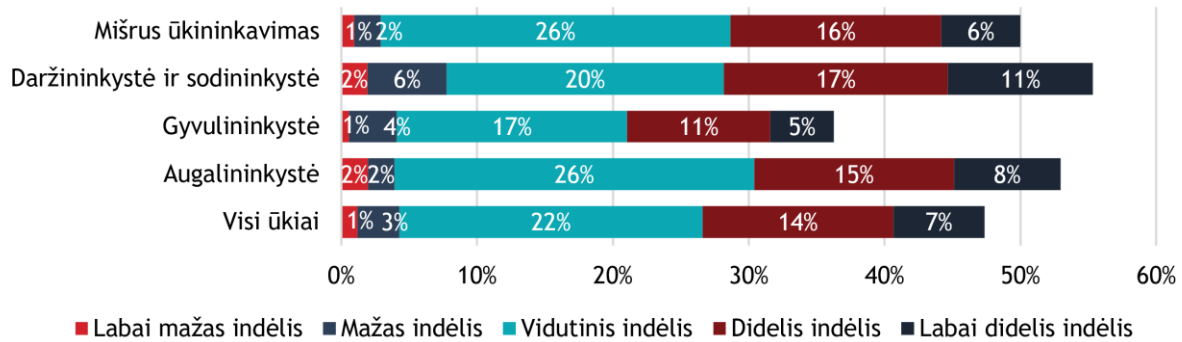
**Anketinių apklausų rezultatai.** Reikšmingą poveikį įvairiems ūkininkavimo veiklos aspektams patvirtina ir vertintojų atlikta anketinė apklausa. Analizuojant paramos poveikį produkcijos kokybės gerėjimui, 65 proc. paramos gavėjų nurodė, kad veiklos srities M06.3 investicijos prisidėjo prie produkcijos kokybės gerėjimo 2014–2021 m. laikotarpiu. Didžiausias paramos poveikis produkcijos kokybės gerėjimui stebimas augalininkystės sektoriuje – daugiau nei 79 proc. respondentų nurodė, kad kokybė pagerėjo investicijų dėka. Mažiausias priemonės poveikis stebimas gyvulininkystės sektoriuje – 56 proc. respondentų nurodė, kad investicijos prisidėjo prie kokybės gerėjimo didėjimo. Analizuojant paramos reikšmingumą kokybės gerėjimui, net 39 proc. daržininkystės ir sodininkystės sektorių atstovų nurodė, kad parama turėjo didelį ar labai didelį indėlį produkcijos kokybės gerėjimui 2014–2021 m. laikotarpiu. Mažiausiai tokių respondentų buvo gyvulininkystės sektoriuje – 26 procentų šio sektoriaus respondentų nurodė, kad parama turėjo didelį ar labai didelį indėlį produkcijos kokybės gerėjimui 2014–2021 m. laikotarpiu.



25 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M06.3 POVEIKIS PRODUKCIJOS KOKYBĖS GERĖJIMUI (RESPONDENTŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL PARAMOS SEKTORIŲ (N=594))

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

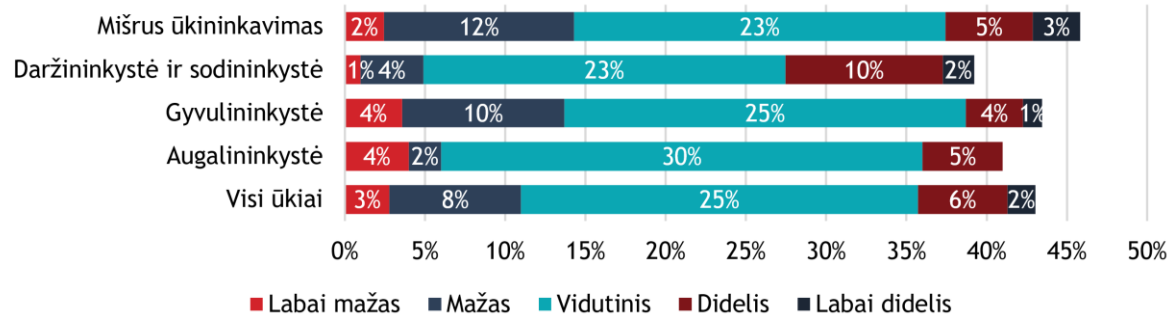
Analizuojant paramos poveikį produkcijos asortimento didėjimui, 47 proc. paramos gavėjų nurodė, kad veiklos srities M06.3 investicijos prisidėjo prie produkcijos asortimento didėjimo 2014–2021 m. laikotarpiu. Didžiausias paramos poveikis asortimento didėjimui stebimas daržininkystės ir sodininkystės sektoriuje – daugiau nei 56 proc. respondentų nurodė, kad asortimentas padidėjo investicijų dėka. Mažiausias priemonės poveikis stebimas gyvulininkystės sektoriuje – 38 proc. respondentų nurodė, kad investicijos prisidėjo prie asortimento didėjimo. Analizuojant paramos reikšmingumą asortimento didėjimui, 28 proc. daržininkystės ir sodininkystės sektorių atstovų nurodė, kad parama turėjo didelį ar labai didelį indėlį asortimento didėjimui 2014–2021 m. laikotarpiu. Mažiausiai tokių respondentų buvo gyvulininkystės sektoriuje – 16 proc. šio sektoriaus respondentų nurodė, kad parama turėjo didelį ar labai didelį indėlį produkcijos asortimento didėjimui 2014–2021 m. laikotarpiu.



26 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M06.3 POVEIKIS PRODUKCIJOS ASORTIMENTO DIDĖJIMUI (RESPONDENTŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL PARAMOS SEKTORIŲ (N=583))

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

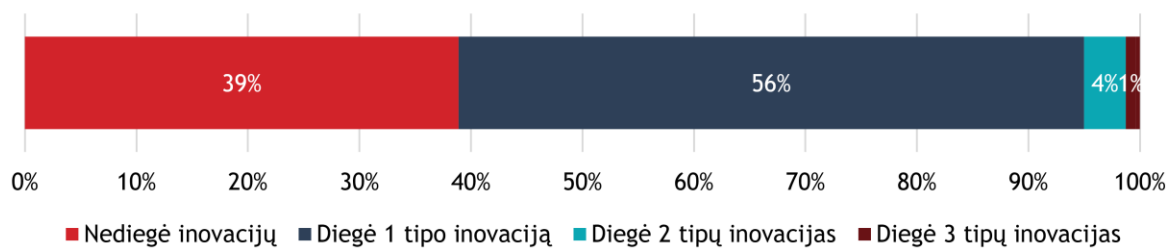
Analizuojant paramos poveikį darbo užmokesčio didėjimui, 44 proc. paramos gavėjų nurodė, kad veiklos srities M06.3 investicijos prisidėjo prie darbo užmokesčio didėjimo 2014–2021 m. laikotarpiu. Didžiausias paramos poveikis darbo užmokesčio didėjimui stebimas mišraus ūkininkavimo sektoriuje – 45 proc. respondentų nurodė, kad darbo užmokesčio didėjo investicijų dėka. Mažiausias priemonės poveikis stebimas daržininkystės ir sodininkystės sektoriuje – 40 proc. respondentų nurodė, kad investicijos prisidėjo prie darbo užmokesčio didėjimo. Tačiau analizuojant paramos reikšmingumą darbo užmokesčio didėjimui, 12 proc. daržininkystės ir sodininkystės sektoriaus atstovų nurodė, kad parama turėjo didelį ar labai didelį indėlį darbo užmokesčio didėjimui 2014–2021 m. laikotarpiu. Visuose kituose sektoriuose buvo dar mažiau tokių respondentų, kurie nurodė, kad parama turėjo didelį ar labai didelį indėlį darbo užmokesčio didėjimui 2014–2021 m. laikotarpiu.



27 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M06.3 INDĖLIS ATLYGINIMŲ DIDĖJIMUI (RESPONDENTŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL PARAMOS SEKTORIŲ (N=574))

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

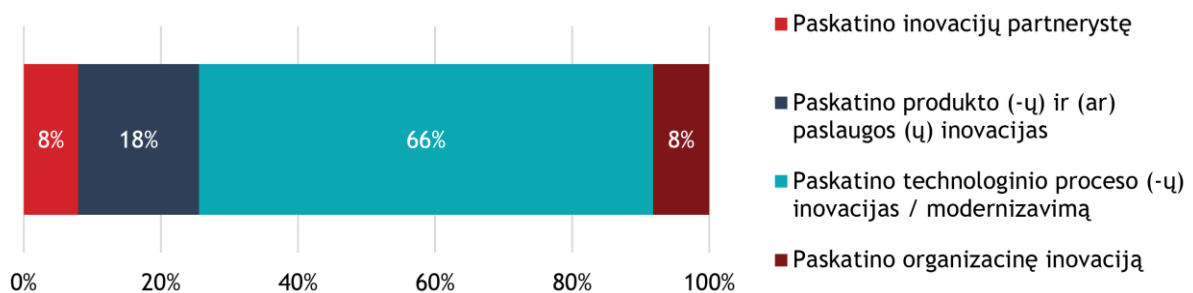
Nors veiklos srities M06.3 investicijos neturėjo pirminio tikslo prisidėti prie inovacijų plėtros, investicijos galėjo netiesiogiai prisidėti prie inovacijų plėtros – paramos gavėjai galėjo savarankiškai naudoti paramos lėšas įvairių tipų inovacijų plėtrai. Siekiant išsiaiškinti prie kokio tipo inovacijų prisidėjo veiklos srities M06.3 investicijos, vertintojai atliko paramos gavėjų anketinę apklausą. Kaip galima matyti žemiau esančiame grafike, daugiau nei pusė (56 proc.) respondentų nurodė, kad parama paskatino bent vieno tipo inovacijų plėtrą respondento atstovaujame ūkyje / įmonėje. 4 proc. respondentų nuomone, parama paskatino dviejų bei daugiau nei dviejų tipų inovacijų plėtrą. Visgi, 40 proc. paramos gavėjų nuomone, parama nepaskatino jokios inovacijų plėtros.



28 PAVEIKSLAS. M06.3 PARAMOS POVEIKIS INOVACIJŲ RAIDAI (N=558)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

Respondentų, kurie nurodė, kad diegė inovacijas, taip pat buvo paprašyta nurodyti, kokio tipo inovacijas šie diegė. Kaip galima matyti žemiau esančiame grafike, paramos gavėjai daugiausia (66 proc.) diegė technologinio proceso (-ų) inovacijas. Atitinkamai 8 proc., 18 proc. bei 8 proc. diegtų investicijų buvo inovacijų partnerystės, produkto ir (ar) paslaugos inovacijos bei organizacinio tipo inovacijos. Nors vertintojai ir negalėjo sugretinti anketinių apklausų duomenų su paramos lėšų išmokėjimų informacija, pastaroji informacija rodo, kad paramos gavėjai daugiausiai panaudodavo paramos lėšas naujos žemės ūkio technikos įsigijimui (pavyzdžiui, buvo įsigijama nauja moderni puspriekabė ar traktorius). Naujos technikos įsigijimai dažniausiai buvo naudojami produktyvumo ir gamybos apimčių didinimui, rečiau – siekiant padidinti įvairių produktų patiekimą į rinką bei kokybę. Atsižvelgiant į investicinių išlaidų tipą, galima teigti, kad daugumos respondentų atveju inovacijos yra suprantamos kaip naujos ir modernios technikos įsigijimas. Šios technikos įsigijimas yra inovacija ūkių (paramos gavėjų) lygiu, kadangi paramos gavėjai iki paramos gavimo neturėjo panašaus tipo ir efektyvumo technikos, o taip pat nauja technika leidžia ženkliai padidinti ekonominės veiklos našumą bei efektyvumą. Vis dėlto, tokio tipo technologiniai įsigijimai nėra inovacijos šalies ar regioniniu lygmeniu, kadangi iš esmės nėra kuriama nauja technologija, o pritaikoma jau išbandyta ir veikianti tiek Lietuvoje, tiek užsienio šalyse technologija. **Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad nors veiklos sritis M06.3 ir prisideda prie smulkių ūkių modernizacijos ir konkurencingumo didinimo paramos gavėjų ūkiuose, inovacijų sklaida, kuri sukurtų konkurencingumo proveržį regioniniu ar šalies lygmeniu, yra ribota.**



29 PAVEIKSLAS. M06.3 PARAMOS POVEIKIS INOVACIJŲ RAIDAI (II) (N=346)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

Veiklos srities M06.3 investicijos nebuvo tiesiogiai nukreiptos į aplinkosauginių ūkininkavimo veiklos aspektų bei tvarumo didinimą paramos ūkiuose (t.y. paramos administravimo taisyklės nenumatė prioritetinių paramos balų skyrimo jei ūkis išsipareigodavo prisidėti prie aplinkos taršos mažinimo). Visgi, veiklos srities M06.3 investicijos galėjo netiesiogiai prisidėti prie tvarumo didinimo – įsigyta nauja įranga, žemės ūkio technika yra mažiau tarši, o investicinių projektų įgyvendinimas leidžia padidinti ūkininkavimo veiklų našumą. Anketinių apklausų rezultatai patvirtina šią hipotezę – kaip galima matyti žemiau pateiktoje lentelėje, didžiausias poveikis buvo stebimas kuro panaudojimo efektyvumo srityje – 82 proc. paramos gavėjų nurodė, kad parama leido padidinti kuro panaudojimo efektyvumą. Taip pat reikšminga dalis respondentų (atitinkamai, 69 proc. bei 73 proc.) nurodė, kad parama leido pagerinti, padidinti energetinių

išteklių panaudojimo efektyvumą bei gyvūnų gerovę. Mažiausias investicijų poveikis matomas tarp gyvulininkystės sektoriaus paramos gavėjų – tik 34 proc. respondentų nurodė, kad parama leido sumažinti antibiotikų naudojimą.

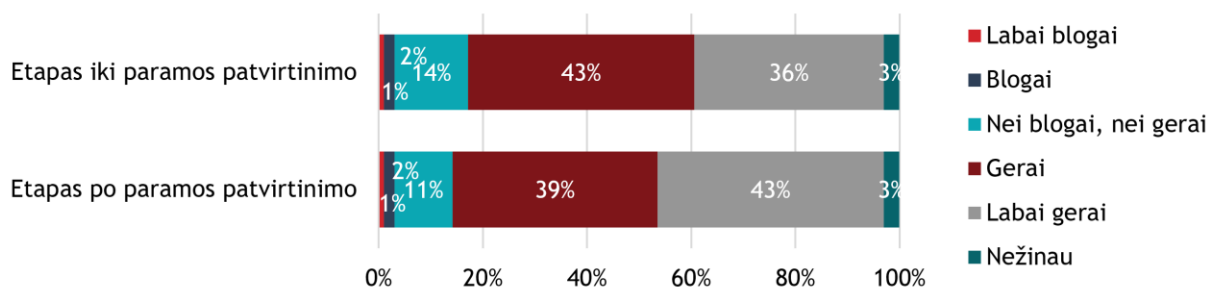
30 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M06.3 ĮTAKA APLINKOSAUGINIAMS PARAMOS GAVĖJŲ ŪKINĖS VEIKLOS ASPEKTAMS (N=650)

ĮTAKA	KURO PANAUDOJIMO EFEKTYVUMO DIDĖJIMAS	TRAŠŲ NAUDOJIMO MAŽĖJIMAS	ANTIBIOTIKŲ NAUDOJIMO MAŽĖJIMAS	IŠMETAMŲ ŠEŠD IR AMONIAKO KIEKIO MAŽĖJIMAS	BIOLOGINĖS IVAIROVĖS DIDĖJIMAS / MİSKO IŠTEKLIŲ IŠSAUGOJIMAS	GYVŪNŲ GEROVĖS DIDĖJIMAS	ENERGETINIŲ IŠTEKLIŲ EFEKTYVUMO DIDĖJIMAS	VANDENS IŠTEKLIŲ APSAUGOS DIDĖJIMAS
Neturėjo	18 proc.	40 proc.	66 proc.	37 proc.	38 proc.	27 proc.	31 proc.	44 proc.
Labai maža	4 proc.	4 proc.	3 proc.	6 proc.	4 proc.	4 proc.	4 proc.	2 proc.
Maža	7 proc.	10 proc.	8 proc.	8 proc.	6 proc.	5 proc.	8 proc.	7 proc.
Vidutinė	41 proc.	33 proc.	16 proc.	33 proc.	35 proc.	34 proc.	31 proc.	26 proc.
Didelė	19 proc.	9 proc.	5 proc.	11 proc.	13 proc.	19 proc.	19 proc.	15 proc.
Labai didelė	12 proc.	4 proc.	3 proc.	6 proc.	4 proc.	11 proc.	8 proc.	6 proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

#### VEIKLOS SRITIES M06.3 „PARAMA SMULKIESIEMS ŪKIAMS“ ADMINISTRACINIŲ ASPEKTŲ BEI ALTERNATYVIŲ PARAMOS FORMŲ ANALIZĖ

Siekiant išanalizuoti paramos administravimo efektyvumą, respondentų buvo paprašyta įvertinti paramos administravimo procedūras (spartą ir kokybę) iki ir po paramos patvirtinimo. Apklaustųjų teigimu, administravimo efektyvumas tiek prieš paramos patvirtinimą, tiek po jo yra vertinamas teigiamai: 79 proc. respondentų iki paramos gavimo ir 82 proc. respondentų po paramos gavimo administravimo procedūras įvardino kaip geras arba labai geras. Vertinimų pokytis leidžia daryti išvadą, kad respondentų nuomonė apie administravimo procedūras (jų spartą ir kokybę), pateikus paraišką pagerėjo, ir jie liko labiau patenkinti paramos administravimu.



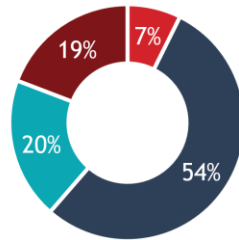
30 PAVEIKSLAS. M06.3 „PARAMA SMULKIESIEMS ŪKIAMS“ VEIKLOS SRITIES PARAMOS ADMINISTRAVIMO PROCEDŪRŲ VERTINIMAS (N=526)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

Analizuojant alternatyvių paramos formų teikimo galimybes, anketinių apklausų rezultatai rodo, kad tik kiek daugiau nei ketvirtadalis (28 proc.) paramos gavėjų būtų teikę paraišką priemonės M06.3 „Parama smulkiesiems ūkiams“ paramai gauti, jei parama būtų teikiama lengvatinės paskolos forma. 72 proc. tyrimo dalyvių būtų atsisakę teikti paraišką. Vertintojų nuomone, lengvatinės paskolos nepatrauklumą paaiškina tai, kad smulkūs ūkiai yra labiau konservatyvūs ir nenori prisiimti įsipareigojimų bei paskolos aptarnavimo kaštais mažinti apyvartinių bei ekonominės plėtros lėšų.

Kita vertus, analizuojant ekonominio gyvybingumo reikalavimų pasiekimo galimybes, didžioji dauguma respondentų teigia, kad reikalavimai ūkininkavimo veiklai atitekti gyvybingumo rodiklius (grynojo

pelningumo ar grynojo pelno) yra adekvatus. 54 proc. apklausos dalyvių pasirinko šį variantą. 7 proc. apklausoje dalyvavusių respondentų teigia, jog keliami reikalavimai yra labai lengvai įgyvendinami. Penktadalio respondentų (20 proc.) teigimu, šie reikalavimai yra pernelyg aukšti ir sunkiai įgyvendinami. Taip pat beveik penktadalis (19 proc.) apklausos dalyvių negalėjo įvertinti keliamų reikalavimų.



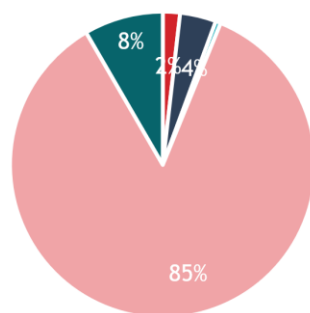
- Reikalavimai yra labai lengvai įgyvendinami
- Reikalavimai yra adekvatūs
- Reikalavimai yra pernelyg aukšti ir sunkiai įgyvendinami
- Nežinau / negaliu įvertinti

### 31 PAVEIKSLAS. M06.3 „PARAMA SMULKIESIEMS ŪKIAMS“ VEIKLOS SRITIES REIKALAVIMŲ VERTINIMAS (PAGAL APYVARTOS GRUPES) (N=546)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

### VEIKLOS SRITIES M06.3 „PARAMA SMULKIESIEMS ŪKIAMS“ POVEIKIO BENDRADARBIAVIMUI ANALIZĖ

Siekiant įvertinti veiklos srities M06.3 indėlį į bendradarbiavimo skatinimą, vertintojai siekė identifikuoti kokia dalis paramos gavėjų yra įsitraukę į įvairius bendradarbiavimo formatus. Socialinių partnerių nuomone, bendradarbiavimo skatinimo kontekste labai svarbios yra ir žemės ūkio politika kuriamos finansinės ir kitokios paskatos jungtis į kooperatyvus, taip pat ŽŪM sprendimas pareiškėjams suteikti papildomus atrankos balus už kooperaciją. Tokiu būdu prie bendradarbiavimo skatinimo netiesiogiai prisideda veiklos srities M06.3 investicijos – kaip jau anksčiau minėta, šios veiklos srities administravimo taisyklės numatė suteikti prioritetinius balus paramos paraiškos teikėjams, jeigu šie prieš paramos paraiškos teikimą buvo kooperatyvo nariai. Apklausos rezultatai rodo, kad mažiau nei 10 proc. paramos M06.3 gavėjų yra įsitraukę į bendradarbiavimo formatus (4 proc. yra kooperatyvo nariai). 85 proc. respondentų nepriklauso jokiame bendradarbiavimo formate.



- Taip, esu asocijuotos žemdirbių savivaldos organizacijos narys
- Taip, esu kooperatyvo narys
- Taip, esu asocijuotos gamintojų grupės narys
- Kita (įvardinkite į kokią kitą bendradarbiavimo veiklą esate įsitraukę):
- Ne
- Nežinau / neaktualu

### 32 PAVEIKSLAS. M06.3 PARAMOS GAVĖJAI, ĮSITRAUKĘ Į BENDRADARBIAVIMO FORMATUS (N=580)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

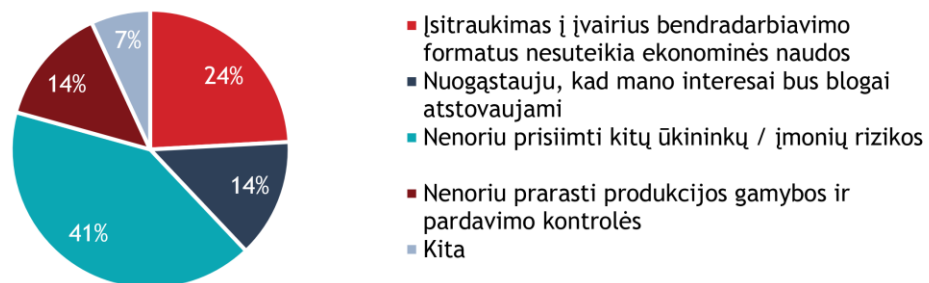
Kadangi labai maža dalis paramos gavėjų yra įsitraukę į bendradarbiavimo veiklas, tikėtina, kad prioritetinių balų suteikimas paskatino tik labai mažos dalies ūkių įsitraukimą į kooperatyvų veiklą. Vis dėlto, anketinių apklausų rezultatai indikuoja, kad ateityje paramos gavėjai svarstyty galimybę aktyviai įsitraukti į bendradarbiavimo veiklas, jeigu būtų suteikiami prioritetiniai balai paramai gauti. Reikšminga dalis M06.3 veiklos sričių paramos gavėjų, kurie nėra įsitraukę į jokių bendradarbiavimo formatus, nurodė, kad įsitrauktų į kokį nors bendradarbiavimo formatą, jeigu ateityje būtų suteikiami papildomi prioritetiniai balai paramai gauti (49 proc.). Tik 16 proc. apklaustųjų teigia, kad net ir papildomų balų suteikimas jiems nebūtų pakankama paskata įsitraukti į įvairius bendradarbiavimo formatus.



33 PAVEIKSLAS. M06.3 PARAMOS GAVĖJAI, KURIE SVARSTYTŲ ĮSITRAUKTI Į BENDRADARBIAVIMO FORMATUS, JEIGU GAUTŲ PAPILDOMŲ BALŲ PARAMOS PARAIŠKOS TEIKIMO PROCESĖ (N=513)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

Respondentai, kurie net ir suteikus papildomus balus paramos gavimo procese neįsitrauktų į bendradarbiavimo formatus, teigia, kad yra skeptiški bendradarbiavimui, nes nenori prisiimti kitų ūkininkų / įmonių rizikos. Didžiausia dalis respondentų nurodė, kad nenori prisiimti kitų ūkininkų / įmonių rizikos ir dėl to neįsitrauks į jokių bendradarbiavimo formatus. Beveik ketvirtadalis (25 proc.) respondentų nurodė, kad nesijungs į jokių bendradarbiavimo formatus, nes nemato jokios ekonominės naudos iš bendradarbiavimo.



34 PAVEIKSLAS. PRIEŽASTYS, KODĖL PARAMOS M06.3 GAVĖJAI NEĮSITRAUKTŲ Į BENDRADARBIAVIMO FORMATUS (N=82)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

## COVID-19 PANDEMIJOS POVEIKIO VEIKLOS SRITIES M06.3 NAUDOS GAVĖJAMS ANALIZĖ

Veiklos srities M04.1 paramos gavėjai susidūrė su panašiais iššūkiais, kaip ir dauguma žemės ūkio sektoriaus atstovų COVID-19 pandemijos metu: 1) **ūkinės veiklos vykdymo trukdžiai**, laikantis visų apsaugos reikalavimų, dėl kurių augo darbuotojų išlaikymo sąnaudos, taip pat pasitaikė atvejų, kai susirgdavo mažų šeimų ūkių nariai, kurie nepaisant ligos, ir toliau patys atlikdavo ūkinius darbus, kadangi neturi samdomų darbuotojų, 2) dėl pasikeitusių aplinkybių **išaugusios skirtingo tipo sąnaudos**, kai kuriais atvejais susidurta su apyvartinių lėšų stygiu, 3) **sutrikusios prekybos grandinės sąlygotais ekonominiais nuostoliais**, ypač trumpo galiojimo produktų atžvilgiu, 4) **dėl pandemijos ribojimų kilusiais sunkumais įgyvendinant numatytus veiklos rodiklius**, todėl tokiais atvejais ūkininkai turėjo pranešti NMA dėl *force majeure* situacijos sąlygotų kliūčių vykdant įsipareigojimus (ar negalėjimo jų įvykdyti), tačiau ne visi tai padarė laiku ir atitinkamai susidūrė su finansinėmis pasekmėmis. Vertintojų atlikta paramos gavėjų anketinė apklausa patvirtina, kad didžiąją dalį paramos gavėjų COVID-19 pandemija paveikė neigiamai didinant ekonominės veiklos sąnaudas – daugumos respondentų (55 proc.) teigimu, COVID-19 pandemija turėjo didžiulę neigiamą arba neigiamą įtaką produkcijos gamybos žaliavų ir priemonių kainų raidai. Taip pat daugiau nei pusės (80 proc.) apklaustųjų vertinimu, COVID-19 pandemija turėjo didžiulę neigiamą arba neigiamą įtaką produkcijos gamybos žaliavų ir priemonių tiekimo raidai. Šiek tiek mažiau nei pusės respondentų nuomone, COVID turėjo didelę neigiamą arba neigiamą įtaką darbo jėgos prieinamumui bei apyvartos raidai (atitinkamai 41 bei 47 proc.).



Nors reikšminga dalis ūkių / įmonių teigia, kad COVID-19 turėjo neigiamą įtaką įvairiems ūkininkavimo veiklos aspektams, penktadalis arba daugiau nei penktadalis respondentų mini, kad jų ūkiai / atstovaujamos įmonės buvo atsparios COVID-19 pandemijai. Prie ūkių atsparumo prisidėjo naujai sukurta investicinė paramos priemonė M21 „Išimtinė laikina parama ūkininkams ir MVĮ, kuriuos paveikė COVID-19 krizė“. Šios priemonės parama teikė vienkartinės išmokas ūkio subjektams, kurie patyrė nuostolių dėl COVID-19 pandemijos. Prie ūkių gyvybingumo užtikrinimo taip pat prisidėjo nacionalinė COVID-19 parama, kurios įvairios priemonės numatė suteikti lengvatines paskolas ir kitus paramos instrumentus COVID-19 pandemijos paveiktiems ūkiams. Kaip jau anksčiau buvo parodyta (žr. 16 lentelę), 27 proc. veiklos srities M06.3 paramos gavėjų pasinaudojo priemonės M21 parama. Šiek tiek daugiau (37 proc.) paramos gavėjų pasinaudojo nacionaline COVID-19 parama. Pasinaudojimas šių priemonių parama leido sušvelninti pandemijos padarinius, patenkinant apyvartinių lėšų poreikį bei prisidėjo prie tolimesnio investicinių veiklų vystymo. Kadangi veiklos srities M06.3 paramos gavėjų ekonominės veiklos rezultatyvumas yra aukštas (žr. 19 lentelę), galima teigti, kad COVID-19 parama buvo efektyvi siekiant užtikrinti paramos gavėjų ūkių gyvybingumą. Kaip dalis paramos gavėjų teigė, į COVID-19 pandemijos padarinių švelninimą nukreiptos priemonės leido išlaikyti ūkių gyvybingumą, patenkinant apyvartinių lėšų poreikį bei prisidėjo prie tolimesnio investicinių veiklų vystymo.

31 LENTELĖ. COVID-19 PANDEMIJOS POVEIKIS VEIKLOS SRITIES M06.3 PARAMOS GAVĖJŲ ĮVAIRIEMS ŪKININKAVIMO VEIKLOS ASPEKTAMS (N=650)

POVEIKIS	DARBO JĖGOS PRIENAMUMAS	PRODUKCIJOS GAMYBOS ŽALIAVŲ IR PRIEMONIŲ KAINŲ RAIDA	PRODUKCIJOS GAMYBOS ŽALIAVŲ IR PRIEMONIŲ TIEKIMO RAIDA	PRIEIGA PRIE IŠORINIO FINANSAVIMO	APYVARTOS RAIDA
COVID-19 neturėjo įtakos	29 proc.	21 proc.	28 proc.	32 proc.	30 proc.
COVID-19 turėjo didelę neigiamą įtaką	16 proc.	19 proc.	14 proc.	10 proc.	12 proc.
COVID-19 turėjo neigiamą įtaką	25 proc.	37 proc.	36 proc.	17 proc.	34 proc.
COVID-19 turėjo teigiamą įtaką	2 proc.	4 proc.	2 proc.	2 proc.	2 proc.
COVID-19 turėjo didelę teigiamą įtaką	0 proc.	2 proc.	1 proc.	1 proc.	0 proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

### 3.1.5 VEIKLOS SRITIES M16.1 „PARAMA EIP VEIKLOS GRUPĖMS KURTI IR JŲ VEIKLAI VYSTYTI“ ANALIZĖ

Veiklos sritis M16.1 skatina bendradarbiavimą kaimo vietovėse, siekiant suburti žemės ūkio ir (arba) miškininkystės ūkių veiklos subjektus, mokslininkus ir konsultavimo institucijų atstovus EIP projektų vystymui. EIP projektų tikslas – praktikinių ir inovatyvių sprendimų taikymas įvairioms žemės ūkio bei miškininkystės problemoms spręsti. Remiantis NMA duomenimis, iki šiol buvo įgyvendinta ir vis dar yra įgyvendinami 24 EIP projektai, kurių metu į bendradarbiavimo veiklas buvo įsitraukę 243 bendradarbiaujantys subjektai (24 projekto įgyvendintojai ir 219 partneriai). EIP projektų investicinės apimtys siekia 4,1 mln. Eur, iš kurių 3,5 mln. Eur yra viešosios investicijos.

Siekiant įvertinti šios veiklos srities poveikį, vertintojai atliko tris atvejo studijas. EIP projektų atrinkimas atvejų studijoms buvo grįstas ekspertiniu vertinimu – vertintojai identifikavo EIP projektus, kurių inovacijų

svarba ir masinio pritaikymo galimybės yra pačios didžiausios. Atliktos atvejo studijos pateikiamos priede Nr. 9., o toliau yra pateikiama atliktų atvejo studijų analizės santrauka ir pagrindinės išvados.

Veiklos srities M16.1 atveju buvo remiamas bendradarbiavimas tarp mokslo institucijų, ūkininkų ir konsultantų drauge sprendžiant praktines ūkininkų problemas. Šio bendradarbiavimo siekiamas rezultatas – inovatyvus sprendimo būdas, leidžiantis ūkininkams pagerinti ūkininkavimo veiklos rezultatyvumą, o taip pat ryšių tarp konsultantų, mokslo institucijų bei ūkininkų užmezgimas. Atsižvelgiant į tai, veiklos srities investicijų įgyvendinimu buvo tikimasi, kad, viena vertus, investicijų dėka bus sukurti technologinio, produktų ar proceso tipo sprendimai, kuriuos sėkmingai išbandžius paramą gavusiuose ūkiuose, ateityje sprendimus būtų galima sėkmingai pritaikyti kituose ūkiuose. Kita vertus, net jeigu technologinio, produktų ar proceso tipo sprendimai nebūtų sėkmingi, investicijomis buvo siekiama paskatinti inovacijų partnerystę tarp ūkių, konsultantų ir mokslo institucijų. Šios partnerystės ir užmezgtų ryšių pagrindu ateityje būtų toliau skatinamos ir kuriamos inovacijos (t.y. ūkininkas vėl kreiptųsi pas tuos pačius mokslininkus ir konsultantus siekiant spręsti įvairias problemas). Vertintojų atlikta 3 EIP projektų atvejo studijų analizė (žr. 9 priedą) atskleidė, kad drėgmės režimo reguliavimo projekto metu sukurtos technologinės inovacijos jau dabar yra finansuojamos veiklos M04.3.2 investicijų ir reikšmingai prisideda prie paramos gavėjų ūkių konkurencingumo būklės gerinimo. Vertintojų interviu su šio projekto vadovu metu taip pat paaiškėjo, kad projekte dalyvavę mokslininkai, konsultantai ir po projekto pabaigos sėkmingai palaiko ryšius su projekte dalyvavusiais ūkininkais. Ūkininkai kreipiasi į konsultantus bei mokslininkus ieškant įvairių technologinių sprendimų ūkininkavimo veiklos konkurencingumo būklei gerinti. Atsižvelgiant į šią informaciją, galima teigti, kad šio EIP projekto metu taip pat sėkmingai buvo užmezgta inovacijų partnerystė.

Projektu „Lietuvos pieninių ir mėsinų galvijų populiacijos ir avių bandų veislinės vertės ir produktyvumo didinimas taikant inovatyvias biotechnologijas“ buvo siekiama didinti pieninės ir mėsinės galvijininkystės bei avininkystės ekonominių veiklų rezultatyvumą, taikant inovatyvių veislinės vertės gerinimo technologijų panaudojimą EIP projekte dalyvaujančiuose ūkiuose. Vertintojų atlikto interviu su projekto vadovu metu paaiškėjo, kad pritaikytos technologijos reikšmingai leido pagerinti projekte dalyvavusių ūkių ekonominės veiklos rezultatus. Projekto vadovo nuomone, platesnis projekto metu pritaikytų inovacijų taikymas Lietuvos ūkiuose yra neišvengiamai sietinas su ūkių finansinėmis ir kitokiomis galimybėmis jas diegti. Atsižvelgiant į tai, tinkamiausi ūkiai tokių inovacijų diegimui yra vidutiniai–dideli ūkiai, kurie turi finansinių pajėgumų tokiai inovacijų plėtrai. Projekto vadovo nuomone, taip pat svarbus veiksnys inovacijų plėtrai yra informacijos sklaida. Atsižvelgiant į tai, tikėtina, kad prie platesnės šio projekto sukurtų rezultatų plėtros ir diegimo kituose ūkiuose galėtų prisidėti įvairios informacijos sklaidos priemonės, kurios praktiškai parodytų ūkiams kokios yra taikomos technologijos ir kokia jų yra teikiama nauda.

Projekto „Inovacijų vartai“ metu buvo siekiama sukurti vieningą inovacijų sklaidos platformą „TITRIS“ (toliau – TITRIS), kurioje kiekvienas ūkininkas galėtų matyti, kokios inovacijos jau yra sukurtos / prieinamos ir į kokius mokslininkus jie gali kreiptis, siekiant spręsti įvairias ūkininkavimo problemas. Interviu metu su šio projekto atstovu paaiškėjo, kad pasibaigus EIP projekto įgyvendinimui ir pasibaigus paramos lėšoms TITRIS sistemos funkcionalumas nėra iki galo užtikrinamas. Nors respondentas nurodė, kad TITRIS sistema yra palaikoma nuosavomis lėšomis, šio palaikymo nepakanka visiškam sistemos potencialo pasiekimui. Siekiant pilnu pajėgumu „įdarbinti“ sistemą, yra būtinas ne tik TITRIS sistemos palaikymas, bet ir tolesnis įvairių parodomųjų renginių, konferencijų ir informacijos sklaidos kampanijų organizavimas. Šie veiksmai leistų sukurti sistemos „absorbcinį potencialą“ – keltų ūkininkų žinias apie galimybes taikyti inovacijas, o pastarieji kreiptųsi į sistemą siekiant jas įdiegti. Projekto atstovo teigimu, sistemos potencialas galėtų būti dar labiau užtikrintas naujoje finansinėje perspektyvoje integruojant TITRIS sistemą į naujai kuriamą ŽUŽIS sistemą. Taigi, atsižvelgiant į šio projekto rezultatus, galima teigti, kad projektas padėjo sėkmingus pagrindus ŽUŽIS sistemos plėtrai naujuoju finansiniu laikotarpiu. EK nuomone, tokios sistemos sukūrimas ženkliai padidintų inovacijų sklaidą ūkiuose, o ypač padėtų spręsti inovacijų kūrimo koordinavimo problemą, kai keli subjektai kuria atskirai iš esmės tokio pačio tipo inovacijas, kurios iš esmės dubliuojasi.

Apibendrinant, galima teigti, kad įgyvendinti EIP projektai buvo sėkmingi skatinant visų tipų inovacijų plėtrą. Dažnu atveju projektų įgyvendinimo metu užmegzti ryšiai išsilaiko ir po projektų pabaigos, o pritaikytų inovacijų sėkmė skatina kitus ūkininkus diegti panašaus tipo inovacijas. Vis dėlto, svarbu atkreipti dėmesį, kad EIP projektų tikslinė grupė yra pakankamai siaura. EIP projektuose dažniausiai dalyvauja vidutiniai bei dideli ūkiai, kurių valdytojas yra jaunas ūkininkas, turintis aukštą žemės ūkio srities išsilavinimą. Tokio tipo ūkiai yra tiek imlesni inovacijoms dėl supratimo ir informuotumo apie jų teikiamas naudas, tiek turi geresnes finansines galimybes investicijoms įgyvendinti. Atsižvelgiant į tai, tikėtina, kad nors šios veiklos srities investicijos ir skatina bendradarbiavimą ir inovacijų sklaidą, tokio bendradarbiavimo ir inovacijų sklaidos mastas yra ribotas viso žemės ūkio sektoriaus kontekste. Ribotą indėlį į inovacijų plėtrą pagrindžia ir pakankamai mažas pačių investicijų mastas – mažiau nei 5 mln. Eur (įskaitant ir 2P kontekste įgyvendinamas priemonių M01 bei M02 investicijas). Tokių projektų sukurtų produktų pritaikymo galimybes galėtų padidinti vieningos inovacijų sklaidos platformos TITRIS sukūrimas. Ši sistema būtų prieinama visiems ūkininkams, o pastarieji turėtų galimybę greitai ir efektyviai sužinoti apie inovatyvius sprendimo būdus, leidžiančius didinti ūkininkavimo veiklos konkurencingumą. Tačiau, kaip interviu metu su EIP projektų vadovais paaiškėjo, šios sistemos funkcionalumas nėra iki galo užtikrinamas dėl lėšų trūkumo. TITRIS sistemos pavyzdys taip pat indikuoja kitą problemą – sėkmingai inovacijų plėtrai būtina sąlyga yra adekvataus inovacijų skatinimo finansavimo užtikrinimas net ir pasibaigus projektui. Nors TITRIS sistema nefunkcionuoja pilnu pajėgumu, inovacijų sklaidą gali užtikrinti minkštosios informacijos sklaidos, tinklaveikos bei partnerystės priemonės, kuriomis yra siekiama didinti ūkininkų informuotumą apie inovatyvius sprendimo būdus, leidžiančius didinti ūkininkavimo veiklos konkurencingumą. Atsižvelgiant į tai, yra svarbu užtikrinti lėšų prieinamumą įvairioms informacijos sklaidos priemonėms, tinklaveikų iniciatyvoms bei partnerystėms (pavyzdžiui, LEADER iniciatyvai, LKT veikloms).

### 3.1.6 VEIKLOS SRITIES M16.3 „PARAMA SMULKIŲ ŪKIO SUBJEKTŲ BENDRADARBIAVIMUI“ ANALIZĖ

2014–2021 m. laikotarpiu buvo pasirašyta 90 paramos sutarčių pagal veiklos sritį M16.3. Sutartys numatė 9 683 833,94 Eur vertės investicijas, iš kurių 6 217 964,13 Eur buvo viešos ir finansuojamos nacionalinėmis bei EŽŪFKP lėšomis. Veiklos sritis M16.3 remia smulkių ūkio subjekto bendradarbiavimą organizuojant bendrus darbo procesus, dalijantis įrenginiais ir ištekliais bei vykdant bendrą komercinę veiklą. Parama teikiama smulkiems ūkiams, kurių VED dydis yra ne mažesnis nei 4 000 Eur ir ne didesnis nei 15 000 Eur, smulkiems miško valdytojams, kurių miško valda ne didesnė nei 20 ha, labai mažoms įmonėms, kurios veikia ne trumpiau nei 2 metus, bei fiziniams asmenims, kurie vykdo ekonominę veiklą ne trumpiau nei 1 metus. Teikiamos paramos intensyvumas varijuoja: 100 proc. intensyvumu finansuojamos projekto bendrosios ir einamosios bendradarbiavimo išlaidos, 70 proc. intensyvumu finansuojamos verslo plano įgyvendinimo išlaidos, kai bendradarbiaujama gyvulininkystės, sodininkystės, uogininkystės ir daržininkystės sektoriuose (kitais atvejais 60 proc.). Apžvelgiant kitus paramos administravimo aspektus – prioritetiniai atrankos balai buvo suteikiami projektams, kuriuose dalyvavo kuo didesnis bendradarbiaujančių ūkio subjektų skaičius, taip pat buvo teikiami prioritetiniai balai, jeigu projekte dalyvaudavo kuo smulkesni subjektai, projektas įgyvendinamas viename iš prioritetinių sektorių, po projekto įgyvendinimo buvo išsipareigojama pasiekti ambicingesnius rezultatyvumo rodiklius, projektas buvo įgyvendinamas vietovėse, kuriuose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių, bei projektas prisidėjo prie aplinkosauginės veiklos tikslų.

Remiantis NMA pateiktais duomenimis, į veiklos srities M16.3 remiamas bendradarbiavimo formas buvo įsitraukę 324 (90 pareiškėjų ir 234 partneriai) ūkio subjektai 2014–2021 m. laikotarpiu. Vidutiniškai vieno projekto metu bendradarbiavo 3 ūkio subjektai, didžiausias bendradarbiaujančių ūkio subjektų skaičius vieno projekto metu – 5. Pagal investicijų pasiskirstymą pagal paramos sektorius, absoliuti dauguma

investicijų (privačių bei viešųjų) teko gyvulininkystės sektoriui. Reikšminga dalis investicijų taip pat teko augalininkystės bei daržininkystės sektoriams.

32 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M16.3 INVESTICIJŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL PARAMOS SEKTORIUS

SEKTORIUS	VISOS INVESTICIJOS (EUR)	VIEŠOSIOS INVESTICIJOS (EUR)	ĮGYVENDINTŲ PROJEKTŲ SKAIČIUS	BENDRADARBIAUJANČIŲ SUBJEKTŲ SKAIČIUS
Alternatyvioji veikla	1 155 984	688 756	16	56
Miškininkystė	0	0	1	3
Gyvulininkystė	2 638 217	1 844 649	25	81
Keli sektoriai	1 289 727	895 329	15	55
Augalininkystė	4 261 207	2 553 845	31	122
Daržininkystė	126 189	88 632	2	7

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

VEIKLOS SRITIES M16.3 „PARAMA SMULKIŲ ŪKIO SUBJEKTŲ BENDRADARBIAVIMUI“ PARAMOS GAVĖJŲ PASINAUDOJIMAS KITA PARAMA

Kaip galima matyti žemiau esančioje lentelėje, bene visi veiklos srities M16.3 paramos gavėjai pasinaudojo BŽŪP I-ojo ramsčio parama. Reikšminga dalis paramos gavėjų (63 proc.) taip pat naudojosi priemonės M13 „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių“ parama. Didelė dalis (56 proc.) paramos gavėjų taip pat naudojosi nacionaline parama. Apibendrinant, vienas vidutinis veiklos srities M16.3 paramos gavėjas gavo šiek tiek mažiau nei 142 tūkst. Eur paramos 2014–2021 m. laikotarpiu.

33 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M16.3 PARAMOS GAVĖJŲ PASINAUDOJIMAS KITA PARAMA

PARAMOS TIPAS	IŠMOKĖJIMAI (EUR)	DALIS PARAMOS GAVĖJŲ PASINAUDOJUSIŲ PARAMA (PROC.)
Gauta visa parama	9 067 410	-
BŽŪP I-ojo ramsčio parama	2 260 123	95 proc.
Investicinė KPP parama	6 085 648	-
M04.1	238 032	11 proc.
M06.1	95 982	5 proc.
M06.3	235 105	27 proc.
M16.3	5 432 809	100 proc.
M16.4	83 720	3 proc.
Plotinė KPP parama	600 662	-
M10	128 222	39 proc.
M11	114 925	17 proc.
M12	2 423	6 proc.
M13	355 093	63 proc.
Nacionalinė parama	91 547	56 proc.
COVID-19 parama	29 430	-
M21	12 441	23 proc.
Nacionalinė Covid - 19 parama	16 990	34 proc.
Parama, tenkanti vienam subjektui	141 678	

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Aukštas kitų tipų paramos populiarumas tarp veiklos srities M16.3 paramos indikuoja, kad viena iš prielaidų – pakankamas kitų paramos priemonių indėlis – tam, kad būtų pasiektas 2A tikslinės srities pagrindinis tikslas – pagerėję ūkių ekonominės veiklos rezultatai, sudarytos palankesnės sąlygos ūkių restruktūrizavimui ir modernizavimui – buvo išpildyta veiklos srities M16.3 atveju.

Didelė dalis veiklos srities M16.3 paramos gavėjų sėkmingai naudojo kitų tipų paramą, o tai sukūrė prielaidas sėkmingai smulkių ūkių modernizacijai ir, atitinkamai, ūkių ekonominio rezultatyvumo gerinimui. Tolimesniame skyrelyje yra pateikiama veiklos srities M16.3 rezultatyvumo analizė, kuri leidžia įvertinti, ar 2A tikslinės srities pagrindinis tikslas buvo pasiektas veiklos srities M16.3 atveju.

#### VEIKLOS SRITIES M16.3 „PARAMA SMULKIŲ ŪKIO SUBJEKTŲ BENDRADARBIAVIMUI“ PARAMOS REZULTATYVUMAS

Siekiant įvertinti veiklos srities M16.3 paramos indėlį į paremtų ūkių ekonominio rezultatyvumo gerinimą, vertintojai analizavo NMA pateiktus duomenis apie paramos gavėjų išsikeltų projektinių rodiklių pasiekimą pasibaigus projektui. Tokia analizė buvo atlikta **darbuotojų, per metus įtrauktų į sąrašą, skaičiaus, pardavimo pajamų bei ūkio ekonominio dydžio, išreikšto produkcijos standartine verte, rodikliams**. Vertintojai taip pat atliko projektų anketinių apklausų rezultatų analizę siekiant įvertinti paramos poveikį kiekybinių rodiklių neapčiuopiamiems ūkininkavimo veiklos aspektams.

**Projektų rezultatyvumo analizė.** Analizuojant veiklos srities M16.3 paramos gavėjų rezultatyvumą, galima pastebėti, kad rezultatyvumas pagal darbuotojų, per metus įtrauktų į sąrašą, skaičių siekia 100 proc. Pardavimo pajamų rezultatyvumas siekia 146 proc., o ūkio ekonominio dydžio, išreikšto produkcijos standartine verte rezultatyvumas siekia 312 proc.

34 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M16.3 PARAMOS GAVĖJŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖ (I)

REZULTATYVUMO MATAVIMAS	DARBUOTOJŲ, PER METUS ĮTRAUKTŲ Į SĄRAŠĄ, SKAIČIUS	PARDAVIMO PAJAMOS (EUR)	ŪKIO EKONOMINIS DYDIS, IŠREIKŠTAS PRODUKCIJOS STANDARTINE VERTE (EUR)
Planas	26	893 276	677 618
Faktas	26	1 303 083	2 117 382
Rezultatyvumas ( proc.)	100 proc.	146 proc.	312 proc.
Rodiklio vieneto kaina (Eur)	180 657	3,61	2,22

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Analizuojant paramos gavėjų rezultatyvumą, žemiau lentelėje galima pastebėti, jog rezultatyvumas viršija 76 proc. visų rodiklių atvejais (t. y. daugiau nei 76 proc. ūkių planinės rodiklių reikšmės viršijo faktines rodiklių reikšmes). Kaip galime matyti, darbuotojų, per metus įtrauktų į sąrašą, skaičiaus rezultatyvumas siekia 80 proc., pardavimo pajamos – 76,7 proc., o ūkio ekonominis dydis, išreikštas produkcijos standartine verte siekia 84,6 proc.

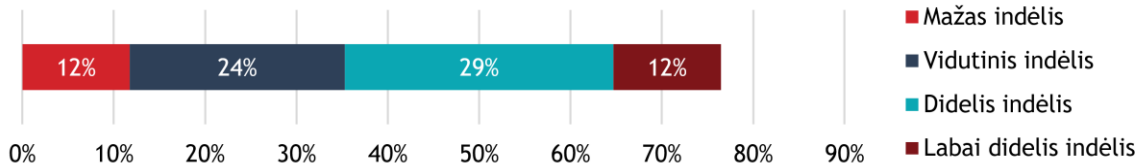
35 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M16.3 PARAMOS GAVĖJŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖ (II)

	DARBUOTOJŲ, PER METUS ĮTRAUKTŲ Į SĄRAŠĄ, SKAIČIUS	PARDAVIMO PAJAMOS (EUR)	ŪKIO EKONOMINIS DYDIS, IŠREIKŠTAS PRODUKCIJOS STANDARTINE VERTE (EUR)
Rezultatyvumas ( proc.)	80 proc.	76,7 proc.	84,6 proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

**Anketinių apklausų rezultatai.** Reikšmingą poveikį įvairiems ūkininkavimo veiklos aspektams patvirtina ir vertintojų atlikta anketinė apklausa. Analizuojant paramos poveikį produkcijos kokybės gerėjimui, 77 proc. paramos gavėjų teigia, kad veiklos srities M16.3 investicijos prisidėjo produkcijos kokybės gerėjimo 2014–2021 m. laikotarpiu. Analizuojant paramos reikšmingumą kokybės gerėjimui, net 41 proc.

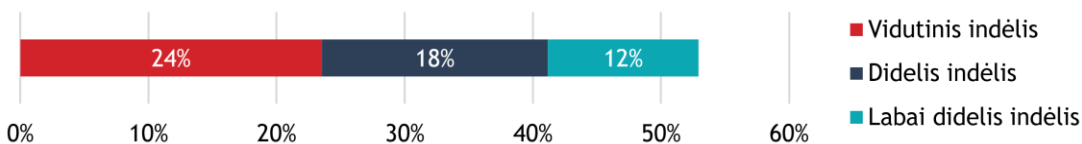
apklaustųjų nurodo, kad parama turėjo didelį ar labai didelį indėlį produkcijos kokybės gerėjimui 2014–2021 m. laikotarpiu. 12 proc. visų respondentų teigia, jog parama turėjo mažą indėlį produkcijos kokybės gerėjimui, o 24 proc. apklaustųjų teigia, jog veiklos srities parama turėjo vidutinį indėlį produkcijos kokybės gerėjimui.



35 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M16.3 POVEIKIS PRODUKCIJOS KOKYBĖS GERĖJIMUI (RESPONDENTŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL PARAMOS SEKTORIŲ (N=17))

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

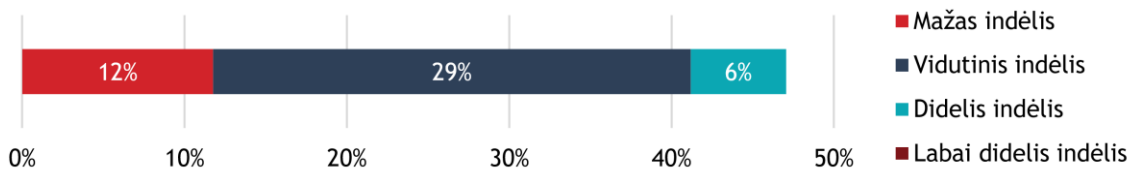
Analizuojant paramos poveikį produkcijos asortimento didėjimui, 54 proc. paramos gavėjų nurodė, kad veiklos srities M16.3 investicijos prisidėjo prie produkcijos asortimento didėjimo 2014–2021 m. laikotarpiu. Didžiausia dalis – 24 proc. respondentų teigia, jog šios veiklos srities parama turėjo vidutinį indėlį produkcijos asortimento didėjimui. 18 proc. apklaustųjų teigia, jog parama turėjo didelį indėlį produkcijos asortimento didėjimui, o 12 proc. apklausos dalyvių nurodo, jog veiklos srities parama turėjo labai didelį indėlį produkcijos asortimento padidėjimui.



36 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M16.3 POVEIKIS PRODUKCIJOS ASORTIMENTO DIDĖJIMUI (RESPONDENTŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL PARAMOS SEKTORIŲ (N=17))

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

Analizuojant paramos poveikį darbo užmokesčio didėjimui, 47 proc. paramos gavėjų nurodė, kad veiklos srities M16.3 investicijos prisidėjo prie darbo užmokesčio didėjimo 2014–2021 m. laikotarpiu. 12 proc. respondentų teigia, jog parama turėjo vidutinį indėlį darbo užmokesčio didėjimui. Didžiausia dalis, 29 proc. apklaustųjų teigia, jog veiklos srities paramos poveikis darbo užmokesčio didėjimui gali būti vertinamas kaip vidutinis, o 6 proc. apklausos dalyvių nurodo, jog parama turėjo didelį indėlį darbo užmokesčio didėjimui. Nei vienas respondentas nevertina paramos poveikio kaip turėjusio labai didelį indėlį darbo užmokesčio didėjimui.

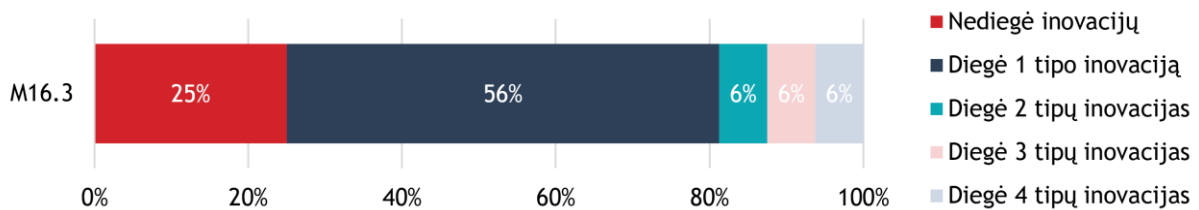


37 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M16.3 POVEIKIS PRODUKCIJOS DARBO UŽMOKESČIO DIDĖJIMUI (RESPONDENTŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL PARAMOS SEKTORIŲ (N=17))

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

Veiklos srities M16.3 investicijos prie inovacijų plėtros prisideda tiesiogiai. Viena iš sąlygų inovacijų plėtrai smulkiuose ūkiuose yra bendradarbiavimas – bendradarbiaudami ūkiai (t.y. sutelkdami investicijas kartu, pasidalindami rizikas ir pan.) gali lengviau įpirkti ir diegti ūkiuose inovacijas. Atsižvelgiant į tai, veiklos srities M16.3 parama, kuri rėmė smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimą organizuojant bendrus darbo procesus, dalijantis įrenginiais, ištekliais bei vykdant bendrą komercinę veiklą, tiesiogiai atliepė minėtą sąlygą. Anketinės apklausos metu daugiau nei pusė (56 proc.) respondentų nurodė, kad parama paskatino bent vieno tipo inovacijų plėtrą respondento atstovaujame ūkyje / įmonėje. Beveik penktadalio (18

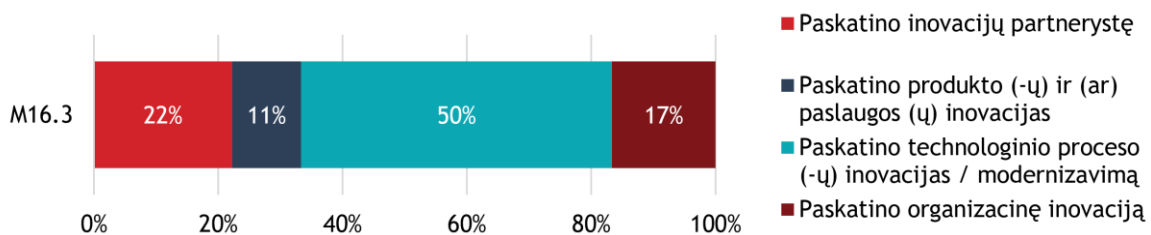
proc.) respondentų nuomone parama paskatino dviejų bei daugiau nei dviejų tipų inovacijų plėtrą. Visgi, beveik trečdalis (29 proc.) paramos gavėjų nuomone, parama nepaskatino jokios inovacijų plėtros.



38 PAVEIKSLAS. M16.3 PARAMOS POVEIKIS INOVACIJŲ RAIDAI (N=16)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

Respondentų, kurie nurodė, kad diegė inovacijas, taip pat buvo paprašyta nurodyti, kokio tipo inovacijas šie diegė. Kaip galima matyti žemiau esančiame grafike, paramos gavėjai daugiausia (50 proc.) diegė technologinio proceso (-ų) inovacijas. Šiek tiek daugiau nei penktadalis (22 proc.) diegtų inovacijų buvo inovacijų partnerystės, 17 proc. buvo organizacinės inovacijos, o 11 proc. buvo produkto ir (ar) paslaugos inovacijos. Nors vertintojai negalėjo sugretinti anketinių apklausų duomenų su paramos lėšų išmokėjimų informacija, pastaroji informacija rodo, kad paramos gavėjai daugiausiai panaudodavo paramos lėšas naujos žemės ūkio technikos įsigijimui (pavyzdžiui, buvo įsigijamas modernus traktorius, sėjamoji ir pan.). Naujo žemės ūkio technikos įsigijimų pagrindu buvo vystoma gamybos procesų bei verslo modernizacija. Kai kuriais atvejais naujos įrangos pagrindu buvo pradedami vystyti nauji produktai, kurių visas gamybos procesas automatizuotas. Kaip ir anksčiau nagrinėtų veiklos sričių atveju, galima teigti, kad daugumos paramos gavėjų atveju inovacija yra laikoma naujos žemės ūkio technikos įsigijimas. Ir nors tokio tipo technologiniai įsigijimai yra inovacija paramos gavėjo ūkio lygmeniu, tokių technologinių sprendimų diegimas nėra laikytina inovacija nei šalies, nei regioniniu lygiu (nėra kuriama nauja technologija, o pritaikoma jau išbandyta ir veikianti tiek Lietuvoje, tiek užsienio šalyse). Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad nors veiklos sritis M16.3 ir prisideda prie bendradarbiavimo skatinimo bei bendradarbiaujančių ūkių modernizacijos ir konkurencingumo didinimo, inovacijų sklaida, kuri sukurtų konkurencingumo proveržį regioniniu ar šalies lygmeniu, yra ribota.



39 PAVEIKSLAS. M16.3 PARAMOS POVEIKIS INOVACIJŲ RAIDAI (II) (N=16)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

Veiklos srities M16.3 investicijos taip pat siekė prisidėti prie aplinkosauginių ūkininkavimo veiklos aspektų gerėjimo bei tvarumo didinimo paramos gavėjų ūkiuose. Kaip jau anksčiau buvo pristatyta, paramos gavėjai gaudavo prioritetinius balus, jeigu įgyvendinamas investicinis projektas būdavo susijęs su klimato kaita ir (ar) su aplinkosaugos veikla. Net jeigu ir veiklos srities M16.3 paramos gavėjo įgyvendinamas projektas nebūdavo susijęs su klimato kaita ar aplinkosaugos veikla, investicijos galėjo netiesiogiai prisidėti prie aplinkosauginių tikslų. Viena vertus, įsigyta nauja įranga yra mažiau tarši, o naujų investicijų įgyvendinimas leidžia padidinti ūkininkavimo veiklų našumą ir taip gerina įvairių gamybos išteklių panaudojimo efektyvumą. Antra vertus, bendradarbiavimo skatinimas savaime skatina gamtai draugiškesnes ekonominės veiklos praktikas – paramos subjektai įsigyja ir eksploatuoja naują įrangą kartu, o ne atskirai, ir taip mažina paklausą naujai technikai. Anketinių apklausų rezultatai parodė, kad veiklos srities M16.3 parama teigiamai prisidėjo prie įvairių ūkininkavimo aspektų raidos ir tvarumo didėjimo. Kaip galima

matyti žemiau pateiktoje lentelėje, didžiausias poveikis buvo stebimas kuro panaudojimo efektyvumo srityje – visi paramos gavėjai (100 proc.) nurodė, kad parama leido padidinti kuro panaudojimo efektyvumą. Taip pat reikšminga dalis respondentų (82 proc.) nurodė, kad parama leido sumažinti trąšų naudojimą. Mažiausias investicijų poveikis matomas tarp gyvulininkystės sektoriaus paramos gavėjų – tik atitinkamai 17 proc. bei 29 proc. respondentų nurodė, kad parama leido sumažinti antibiotikų naudojimą bei prisidėjo prie gyvūnų gerovės didėjimo.

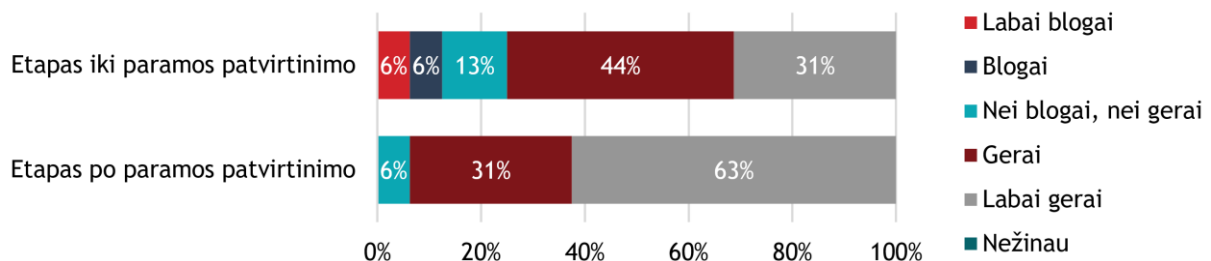
36 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M06.3 ĮTAKA APLINKOSAUGINIAMS PARAMOS GAVĖJŲ ŪKINĖS VEIKLOS ASPEKTAMS (N=650)

ĮTAKA	KURO PANAUDOJIMO EFEKTYVUMO DIDĖJIMAS	TRĄŠŲ NAUDOJIMO MAŽĖJIMAS	ANTIBIOTIKŲ NAUDOJIMO MAŽĖJIMAS	IŠMETAMŲ ŠEŠD IR AMONIAKO KIEKIO MAŽĖJIMAS	BIOLOGINĖS ĮVAIROVĖS DIDĖJIMAS / MIŠKO IŠTEKLIŲ IŠSAUGOJIMO GERĖJIMAS	GYVŪNŲ GEROVĖS DIDĖJIMAS	ENERGETINIŲ IŠTEKLIŲ EFEKTYVUMO DIDĖJIMAS	VANDENS IŠTEKLIŲ APSAUGOS DIDĖJIMAS
Neturėjo	0 proc.	18 proc.	83 proc.	40 proc.	38 proc.	71 proc.	45 proc.	30 proc.
Labai maža	20 proc.	9 proc.	0 proc.	10 proc.	0 proc.	14 proc.	9 proc.	10 proc.
Maža	0 proc.	9 proc.	0 proc.	0 proc.	0 proc.	0 proc.	0 proc.	0 proc.
Vidutinė	20 proc.	36 proc.	0 proc.	10 proc.	25 proc.	0 proc.	9 proc.	10 proc.
Didelė	33 proc.	9 proc.	17 proc.	30 proc.	25 proc.	14 proc.	18 proc.	20 proc.
Labai didelė	27 proc.	18 proc.	0 proc.	10 proc.	13 proc.	0 proc.	18 proc.	30 proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

#### VEIKLOS SRITIES M16.3 „PARAMA SMULKIŲ ŪKIO SUBJEKTŲ BENDRADARBIAVIMUI“ ADMINISTRACINIŲ ASPEKTŲ ANALIZĖ

Siekiant išanalizuoti paramos administravimo efektyvumą, respondentų buvo paprašyta įvertinti paramos administravimo procedūras (spartą ir kokybę) iki ir po paramos patvirtinimo. Apklaustųjų teigimu, administravimo efektyvumas tiek prieš paramos patvirtinimą, tiek po jo yra vertinamas teigiamai: 75 proc. respondentų iki paramos gavimo ir 94 proc. respondentų po paramos gavimo administravimo procedūras įvardino kaip geras arba labai geras. Vertinimų pokytis leidžia daryti išvadą, kad respondentų nuomonė apie administravimo procedūras (jų spartą ir kokybę), pateikus paraišką pagerėjo, ir jie liko labiau patenkinti paramos administravimu.

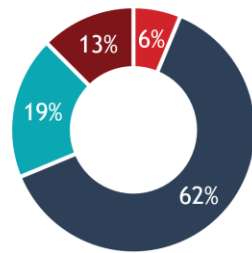


40 PAVEIKSLAS. M16.3 „PARAMA SMULKIŲ ŪKIO SUBJEKTŲ BENDRADARBIAVIMUI“ VEIKLOS SRITIES REIKALAVIMŲ VERTINIMAS (PAGAL APYVARTOS GRUPES) (N=16)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

Vertinant respondentų galimybes sėkmingai siekti ekonominio gyvybingumo rodiklių reikalavimų, daugiau nei pusės respondentų (62 proc.) nuomone, reikalavimai ūkininkavimo veiklai atitikti gyvybingumo rodiklius yra adekvatūs. Visgi, penktadalis tyrimo dalyvių nepitaria ir teigia, kad reikalavimai yra pernelyg aukšti ir sunkiai įgyvendinami.





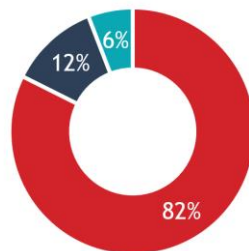
- Reikalavimas yra labai lengvai įgyvendinamas
- Reikalavimas yra adekvatus
- Reikalavimas yra pernelyg aukštas ir sunkiai įgyvendinamas
- Nežinau / negaliu įvertinti

#### 41 PAVEIKSLAS. M16.3 „PARAMA SMULKIŲ ŪKIO SUBJEKTŲ BENDRADARBIAVIMUI“ VEIKLOS SRITIES GYVYBINGUMO REIKALAVIMŲ VERTINIMAS (N=16)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

#### VEIKLOS SRITIES M16.3 „PARAMA SMULKIŲ ŪKIO SUBJEKTŲ BENDRADARBIAVIMUI“ POVEIKIO BENDRADARBIAVIMUI ANALIZĖ

Siekiant įvertinti bendradarbiavimo kokybę, vertintojai atliko anketinės apklausos rezultatų analizę. Kaip rodo anketinė apklausa, 82 proc. projekte dalyvavusių subjektų labai gerai vertino projektų įgyvendinimo metu bendradarbiavimą su kitais ūkio subjektais; 12 proc. vertino gerai, o 6 proc. vidutiniškai. Didžioji dalis (80 proc.) respondentų teigė, kad ateityje sutiktų vėl dalyvauti tokio tipo bendradarbiavimo formatuose, nes bendradarbiavime mato naudą. Toks respondentų vertinimas indikuoja, kad veiklos srities M16.3 investicijos turėjo reikšmingą poveikį skatinant ir populiarinant bendradarbiavimą tarp paramą gavusių subjektų.



- Labai gerai
- Gerai
- Vidutiniškai

#### 42 PAVEIKSLAS. M16.3 „PARAMA SMULKIŲ ŪKIO SUBJEKTŲ BENDRADARBIAVIMUI“ VEIKLOS SRITIES BENDRADARBIAVIMO VERTINIMAS (N=16)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

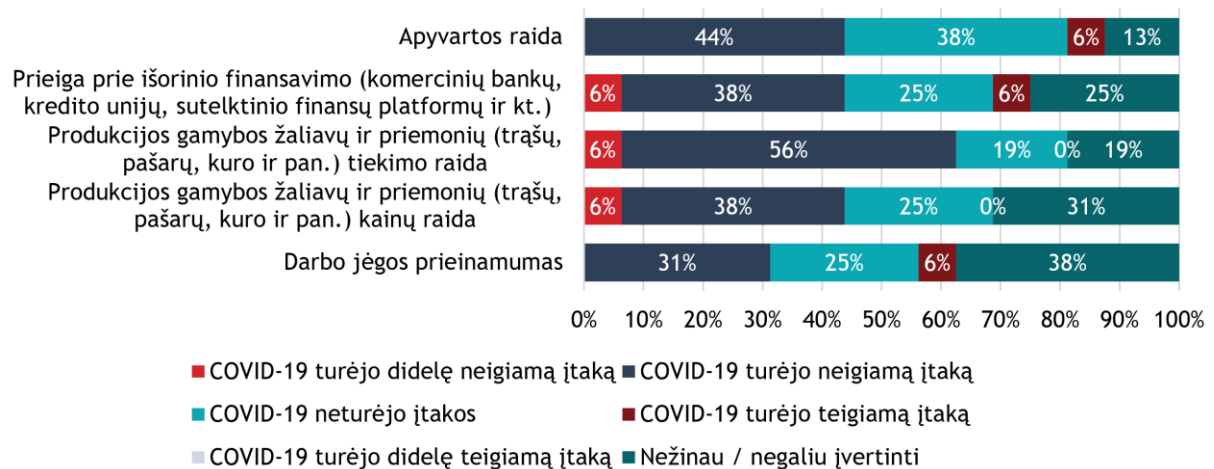
Teigiamas veiklos srities M16.3 paramos vertinimas taip pat indikuoja, kad siekiant didinti kooperaciją, priemonių kuratoriai ateityje turėtų geriau komunikuoti geruosius bendradarbiavimo pavyzdžius. Socialinių partnerių nuomone, gera komunikacijos strategija per įvairius formalius bei neformalius komunikacijos formatus turėtų paskatinti bendradarbiavimą. Anot socialinių partnerių, būtina kuo aiškiau parodyti bendradarbiavimo privalumus, pavyzdžiui, dėl technikos dalinimosi, kadangi dažnu atveju smulkiems ūkiams ekonomiškai neefektyvu įsigyti visą padargų komplektą. Būrimasis į kooperatyvus taip pat gali padėti užsitikrinti geresnes prekybines pozicijas, išlaikyti smulkių ūkio vienetų veiklos tęstinumą.

#### COVID-19 PANDEMIJOS POVEIKIO VEIKLOS SRITIES M16.3 NAUDOS GAVĖJAMS ANALIZĖ

Veiklos srities M16.3 paramos gavėjai susidūrė su tokiais iššūkiais kaip dauguma žemės ūkio sektoriaus atstovų COVID-19 pandemijos metu: 1) **ūkinės veiklos vykdymo trukdžiai**, laikantis visų apsaugos reikalavimų, dėl kurių augo darbuotojų išlaikymo sąnaudos, taip pat pasitaikė atvejų, kai susirgdavo mažų šeimos ūkių nariai, kurie nepaisant ligos, ir toliau patys atlikdavo ūkinius darbus, kadangi neturi samdomų darbuotojų, 2) dėl pasikeitusių aplinkybių **išaugusios skirtingo tipo sąnaudos**, kai kuriais atvejais susidurta su apyvartinių lėšų stygiumi, 3) **sutrikusios prekybos grandinės sąlygotais ekonominiais nuostoliais**, ypač trumpo galiojimo produktų atžvilgiu, 4) **dėl pandemijos ribojimų kilusiais sunkumais įgyvendinant numatytus veiklos rodiklius**, todėl tokiais atvejais ūkininkai turėjo pranešti NMA dėl *force*

*majeure* situacijos sąlygotų kliūčių vykdant išsipareigojimus (ar negalėjimo jų įvykdyti), tačiau ne visi tai padarė laiku ir atitinkamai susidūrė su finansinėmis pasekmėmis. Vertintojų atlikta paramos gavėjų COVID-19 pandemija paveikė neigiamai didinant ekonominės veiklos sąnaudas – daugumos respondentų teigimu (63 proc.), COVID-19 pandemija turėjo didžiulę neigiamą arba neigiamą įtaką produkcijos gamybos žaliavų ir priemonių tiekimo raidai. 44 proc. apklaustųjų vertinimu, COVID-19 pandemija turėjo didžiulę neigiamą arba neigiamą įtaką produkcijos gamybos žaliavų ir priemonių kainų raidai, apyvartos raidai bei prieigai prie išorinio finansavimo.

Nors reikšminga dalis ūkių / įmonių teigia, kad COVID-19 turėjo neigiamą įtaką įvairiems ūkininkavimo veiklos aspektams, ketvirtadalis arba daugiau nei ketvirtadalis respondentų teigia, kad jų ūkiai / atstovaujamos įmonės buvo atsparios COVID-19 pandemijai (išskyrus produkcijos tiekimo raidai). Prie ūkių atsparumo prisidėjo COVID-19 pandemijos metu sukurta investicinė paramos priemonė M21 „Išimtinė laikina parama ūkininkams ir MVI, kuriuos paveikė COVID-19 krizė“. Šios priemonės parama teikė vienkartinę išmokas ūkio subjektams, kurie patyrė nuostolių dėl COVID-19 pandemijos. Prie ūkių gyvybingumo užtikrinimo taip pat prisidėjo nacionalinė COVID-19 parama, kurios įvairios priemonės numatė suteikti lengvatines paskolas ir kitus paramos instrumentus COVID-19 pandemijos paveiktiems ūkiams. Kaip jau anksčiau buvo parodyta (žr. 16 lentelę), 23 proc. veiklos srities M16.3 paramos gavėjų pasinaudojo priemonės M21 parama. Šiek tiek daugiau (34 proc.) paramos gavėjų pasinaudojo nacionaline COVID-19 parama. Pasinaudojimas šių priemonių parama leido sušvelninti pandemijos padarinius, patenkinant apyvartinių lėšų poreikį bei prisidėjo prie tolimesnio investicinių veiklų vystymo. Kadangi veiklos srities M16.3 ekonominės veiklos rezultatyvumas yra aukštas (žr. 19 lentelę), galima teigti, kad COVID-19 parama buvo efektyvi siekiant užtikrinti paramos gavėjų ūkių gyvybingumą. Kaip dalis paramos gavėjų teigė, į COVID-19 pandemijos padarinių švelninimą nukreiptos priemonės leido išlaikyti ūkių gyvybingumą, patenkinant apyvartinių lėšų poreikį bei prisidėjo prie tolimesnio investicinių veiklų vystymo



43 PAVEIKSLAS. COVID-19 PANDEMIJOS ĮTAKA (N=16)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

## 3.2 2A „VISŲ ŪKIŲ EKONOMINĖS VEIKLOS REZULTATŲ GERINIMAS IR PALANKESNIŲ SĄLYGŲ ŪKIŲ RESTRUKTŪRIZAVIMUI IR MODERNIZAVIMUI SUDARYMAS, VISŲ PIRMA SIEKIANT INTENSIVINTI DALYVAVIMĄ RINKOJE IR ORIENTAVIMĄ, TAIP PAT ŽEMĖS ŪKIO ĮVAIRINIMĄ“ TIKSLINĖS SRITIES POVEIKIO APIBENDRINTAS VERTINIMAS

Anksčiau pristatyta veiklos sričių M04.1, M06.3, M16.1 ir M16.3 bei veiklų M04.3.1 ir M04.3.2 paramos analizė parodė, kad 2A tikslinės srities paramos rezultatyvumas yra aukštas, o 2A tikslinės srities tikslai yra sėkmingai įgyvendinami. Sėkmingą 2A tikslinės srities įgyvendinimą taip pat indikuoja aukštas 2A tikslinės srities tikslo rodiklio T04 „Žemės ūkio valdų, gaunančių KPP paramą investicijoms į restruktūrizavimą ar modernizavimą, procentinė dalis“ pasiekimas. Remiantis NMA pateiktais duomenimis, 2014–2021 m. laikotarpiu iš viso buvo paremtos 4 286 žemės ūkio valdos, kurios jau baigė įgyvendinti veiklos srities M04.1 investicijų remiamus projektus. Paremtų valdų skaičius sudaro 2,14 proc. nuo ataskaitiniais metais (2014 m.) egzistavusių žemės ūkio valdų. Vadinasi, T04 rodiklio įgyvendinimas siekia 74 proc. (2025 m. tikslas 2,88 proc.).

2A tikslinės srities atveju reikšmingą indėlį paramos gavėjų ekonominės veiklos rezultatų raidai turėjo veiklos srities M04.1 investicijos (žr. 3.1.1 poskyrį). Projektų rezultatyvumo analizė parodė, kad visų paramos gavėjų gamybos apimčių, grynojo pelno, pardavimo pajamų bei valdos ekonominio dydžio faktinė rodiklių raida viršija planines rodiklių reikšmes. Šių ekonominių veiklos rodiklių rezultatyvumas atitinkamai siekia 115 proc., 102 proc., 128 proc. bei 170 proc. Analizuojant ekonominės veiklos rezultatyvumą skirtingų dydžių ūkiuose, vertintojai pastebėjo, kad aukščiausias rezultatyvumas daugelio rodiklių atveju stebimas vidutinių dydžių ūkiuose (gamybos apimčių – 171 proc., grynojo pelno – 119 proc.). Kita vertus, smulkūs ūkiai lyderiauja pagal pardavimo pajamų rezultatyvumą – 163 proc., o dideli ūkiai pagal valdos ekonominio dydžio rodiklio rezultatyvumą – 178 proc. Visgi, vertinant rodiklių pasiekimo efektyvumą (t. y. kiek eurų kainavo sukurti vieną konkretaus rodiklio vienetą), visų rodiklių atvejais matoma didelių ūkių lyderystė – dideli ūkiai su mažiausiomis viešųjų investicijų apimtimis generuoja aukščiausią vieno rodiklio vieneto grąžą. Pavyzdžiui, visų ūkių vidutinis efektyvumas gamybos apimčių, grynojo pelno, pardavimo pajamų bei valdos ekonominio dydžio rodiklių atvejais atitinkamai siekia 2,59 Eur, 0,78 Eur, 0,10 Eur bei 0,10 Eur. Didelių ūkių efektyvumas šių rodiklių atvejais atitinkamai siekia 1,42 Eur, 0,46 Eur, 0,06 Eur bei 0,06 Eur. Mažiausias efektyvumas stebimas tarp smulkių ūkių (142,28 Eur, 6,89 Eur, 0,41 Eur bei 0,21 Eur). Atsižvelgiant į šiuos rezultatus galima teigti, kad dideli ūkiai yra patys efektyviausi, o smulkūs – neefektyviausi.

Aukštas didelių ūkių rezultatyvumas ir rezultatyvumo efektyvumas daugiausia paaiškintinas dideliu žemės ūkio paramos įsisavinimu ir masto ekonomijos efektais. Vertintojų atlikta analizė parodė, kad didelis ūkis vidutiniškai gavo 651 088 Eur žemės ūkio paramos (įskaitant BŽŪP I-ojo ramsčio tiesiogines išmokas, investicinę KPP paramą, plotinę KPP paramą bei nacionalinės paramos lėšas) 2014–2021 m. laikotarpiu. Tuo tarpu vienas vidutinis ūkis vidutiniškai gavo 215 977 Eur paramos, o smulkus ūkis – 140 679 Eur. Ir nors suprantama, kad dideli ūkiai gauna ženkliai daugiau paramos nei smulkūs bei vidutiniai ūkiai – didelių ūkių ūkinės veiklos apimtys ir imlumas kapitalui yra ženkliai didesnis, o tai reikalauja didesnių investicijų, kad būtų padengtas kapitalo nudėvėjimas vykdant ūkinę veiklą – vertintojų atlikta analizė parodė, kad didelių ūkių paramos investicijoms yra pasireiškęs savaimingumo efektas.

Smulkių, vidutinių bei didelių ūkių atvejais, kontrafaktinio poveikio vertinimo rezultatai patvirtino projektų rezultatyvumo rezultatus – didelių ūkių VED prieaugis dėl paramos yra didžiausias, smulkių – mažiausias, o tiek smulkių, tiek vidutinių, tiek didelių ūkių VED prieaugis yra teigiamas ir didesnis nei paramos negavusių ūkių.

Analizuojant veiklos srities M04.1 ekonominės veiklos rezultatyvumą skirtinguose paramos sektoriuose, didžiausias rezultatyvumas gamybos apimčių bei pardavimo rodiklių atvejais buvo stebimas daržininkystės ir sodininkystės sektoriuose – atitinkamai 1115 proc. bei 192 proc. Pagal grynojo pelno rodiklį lyderiavo taip pat sodininkystės sektorius (215 proc.), o pagal valdos ekonominio dydžio rodiklį – gyvulininkystės sektorius (189 proc.). Kontrafaktinio poveikio vertinimas indikuoja, kad didžiausias VED prieaugis buvo augalininkystės ūkiuose. Vis dėlto nepaisant skirtingų projektų rezultatyvumo vertinimo ir kontrafaktinio poveikio vertinimo rezultatų, abu analizės metodai indikuoja, kad parama sėkmingai prisidėjo prie paramos gavėjų ekonominio rezultatyvumo gerinimo skirtinguose paramos sektoriuose.

**Taigi, atsižvelgiant į projektų rezultatyvumo analizės, kontrafaktinio poveikio vertinimo bei anketinių apklausų rezultatus, galima teigti, kad veiklos srities M04.1 investicijos reikšmingai prisidėjo prie ūkio valdų modernizavimo.**

**Veiklos M04.3.1 investicijos, kurios buvo nukreiptos į žemės konsolidaciją, prisidėjo prie žemėnaudos racionalizavimo konsoliduotose valdose (žr. 3.1.2 poskyrį).** Racionalizuoti žemės plotai tapo kompaktiškesni, geriau naudojami, lengviau privažiuojami, o tai atitinkamai reiškia, kad ūkininkai mažiau sugaišta laiko ir patiria kuro sąnaudų apdirbant ir tręšiant laukus. Visgi, projektų rezultatyvumo analizė parodė, kad daugelio siektinų rodiklių atveju planiniai žemės konsolidacijos tikslai nebuvo pasiekti dėl mažo konsoliduotų žemės sklypų kiekio. Dar 2008 m. patvirtintoje nacionalinėje žemės konsolidacijos strategijoje buvo užsibrėžtas tikslas iki 2013 m. padidinti vidutinį žemės ūkio valdos dydį iki 20 ha. 2022 m. pradžioje vidutinis žemės ūkio valdos dydis siekė 18,93 ha. Vadinasi, 2013 m. užsibrėžti tikslai dar nebuvo pasiekti 2022 m.

**Veiklos M04.3.2 investicijos, kurios buvo nukreiptos į vandentvarkos gerinimą, reikšmingai prisidėjo prie melioracijos sistemų būklės gerėjimo, o tai atitinkamai lėmė pagerėjusią konkurencingumo situaciją ūkiuose, kurie naudojami sutvarkytomis melioracijos sistemomis (žr. 3.1.3 poskyrį).** Kaip rodo projektų rezultatyvumo analizė, faktinės įvairių rodiklių reikšmės ženkliai viršijo planines rodiklių reikšmes (rezultatyvumas viršijo 100 proc.). Pavyzdžiui, faktinis asmenų, gavusių naudą iš įgyvendintų vandentvarkos projektų, skaičius (95 873) viršijo planinį rodiklio skaičių (64 359). Anketinių apklausų rezultatai taip pat parodė, kad parama buvo pakankama spręsti su prasta melioracijos sistemos būkle susijusias problemas. Ir nors investicijos buvo sėkmingos ir padėjo spręsti melioracijos iššūkius tose vietovėse, kur buvo įgyvendinti projektai, visos šalies mastu investicijos nesukūrė proveržio. Tyrėjų analizė parodė, kad blogos būklės melioracijos infrastruktūros dalis nuo visos melioracijos infrastruktūros išlieka pakankamai aukšta, o investicijų indėlis į blogos infrastruktūros dalies mažėjimą yra pakankamai ribotas. Remiantis VĮ Valstybės žemės fondo 2020 m. skaičiavimais ir duomenimis, siekiant atnaujinti visą blogos būklės infrastruktūrą iš viso reikėtų 1 001 347 199,47 Eur investicijų. Kadangi 2014–2021 m. laikotarpiu vandentvarkos investicijos iš viso sudarė 83 438 805 Eur, tai šios investicijos leido patenkinti tik 8 proc. viso lėšų poreikio. Ir nors vandentvarkos investicijų kiekis didės iki 2025 m. (vis dar yra baigiami įgyvendinti dalis vandentvarkos projektų, o taip pat nauji projektai yra pradedami įgyvendinti), visas investicijų poreikis nebus padengtas KPP investicijomis. **Vadinasi, nors projektų rezultatyvumo, anketinės apklausos vertinimai bei anksčiau atlikti tyrimai rodo, kad veiklos M04.3.2 investicijos yra savalaikės, efektyvios ir leidžiančios sėkmingai atnaujinti laukų drenažo infrastruktūrą bei**

**prisidėta prie inovacijų plėtros Lietuvos ūkiuose<sup>42</sup>, šių investicijų aprėptis ir kiekis buvo per mažas, kad būtų sukurtas proveržis vandentvarkos būklės gerinime visos šalies mastu. Siekiant proveržio reikėtų ieškoti sprendimo būtų, kurie leistų geriau patenkinti melioracijos investicijų poreikį**

**Veiklos srities M06.3 investicijos, kurios buvo nukreiptos į smulkių ūkių modernizaciją, taip pat reikšmingai prisidėjo prie paramos gavėjų ekonominės veiklos rezultatų gerinimo (žr. 3.1.4 poskyrį).** Projektų rezultatyvumo analizė parodė, kad visi smulkūs ūkiai viršijo planines grynojo pelno bei valdos ekonominio dydžio rodiklių vertes. Grynojo pelno rodiklio rezultatyvumas siekė 232 proc., o valdos ekonominio dydžio rodiklio atveju – 127 proc. Analizuojant rodiklių pasiekimo efektyvumą, vertintojų analizė parodė, kad siekiant sukurti vieną papildomą grynojo pelno eurą prirėikė 3,12 Eur viešųjų investicijų, o valdos ekonominio dydžio atveju – 0,82 Eur. Anketinių apklausų rezultatai taip pat parodė reikšmingą paramos poveikį įvairiems ūkininkavimo veiklos aspektams. 65 proc. respondentų nurodė, kad parama prisidėjo prie produkcijos kokybės gerėjimo. Beveik pusė (47 proc.) respondentų nurodė, kad veiklos srities investicijos prisidėjo prie produkcijos asortimento didėjimo. 44 proc. apklaustųjų nurodė, kad investicijos prisidėjo prie darbo užmokesčio didėjimo. Taigi, atsižvelgiant į projektų rezultatyvumo analizės bei anketinių apklausų rezultatus, galima teigti, kad veiklos srities M04.1 investicijos reikšmingai prisidėjo prie smulkių ūkio valdų modernizavimo.

**Veiklos srities M16.1 investicijos, kurios buvo nukreiptos į bendradarbiavimo tarp mokslo institucijų, ūkininkų ir konsultantų skatinimą, siekiant spręsti praktines ūkininkų problemas, buvo sėkmingos skatinant inovacijų plėtrą ir bendradarbiavimą į EIP projektų įgyvendinimą įtrauktuose ūkiuose.** Analizė parodė (žr. 3.1.5 poskyrį), kad dažnu atveju projektų įgyvendinimo metu užmegzti ryšiai tarp ūkininkų, mokslo institucijų bei konsultantų išsilaiko ir po projektų pabaigos, o pritaikytų inovacijų sėkmė skatina kitus ūkininkus diegti panašaus tipo inovacijas. Vis dėlto, svarbu atkreipti dėmesį, kad EIP projektų tikslinė grupė yra pakankamai siaura. EIP projektuose dažniausiai dalyvauja vidutiniai bei dideli ūkiai, kurių valdytojas yra jaunasis ūkininkas, turintis aukštąjį žemės ūkio srities išsilavinimą. Tokio tipo ūkiai yra imlesni inovacijoms dėl supratimo ir informuotumo apie jų teikiamas naudas, turi geresnes finansines galimybes investicijoms įgyvendinti. Atsižvelgiant į tai, tikėtina, kad nors šios veiklos srities investicijos ir skatina bendradarbiavimą ir inovacijų sklaidą, tokio bendradarbiavimo ir inovacijų sklaidos mastas yra ribotas viso žemės ūkio sektoriaus kontekste. Ribotą indėlį į inovacijų plėtrą pagrindžia ir pakankamai mažas pačių investicijų mastas – mažiau nei 5 mln. Eur (įskaitant ir 2P kontekste įgyvendinamas priemonių M01 bei M02 investicijas) yra skirti inovacijų sklaidai.

**Veiklos srities M16.3 investicijos, kurios buvo nukreiptos į bendradarbiavimo skatinimą su tikslu didinti paramos gavėjų konkurencingumą, taip pat reikšmingai prisidėjo prie paramos gavėjų ekonominės veiklos rezultatyvumo gerinimo (žr. 3.1.6 poskyrį).** Projektų rezultatyvumo analizė parodė, kad paramos gavėjai pasiekė arba viršijo planines darbuotojų, per metus įtrauktų į sąrašą, pardavimo pajamų bei ūkio ekonominio dydžio rodiklius. Santykis tarp planuotų naujai į darbą priimtų darbuotojų ir faktiškai priimtų darbuotojų siekė 100 proc., pardavimo pajamų – 146 proc., o valdos ekonominio dydžio – 312 proc. Anketinių apklausų rezultatai taip pat parodė reikšmingą paramos poveikį įvairiems ūkininkavimo veiklos aspektams. 67 proc. respondentų nurodė, kad parama prisidėjo prie produkcijos kokybės gerėjimo. 54 proc. respondentų nurodė, kad veiklos srities investicijos prisidėjo prie produkcijos asortimento didėjimo. 47 proc. apklaustųjų nurodė, kad investicijos prisidėjo prie darbo užmokesčio didėjimo. Taigi, atsižvelgiant į projektų rezultatyvumo analizės rezultatus bei anketinių

---

<sup>42</sup> Remiantis vertintojų interviu metu surinkta medžiaga bei projektų investicijų analize, veiklos M04.3.2 parama prisideda prie inovacijų plėtros Lietuvos ūkiuose. Veiklos M04.3.2 parama leidžia investuoti į reguliuojamo drenažo sistemų įrengimą. Tokių sistemų įrengimas yra inovatyvus būdas reguliuoti drėgmės lygį žemėje, leidžiantis ženkliai sumažinti derliaus praradimo rizikas sausrų laikotarpiams ir atitinkamai prisidedantis prie konkurencingumo raidos.

apklausų rezultatus, galima teigti, kad veiklos srities M16.3 investicijos reikšmingai prisidėjo ekonominio rezultatyvumo gerinimo tarp paramos gavėjų.

**Sėkmingą 2A tikslinės srities įgyvendinimą taip pat patvirtina ŪADT duomenų analizė 2013–2020 m. laikotarpiu.** Kaip galima matyti žemiau pateiktoje lentelėje, produkcijos lygis, tenkantis vienam ūkiui, 2013–2020 m. laikotarpiu augo 9 proc. Teigiamas produkcijos augimas vidutinių ir didelių ūkių grupėje kompensavo neigiamą augimą smulkių ūkių grupėje.

Išaugęs produkcijos lygis paaiškinamas ženkliai padidėjusiu darbo našumu (bendraja produkcija, tenkančia vienam darbo vienetui). Darbo našumo augimas visuose ūkiuose (38 proc.) viršijo bendrosios produkcijos, tenkančios vienam žemės ūkio naudmenų hektarui, augimą 15 proc. punktų. Aukštesnis darbo našumo augimas nei produkcijos, tenkančios vienam hektarui, augimas indikuoja tai, kad anksčiau pristatytas ūkių produkcijos augimas yra labiau grįstas didėjančių darbuotojų našumu / efektyvumu. Kaip ir kitų rodiklių atveju, galima pastebėti, kad darbo našumo augimas sparčiausias dideliuose ūkiuose, mažiausias – smulkiuose ūkiuose.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad nors įvairūs produkcijos lygio bei našumo rodikliai ženkliai augo, 2013–2020 m. laikotarpiu, ženkliai suprastėjo ūkių apsirūpinimas kapitalu (24 proc.). Apsirūpinimo kapitalu sumažėjimas paaiškintinas ženkliai augusiomis produkcijos apimtėmis – kapitalas buvo nudėvimas, o įgyvendintų investicijų kiekis neleido užtikrinti pastovaus kapitalo kiekio. Šis aspektas indikuoja ateities rizikas – kapitalo nudėvėjimas ir nepakankamumas gali neleisti darbo našumui augti ateityje. Atsižvelgiant į tai, svarbu ateityje užtikrinti investicijų prieinamumą ūkių modernizacijos projektams.

Dar vienas neraminantis aspektas – neigiamas smulkių ūkių pelningumas be tiesioginių išmokų ir PVM atskaitų. Ir nors visų ūkių pelningumas prieš tiesiogines išmokas ir PVM atskaitą siekė 7 proc. 2020 m. ir 2013–2020 m. laikotarpiu pagerėjo 3 proc. p., smulkių ūkių pelningumas ženkliai smuko. Nors tiesioginės išmokos ir PVM atskaita ženkliai gerina situaciją ir leidžia pasiekti teigiamą pelningumą smulkiems ūkiams, didžiulė priklausomybė nuo tiesioginių išmokų ir PVM atskaitos indikuoja, kad didžiausios dalies ūkių (t.y. smulkių ūkių) gyvybingumo situacija 2013–2020 m. laikotarpiu suprastėjo. Atsižvelgiant į šiuos rezultatus galima teigti, kad nors 2A investicijos sėkmingai prisidėjo prie paramos ūkių konkurencingumo situacijos gerinimo, visų smulkių ūkių atveju parama buvo nepakankama ir nepaskatino šių ūkių gyvybingumo augimo.

37LENTELĖ. ŪKIŲ KONKURENCINGUMO SITUACIJOS POKYČIAI 2013 – 2020 M. LAIKOTARPIU

VED GRUPĖ (EUR)	PRODUKCIJOS LYGIS (VIENAM ŪKIUI)		BENDROJI PRODUKCIJA VIENAM DARBO VIENETUI		BENDROJI PRODUKCIJA VIENAM ŽEMĖS ŪKIO NAUDMENŲ HEKTARUI		APSIŪPINIMAS KAPITALU		PELNINGUMAS BE TIESIOGINIŲ IŠMOKŲ IR PVM ATSKAITYMO		PELNINGUMAS SU TIESIOGINĖMIS IŠMOKOMIS IR PVM ATSKAITA	
	2020 m.	Pokytis 2013-2020 m.	2020 m.	Pokytis 2013-2020 m.	2020 m.	Pokytis 2013-2020 m.	2020 m.	Pokytis 2013-2020 m.	2020 m.	Pokytis 2013-2020 m. (proc.p)	2020 m.	Pokytis 2013-2020 m. (proc. p)
4000-7999 (Smulkus)	7 092	-28 proc.	6 167	-8 proc.	542	-7 proc.	7 627	-37 proc.	-22 proc.	-23	82 proc.	40 proc.
8 000- 14 999 (Smulkus)	13 144	-4 proc.	10 269	21 proc.	609	20 proc.	17 122	-9 proc.	-20 proc.	-17	60 proc.	15 proc.
15 000- 24 999 (Smulkus)	20 153	-5 proc.	15 384	24 proc.	534	20 proc.	26 093	-18 proc.	-24 proc.	-12	58 proc.	12 proc.
25 000- 49 999 (Vidutinis)	42 427	3 proc.	29 463	34 proc.	755	28 proc.	35 928	-24 proc.	3 proc.	1	49 proc.	3 proc.

50 000–99 999 (Vidutinis)	85 937	1 proc.	49 963	33 proc.	807	18 proc.	53 292	-42 proc.	13 proc.	11	48 proc.	13 proc.
100 000–249 000 (Didelis)	224 324	5 proc.	79 831	26 proc.	1 080	18 proc.	125 400	-32 proc.	19 proc.	8	41 proc.	10 proc.
Daugiau nei 250 000 (Didelis)	705273	11 proc.	109 856	48 proc.	1 392	27 proc.	354 550	-28 proc.	21 proc.	11	35 proc.	9 proc.
Visi ūkiai	35269	-69 proc.	25 373	38 proc.	845	23 proc.	26 510	-24 proc.	7 proc.	3	48 proc.	11 proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Analizuojant ūkių raidą skirtinguose paramos sektoriuose, galima pastebėti, kad didžiausias produkcijos lygio sumažėjimas 2013–2020 m. laikotarpiu stebimas gyvulininkystės sub-sektoriuose (kiaulių ir paukščių sub-sektorius bei pienininkystės sub-sektorius). Pakankamai aukštas kritimas stebimas augalininkystės sektoriuje. Kita vertus, aukščiausias produkcijos prieaugis stebimas žolėdžių gyvulių bei mišrios veiklos sektoriuose. Kaip taip pat galima matyti lentelėje, produkcijos lygio mažėjimas yra tiesiogiai susijęs su apsirūpinimu kapitalu – sektoriai, kurių apsirūpinimas kapitalu mažėjo daugiausiai, patyrė didžiausią produkcijos lygio sumažėjimą. Atsižvelgiant į šiuos duomenis, galima teigti, kad nepaisant didžiausių sektorių investicijų nukreiptų į gyvulininkystės sektoriaus plėtrą, gyvulininkystės reikšmė mažėjo.

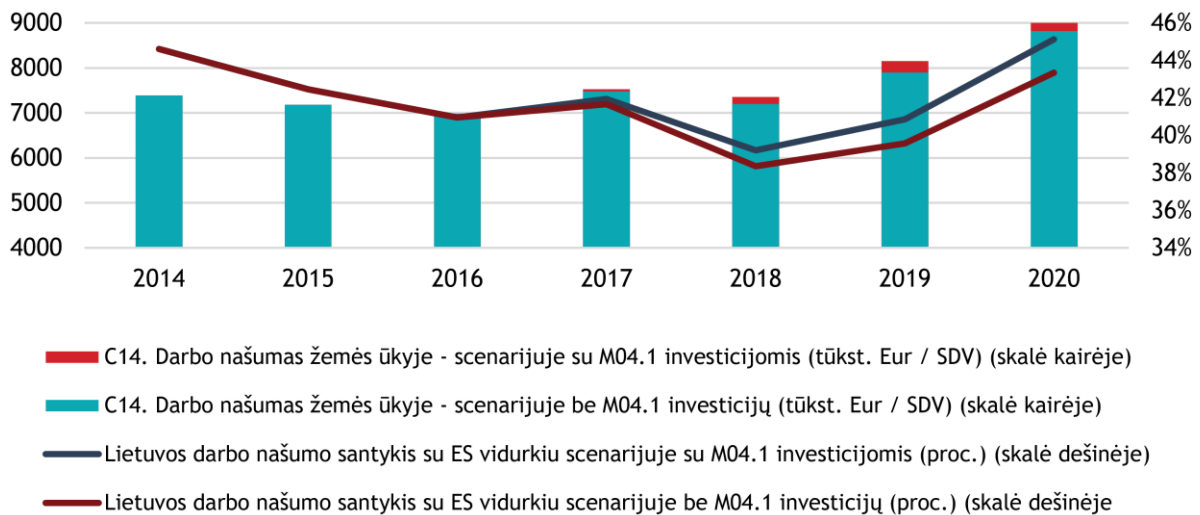
Gyvulininkystės sektoriaus reikšmės mažėjimą bent dalinai paaiškina sektoriaus pelningumo prieš tiesiogines išmokas ir PVM atskaitą mažėjimas. Kaip galima pastebėti lentelėje, didžiausias pelningumo kritimas buvo stebimas gyvulininkystės sektoriaus sub-sektoriuose. Mažėjantis sektoriaus pelningumas neskatina naujų ūkių imtis gyvulininkystės veiklos nepaisant suteikiamos paramos.

38LENTELĖ. ŪKIŲ KONKURENCINGUMO SITUACIJOS POKYČIAI

SEKTORIUS	PRODUKCIJOS LYGIS (EUR)		APSIRŪPINIMAS KAPITALU (EUR)		PELNINGUMAS BE TIESIOGINIŲ IŠMOKŲ IR PVM ATSKAITYMO (PROC.)		PELNINGUMAS SU TIESIOGINĖMS IŠMOKOMIS IR PVM ATSKAITA (PROC.)	
	2020 m.	Pokytis 2013-2020 m.	2020 m.	Pokytis 2013-2020 m.	2020 m.	Pokytis 2013-2020 m. (proc.p)	2020 m.	Pokytis 2013-2020 m. (proc.p)
Javų, rapsų	63 000	8 proc.	38 805	-43 proc.	20 proc.	22 proc.	46 proc.	14 proc.
Augalininkystės	28 190	-29 proc.	23 239	-41 proc.	3 proc.	-9 proc.	38 proc.	2 proc.
Daržininkystės, sodininkystės	34 709	-3 proc.	19 878	-47 proc.	10 proc.	-15 proc.	40 proc.	0 proc.
Pienininkystės	24 417	-18 proc.	21 069	-21 proc.	-6 proc.	-20 proc.	51 proc.	11 proc.
Žolėdžių gyvulių	22 194	25 proc.	35 347	56 proc.	-36 proc.	-20 proc.	56 proc.	-4 proc.
Kiaulių, paukščių	32 826	-84 proc.	10 765	-90 proc.	5 proc.	-8 proc.	23 proc.	2 proc.
Mišrus augalininkystės-žolėdžių gyvulių	26 797	15 proc.	29 513	10 proc.	-14 proc.	-9 proc.	53 proc.	11 proc.
Kiti mišrūs ūkiai	13 873	17 proc.	6 738	-50 proc.	-7 proc.	-9 proc.	64 proc.	37 proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

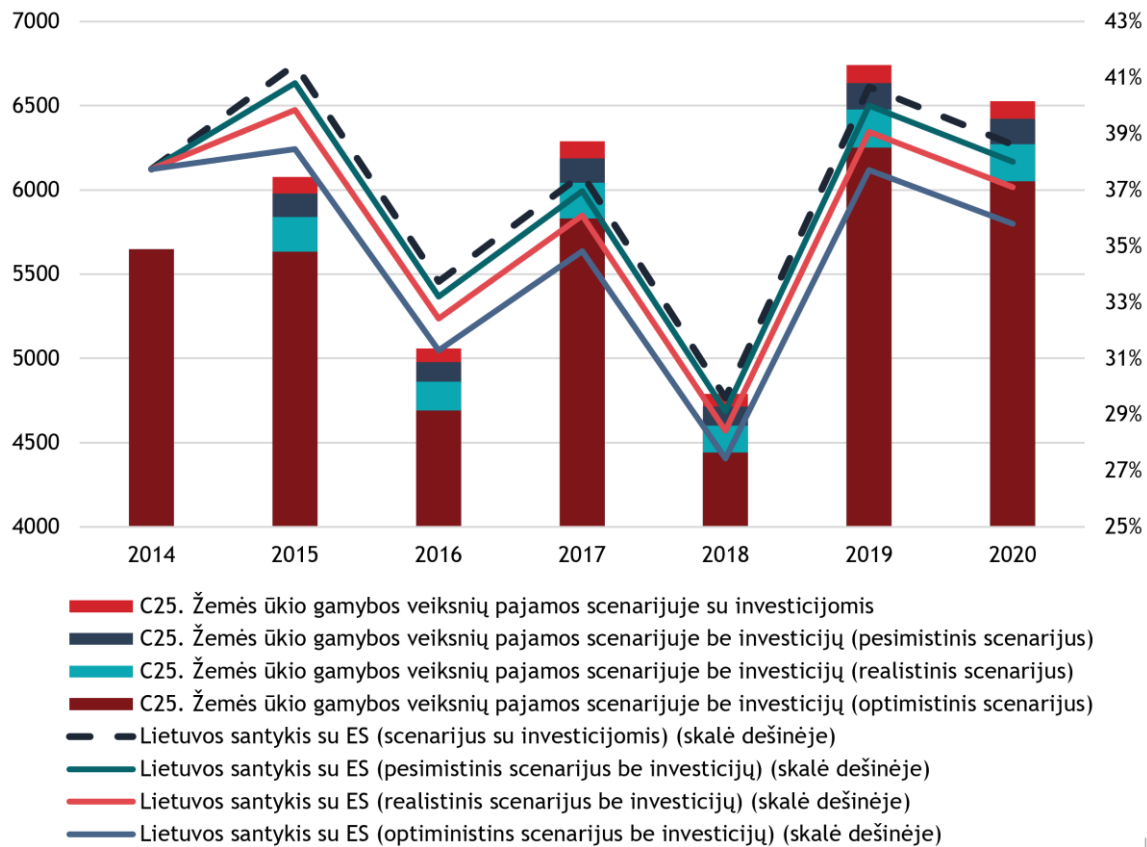
Apibendrinant galima teigti, kad nepaisant įvairių ir anksčiau jau pristatytų 2A tikslinės srities investicijų administracinių priemonių, kurios skatintų aukštesnį paramos prieinamumą smulkiems ūkiams bei gyvulininkystės sektoriui (pavyzdžiui, aukštesnio paramos intensyvumo gyvulininkystės sektoriui bei prioritetinių balų suteikimo smulkiems ūkiams), suteikta parama bei šių tikslinių grupių paramos gavėjų rezultatyvumas nebuvo pakankami, kad 2013–2020 m. laikotarpiu pagerėtų šių tikslinių grupių situacija. Vis dėlto, situacija visame sektoriuje gerėjo, o tai indikuoja sėkmingą 2A tikslinės srities įgyvendinimą. Šį vertinimą sustiprina BSVS konteksto rodiklių analizė. Vertintojai ekstrapoliavo kontrafaktinio poveikio vertinimo rezultatus konteksto rodikliui C14 „Darbo našumas žemės ūkyje“ bei anketinių apklausų rezultatus konteksto rodikliams C25 „Žemės ūkio gamybos veiksnių našumas“ bei C26 „Žemės ūkio verslo pajamos“ (žr. 5 priedas. Ekstrapoliavimo aprašas). Kaip galima matyti 44 grafike, nors Lietuva ir ženkliai atsilieka nuo ES pagal darbo našumo žemės ūkyje rodiklio vertes, veiklos srities M04.1 investicijų dėka atotrūkis nuo ES yra mažinamas. Kaip galima matyti 44 grafike, nuo 2017 m., kai pradeda pasireikšti veiklos srities M04.1 poveikis, darbo našumas žemės ūkyje siekia 7 527 Eur. Jeigu nebūtų įgyvendintos veiklos srities M04.1 investicijos, darbo našumas būtų 1 proc. mažesnis ir siektų 7477 Eur. 2020 m. darbo našumas siekia 9186 Eur, ir yra 4 proc. didesnis, lyginant su scenarijumi be investicijų (8823 Eur). Jeigu nebūtų įgyvendintos investicijos, Lietuvos našumo santykis su ES vidurkiu siektų 43 proc. ir atitinkamai būtų 2 proc. punktais mažesnis nei yra realus 2020 m.



44 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M04.1 POVEIKIS DARBO NAŠUMUI ŽEMĖS ŪKYJE

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazės duomenimis ir kontrafaktinio poveikio vertinimo rezultatais

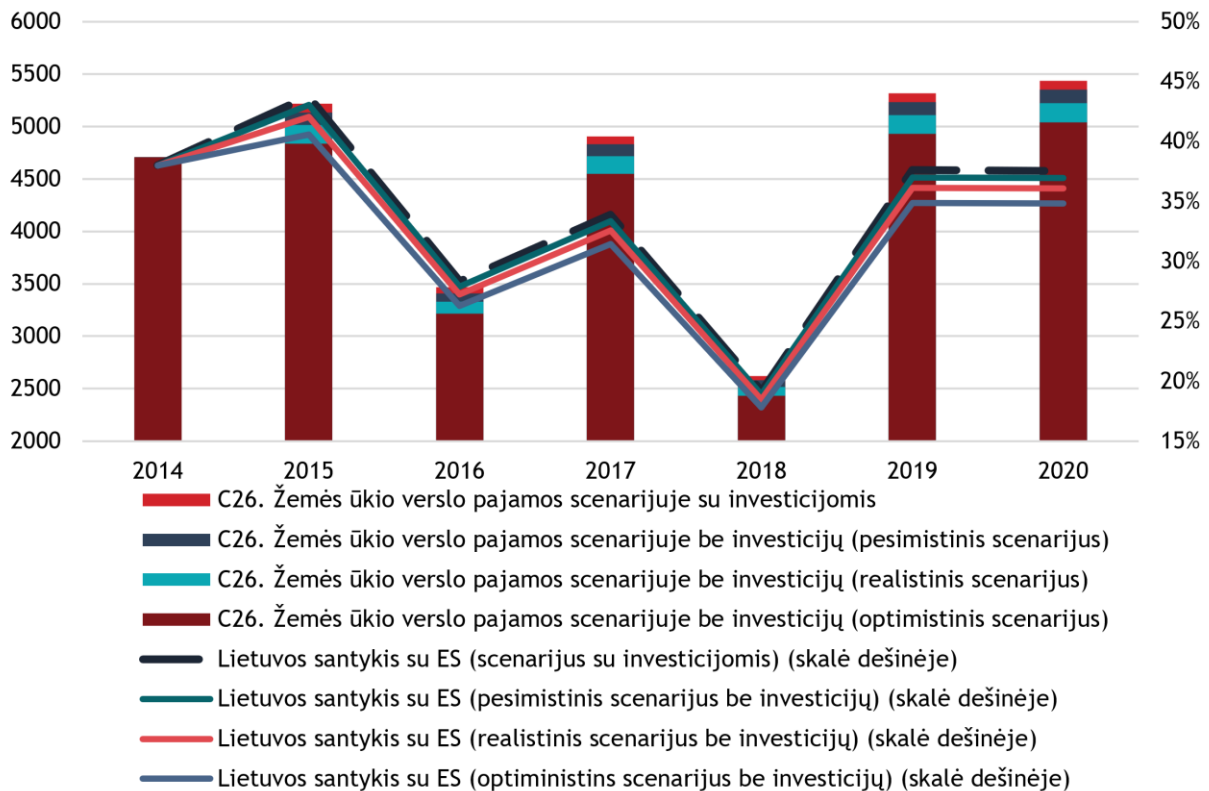




45 PAVEIKSLAS. M04.1, M06.3 BEI M16.3 INVESTICIJŲ POVEIKIS ŽEMĖS ŪKIO GAMYBOS VEIKSNIŲ PAJAMOMS

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazės duomenimis

Žemės ūkio gamybos veiksmų rodiklio raida taip pat rodo, kad 2A tikslinės srities investicijos prisideda prie atotrūkio nuo ES mažinimo. Kaip galima matyti 45 grafike, vidutinis žemės ūkio gamybos veiksmų santykis tarp ES ir Lietuvos siekė 37 proc. 2014–2020 m. laikotarpiu. Jeigu nebūtų įgyvendintos investicijos, Lietuvos atotrūkis nuo ES būtų didesnis vidutiniškai 1 proc. punktu pesimistinio scenarijaus atveju, 2 proc. punktais realistinio scenarijaus atveju ir 3 proc. punktais optimistinio scenarijaus atveju. Žemės ūkio verslo pajamų raida taip pat būtų prastesnė, jeigu nebūtų įgyvendintos 2A tikslinės srities investicijos. Pagal šį rodiklį vidutinis atotrūkis nuo ES būtų 0,46 proc. punkto didesnis pesimistinio scenarijaus atveju (34 proc.), 1,1 proc. punkto realistinio scenarijaus atveju (33 proc.) ir 2 proc. punktais optimistinio scenarijaus atvejais (32 proc.).



46 PAVEIKSLAS. M04.1, M06.3 BEI M16.3 INVESTICIJŲ POVEIKIS ŽEMĖS ŪKIO VERSLO PAJAMOMS

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, BŽŪP konteksto rodiklių duomenų bazės duomenimis

**Reikšmingą postūmį konkurencingumo didinimui bei Lietuvos žemės ūkio atotrūkio nuo ES vidurkio mažinimui galėtų turėti didesnis bendradarbiavimo skatinimas, inovacijų plėtra bei tvarumo skatinimas. Prie šių dviejų konkurencingumo didinimo aspektų taip pat prisidėjo 2A tikslinės srities investicijos.**

**BENDRADARBIAVIMO SKATINIMAS.** 2A tikslinės srities rėmuose bendradarbiavimą tiesiogiai rėmė veiklos srities M16.1 bei M16.3 investicijos. Kaip nurodyta veiklos sričių M16.1 bei M16.3 analizės skyreliuose (žr. 3.1.5, 3.1.6), investicijos buvo sėkmingos skatinant bendradarbiavimą paramą gavusiuose ūkiuose – projektų įgyvendinimo metu užsimezgę bendradarbiavimo ryšiai lieka ir baigus įgyvendinti projektus, o daugelio paramos gavėjų sėkmingas bendradarbiavimas signalizuoja „nebendradarbiaujantiems“ ūkiams apie bendradarbiavimo pranašumus. Taigi, nors veiklos sričių M16.1 bei M16.3 bendradarbiavimo skatinimas nesukūrė reikšmingo postūmio bendradarbiavimo plėtrai viso žemės ūkio sektoriaus kontekste (abiejų veiklos sričių mastas yra per mažas, kad būtų sukurtos prielaidos bendradarbiavimo proveržiui Lietuvos žemės ūkio sektoriuje), įgyvendinti projektai gali pasitarnauti kaip sėkmės istorijos. Remiantis šia informacija, galima formuoti komunikacijos strategiją, kuri per įvairius formalius bei neformalius komunikacijos formatus turėtų paskatinti kooperaciją – sėkmingi bendradarbiavimo atvejai taptų geruoju pavyzdžiu skeptiškiems ūkiams parodant bendradarbiavimo privalumus, tokius kaip išlaidų sutaupymas įsigyjant žemės ūkio įrenginius, derinimosi galimybes dėl geresnių ūkio produktų supirkimo kainų.

Bendradarbiavimo skatinimo kontekste labai svarbios yra ir žemės ūkio politika kuriamos finansinės ir kitokios paskatos jungtis į kooperatyvus, taip pat ŽŪM sprendimas pareiškėjams duoti papildomus atrankos balus už bendradarbiavimą. Tokiu būdu prie bendradarbiavimo skatinimo netiesiogiai prisidėjo veiklos srities M04.1 (žr. 3.1.1poskyrį) bei M06.3 (žr. 3.1.4 poskyrį) investicijos, kurios numatė suteikti prioritetinius balus paramos paraiškos teikėjams, jeigu šie prieš paramos paraiškos teikimą buvo išitraukę į kokią nors bendradarbiavimo formą. Kaip nurodyta veiklos sričių analizės skyreliuose, tikėtina, kad prioritetinių balų suteikimas paskatino bent dalies paramą gavusių ūkių išitraukimą į bendradarbiavimą. Ši

teiginių patvirtina tai, kad reikšminga dalis minėtų veiklos sričių paramos gavėjų, kurie nėra ištraukę į jokių bendradarbiavimo formatų, nurodė, kad ištrauktų į kokį nors bendradarbiavimo formatą, jeigu ateityje būtų suteikiami papildomi prioritetiniai balai paramai gauti.

**Vis dėlto svarbu atkreipti dėmesį, kad nors 2A tikslinių sričių investicijos skatina bendradarbiavimą, šių investicijų paskata yra nepakankama, kad būtų sukurtas proveržis bendradarbiavimo srityje.** Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023–2027 m. planas atkartoja tas pačias bendradarbiavimo problemas, kurios jau buvo identifikuotos rengiant KPP 2014–2020. Ir nors 2014–2020 m. laikotarpiu pagerėjo bendradarbiavimo situacija (taip pat dėka 2A tikslinės srities investicijų), šiuo metu bendradarbiavimas tarp ūkių Lietuvoje yra labai fragmentuotas ir mažas – Lietuvos ūkiai yra vieni iš mažiausiai besikooperuojančių ūkių Europoje. Žemės ūkio rūmų duomenimis, Lietuvoje veikiančios kooperatyvai (200) jungia apie 12 proc. visų šalies ūkininkų, kai daugelyje Vakarų ES šalių kooperatyvai jungia daugiau nei pusę visų ūkių. Bendradarbiavimo masto mažumas akcentuojamas Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023–2027 m. strateginio plano projekte, kuriame teigiama, kad tiek šalyje veikiančių žemės ūkio kooperatinių bendrovių, tiek jų veikloje dalyvaujančių narių skaičius yra palyginti nedidelis. Be to, didžiosios daugumos kooperatyvų veikla apima tik žemės ūkio produktų gamybą ir pardavimą, o ne šių produktų perdirbimą, rinkodarą ir realizavimą. Žemas bendradarbiavimo lygis lemia tai, kad maisto tiekimo grandinėje žemės ūkio produkcijos gamintojams tenkanti pridėtinės vertės dalis yra ženkliai mažesnė nei didžiojoje dalyje Europos. Žemą bendradarbiavimo situaciją lemia kelios priežastys: 1) tokia situacija gali būti bent dalinai siejama su istorine šalies patirtimi, dėl kurios kooperavimasis bent vyresnės kartos ūkininkams turi neigiamą konotaciją ir yra asocijuojamas su kolūkiais, 2) vyrauja tam tikras skeptiškumas, kadangi nematoma kooperacijos teikiamos naudos, 3) pastebima reikšminga pasitikėjimo stoka ir 4) ūkių individualumas, t. y. įprotis viską pasidaryti patiems.

**INOVACIJŲ SKATINIMAS.** 2A tikslinės srities rėmuose inovacijų plėtrą tiesiogiai rėmė veiklos srities M16.1 investicijos, netiesiogiai – M04.1, M06.3 bei M16.3. Kaip nurodyta veiklos srities M16.1 analizės skyrelyje (žr. 3.1.5 poskyrį), vertintojų analizė indikuoja, kad veiklos srities investicijos buvo sėkmingos skatinant inovacijų plėtrą. Tai ypač pasakytina apie partnerystės inovacijas – atliktos atvejo studijos indikuoja, kad dažnu atveju projektų įgyvendinimo metu užmegzti ryšiai tarp ūkininkų, mokslo institucijų bei konsultantų išsilaiko ir po projektų pabaigos, o pritaikytų inovacijų sėkmė skatina kitus ūkininkus diegti panašaus tipo inovacijas. Vis dėlto, svarbu atkreipti dėmesį, kad EIP projektų tikslinė grupė yra pakankamai siaura. EIP projektuose dažniausiai dalyvauja vidutiniai bei dideli ūkiai, kurių valdytojas yra jaunas ūkininkas, turintis aukštą žemės ūkio srities išsilavinimą. Tokio tipo ūkiai yra tiek imlesni inovacijoms dėl supratimo ir informuotumo apie jų teikiamas naudas, tiek turi geresnes finansines galimybes investicijoms įgyvendinti. Atsižvelgiant į tai, tikėtina, kad nors šios veiklos srities investicijos ir skatina inovacijų sklaidą, tokio bendradarbiavimo ir inovacijų sklaidos mastas yra ribotas viso žemės ūkio sektoriaus kontekste. Ribotą indelį į inovacijų plėtrą įrodo ir pakankamai mažas pačių veiklos sričių investicijų mastas – mažiau nei 5 mln. Eur (įskaitant ir 2P kontekste įgyvendinamas priemonių M01 bei M02 investicijas) yra skirtų inovacijų sklaidai.

**Veiklos sričių M04.1, M06.3 bei M16.3 analizė parodė (atitinkamai, 3.1.1, 3.1.4, 3.1.6 poskyriai), kad daugiau nei pusė paramos gavėjų panaudojo investicines lėšas diegiant inovacijas.** Analizė parodė, kad investicijos daugiausiai paskatino technologinio tipo inovacijų raidą. Vis dėlto toks inovacijų vertinimas yra problematiškas – toks inovacijų vertinimas daugiausia grindžiamas paramos gavėjo nuomone. Atsižvelgiant į tai, vertintojai sugretino paramos gavėjų vertinimus su projektų išlaidų informacija. Sugretinimas parodė, kad kai paramos gavėjas nurodydavo, kad investavo į technologinę inovaciją, dažniausiai buvo investuojama į naujesnę ir modernesnę žemės ūkio techniką (pavyzdžiui, buvo įsigijama nauja moderni puspriekabė, traktorius, sėjamoji, dirvų purintuvas ir pan.). Kai paramos gavėjas nurodydavo, kad diegia produkto ir (ar) paslaugos inovaciją, investicijų lėšos dažniausiai būdavo išleidžiamos įrenginiams, leidžiantiems padidinti įvairių produktų patiekimą į rinką bei kokybę. Kai paramos gavėjas nurodydavo, kad diegia organizacinę inovaciją, investicijų lėšos buvo išleidžiamos įvairiems įrenginiams, kurie leidžia pertvarkyti gamybos procesus, bei užtikrinti šių procesų

automatizaciją. Atsižvelgiant į šią informaciją, galima teigti, kad daugumos respondentų atveju inovacijos yra suprantamos kaip naujos ir modernios technikos įsigijimas. Šios technikos įsigijimas yra inovacija ūkių (paramos gavėjų) lygiu, kadangi paramos gavėjai iki paramos gavimo neturėjo panašaus tipo ir efektyvumo technikos, o taip pat nauja technika leidžia ženkliai padidinti ekonominės veiklos našumą bei efektyvumą. Vis dėlto, tokio tipo technologiniai įsigijimai nėra inovacijos regioniniu lygmeniu, kadangi iš esmės nėra kuriama nauja technologija, o tik importuojama ir pritaikoma jau išbandyta ir veikianti užsienio šalyse. Tokio tipo investicijas geriausiu atveju galima priskirti šalies lygmens inovacijoms, kadangi yra diegiami nauji įrenginiai, kurių skaičius buvo labai žemas iki investicijų įgyvendinimo. **Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad nors KPP investicijos ir prisideda prie žemės ūkio modernizacijos ir konkurencingumo didinimo paramos gavėjų ūkiuose, inovacijų sklaida, kuri sukurtų konkurencingumo proveržį regioniniu lygmeniu yra ribota.**

**TVARUMO SKATINIMAS.** 2A tikslinės srities rėmuose prie tvarumo didinimo tiesiogiai prisidėjo veiklos srities M04.1 investicijos, netiesiogiai veiklos sričių M06.3 bei M16.3 investicijos. Kaip nurodyta veiklos srities M04.1 analizės skyrelyje (žr. 3.1.1 poskyrį), paramos gavėjai gaudavo prioritetinius balus, jeigu įsipareigodavo prisidėti prie aplinkos taršos mažinimo. 51 proc. veiklos srities M04.1 paramos naudos gavėjas pasinaudojo / naudojami priemonės M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ parama. Tikėtina, kad prioritetinių balų suteikimas paskatino bent dalies paramos gavėjų siekį pasinaudoti priemonės M10 parama.

Net jeigu ir veiklos srities M04.1 paramos gavėjas neįsipareigodavo prisidėti prie aplinkos taršos mažinimo, veiklos srities M04.1, kaip ir veiklos sričių M06.3 bei M16.3, investicijos, galėjo netiesiogiai prisidėti prie tvarumo didinimo – įsigyta nauja įranga yra mažiau tarši, o modernizacijos projektų įgyvendinimas leidžia padidinti ūkininkavimo veiklų našumą, mažina poreikį trąšoms, antibiotikams. Atlikti anketinių apklausų rezultatai rodo, parama teigiamai prisidėjo prie įvairių ūkininkavimo veiklos aplinkosauginių aspektų raidos ir tvarumo didėjimo. Kaip galima matyti žemiau pateiktoje lentelėje, didžiausias poveikis buvo stebimas kuro panaudojimo efektyvumo srityje – beveik keturi penktadaliai (79 proc.) paramos gavėjų nurodė, kad parama leido padidinti kuro panaudojimo efektyvumą. Taip pat reikšminga dalis respondentų (po 75 proc.) nurodė, kad parama leido pagerinti gyvūnų gerovę bei padidinti energetinių išteklių panaudojimo efektyvumą. Mažiausias investicijų poveikis matomas tarp gyvulininkystės sektoriaus paramos gavėjų – tik 41 proc. respondentų nurodė, kad parama leido sumažinti antibiotikų naudojimą

39 LENTELĖ. M04.1, M06.3 BEI M16.3 PARAMOS POVEIKIS APLINKOSAUGINIAMS IR ŪKININKAVIMO VEIKLOS TVARUMO ASPEKTAMS

PARAMOS ĮTAKA	KURO PANAUDOJIMO EFEKTYVUMO DIDĖJIMAS	TRĄŠŲ NAUDOJIMO MAŽĖJIMAS	ANTIBIOTIKŲ NAUDOJIMO MAŽĖJIMAS	IŠMETAMŲ ŠILTNAMIO EFEKTĄ SUKELIANČIŲ DUJŲ IR AMONIAKO	BIOLOGINĖS ĮVAIROVĖS DIDĖJIMAS / MIŠKO IŠTEKLIŲ IŠSAUGOJIMO GERĖJIMAS	GYVŪNŲ GEROVĖS DIDĖJIMAS	ENERGETINIŲ IŠTEKLIŲ EFEKTYVUMO DIDĖJIMAS	VANDENS IŠTEKLIŲ APSAUGOS DIDĖJIMAS
Turėjo poveikį	87 proc.	66 proc.	41 proc.	72 proc.	69 proc.	75 proc.	75 proc.	64 proc.
Labai maža	5 proc.	4 proc.	4 proc.	5 proc.	4 proc.	3 proc.	4 proc.	3 proc.
Maža	8 proc.	11 proc.	8 proc.	11 proc.	8 proc.	6 proc.	8 proc.	7 proc.
Vidutinė	39 proc.	34 proc.	20 proc.	33 proc.	36 proc.	33 proc.	35 proc.	32 proc.
Didelė	23 proc.	11 proc.	6 proc.	15 proc.	15 proc.	20 proc.	19 proc.	16 proc.
Labai didelė	12 proc.	6 proc.	3 proc.	9 proc.	6 proc.	13 proc.	9 proc.	7 proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Paramos gavėjų anketinių apklausų rezultatai sutampa su aplinkosauginių bei ūkininkavimo tvarumo aspektų raida 2013–2020 m. laikotarpiu. Kaip galima pastebėti žemiau esančioje lentelėje, absoliučios daugumos ūkininkavimo tvarumą nurodančių rodiklių vertės 2020 m. buvo mažesnės nei 2013 m. Atsižvelgiant į šiuos rezultatus galima teigti, kad 2A tikslinės srities parama, kuri buvo pirmiausia orientuota į ūkių modernizavimą ir atitinkamai leido įsigyti modernią techniką, kuri yra mažiau tarši gamtai, prisidėjo prie ūkininkavimo veiklos tvarumo didėjimo 2013–2020 m. laikotarpiu.

40 LENTELĖ. APLINKOSAUGINIŲ IR ŪKININKAVIMO VEIKLOS TVARUMO ASPEKTŲ RAIDA 2013–2020 M.

RODIKLIAI	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ŠESD kiekis, tenkantis 1 ha ŽŪN (t/ha) (LT)	1,50	1,58	1,57	1,54	1,54	1,48	1,44	1,43
Amoniako kiekis, tenkantis 1 ha ŽŪN (t/ha) (LT)	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
Pesticidų naudojimo intensyvumas (kg/ha) (LT)	0,88	0,93	1,11	1,01	0,70	0,79	0,86	0,85
Ekologinių žemės ūkio naudmenų dalis nuo visų žemės ūkio naudmenų (LT)	5,74	5,57	7,11	7,50	7,98	8,13	8,14	8,00
Trašų naudojimo intensyvumas (kg/ha) (LT)	0,06	0,06	0,06	0,06	0,06	0,06	0,07	0,07
Antibiotikų vartojimas, tenkantis vienam gyvuliui (mg/PCU) (LT)	183	160	144	121	119	118	117	116

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis Eurostat

### 3.3 2B „PALANKESNIŲ SĄLYGŲ SUDARYMAS REIKIAMOS KVALIFIKACIJOS ŪKININKAMS PRADĖTI VEIKLĄ ŽEMĖS ŪKIO SEKTORIUJE IR, VISŲ PIRMA, KARTŲ KAITOS PALENGVINIMUI“ TIKSLINĖS SRITIES ANALIZĖ

Šiame skyrelyje pateikiama priemonių 2B tikslinės srities intervencijų logikos analizė ir poveikio vertinimas. Remiantis 2014–2020 m. KPP programa, programoje pateikta SSGG analize bei NMA pateiktais priemonių įgyvendinimo duomenimis, **galutinis** iki šiol baigtų įgyvendinti ir vis dar įgyvendinamų suprojektuotų priemonių 2B tikslinės srities **tikslas** – **padidėjęs ūkių gyvybingumas ir žemės ūkio veiklos konkurencingumas**.

Tam, kad šis galutinis tikslas būtų pasiektas, priemonėmis M01, M02 bei M06 reikalinga atliepti tokius žemės ūkio sektoriaus **poreikius**, kaip – **jaunimo užimtumo kaimo vietovėse ir jaunųjų ūkininkų įsikūrimo skatinimas**. Siekiant šių poreikių įgyvendinimo, priemonė M01 yra vykdoma vienoje veiklos srityje – **M01.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“**, priemonė M02 vykdoma vienoje veiklos srityje – **M02.1 „Parama pasinaudoti konsultavimo paslaugomis“**. Priemonė M06 yra vykdoma vienoje veiklos srityje – **M06.1 „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“**.

Remiantis NMA pateiktais duomenimis, didžiausia pagal **investicijų mastą ir reikšmingumą** yra veiklos sritis M06.1. Šios veiklos srities investicijos siekė 55,16 mln. Eur, iš kurių 52,58 mln. Eur buvo finansuojama nacionalinėmis ir EŽŪFKP lėšomis 2014–2021 m. laikotarpiu. Kitų veiklos srities investicijų mastas yra pateikiamas žemiau esančioje lentelėje. Pastebėtina, kad veiklos srities M01.1 nurodytas investicijų mastas atspindi ne tik 2A tikslinės srities investicijas, tačiau ir kitų 2-o KPP prioriteto tikslinių sričių investicijas (t. y. 2B bei 2C+ tikslinių sričių investicijas).

41 LENTELĖ. 2B TIKSLINĖS SRITIES INVESTICIJOS

VEIKLOS SRITIS	VISŲ INVESTICIJŲ MASTAS (EUR)	INVESTICIJŲ (VIEŠŲ) MASTAS FINANSUOJAMAS NACIONALINĖMIS IR EŽŪFKP LĖŠOMIS (EUR)
<b>M01.1</b>	2 251 173	2 245 932
<b>M02.1</b>	260 454	260 454
<b>M06.1</b>	55 164 656	52 582 946

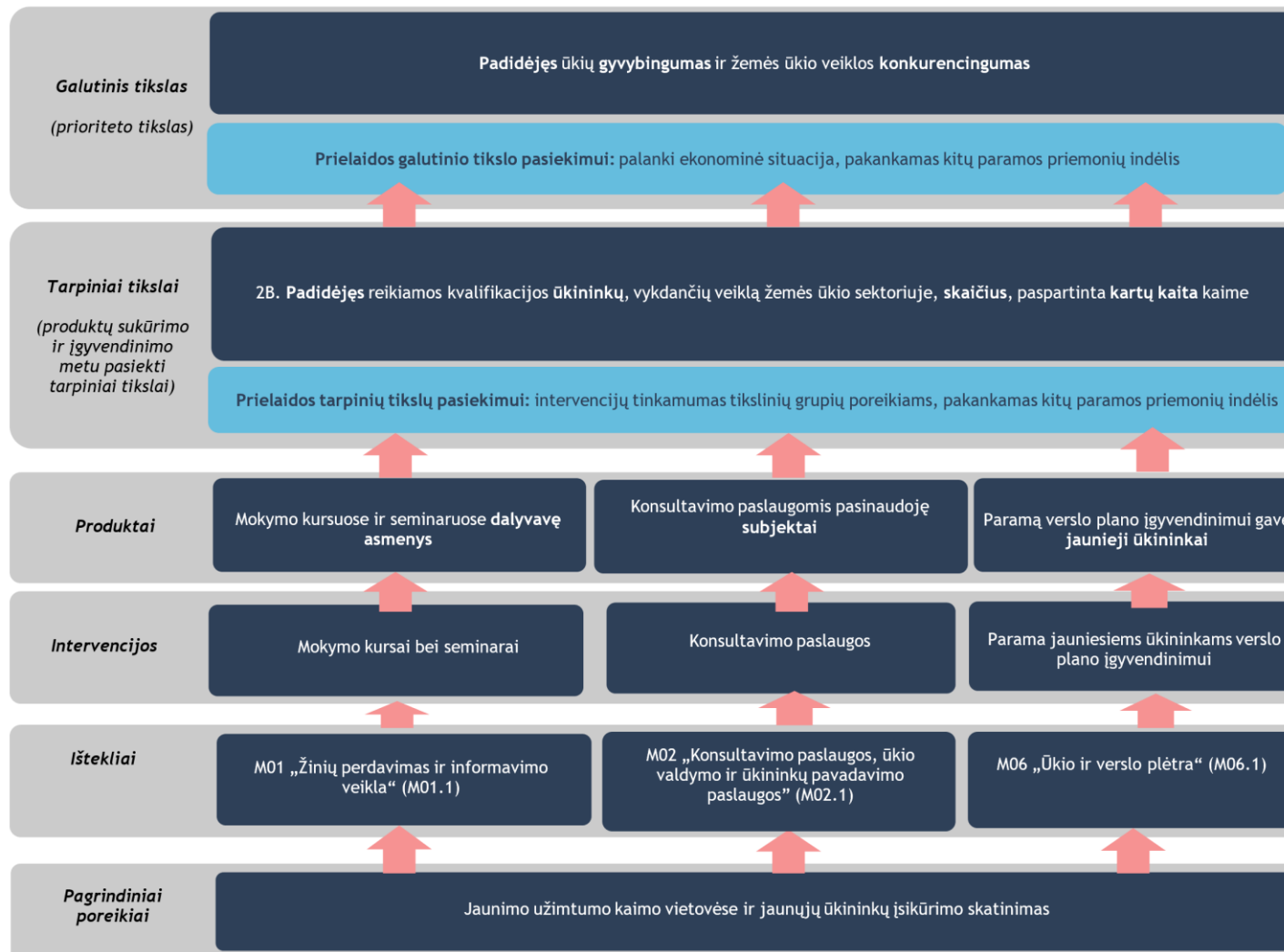
Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Siekiant atliepti minėtus poreikius, veiklos sritys įgyvendina **intervencijas**, pagal kurias veiklos sričių M02.1 ir M01.1 atvejais atitinkamai numatoma **teikti konsultacines paslaugas** bei **organizuoti mokymo kursus ir seminarus**. Atsižvelgiant į suteikiamos paramos tipą ir pagrindinius naudos gavėjus, veiklos srities M02.1 ir M01.1 intervencijų **produktai** atitinkamai yra **konsultavimo paslaugomis pasinaudoję subjektai ir mokymo kursuose ir seminaruose dalyvavę asmenys**. Pagal veiklos srities M06.1 atvejo intervenciją numatyta **skirti paramą jauniems ūkininkams verslo plano įgyvendinimui**. Atsižvelgiant į suteikiamos paramos tipą ir pagrindinius naudos gavėjus, veiklos srities M06.1 intervencijų **produktai** yra **paramą verslo plano įgyvendinimui gavę jaunieji ūkininkai**.

Tam, kad visų veiklos sričių produktai prisidėtų prie anksčiau minėto galutinio tikslo realizavimo, produktai pirmiausia turi pasiekti **tarptinius tikslus**. Visų veiklos sričių produktų tarpiniai tikslai atitinka 2B tikslinės srities tikslus. Pažymėtina, kad 2B tikslinės srities atžvilgiu sukurti produktai turėtų **padidinti reikiamos**

**kvalifikacijos ūkininkų, vykdančių veiklą žemės ūkio sektoriuje, skaičių bei paspartinti kartų kaitą kaime.** Pažymėtina, kad šių tarpinių tikslų pasiekimui pirmiausia būtina išpildyti **tarpinių tikslų prielaidas** – veiklos sričių produktai turi **atitikti tikslinių grupių poreikius** (t. y. suteikta M01.1, M02.1 ir M06.1 parama turi būti *tinkama* ir *suteikta laiku* paramos gavėjams), **sukurtų produktų aprėptis turi būti pakankama** (t. y. parama turi pasiekti *reikšmingą kiekį naudos gavėjų*, kad būtų sukurtas poveikis) bei **papildančių intervencijų produktai turi būti prieinami** (t. y. paramos gavėjai turi turėti *galimybę gauti papildomą*, su veiklos sritimis M01.1, M02.1 ir M06.1 *suderinamą paramą*).

Tam, kad tarpiniai tikslai transformuotųsi į galutinių tikslų pasiekimą, reikalinga išpildyti **galutinių tikslų prielaidas**. Viena vertus, reikalinga, kad egzistuotų **palanki ekonominė situacija**, kuri paskatintų ekonominės veiklos rezultatų gerėjimą ir sudarytų palankesnes sąlygas ūkių modernizavimui, kad šie kurtų ilgalaikes tęstines naudas žemės ūkio sektoriuje. Antra vertus, svarbu užtikrinti **pakankamą kitų paramos priemonių indėlį**, kuris leistų paramą gavusiems subjektams toliau vystyti ekonominę veiklą ir investuoti į konkurencingumą didinančius sprendimus.



47 PAVEIKSLAS. 2B TIKSLINĖS SRITIES KAITOS TEORIJA

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting



Įvertinti, ar buvo sėkmingai sukurti 2B tikslinės srities produktai bei nustatyti, ar anksčiau minėtos tinkamumo bei pakankamumo prielaidos 2B tikslinės srities tikslams (tarpiniams tikslams) pasiekti buvo išpildytos, galima atlikus 2B tikslinės srities BSVS produkto rodiklių analizę. Kaip galima matyti žemiau pateiktoje lentelėje, priemonės M02 įgyvendinimas yra ypač sėkmingas – 2025 m. išsikelti tikslai (452 konsultacijas gavusių asmenų) 2021 m. buvo viršyti (pasiekimo lygis 153 proc.). Veiklos srities M02.1 įgyvendinimo sėkmingumą patvirtina ir interviu informacija su socialiniais partneriais. Remiantis socialinių partnerių interviu informacija, ūkininkų tarpe konsultavimo paslaugos yra ypač paklausios, kadangi teikiama parama leidžia efektyviai ir greitai ūkininkams gauti konsultacines paslaugas dėl ūkių valdysenos ir gyvūnų gerovės bei aplinkosauginės būklės reikalavimų, ekologinio ūkininkavimo reikalavimų, ūkio apskaitos bei kitų ūkininkavimo veiklos aspektų. Atsižvelgiant į tai, kad viešųjų išlaidų limitas iki 2025 m. dar nėra išnaudotas (pasiekimo lygis siekia 39 proc.), tikėtina, kad konsultacijas gavusių asmenų skaičius dar didės.

42 LENTELĖ. 2B TIKSLINĖS SRITIES PRODUKTO RODIKLIŲ PASIEKIMAS

VEIKLOS SRITIS	PRODUKTO RODIKLIS	SIEKTINA REIKŠMĖ 2025 M.	PASIEKTA REIKŠMĖ 2014 – 2021 M. (VISI PROJEKTAI)	PASIEKTA REIKŠMĖ 2014 – 2021 M. (BAIGTI ĮGYVENDINTI PROJEKTAI)	PASIEKIMO LYGIS (PROC.)
M02. Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos (15 straipsnis)	Konsultuojamų paramos gavėjų skaičius (2.1 punktą)	452	693	693	153 proc.
M02. Konsultavimo paslaugos, ūkio ir ūkininkų pavadavimo paslaugos (15 straipsnis)	Visos viešosios išlaidos (EUR) (2.1–2.3 punktai)	663 235	260 454	260 454	39 proc.
M06. Ūkio ir verslo plėtra (19 straipsnis)	Paramos gavėjų (valdų), gaunančių jaunesiems ūkininkams skirtą paramą verslui pradėti, skaičius (6.1 punktą)	2 340	2 097	1 077	46 proc.
M06. Ūkio ir verslo plėtra (19 straipsnis)	Bendra investicijų suma (EUR) (viešųjų ir privačiųjų)	102 705 882	55 164 656	50 554 667	49 proc.
M06. Ūkio ir verslo plėtra (19 straipsnis)	Bendros viešosios išlaidos (EUR) (6.1 punktą)	72 705 882	52 582 946	48 176 516	66 proc.
M06. Ūkio ir verslo plėtra (19 straipsnis)	Visos viešosios išlaidos (EUR)	72 705 882	52 582 946	48 176 516	66 proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Analizuojant priemonės M06 įgyvendinimą, galima pastebėti, kad veiklos srities M06.1 įgyvendinimas taip pat yra sėkmingas. Parama pasinaudojo ir baigė įgyvendinti projektus 1077 jaunas ūkininkas, o tai siekia 46 proc. 2025 m. siektinos reikšmės. Kadangi iš viso paremtų jaunųjų ūkininkų yra 2097 (apima tuos, kurie baigė įgyvendinti projektus ir kurie vis dar įgyvendina projektus), tai tikėtina, kad 2025 m. siektinos reikšmės bus sėkmingai pasiektos.

Analizuojant specialiųjų produktų rodiklių įgyvendinimo lygį, geriausi pasiekimai stebimi daržininkystės ir uogininkystės sektoriuose. Mažiausiu mastu rodiklis įgyvendintas paramą gavusių ūkių augalininkystės sektoriuje – paramą gavo 146 ūkiai (arba 16 proc. numatyto tikslo). Analizuojant 2B tikslinės srities tikslo rodiklio pasiekiamumą, galima pastebėti, kad pasiekiamumas siekia 46 proc. – 1077 jaunųjų ūkininkų

projektai baigti įgyvendinti, kai atskaitinių metų valdų skaičius siekia 199910. Atsižvelgiant į tai, kad reikšminga dalis jaunųjų ūkininkų projektų vis dar yra įgyvendinama (1020 projektai vis dar yra įgyvendinami), tikėtina, kad 2B tikslinės srities tikslo rodikliai bus sėkmingai pasiekti 2025 m.

43 LENTELĖ. 2B TIKSLINĖS SRITIES TIKSLO IR SPECIALŪJŲ PRODUKTO RODIKLIŲ PASIEKIMAS

ANALIZĖS SRITIS	PRODUKTO RODIKLIO PAVADINIMAS	PASIEKIMAS 2014-2021 M. (PABAIGTI PROJEKTAI)	PASIEKIMAS 2014-2021 M. (PABAIGTI IR DAR ĮGYVENDINAMI PROJEKTAI)	SIEKTINA REIKŠMĖ 2025 M.	PASIEKIMO LYGIS
2B tikslinė sritis	T5. Žemės ūkio valdų, parengusių pagal Programą remiamą verslo plėtros planą / gavusių investicijų jauniems ūkininkams, procentinė dalis (2B tikslinė sritis)	0.54 proc.	-	1.17 proc.	46 proc.
M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritis 6.1 „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“	Paramą gavusių ūkių skaičius pagal sektorius - augalininkystės ūkių (M06.1)	146	258	936	16 proc.
	Paramą gavusių ūkių skaičius pagal sektorius - daržininkystės ūkių (M06.1)	87	263	29	300 proc.
	Paramą gavusių ūkių skaičius pagal sektorius - gyvulininkystės ūkių (M06.1)	630	994	1332	47 proc.
	Paramą gavusių ūkių skaičius pagal sektorius - sodininkystės ūkių (M06.1)	5	54	19	26 proc.
	Paramą gavusių ūkių skaičius pagal sektorius - uogininkystės ūkių (M06.1)	75	186	24	313 proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Taigi, išanalizavus 2B tikslinės srities produkto rodiklius, galima prieiti prie išvados, kad visų analizuojamų priemonių produktai yra sėkmingai kuriami ir per daug nenukrypsta nuo 2025 m. tikslų. Aukštas rodiklių pasiekiamumas taip pat indikuoja, kad 2B tikslinės srities parama yra paklausi, o tai atitinkamai reiškia, kad pakankamumo bei tinkamumo prielaidos 2B tikslinės srities tikslų (tarpinių tikslų) pasiekimui yra sėkmingai išpildomos.

Toliau yra pateikiama veiklos srities M06.1 analizė. Reikšmingiausios 2B tikslinės srities veiklos srities analizė leidžia atskleisti, ar 2B tikslinės srities tikslai – padidėjęs reikiamos kvalifikacijos ūkininkų, vykdančių veiklą žemės ūkio sektoriuje, skaičius, paspartinta kartų kaita kaime – yra išpildomas.

### 3.3.1 VEIKLOS SRITIES M06.1 „PARAMA JAUNŪJŲ ŪKININKŲ ĮSIKŪRIMUI“ ANALIZĖ

Veiklos sritis M06.1 yra nukreipta į ne vyresnius nei 40 metų amžiaus ūkininkus, kurie pirmą kartą įsikuria ūkio valdoje ir ūkyje kaip ūkio valdytojai, bei turi reikiamų profesinių įgūdžių bei kompetencijų (arba įsipareigoja juos įgyti per ateinančius 3 metus). Parama yra teikiama ūkiams, kurie po investicinio projekto įgyvendinimo įsipareigoja valdyti ūkį, kurio ekonominis dydis yra didesnis nei 8 000 Eur. Pastebėtina, kad prioritetiniai paramos balai yra suteikiami, jeigu ūkio valdytojas įsipareigoja pasiekti ambicingesnius ūkio

dydžio tikslus. Prioritetiniai balai taip pat suteikiami, jeigu jaunas ūkininkas planuoja kurti ūkį prioritетiniame ekonominės veiklos sektoriuje, turi daugiau žemės ūkio naudmenų, valdomų nuosavybės teise, prašo mažesnės paramos sumos nei yra maksimaliai numatyta paramos administravimo taisyklėse, steigia ūkį mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse, teikdamas paraišką turi profesinį ūkio srities išsilavinimą arba aukštąjį žemės ūkio ir (arba) veterinarijos srities išsilavinimą bei yra asocijuotos žemdirbių savivaldos organizacijos narys.

2014–2021 m. laikotarpiu buvo pasirašytos 2 097 unikalios paramos sutartys pagal veiklos sritį M06.1. Sutartys numatė 55 164 656 Eur investicijas, iš kurių 52 582 946 buvo finansuojamos nacionalinėmis bei EŽŪFKP investicijomis. Analizuojant investicijų pasiskirstymą pagal paramos sektorius, daugiausiai investicijų (privačių bei viešųjų) teko gyvulininkystės sektoriui. Reikšminga dalis investicijų taip pat teko augalininkystės sektoriui.

#### 44 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M06.1 PASISKIRSTYMAS PAGAL PARAMOS SEKTORIUS

PARAMOS SEKTORIUS	VISOS INVESTICIJOS (EUR)	VIEŠOSIOS INVESTICIJOS (EUR)	ĮGYVENDINTŲ PROJEKTŲ SKAIČIUS
Uogininkystė	3 068 061	3 005 652	186
Mišrus	5 176 714	4 932 720	260
Gyvulininkystė	34 415 683	33 286 002	994
Augalininkystė	6 851 457	6 033 317	258
Daržininkystė	4 774 820	4 466 623	263
Kita veikla	628 344	621 244	82
Sodininkystė	249 579	237 389	54

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

#### VEIKLOS SRITIES M06.1 „PARAMA JAUNŪJŲ ŪKININKŲ ĮSIKŪRIMUI“ PARAMOS GAVĖJŲ PASINAUDOJIMAS KITA PARAMA

Kaip galima matyti žemiau esančioje lentelėje, visi veiklos srities M06.1 paramos gavėjai pasinaudojo BŽŪP I-ojo ramsčio parama. Tiesioginių išmokų paramos svarbą ūkių gyvybingumui įrodė ir vertintojų vykdyta apklausa. Absoliuti dauguma (91 proc.) veiklos srities M06.1 paramos gavėjų nurodė, kad be tiesioginių išmokų negalėtų tęsti ūkininkavimo veiklos, respondentų nuomone tiesioginės išmokos leidžia užtikrinti ūkių gyvybingumą. Reikšminga dalis paramos gavėjų (75 proc.) taip pat naudojami priemonės M13 „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių“ parama. Didelė dalis (68 proc.) paramos gavėjų taip pat naudojami nacionaline parama.

Apibendrinant, vienas vidutinis veiklos srities M06.1 paramos gavėjas gavo šiek tiek daugiau nei 146 tūkst. Eur paramos 2014–2020 m. laikotarpiu. Aukštas jaunųjų ūkininkų pasinaudojimo parama lygis indikuoja tiek jaunųjų ūkininkų proaktyvumą naudotis parama siekiant maksimizuoti ūkininkavimo veiklos rezultatyvumą, tiek aukštą paramos prieinamumą jaunųjų ūkininkų ūkiams. Aukštas paramos prieinamumas jaunesiems ūkininkams indikuoja, kad viena iš prielaidų – pakankamas kitų paramos priemonių indėlis – tam, kad būtų pasiektas 2B tikslinės srities pagrindinis tikslas – padidėjęs reikiamos kvalifikacijos ūkininkų, vykdančių veiklą žemės ūkio sektoriuje, skaičius, paspartinta kartų kaita kaime – buvo išpildyta veiklos srities M06.1 atveju. Aukštas paramos prieinamumas užtikrina jaunųjų ūkių gyvybingumą ankstyvojoje ūkininkavimo stadijoje ir leidžia sėkmingai plėstis.

45 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M06.1 PARAMOS GAVĖJŲ PASINAUDIMAS KITA PARAMA

PARAMOS TIPAS	IŠMOKĖJIMAI (EUR)	DALIS PARAMOS GAVĖJŲ PASINAUDOJUSIŲ PARAMA (PROC.)
Visa gauta parama	157 450 813	-
BŽŪP I-ojo ramsčio parama	31 867 407	100 proc.
M04.1	47 951 651	42 proc.
M06.1	126 000	100 proc.
M06.3	1 448 683	1 proc.
M10 "Agrarinė aplinkosauga ir klimatas"	3 931 886	32 proc.
M11 "Ekologinis ūkininkavimas"	224 687	12 proc.
M12 "Natura 2000 išmokos ir su Bendrąja vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos"	8 161 321	6 proc.
M13 "Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių"	247 374	75 proc.
M16.3	98 845	0 proc.
M16.4	379 870	0 proc.
Nacionalinė parama	1 823 638	68 proc.
Nacionalinė COVID-19 parama	1 823 638	52 proc.
M21	2 027 524	30 proc.
Parama, tenkanti vienam subjektui	146 330	-

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

#### VEIKLOS SRITIES M06.1 „PARAMA JAUNŪJŲ ŪKININKŲ ĮSIKŪRIMUI“ REZULTATYVUMAS

Siekiant įvertinti veiklos srities M06.1 paramos indėlį į paremtų ūkių ekonominio rezultatyvumo gerinimą, vertintojai analizavo NMA pateiktus duomenis apie paramos gavėjų išsikeltų projektinių rodiklių pasiekimą pasibaigus projektui. Tokia analizė buvo atlikta **grynojo pelningumo, pajamų, ūkio ekonominio dydžio, išreikšto standartine produkcijos verte, bei skolos rodikliams.**

**Analizuojant veiklos srities M06.1 paramos gavėjų rezultatyvumą atskiruose paramos sektoriuose, galima pastebėti, kad visų ūkių grupės rezultatyvumas siekia 249 proc. grynojo pelningumo rodiklio atveju. Tai atitinkamai reiškia, kad grynojo pelningumo planiniai tikslai buvo daugiau nei du kartus viršyti.** Aukštas grynojo pelningumo rodiklio lygis taip pat indikuoja tai, kad gyvybingumo reikalavimuose numatyti 2 proc. (o nuo 2022 m. kai kuriems sektoriams numatyta 1 proc.) pelningumo riba buvo ženkliai viršyta. Geriausią rezultatyvumą pagal grynojo pelningumo rodiklį yra pasiekę augalininkystės sektoriaus ūkiai – šių ūkių rezultatyvumas siekia 1 253 proc. Aukštą grynojo pelningumo rodiklio rezultatyvumą taip pat yra pasiekę gyvulininkystės, mišraus ūkininkavimo bei daržininkystės sektoriai (atitinkamai 340 proc., 230 proc. bei 282 proc.). Visų kitų sektorių rezultatyvumas taip pat yra aukštas ir viršija 100 proc.

**Analizuojant pajamų rodiklio rezultatyvumą, visų ūkių grupės rezultatyvumas siekia 160 proc. Tai atitinkamai reiškia, kad pajamų planiniai tikslai buvo viršyti 1,6 karto.** Didžiausias pajamų rodiklio rezultatyvumas stebimas gyvulininkystės sektoriuje – 173 proc. Aukštas pajamų rodiklio rezultatyvumas taip pat stebimas augalininkystės bei kitos veiklos sektoriuose (158 proc.). Visgi, pagal pajamų rodiklio vieneto sukūrimo kainą efektyviausias sektorius yra augalininkystės – šiame sektoriuje vienas papildomas pajamų euro sukūrimas kainavo 0,60 euro viešųjų investicijų. Mažiausiai efektyvūs yra kitų veiklų projektai – čia pajamų rodiklio vieneto sukūrimo kaina siekė 2,70 Eur.

**Analizuojant ūkio ekonominio dydžio rodiklio rezultatyvumą, visų ūkių grupės rezultatyvumas siekia 146 proc. Tai atitinkamai reiškia, kad ūkio ekonominio dydžio planiniai tikslai buvo viršyti 1,46 karto.** Didžiausias ūkio ekonominio dydžio rezultatyvumas stebimas kitos veiklos sektoriuje – 198 proc. Didelis rezultatyvumas taip pat stebimas gyvulininkystės sektoriuje – 151 proc. Pagal ūkio ekonominio dydžio rodiklio vieneto sukūrimo kainą efektyviausias yra augalininkystės sektorius – 1 papildomas ūkio ekonominio dydžio euras buvo sukuriamas su 0,3 euro viešųjų investicijų.

Vienintelis skolos rodiklio rezultatyvumas yra nepatenkinamas. Kaip galima matyti žemiau esančioje lentelėje, skolos rodiklio faktinės reikšmės yra bene 157 proc. aukštesnės nei planinės. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad jaunųjų ūkių įsiskolinimas yra ženkliai didesnis nei buvo numatyta projektuose. Didžiausias skolos nuokrypis nuo planinių reikšmių stebimas augalininkystės sektoriuje. Vieninteliame sodininkystės sektoriuje įsiskolinimo faktinės reikšmės yra mažesnės nei planinės. Visgi, vertintojų nuomone, faktinis įsiskolinimo rodiklių nukrypimas nuo planinių reikšmių savaime nėra blogas dalykas. Aukštesnis skolos rodiklis indikuoja tai, kad jaunieji ūkininkai yra labiau linkę prisiimti rizikas ir atitinkamai nebijo kreiptis į kredito įstaigas gauti investicinių ar apyvartinių lėšų ūkio plėtrai. Aukštesnis skolos lygis taip pat indikuoja aukštą gyvybingumo lygį – kredito įstaigos neskolintų lėšų, jeigu nebūtų užtikrintos jaunųjų ūkininkų galimybėmis grąžinti lėšas. Taip pat svarbu pastebėti, kad vidutinis skolos rodiklio lygis neviršija gyvybingumo reikalavimuose numatyto 0,6 proc. lygio. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad įsiskolinimo lygis tarp jaunųjų ūkininkų yra normalus ir rizikos nekeliantis. Pakankamai žemas faktinis įsiskolinimas lyginant su gyvybingumo rodikliuose numatytu įsiskolinimu taip pat indikuoja galimybę, kad jaunieji ūkininkai planuoja per daug pesimistinius skolos rodiklius.

46 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M06.1 REZULTATYVUMO ANALIZĖ (I)

PARAMOS SEKTORIUS	RODIKLIO MATAVIMAS	GRYNASIS PELNINGUMAS (PROC.)	PAJAMOS (EUR)	ŪKIO EKONOMINIS DYDIS, IŠREIKŠTAS PRODUKCIJOS STANDARTINE VERTE (EUR)	SKOLOS RODIKLIS (PROC.)
Visi ūkiai	Planas	44,00	27 790 821,05	66 566 841,01	0.16
	Faktas	109,62	44 406 585,18	96 985 732,22	0.25
	Rezultatyvumas (proc.)	249 proc.	160 proc.	146 proc.	157 proc.
	Rodiklio vieneto kaina (Eur)	430303,97	1,06	0,49	-
Gyvulininkystė	Planas	17,44	17 088 675,80	39 848 948,09	0.15
	Faktas	59,36	29 576 335,71	60 239 640,97	0.24
	Rezultatyvumas (proc.)	340 proc.	173 proc.	151 proc.	157 proc.
	Rodiklio vieneto kaina (Eur)	520618,02	1,04	0,51	-
Augalininkystė	Planas	17,18	5 272 928,09	11 570 315,85	0.20
	Faktas	215,26	8 328 236,29	16 255 048,25	0.25
	Rezultatyvumas (proc.)	1253 proc.	158 proc.	140 proc.	125 proc.
	Rodiklio vieneto kaina (Eur)	23599,9	0,6	0,3	-
Daržininkystė	Planas	16,11	1 728 281,27	5 691 643,55	0.19
	Faktas	37,05	1 753 392,00	7 341 290,03	0.33
	Rezultatyvumas (proc.)	230 proc.	101 proc.	129 proc.	172 proc.
	Rodiklio vieneto kaina (Eur)	89720,69	1,90	0,45	-

PARAMOS SEKTORIUS	RODIKLIO MATAVIMAS	GRYNASIS PELNINGUMAS (PROC.)	PAJAMOS (EUR)	ŪKIO EKONOMINIS DYDIS, IŠREIKŠTAS PRODUKCIJOS STANDARTINE VERTE (EUR)	SKOLOS RODIKLIS (PROC.)
<b>Mišrus</b>	<b>Planas</b>	17,76	2 438 563,66	6 004 698,74	0.15
	<b>Faktas</b>	50,14	3 756 685,65	8 615 329,11	0.33
	<b>Rezultatyvumas (proc.)</b>	282 proc.	154 proc.	143 proc.	216 proc.
	<b>Rodiklio vieneto kaina (Eur)</b>	90738,38	1,21	0,53	-
<b>Kita veikla</b>	<b>Planas</b>	3 175,24	103 000,00	473 202,99	0.04
	<b>Faktas</b>	4 243,73	162 897,00	938 045,54	0.29
	<b>Rezultatyvumas (proc.)</b>	134 proc.	158 proc.	198 proc.	725 proc.
	<b>Rodiklio vieneto kaina (Eur)</b>	103,68	2,70	0,47	-
<b>Sodininkystė</b>	<b>Planas</b>	26,37	-	228 685,91	0.17
	<b>Faktas</b>	36,46	-	259 124,72	0.07
	<b>Rezultatyvumas (proc.)</b>	138 proc.	-	113 proc.	41 proc.
	<b>Rodiklio vieneto kaina (Eur)</b>	4807,49	-	0,68	-

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Analizuojant individualių ūkių rezultatyvumą skirtinguose paramos sektoriuose, žemiau lentelėje galima pastebėti, visų ūkių rezultatyvumas viršija 70 proc. visų rodiklių, išskyrus skolos rodiklį, atvejais (t. y. daugiau nei 80 proc. kiekvienos grupės ūkių faktinės rodiklių reikšmės viršijo planines rodiklių reikšmes). Kaip galime matyti, visų rodiklių atvejais didžiausią rezultatyvumą yra pasiekę sodininkystės ūkiai – 100 proc. ūkių sėkmingai pasiekė arba viršijo planines rodiklių reikšmes. Mažiausią rezultatyvumą grynojo pelningumo, pajamų bei ūkio ekonominio dydžio rodiklių atvejais yra pasiekę uogininkystės sektoriaus atstovai.

#### 47 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M06.1 REZULTATYVUMO ANALIZĖ (II)

PARAMOS SEKTORIUS	GRYNASIS PELNINGUMAS	PAJAMOS	ŪKIO EKONOMINIS DYDIS, IŠREIKŠTAS PRODUKCIJOS STANDARTINE VERTE	SKOLOS RODIKLIS
<b>Visi ūkiai</b>	92 proc.	76 proc.	91 proc.	42 proc.
<b>Uogininkystė</b>	77 proc.	34 proc.	84 proc.	57 proc.
<b>Gyvulininkystė</b>	95 proc.	82 proc.	92 proc.	37 proc.
<b>Augalininkystė</b>	93 proc.	78 proc.	91 proc.	45 proc.
<b>Daržininkystė</b>	80 proc.	39 proc.	92 proc.	48 proc.
<b>Mišrus</b>	92 proc.	82 proc.	86 proc.	60 proc.
<b>Kita veikla</b>	100 proc.	100 proc.	82 proc.	0 proc.
<b>Sodininkystė</b>	100 proc.	100 proc.	80 proc.	67 proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

## VEIKLOS SRITIES M06.1 „PARAMA JAUNŪJŲ ŪKININKŲ ĮSIKŪRIMUI“ INVESTICIJŲ POVEIKIO INOVACIJŲ PLĖTRAI, TVARUMO DIDINIMUI BEI BENDRADARBIAVIMUI ANALIZĖ

Siekiant įvertinti veiklos srities M06.1 indėlį į bendradarbiavimo skatinimą, vertintojai siekė identifikuoti, kokia dalis paramos gavėjų yra įsitraukę į įvairius bendradarbiavimo formatus. Socialinių partnerių nuomone, bendradarbiavimo skatinimo kontekste labai svarbios yra ir žemės ūkio politika kuriamos finansinės ir kitokios paskatos jungtis į kooperatyvus, taip pat ŽŪM sprendimas pareiškėjams duoti papildomus atrankos balus už kooperaciją. Tokiu būdu prie bendradarbiavimo skatinimo netiesiogiai prisideda veiklos srities M06.1 investicijos – kaip jau anksčiau minėta, šios veiklos srities administravimo taisyklės numatė suteikti prioritetinius balus paramos paraiškos teikėjams, jeigu šie prieš paramos paraišką teikimą priklausė asocijuotai žemdirbių savivaldos organizacijai. Apklausos rezultatai rodo, kad absoliuti dauguma respondentų (84 proc.) nėra įsitraukę į bendradarbiavimo formatus. Beveik tokia pati dalis (43 proc.) respondentų nurodė, kad nepriklauso jokiai organizacijai ir yra visiškai savarankiški. Tik mažiau nei penktadalis (15 proc.) respondentų nurodė, kad yra įsitraukę į kokį nors bendradarbiavimo formatą.



48 PAVEIKSLAS. M06.1 PARAMOS GAVĖJAI, ĮSITRAUKĘ Į BENDRADARBIAVIMO FORMATUS (N=149)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

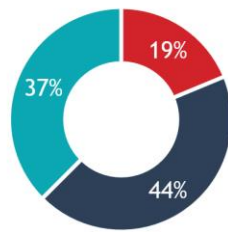
Daugiau nei pusė (56 proc.) respondentų, nurodžiusių, kad nėra įsitraukę į jokių bendradarbiavimo formatus, teigia, kad ateityje įsitrauktų į kokį nors bendradarbiavimo formatą, jeigu jiems būtų suteikiami papildomi balai paramos paraiškų teikimo procese. 13 proc. nurodė, kad net ir papildomų balų suteikimas jiems nebūtų pakankama paskata įsitraukti į įvairius bendradarbiavimo formatus.



49 PAVEIKSLAS. M06.1 PARAMOS GAVĖJAI, KURIE SVARSTYTŲ ĮSITRAUKTI Į BENDRADARBIAVIMO FORMATUS, JEIGU GAUTŲ PAPILDOMŲ BALŲ PARAMOS PARAIŠKOS TEIKIMO PROCESĖ (N=126)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

Kiek mažiau nei pusė respondentų (44 proc.), kurie net ir suteikus papildomus balus paramos gavimo procese neįsitrauktų į bendradarbiavimo formatus, teigia, kad yra skeptiški bendradarbiavimui, nes nenori prisiimti kitų ūkininkų / įmonių rizikos. Daugiau nei trečdalis respondentų (37 proc.) mano, kad jų interesai nebus tinkamai atstovaujami, o beveik penktadalis respondentų (19 proc.) teigia bijantys, jog įsitraukus į kokį nors bendradarbiavimo formatą, praras savo verslo kontrolę.



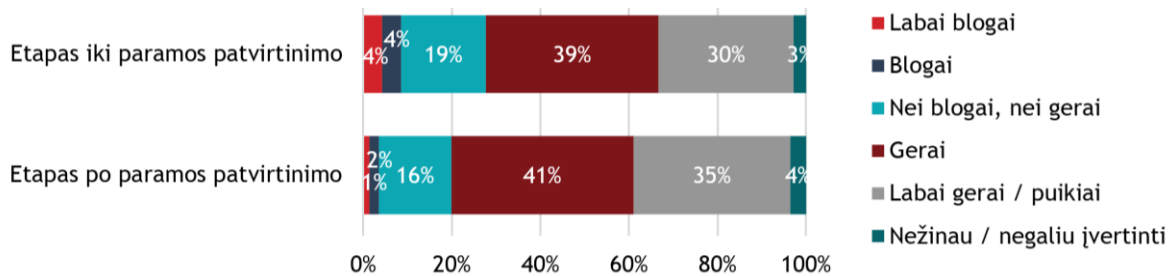
- Nežinau / negaliu įvertinti
- Labai blogai
- Blogai

### 50 PAVEIKSLAS. PRIEŽASTYS, KODĖL PARAMOS M06.1 GAVĖJAI NEĮSITRAUKTŲ Į BENDRADARBIAVIMO FORMATUS (N=16)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

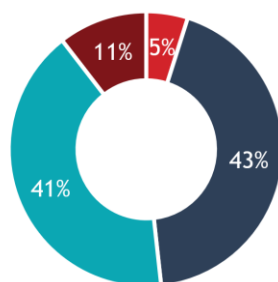
### VEIKLOS SRITIES M06.1 „PARAMA JAUNŪJŲ ŪKININKŲ ĮSIKŪRIMUI“ ADMINISTRACINIŲ ASPEKTŲ BEI ALTERNATYVIŲ PARAMOS FORMŲ BEI POVEIKIO ANALIZĖ

Siekiant išanalizuoti paramos administravimo efektyvumą, respondentų buvo paprašyta įvertinti paramos administravimo procedūras (spartą ir kokybę) iki ir po paramos patvirtinimo. Apklaustųjų teigimu, administravimo efektyvumas tiek prieš paramos patvirtinimą, tiek po jo yra vertinamas teigiamai: 69 proc. respondentų iki paramos gavimo ir 76 proc. respondentų po paramos gavimo administravimo procedūras įvardino kaip geras arba labai geras. Vertinimų pokytis leidžia daryti išvadą, kad respondentų nuomonė apie administravimo procedūras (jų spartą ir kokybę), pateikus paraišką pagerėjo, ir jie liko labiau patenkinti paramos administravimu.



### 51 PAVEIKSLAS. M06.1 „PARAMA JAUNŪJŲ ŪKININKŲ ĮSIKŪRIMUI“ VEIKLOS SRITIES REIKALAVIMŲ VERTINIMAS (PAGAL APYVARTOS GRUPES) (N=141)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais



- Reikalavimai yra labai lengvai įgyvendinami
- Reikalavimai yra adekvatūs
- Reikalavimai yra pernelyg aukšti ir sunkiai įgyvendinami
- Nežinau / negaliu įvertinti

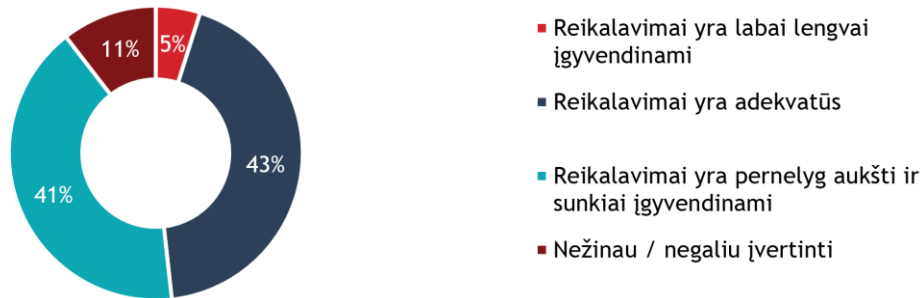
### 52 PAVEIKSLAS. M06.1 „PARAMA JAUNŪJŲ ŪKININKŲ ĮSIKŪRIMUI“ VEIKLOS SRITIES REIKALAVIMŲ VERTINIMAS (N=143)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

Vertinant paramos formos alternatyvas, didžioji dauguma jaunųjų ūkininkų (63 proc.) teigė, kad nebūtų teikę prašymo paramai gauti, jeigu paramos forma būtų buvusi lengvatinė paskola. 37 proc. respondentų teigė, kad būtų teikę prašymą paramai gauti, jeigu paramos forma būtų buvusi lengvatinė paskola. Vertintojų nuomone, lengvatinės paskolos nepatrauklumą paaiškina tai, kad ekonominės veiklos pradžioje, kai dar nėra žinoma, kaip pasiseks verslas ir kokios bus piniginės įplaukos, ūkininkai nenori prisiimti išsipareigojimų bei paskolos aptarnavimo kaštais mažinti apyvartines ir ekonomines plėtros lėšas.



Vertinant paramos gavėjų galimybes atitikti ekonominio gyvybingumo reikalavimus ir analizuojant respondentų pasiskirstymą pagal apyvartos grupes, išskirtina, kad reikšminga dalis paramos gavėjų teigia, jog reikalavimai ūkininkavimo veiklai atitikti gyvybingumo rodiklius (grynojo pelningumo, skolos) yra pernelyg aukšti ir sunkiai įgyvendinami. Visgi, didesniosios dalies respondentų nuomone, reikalavimai yra adekvatūs (43 proc.). Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad kaip anksčiau buvo nurodyta 45 lentelėje bei aprašyta, didžioji dalis paramos gavėjų sėkmingai įgyvendina grynojo pelningumo bei skolos rodiklių reikalavimus (grynojo pelningumo bei skolos rodikliai ženkliai viršija gyvybingumo reikalavimuose numatytas ribas). Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad 41 proc. respondentų teiginys, kad reikalavimai yra pernelyg aukšti ir sunkiai įgyvendinami prieštarauja projektų rezultatyvumo analizei, kuri indikuoja, kad gyvybingumo reikalavimai yra adekvatūs.



53 PAVEIKSLAS. M06.1 „PARAMA JAUNŪJŲ ŪKININKŲ ĮSIKŪRIMUI“ VEIKLOS SRITIES REIKALAVIMŲ VERTINIMAS (N=143)

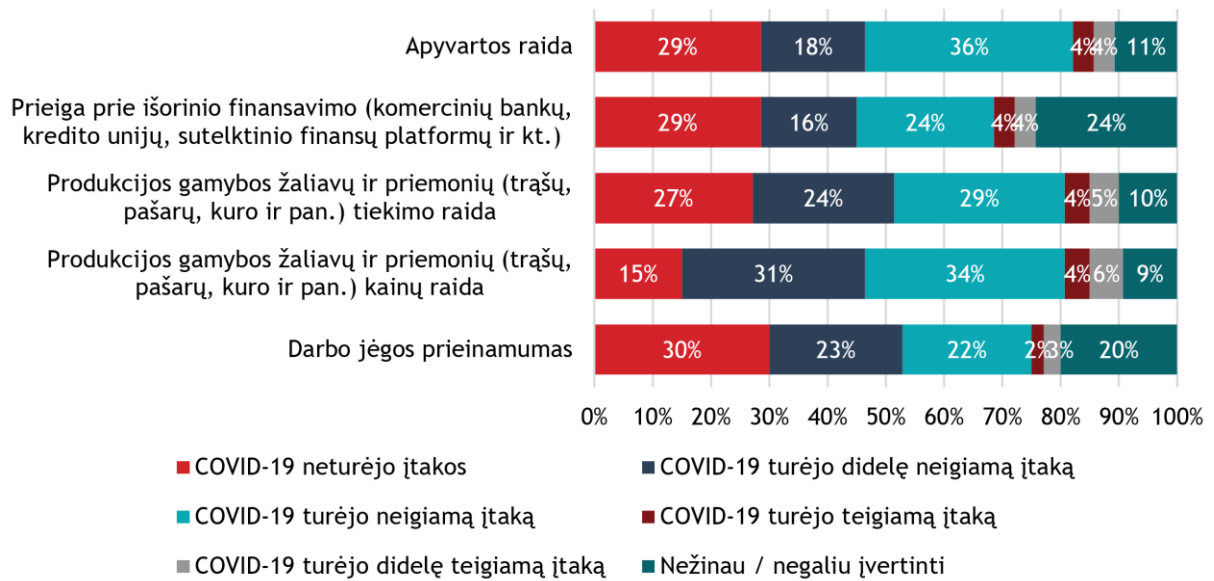
Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

#### COVID-19 PANDEMIJOS POVEIKIO VEIKLOS SRITIES M06.1 NAUDOS GAVĖJAMS ANALIZĖ

COVID-19 pandemijos metu, veiklos srities M06.1 paramos gavėjai susidūrė su tokiais iššūkiais kaip: 1) **ūkinės veiklos vykdymo trukdžiai**, laikantis visų apsaugos reikalavimų, dėl kurių augo darbuotojų išlaikymo sąnaudos, taip pat pasitaikė atvejų, kai susirgdavo mažų šeimų ūkių nariai, kurie nepaisant ligos, ir toliau patys atlikdavo ūkinius darbus, kadangi neturi samdomų darbuotojų, 2) dėl pasikeitusių aplinkybių **išaugusios skirtingo tipo sąnaudos**, kai kuriais atvejais susidurta su apyvartinių lėšų stygiu, 3) **sutrikusios prekybos grandinės sąlygotais ekonominiais nuostoliais**, ypač trumpo galiojimo produktų atžvilgiu, 4) **dėl pandemijos ribojimų kilusiais sunkumais įgyvendinant numatytus veiklos rodiklius**, todėl tokiais atvejais ūkininkai turėjo pranešti NMA dėl *force majeure* situacijos sąlygotų kliūčių vykdant įsipareigojimus (ar negalėjimo jų įvykdyti), tačiau ne visi tai padarė laiku ir atitinkamai susidūrė su finansinėmis pasekmėmis. Vertintojų atlikta paramos gavėjų anketinė apklausa patvirtina, kad didžiąją dalį paramos gavėjų COVID-19 pandemija paveikė neigiamai didinant ekonominės veiklos sąnauda – daugumos respondentų teigimu (66 proc.), COVID-19 pandemija turėjo didžiulę neigiamą arba neigiamą įtaką produkcijos gamybos žaliavų ir priemonių kainų raidai. Taip pat daugiau nei pusės (54 proc.) respondentų vertinimu, COVID-19 pandemija turėjo didžiulę neigiamą arba neigiamą įtaką produkcijos gamybos žaliavų ir priemonių tiekimo raidai bei apyvartos raidai. Šiek tiek mažiau nei pusės respondentų nuomone, COVID turėjo didelę neigiamą arba neigiamą įtaką darbo jėgos prieinamumui bei prieinamumui prie išorinio finansavimo raidai (atitinkamai 45 bei 40 proc.).

Nors reikšminga dalis ūkių / įmonių teigia, kad COVID-19 turėjo neigiamą įtaką įvairiems ūkininkavimo veiklos aspektams, penktadalis arba daugiau nei penktadalis respondentų teigė, kad jų ūkiai / atstovaujamos įmonės buvo atsparios COVID-19 pandemijai (išskyrus produkcijos kainų raidai). Prie ūkių atsparumo prisidėjo naujai sukurta priemonė M21. Kaip jau anksčiau buvo parodyta (žr. 45 lentelę), 30 proc. veiklos srities M06.1 paramos gavėjų pasinaudojo priemone M21 parama. Šiek tiek daugiau (52 proc.) paramos gavėjų pasinaudojo nacionaline COVID-19 parama. Pasinaudojimas šių priemonių parama leido sušvelninti pandemijos padarinius, patenkinant apyvartinių lėšų poreikį bei prisidėjo prie tolimesnio investicinių veiklų vystymo. Kaip buvo pristatyta anksčiau, paramos gavėjų ekonominis rezultatyvumas yra

aukštas, o tai atitinkamai leidžia priėti prie išvados, kad paramos gavėjai buvo pakankamai atsparūs COVID-19 pandemijai.



54 PAVEIKSLAS. COVID-19 PANDEMIJOS ĮTAKA (N=140)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

### 3.4 2B „PALANKESNIŲ SĄLYGŲ SUDARYMAS REIKIAMOS KVALIFIKACIJOS ŪKININKAMS PRADĖTI VEIKLĄ ŽEMĖS ŪKIO SEKTORIUJE IR, VISŲ PIRMA, KARTŲ KAITOS PALENGVINIMUI“ TIKSLINĖS SRITIES APIBENDRINTAS VERTINIMAS

Anksčiau pristatyta veiklos srities M06.1 analizė parodė, kad 2B tikslinės srities paramos rezultatyvumas yra aukštas, o 2B tikslinės srities investicijos turi reikšmingą indėlį paramos gavėjų ekonominės veiklos rezultatų raidai. Veiklos srities M06.1 projektų rezultatyvumo analizė (žr. 3.3.1 poskyrį) parodė, kad visų paramos gavėjų grynojo pelningumo, pajamų bei valdos ekonominio dydžio faktinė rodiklių raida viršija planines rodiklių reikšmes. Šių ekonominių veiklos rodiklių rezultatyvumas atitinkamai siekia 249 proc., 160 proc. bei 146 proc. Vertintojų nuomone, aukštesnis nei planuotas jaunųjų ūkininkų įsiskolinimas nėra savaimė blogas dalykas. Aukštesnis skolos rodiklis indikuoja tai, kad jaunieji ūkininkai yra labiau linkę prisiimti rizikas ir, atitinkamai, nebijo kreiptis į kredito įstaigas gauti investicinių ar apyvartinių lėšų ūkio plėtrai. Aukštesnis skolos lygis taip pat indikuoja aukštą paramos gavėjų gyvybingumo lygį – kredito įstaigos neskolinutų lėšų, jeigu nebūtų užtikrintos jaunųjų ūkininkų galimybėmis grąžinti lėšas. Taip pat pastebėtina, kad faktinis įsiskolinimo lygis neviršija gyvybingumo reikalavimuose numatytų leistinų ribų. Analizuojant veiklos srities M06.1 ekonominės veiklos rezultatyvumą skirtinguose paramos sektoriuose, didžiausias rezultatyvumas grynojo pelningumo rodiklio atveju stebimas augalininkystės sektoriuje (1253 proc.), pajamų rodiklio atveju – gyvulininkystės sektoriuje (173 proc.), ūkio ekonominio dydžio rodiklio atveju – kitos veiklos sektoriuje (198 proc.). **Taigi, atsižvelgiant į projektų rezultatyvumo analizės rezultatus, galima teigti, kad veiklos srities M06.1 investicijos reikšmingai prisidėjo prie ūkio valdų ekonominio rezultatyvumo gerinimo ir gyvybingumo gerinimo – tikėtina, kad be jaunųjų ūkininkų paramos naujai įsikūrusių ūkių gyvybingumas būtų ženkliai mažesnis.**

**2B tikslinės srities investicijos taip pat prisidėjo prie valdų skaičiaus mažėjimo švelninimo bei kartų kaitos žemės ūkio sektoriuje. 2021 m. registruotų žemės ūkio valdų skaičius siekė 150583 valdas. 2015–2021 m. laikotarpiu registruotų valdų skaičius sumažėjo 18 proc. (nuo 184 473 2015 m. iki 150 583 2021 m.). Pagrindinės valdų mažėjimo priežastys – valdų konsolidacija bei vyresnių amžiaus ūkininkų išėjimas į pensiją. Kadangi paramos jaunesiems ūkininkams dėka įsikūrė 2 097 naujos valdos, tai galima sakyti, kad valdų skaičiaus mažėjimas buvo bent šiek tiek švelninamas – jeigu nebūtų atliktos veiklos srities M06.1 investicijos, žemės ūkio valdų skaičius 2015–2021 m. laikotarpiu būtų vidutiniškai 0,28 proc. mažesnis, o 2021 m. valdų skaičius būtų 1,41 proc. mažesnis (valdų skaičius siektų 148486 valdas 2021 m.).**

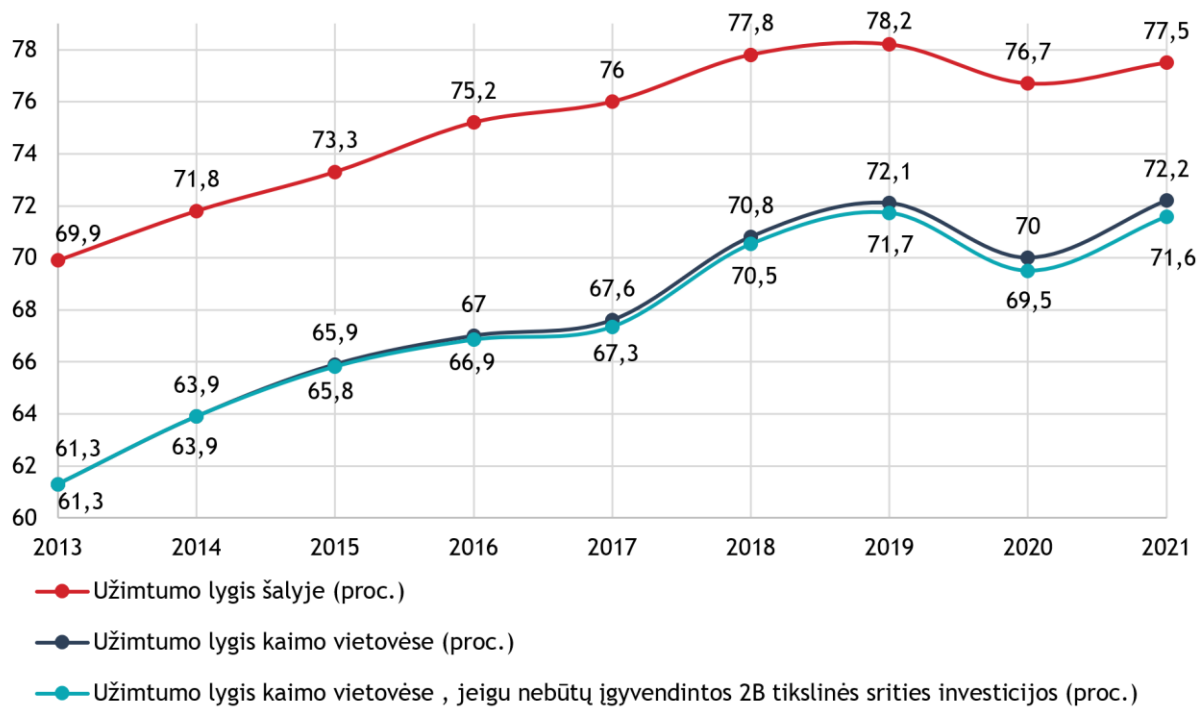
Analizuojant valdų pasiskirstymą pagal skirtingas amžiaus grupes, galima pastebėti, kad nors ir labai lėtai, Lietuvoje laipsniškai vyksta kartų kaita – 2021 m. jaunųjų ūkininkų dalis yra didesnė nei 2015 m.; ir nors šis 1 proc. punkto prieaugis daugiausia paaiškintinas ženkliai sumažėjusia pensinio amžiaus valdytojų dalimi, veiklos srities M06.1 investicijos taip pat prisidėjo prie didėjančios jaunųjų ūkininkų dalies didėjimo. Jeigu nebūtų paremtos 2 097 valdos, jaunųjų ūkininkų dalis tarp visų ūkių valdytojų 2021 m. siektų 2015 m. lygį.

#### 10 LENTELĖ. VALDŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL AMŽIAUS GRUPES

METAI	ŪKININKO AMŽIUS		
	iki 40 m.	nuo 40 m. iki pensinio amžiaus	nuo pensinio amžiaus
2015 m.	11,89 proc.	46,42 proc.	40,37 proc.
2021 m.	12,35 proc.	50,42 proc.	36,10 proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas taip pat paskatino užimtumo didėjimą kaimo vietovėse. Naujai įsikūrę ūkininkai sukuria sau darbo vietas, o taip pat samdo kaimo vietovėse gyvenančius asmenis. Vertintojų skaičiavimais<sup>43</sup>, jeigu nebūtų įgyvendintos 2B tikslinės srities investicijos užimtumo lygis būtų 0,6 proc. punkto mažesnis 2021 m. Tai atitinkamai lemtų didesnę atotrūkį tarp užimtumo kaimo vietovėse ir visoje šalyje. Atsižvelgiant į šiuos rezultatus, galima teigti, kad 2B tikslinės srities investicijos prisidėjo prie užimtumo didinimo kaimo vietovėse.



55 PAVEIKSLAS. INVESTICIJŲ POVEIKIS UŽIMTUMUI ŠALYJE 2013–2020 M. LAIKOTARPIU

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

2B tikslinės srities investicijos taip pat prisidėjo prie jaunųjų ūkininkų kvalifikacijos kėlimo. Kvalifikacijos kėlimas buvo numatytas veiklos srities M06.1 reikalavimas paramos gavėjams turėti žemės ūkio srities išsilavinimą, o neturėjimo atveju, įgyti per nustatytą laikotarpį. Prie kvalifikacijos kėlimo taip pat prisidėjo horizontaliai įgyvendinamos veiklos srities M01.1 bei M02.1 investicijos. Kaip jau anksčiau buvo pristatyta (žr. 3.3 skyrelį), veiklos srities M02.1 investicijų atveju, konsultacijas gavusių jaunųjų ūkininkų skaičius viršija 2025 m. išsikeltą tikslą. Ir nors, remiantis NMA pateiktais duomenimis, negalima identifikuoti, kokia dalis jaunųjų ūkininkų dalyvavo veiklos srities M01.1 organizuojamuose mokymo kursuose ir seminaruose, organizuojamų mokymo kursų ir seminarų tematika indikuoja, kad reikšminga dalis mokymų buvo specializuoti jaunesiems ūkininkams.

Atsižvelgiant į šiuos vertinimo aspektus bei anksčiau atliktą veiklos srities M06.1 rezultatyvumo analizę, kuri parodė, kad jaunieji ūkininkai sėkmingai įgyvendina išsikeltus ekonominio rezultatyvumo tikslus, galima teigti, kad 2B tikslinės srities investicijos sėkmingai įgyvendina 2A tikslinės srities tikslą – **prisideda**

<sup>43</sup> Remiantis ŪADT duomenimis, vertintojai darė prielaidą, kad viename jaunojo ūkininko ūkyje vidutiniškai dirba 1,5 asmenys.

**prie padidėjusios reikiamos kvalifikacijos ūkininkų, vykdančių veiklą žemės ūkio sektoriuje, skaičiaus bei paspartintos kartų kaitos kaime.**

### 3.5 2C+ „MIŠKININKYSTĖS EKONOMINĖS VERTĖS DIDINIMAS IR MIŠKO PLOTŲ PLĖTRA“ TIKSLINĖS SRITIES ANALIZĖ

Šiame skyrelyje pateikiama priemonių 2C+ tikslinės srities intervencijų logikos analizė ir poveikio vertinimas. Remiantis 2014–2020 m. KPP, programoje pateikta SSGG analize bei NMA pateiktais priemonių įgyvendinimo duomenimis, *galutinis* iki šiol baigtų įgyvendinti ir jau suprojektuotų priemonių 2C+ tikslinės srities **tikslas** – **padidinti miškininkystės ekonominę vertę ir išplėsti miško plotus**.

Tam, kad šis galutinis tikslas būtų pasiektas, priemonėmis M01, M02, M04, M08 reikalinga atliepti tokius žemės ūkio ir miškininkystės sektorių *poreikius*, kaip – **miškininkystės produktyvumo didinimas** bei **miškų rekreacinio potencialo didinimas**. Siekiant šių poreikių įgyvendinimo, priemonė M01 yra vykdoma dviejose veiklos srityse – **M01.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“** ir **M01.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“**, priemonė M02 vienoje veiklos srityje – **M02.1 „Parama pasinaudoti konsultavimo paslaugomis“**, priemonė M04 vykdoma vienoje veikloje – **M04.3.3 „Parama miškų infrastruktūrai gerinti“**, priemonė M08 yra vykdoma vienoje veiklos srityje – **M08.6 „Investicijos į miškininkystės technologijas“**.

Remiantis NMA pateiktais duomenimis, didžiausia pagal *investicijų mastą ir reikšmingumą* yra veiklos sritis M08.6. Šios veiklos srities investicijos siekė 27 390 466 Eur, iš kurių 9 843 849 Eur buvo finansuojama nacionalinėmis ir EŽŪFKP lėšomis 2014–2021 m. laikotarpiu. Kitų veiklos srities investicijų mastas yra pateikiamas žemiau esančioje lentelėje. Pastebėtina, kad veiklos srities M01.1 nurodytas investicijų mastas atspindi ne tik 2C+ tikslinės srities investicijas, tačiau ir kitų 2-o KPP prioriteto tikslinių sričių investicijas (t.y. 2B bei 2A tikslinių sričių investicijas). NMA atstovų teigimu, veiklos srities M01.1 investicijų negalima tiksliai išskirstyti pagal tikslines sritis dėl jų horizontalaus įgyvendinimo.

48 LENTELĖ. 2B TIKSLINĖS SRITIES INVESTICIJOS

VEIKLOS SRITIS	VISŲ INVESTICIJŲ MASTAS (EUR)	INVESTICIJŲ (VIEŠŲ) MASTAS FINANSUOJAMAS NACIONALINĖMIS IR EŽŪFKP LĖŠOMIS (EUR)
<b>M01.1</b>	2 251 173	2 245 932
<b>M01.2</b>	260 454	260 454
<b>M02.1</b>	331 588	331 588
<b>M04.3.3</b>	2 119 442	1 463 503
<b>M08.6</b>	27 390 466	9 843 849

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

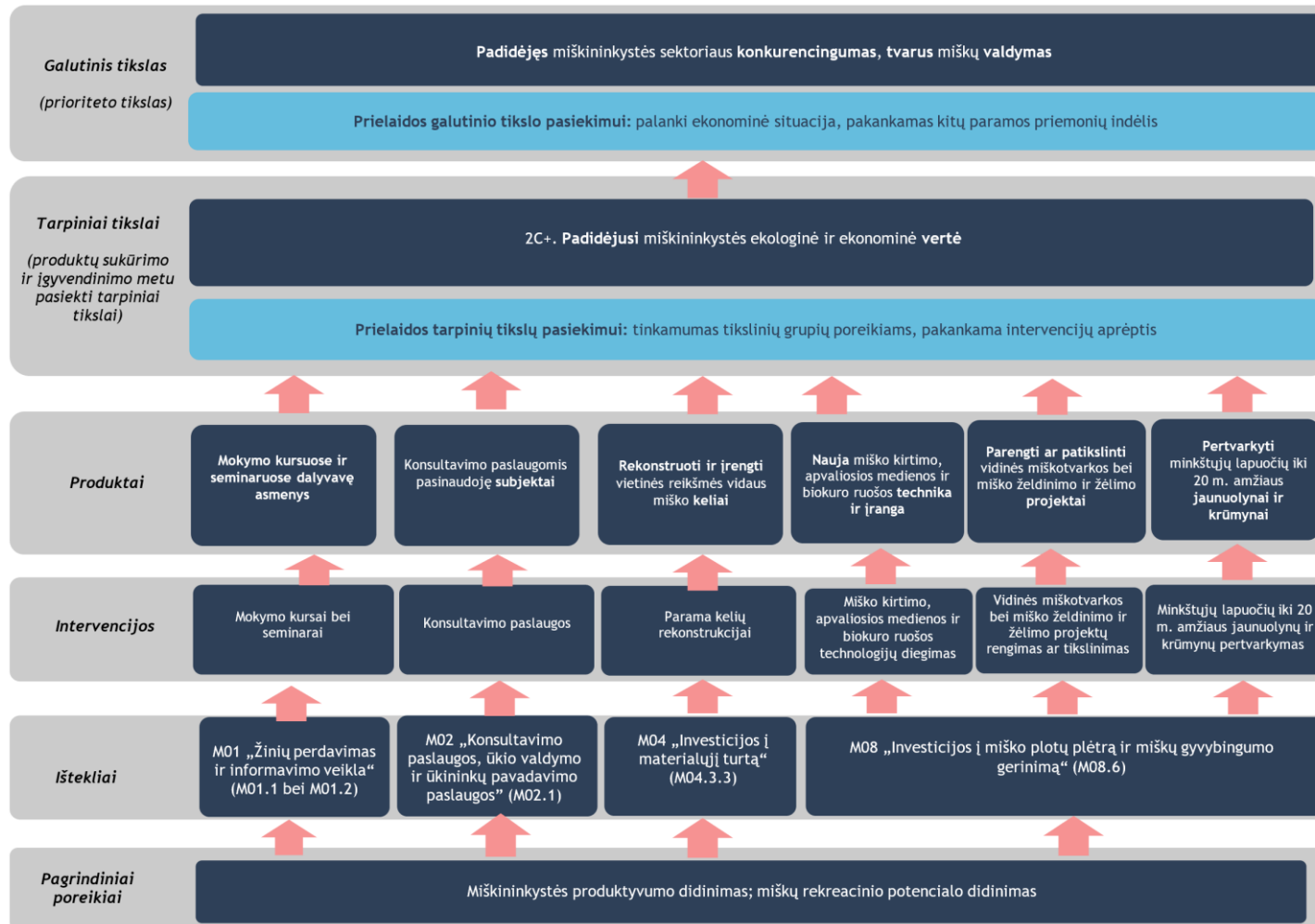
Siekiant atliepti minėtus poreikius, veiklos sritys įgyvendina *intervencijas*, kurios veiklos srities M01.2 atveju numato siekį **vykdyti parodomuosius bandymus, organizuoti praktinius-informacinius seminarus, lauko dienas bei informavimo renginius**. Intervencijomis veiklos sričių M02.1 ir M01.1 atveju atitinkamai numatoma **teikti konsultacines paslaugas** bei **organizuoti mokymo kursus ir seminarus**. Atsižvelgiant į suteikiamos paramos tipą ir pagrindinius naudos gavėjus, veiklos srities M01.2 intervencijų *produktai* yra **parodomuosiuose bandymuose, praktiniuose-informaciniuose seminaruose, lauko dienos bei informavimo renginiuose dalyvavę asmenys**. Veiklos sričių M02.1 ir M01.1 intervencijų produktai atitinkamai yra **konsultavimo paslaugomis pasinaudoję subjektai ir mokymo kursuose ir seminaruose dalyvavę asmenys**.

Veiklos srities M08.6 atvejo intervencija numato **miško kirtimo, apvaliosios medienos ir biokuro ruošos technologijų diegimą** bei **minkštųjų lapuočių iki 20 m. amžiaus jaunuolynų ir krūmynų pertvarkymą**,

o M04.3.3 atveju – **vidinės miškotvarkos bei miško želdinimo ir žėlimo projektų rengimą ar tikslinimą**. Atsižvelgiant į suteikiamos paramos tipą ir pagrindinius naudos gavėjus, veiklos srities M08.6 intervencijų **produktai** yra **nauja miško kirtimo, apvaliosios medienos ir biokuro ruošos technika ir įranga** bei **pertvarkyti minkštųjų lapuočių iki 20 m. amžiaus jaunuolynai ir krūmynai**. Veiklos srities M04.3.3 atžvilgiu intervencijomis sukurti produktai – **parengti ar patikslinti vidinės miškotvarkos bei miško želdinimo ir žėlimo projektai** bei **rekonstruoti ir įrengti vietinės reikšmės vidaus miško keliai**.

Tam, kad visų veiklos sričių produktai prisidėtų prie anksčiau minėto galutinio tikslo realizavimo, produktai pirmiausia turi pasiekti **tarpinis tikslus**. Visų veiklos sričių produktų tarpiniai tikslai atitinka 2C+ tikslinės srities tikslus. Pažymėtina, kad 2C+ tikslinės srities atžvilgiu sukurti produktai turėtų padidinti **miškininkystės ekologinę ir ekonominę vertę**. Pažymėtina, kad šių tarpinių tikslų pasiekimui pirmiausia būtina išpildyti **tarpinių tikslų prielaidas** – veiklos sričių produktai turi **atitikti tikslinių grupių poreikius** (t. y. suteikta M01.1, M01.2, M02.1, M04.3.3 bei M08.6, parama turi būti *tinkama* ir *suteikta laiku* paramos gavėjams), **sukurtų produktų aprėptis turi būti pakankama** (t. y. parama turi pasiekti *reikšmingą kiekį naudos gavėjų*, kad būtų sukurtas poveikis).

Tam, kad tarpiniai tikslai transformuotųsi į galutinių tikslų pasiekimą, reikalinga išpildyti **galutinių tikslų prielaidas**. Viena vertus, reikalinga, kad egzistotų **palanki ekonominė situacija**, kuri paskatintų ekonominės veiklos rezultatų gerėjimą ir sudarytų palankesnes sąlygas miškininkystės sektoriuje. Antra vertus, svarbu užtikrinti **pakankamą kitų paramos priemonių indėlį**, kuris leistų paramą gavusiems subjektams toliau vystyti ekonominę veiklą ir investuoti į konkurencingumą didinančius sprendimus.



56 PAVEIKSLAS. 2C+ TIKSLINĖS SRITIES KAITOS TEORIJA

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting



Įvertinti, ar buvo sėkmingai sukurti 2C+ tikslinės srities produktai bei nustatyti, ar anksčiau minėtos tinkamumo bei pakankamumo prielaidos 2C+ tikslinės srities tikslams (tarpiniams tikslams) pasiekti buvo išpildytos, galima atlikus 2C+ tikslinės srities BSVS produkto rodiklių analizę. Kaip galima matyti žemiau pateiktoje lentelėje, priemonės M02 įgyvendinimas yra sėkmingas – 2025 m. išsikeltų tikslų (329 konsultacijas gavusių asmenų) pasiekimo lygis 2021 m. siekė 76 proc.

49 LENTELĖ. 2C+ TIKSLINĖS SRITIES PRODUKTO RODIKLIŲ PASIEKIMAS

VEIKLOS SRITIS	PRODUKTO RODIKLIS	SIEKTINA REIKŠMĖ 2025 M.	PASIEKTA REIKŠMĖ 2014 – 2021 M. (VISI PROJEKTAI)	PASIEKTA REIKŠMĖ 2014 – 2021 M. (BAIGTI ĮGYVENDINTI PROJEKTAI)	PASIEKIMO LYGIS (PROC.)
M02. Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos (15 straipsnis)	Konsultuojamų paramos gavėjų skaičius (2.1 punktas)	329	249	249	76 proc.
M02. Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos (15 straipsnis)	Visos viešosios išlaidos (EUR) (2.1–2.3 punktai)	498 235	331 588	331 588	67 proc.
M04. Investicijos į materialųjį turtą (17 straipsnis)	Bendra investicijų suma (EUR) (viešųjų ir privačiųjų)	1 954 406	2 119 442	2 044 423	105 proc.
M04. Investicijos į materialųjį turtą (17 straipsnis)	Visos viešosios išlaidos (EUR)	1 563 525	1 463 503	1 403 488	90 proc.
M08. Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą (21–26 straipsniai)	Bendros viešosios išlaidos (EUR) (8.6 punktas)	24 084 801	9 843 849	8 543 760	35 proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Analizuojant priemonės M04 produkto rodiklių pasiekimą, galima pastebėti, kad veiklos srities M04.3.3 įgyvendinimas yra pakankamai sėkmingas. Viešų ir privačių investicijų apimtys viršija 2025 m. tikslus. Viešųjų išlaidų rodiklio pasiekimas taip pat aukštas – 90 proc. Aukšti produkto rodiklių pasiekimai indikuoja, kad užsibrėžtas produkto rodiklio tikslas iki 2025 m. tikėtina bus pasiektas. Priemonės M08 įgyvendinimas nėra toks sėkmingas – tik 35 proc. suplanuotų investicijų jau yra išmokėta. Vis dėlto tikėtina, kad ateityje išmokėjimų apimtys padidės, kadangi 2021 m. ženkliai padaugėjo paramą gaunančių subjektų<sup>44</sup>.

<sup>44</sup> ESTEP (2022), „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos 2014–2021 metų įgyvendinimo ataskaita“.

#### 50 LENTELĖ. 2C+ TIKSLINĖS SRITIES TIKSLO RODIKLIŲ PASIEKIMAS

ANALIZĖS SRITIS	PRODUKTO RODIKLIO PAVADINIMAS	PASIEKIMAS 2014-2021 M.	SIEKTINA REIKŠMĖ 2025 M.	PASIEKIMO LYGIS
2C+	Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus (2C+ tikslinė sritis)	215	185	116 proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

2C+ tikslinei sričiai numatytas tikslo rodiklis „Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus“. 2014–2021 m. laikotarpiu buvo sukurtos 215 naujos darbo vietos ir rodiklio tikslas 2025 m. buvo pasiektas. Visos šios darbo vietos buvo sukurtos įgyvendinus miško kirtimo, apvaliosios medienos ir medienos biokuro technologijų diegimui skirtus projektus pagal 8.6 veiklos sritį.

**Išanalizavus 2C+ tikslinės srities produkto rodiklius, galima teigti, kad visų analizuojamų priemonių produktai yra pakankamai sėkmingai kuriami. Didžiausios veiklos srities M08.6 atveju, faktinės išlaidos nukrypsta nuo 2025 m. tikslų. Nors išmokėjimai ir nukrypsta, tikslo rodiklių pasiekimas yra aukštas ir viršija 2025 m. tikslus.**

### 3.5.1 VEIKLOS SRITIES M04.3.3 „PARAMA MIŠKŲ INFRASTRUKTŪRAI GERINTI“ ANALIZĖ

Veiklos srities M04.3.3 investicijos yra nukreiptos į miško kelių įrengimą ir rekonstrukciją, taip pat su miško keliais susijusių įrenginių ar statinių įrengimą (pavyzdžiui, griovių, pralaidų, nuovadų, tiltų statybai ir pan.). Parama yra teikiama miško valdytojams ar miško valdytojų grupėms. Paramos intensyvumas yra aukštas ir siekia 80 proc. Prioritetiniai balai paramai gauti buvo suteikiami jeigu pareiškėjas yra įsitraukęs į kokį nors miškininkystės bendradarbiavimo formatą (priklauso miško savininkų asociacijai ar kooperatyvui), projektas įgyvendinamas didelio drėgnumo vietovėse, investuojama į ūkinius miškus, pareiškėjas savanoriškai susimažina paramos intensyvumą ir kt.

2014–2021 m. laikotarpiu buvo įgyvendinti 19 miškų infrastruktūros gerinimo projektų, kuriuos įgyvendino 6 paramos gavėjai. Visų investicijų apimtis siekė 2 119 442 Eur, iš kurių 1 463 503 Eur buvo finansuojamos nacionalinės bei EŽŪFKP investicijomis.

Siekiant įvertinti veiklos srities M04.3.3 paramos indėlį į paremtų ūkių ekonominio rezultatyvumo gerinimą, vertintojai analizavo NMA pateiktus duomenis apie paramos gavėjų išsikeltų projektinių rodiklių pasiekimą pasibaigus projektui. Tokia analizė buvo atlikta **naujai nutiestų miško kelių su žvyro dangą bei rekonstruotų hidrotechninių statinių skaičiaus, naujai pastatytų hidrotechninių statinių skaičiaus, rekonstruotų miško kelių su žvyro dangą (km) bei žemės vertės padidėjimo paremtose valdose, rodikliams.**

Analizuojant veiklos srities M04.3.3 paramos gavėjų rezultatyvumą, galima pastebėti, kad naujai nutiestų miško kelių su žvyro dangą bei rekonstruotų hidrotechninių statinių skaičiaus rodiklių rezultatyvumas siekia 100 proc. Naujai pastatytų hidrotechninių statinių skaičiaus rodiklio rezultatyvumas siekia 100 proc., o rekonstruotų miško kelių su žvyro dangą (km) rodiklio rezultatyvumas siekia taip pat 100 proc. Žemės vertės padidėjimo paremtose valdose rezultatyvumas siekia 106 proc.

Nors rezultatyvumas visų rodiklių atvejais yra aukštas, tikėtina, kad paramos indėlis gerinant miškininkystės sektoriaus konkurencingumą nebuvo didelis. Remiantis ESTEP studija<sup>45</sup>, Lietuvoje miško kelių yra apie 39 tūkst. km, iš jų su žvyro danga ar geresnių (tinkamų naudoti ištisus metus) – 3 tūkst. km. Kadangi naujai nutiesta buvo 9,6 km miško kelio su žvyro danga, o rekonstruota 20 km, tai baigtos įgyvendinti investicijos leido pagerinti mažiau nei 1 proc. visų miško kelių.

51 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M04.3.3 PARAMOS GAVĖJŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖ (I)

REZULTATYVUMO MATAVIMAS	NAUJAI NUTIESTI MIŠKO KELIAI SU ŽVYRO DANGA (KM)	NAUJAI PASTATYTŲ HIDROTECHNINIŲ STATINIŲ SKAIČIUS	REKONSTRUOTAS HIDROTECHNINIŲ STATINIŲ SKAIČIUS	REKONSTRUOTI MIŠKO KELIAI SU ŽVYRO DANGA (KM)	ŽEMĖS VERTĖS PADIDĖJIMAS PAREMTOSE VALDOSE (EUR)
Planas	9,6	123	3	20	2 534 684
Faktas	9,6	123	3	20	2 686 537
Rezultatyvumas	100 proc.	100 proc.	100 proc.	100 proc.	106 proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

### 3.5.2 VEIKLOS SRITIES M08.6 „INVESTICIJOS Į MIŠKININKYSTĖS TECHNOLOGIJAS“ ANALIZĖ

Veiklos srities M08.6 investicijos yra nukreiptos į miškų ūkių modernizavimą, miško kirtimo, apvaliosios medienos ir medienos biokuro ruošos technologijų diegimą bei medynų rekonstrukciją. Parama yra teikiama privačių miškų valdytojams, savivaldybėms, labai mažoms bei mažoms įmonėms. Paramos intensyvumas priklauso nuo projekto tikslų: jeigu investuojama į miškų ūkių modernizaciją – intensyvumas siekia 50 proc. Jeigu investuojama į medynų rekonstrukciją – 60 proc.

2014–2021 m. laikotarpiu buvo įgyvendinti 168 veiklos srities M08.6 projektai, kuriuose diegtos miškininkystės (miško kirtimo, apvaliosios medienos ir medienos biokuro ruošos ir pan.) technologijos ir kuriais prisidėta prie miškų ūkio modernizavimo bei ekonominės vertės didinimo, paslaugų miškų sektoriuje teikimo. Visų investicijų apimtis siekė 27 390 466 Eur, iš kurių 9 843 849 Eur buvo finansuojamos nacionalinės bei EŽŪPKF investicijomis.

Kaip galima matyti žemiau esančioje lentelėje, daugiau nei dešimtadalis veiklos srities M08.6 paramos gavėjų pasinaudojo BŽŪP I-ojo ramsčio parama, priemonės M13 „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių“ bei priemonės M12 „Natura 2000 išmokos ir su Bendrąja vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ parama. Kitomis paramos priemonėmis paramos gavėjai vangiai naudojami.

52 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M04.3.3 PARAMOS GAVĖJŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖ (I)

PARAMOS TIPAS	IŠMOKĖJIMAI (EUR)	DALIS PARAMOS GAVĖJŲ PASINAUDOJUSIŲ PARAMA (PROC.)
Gauta paramos	10 171 089	-
BŽŪP I-ojo ramsčio parama	809 372	17 proc.

<sup>45</sup> ESTEP (2018), Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos įgyvendinimo 2014–2018 metais vertinimo ataskaita.

PARAMOS TIPAS	IŠMOKĖJIMAI (EUR)	DALIS PARAMOS GAVĖJŲ PASINAUDOJUSIŲ PARAMA (PROC.)
M04.1	283 889	1 proc.
M08.6	8 537 699	100 proc.
M10 "Agrarinė aplinkosauga ir klimatas"	21 517	4 proc.
M11 "Ekologinis ūkininkavimas"	229 613	2 proc.
M12 "Natura 2000 išmokos ir su Bendrąja vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos"	64 289	10 proc.
M13 "Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių"	212 577	11 proc.
Nacionalinė parama	3 948	7 proc.
Nacionalinė Covid - 19 parama	4 166	2 proc.
M21	4 018	2 proc.
Paramos per miško valdytoją	101 711	-

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Siekiant įvertinti veiklos srities M08.6 paramos indėlį į paremtų ūkių ekonominio rezultatyvumo gerinimą, vertintojai analizavo NMA pateiktus duomenis apie paramos gavėjų išsikeltų projektinių rodiklių pasiekimą pasibaigus projektui. Tokia analizė buvo atlikta **darbo vietų skaičiaus, grynojo pelno, išlaikytų darbo vietų, naujai sukurtų darbo vietų, pardavimo pajamų rodikliams**. Vertintojai taip pat atliko projektų anketinių apklausų rezultatų analizę siekiant įvertinti paramos poveikį kiekybinių rodiklių neapčiuopiamiems ūkininkavimo veiklos aspektams.

**Projektų rezultatyvumo analizė.** Analizuojant veiklos srities M08.6 paramos projektų rezultatyvumą, galima pastebėti, jog **grynojo pelno, išlaikytų darbo vietų, naujai sukurtų darbo vietų, pardavimo pajamų** rezultatyvumo rodikliai atitinkamai siekia 142 proc., 97 proc., 159 proc. bei 133 proc. Visgi, nepaisant rezultatyvumo skirtumų galima pastebėti, kad iš esmės rodiklių rezultatyvumas viršija 100 proc. **Atsižvelgiant į šiuos rodiklių pasiekimo rezultatus, galima prieiti prie išvados, kad 2C+ tikslinės srities tikslo rodiklio „Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus“ planas buvo įgyvendintas. Investicijų dėka buvo sukurtos 215 naujos darbo vietos – daugiau nei buvo užsibrėžta sukurti 2025 metais (t.y 185 naujos darbo vietos).** Aukštas šio rodiklio rezultatyvumas indikuoja tai, kad investicijų indėlis gerinant užimtumo situaciją kaimo vietovėse buvo aukštesnis nei tikėtasi.

53 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIS M08.6 PARAMOS GAVĖJŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖ (I)

REZULTATYVUMO MATAVIMAS	GRYNASIS PELNAS (EUR)	IŠLAIKYTOS DARBO VIETOS (SKAIČIUS)	NAUJAI SUKURTOS DARBO VIETOS (SKAIČIUS)	PARDAVIMO PAJAMOS (EUR)
Planas	21 116 712,88	1101	109	228 818 925,6
Faktas	29 983 066,63	1069	215	304 522 887,6
Rezultatyvumas (proc.)	142 proc.	97 proc.	198 proc.	133 proc.
Rodiklio vieneto kaina (Eur)	0,278	-	-	0,027

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

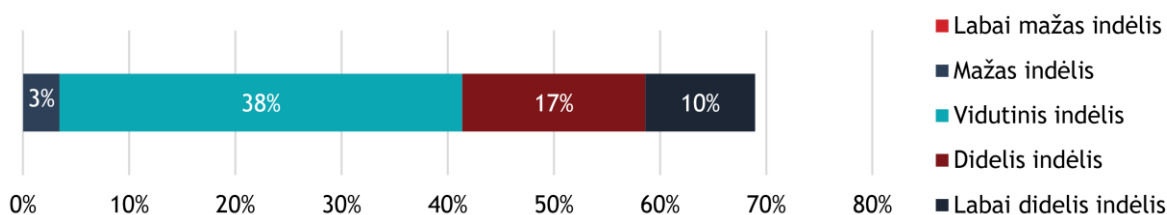
Analizuojant kokiais daliai paramos gavėjų pavyko pasiekti savo išsikeltus projektinius tikslus, žemiau lentelėje galima pastebėti, jog rezultatyvumas viršija 48 proc. visų rodiklių atvejais (t. y. daugiau nei 48 proc. miškų ūkių planinės rodiklių reikšmės viršijo faktines rodiklių reikšmes). Kaip galime matyti, darbo vietų skaičiaus rodiklio rezultatyvumas siekia 71 proc., grynojo pelno – 48 proc., išlaikytų darbo vietų rezultatyvumas siekia 68 proc., naujai sukurtų darbo vietų rezultatyvumas siekia 72 proc., o pardavimo pajamų rodiklio atveju fiksuojamas 63 proc. rezultatyvumas.

54 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M08.6 PARAMOS GAVĖJŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖ (II)

GRYNASIS PELNAS	IŠLAIKYTOS DARBO VIETOS	NAUJAI SUKURTOS DARBO VIETOS	PARDAVIMO PAJAMOS
48 proc.	68 proc.	72 proc.	63 proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

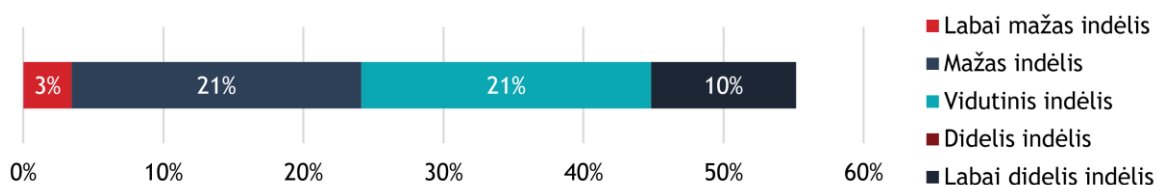
**Anketinių apklausų rezultatai.** Poveikį įvairiems ūkininkavimo veiklos aspektams patvirtina ir vertintojų atlikta anketinė apklausa. Analizuojant paramos poveikį produkcijos kokybės gerėjimui, 68 proc. paramos gavėjų teigia, kad veiklos srities M08.6 investicijos prisidėjo produkcijos kokybės gerėjimo 2014–2021 m. laikotarpiu. Analizuojant paramos reikšmingumą kokybės gerėjimui, daugiau nei ketvirtadalis (27 proc.) apklaustųjų nurodo, kad parama turėjo didelį ar labai didelį indėlį produkcijos kokybės gerėjimui 2014–2021 m. laikotarpiu. Vos 3 proc. visų respondentų teigia, jog parama turėjo labai mažą ar mažą indėlį produkcijos kokybės gerėjimui, o 38 proc. apklaustųjų teigia, jog veiklos srities parama turėjo vidutinį indėlį produkcijos kokybės gerėjimui.



57 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M08.6 POVEIKIS PRODUKCIJOS KOKYBĖS GERĖJIMUI (N=29)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

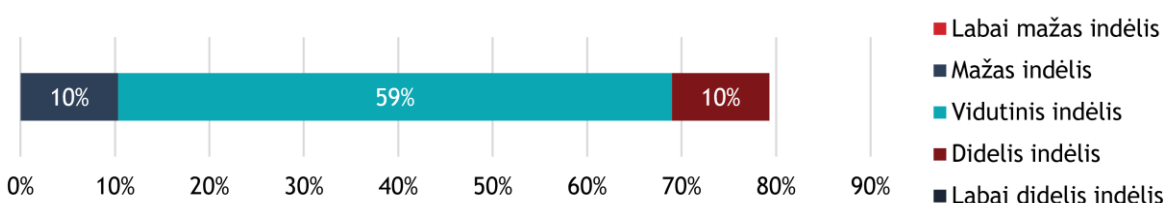
Analizuojant paramos poveikį produkcijos asortimento didėjimui, 55 proc. paramos gavėjų nurodė, kad veiklos srities M08.6 investicijos prisidėjo prie produkcijos asortimento didėjimo 2014–2021 m. laikotarpiu. 10 proc. respondentų teigia, jog šios veiklos srities parama turėjo didelį indėlį produkcijos asortimento didėjimui. Beveik ketvirtadalis (24 proc.) apklaustųjų teigia, jog parama turėjo labai mažą ar mažą indėlį produkcijos asortimento didėjimui, o 21 proc. apklausos dalyvių nurodo, jog veiklos srities parama turėjo vidutinį indėlį produkcijos asortimento padidėjimui.



58 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M08.6 POVEIKIS PRODUKCIJOS ASORTIMENTO DIDĖJIMUI (N=29)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

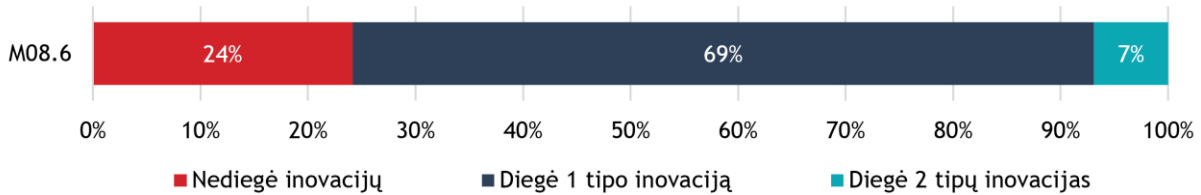
Analizuojant paramos poveikį darbo užmokesčio didėjimui, 79 proc. paramos gavėjų nurodė, kad veiklos srities M16.3 investicijos prisidėjo prie darbo užmokesčio didėjimo 2014–2021 m. laikotarpiu. 10 proc. respondentų teigia, jog parama turėjo didelį indėlį darbo užmokesčio didėjimui. Didžiausia dalis, 59 proc. apklaustųjų teigia, jog parama turėjo vidutinį indėlį darbo užmokesčio didėjimui, o 10 proc. apklausos dalyvių nurodo, jog parama turėjo mažą indėlį darbo užmokesčio didėjimui. Nei vienas respondentas nevertina paramos poveikio kaip turėjusio labai didelį ar labai mažą indėlį darbo užmokesčio didėjimui.



### 59 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M08.6 POVEIKIS DARBO UŽMOKESČIO DIDĖJIMUI (N=29)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

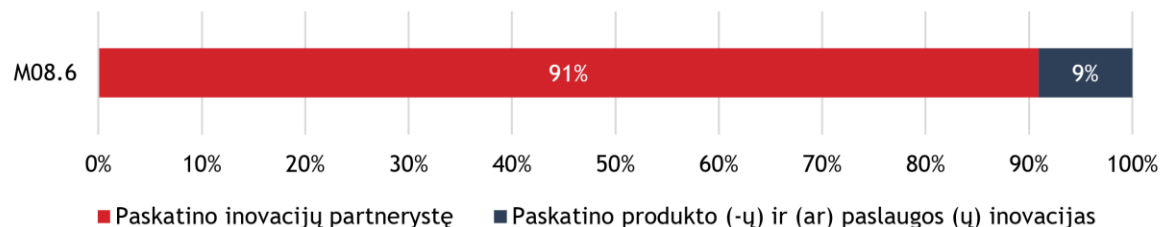
Nors veiklos srities M08.6 investicijos neturėjo pirminio tikslo prisidėti prie inovacijų plėtros, investicijos galėjo netiesiogiai prisidėti prie inovacijų plėtros – paramos gavėjai galėjo savarankiškai naudoti paramos lėšas įvairių tipų inovacijų plėtrai. Kaip galima matyti žemiau esančiame grafike, daugiau nei pusė (69 proc.) respondentų nurodė, kad parama paskatino bent vieno tipo inovacijų plėtrą respondento atstovaujame ūkyje / įmonėje. 7 proc. respondentų nuomone parama paskatino dviejų tipų inovacijų plėtrą. Visgi, 24 proc. paramos gavėjų nuomone, parama nepaskatino jokios inovacijų plėtros.



### 60 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M08.6 POVEIKIS INOVACIJŲ PLĖTRAI (I) (N=29)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

Respondentų, kurie nurodė, kad diegė inovacijas, taip pat buvo paprašyta nurodyti, kokio tipo inovacijas šie diegė. Kaip galima matyti žemiau esančiame grafike, paramos gavėjai daugiausia (91 proc.) diegė technologinio proceso (-ų) inovacijas. Šiek tiek mažiau nei dešimtadalis (9 proc.) diegtų investicijų buvo produkto ir (ar) paslaugos inovacijos. Nors vertintojai ir negalėjo sugretinti anketinių apklausų duomenų su paramos lėšų išmokėjimų informacija, pastaroji informacija rodo, kad paramos gavėjai daugiausiai panaudodavo paramos lėšas naujos miškininkystės technikos įsigijimui (pavyzdžiui, buvo įsigijamas naujas modernus miško traktorius, savikrovės priekabos, medkirtės ir pan.). Naujos technikos įsigijimai dažniausiai buvo naudojami produktyvumo ir gamybos apimčių didinimui, ženkliai rečiau – siekiant padidinti įvairių produktų patiekimą į rinką bei kokybę. Atsižvelgiant į investicinių išlaidų tipą, galima teigti, kad daugumos respondentų atveju inovacijos yra suprantamos kaip naujos ir modernios technikos įsigijimas. Šios technikos įsigijimas yra inovacija paramos gavėjų lygiu, kadangi paramos gavėjai iki paramos gavimo neturėjo panašaus efektyvumo technikos, o taip pat nauja technika leidžia ženkliai padidinti ekonominės veiklos našumą bei efektyvumą. Vis dėlto, tokio tipo technologiniai įsigijimai nėra inovacijos šalies ar regioniniu lygmeniu, kadangi iš esmės nėra kuriama nauja technologija, o pritaikoma jau išbandyta ir veikianti tiek Lietuvoje, tiek užsienio šalyse technologija. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad veiklos srities M08.6 parama yra pakankama ir efektyvi, kad būtų didinama pridėtinė miškininkystės veiklos vertė tarp paramą gavusių subjektų. Vis dėlto, parama nepaskatino inovacijų plėtros, kuri sukurtų konkurencingumo proveržį regioniniu lygmeniu.



### 61 PAVEIKSLAS. VEIKLOS SRITIES M08.6 POVEIKIS INOVACIJŲ PLĖTRAI (II) (N=29)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

Veiklos srities M08.6 investicijos nebuvo tiesiogiai nukreiptos į aplinkosauginių ūkininkavimo veiklos aspektų bei tvarumo didinimą (t.y. paramos administravimo taisyklės nenumatė prioritетinių paramos balų skyrimo, jei ūkis išsipareigodavo prisidėti prie aplinkos taršos mažinimo). Visgi, veiklos srities M08.6 investicijos galėjo netiesiogiai prisidėti prie tvarumo didinimo – įsigyta nauja technika įranga yra mažiau tarši, o investicinių projektų įgyvendinimas leidžia padidinti veiklų našumą. Anketinių apklausų rezultatai

patvirtiną šią hipotezę – anketinių apklausų rezultatai taip pat parodė, kad veiklos srities M08.6 parama teigiamai prisidėjo prie įvairių miškininkystės veiklos aspektų raidos ir tvarumo didėjimo. Kaip galima matyti žemiau pateiktoje lentelėje, daugiau nei 90 proc. paramos gavėjų nurodė, kad parama turėjo teigiamą poveikį išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažėjimui, miško išteklių išsaugojimo gerėjimui bei energetinių išteklių efektyvumo didėjimui.

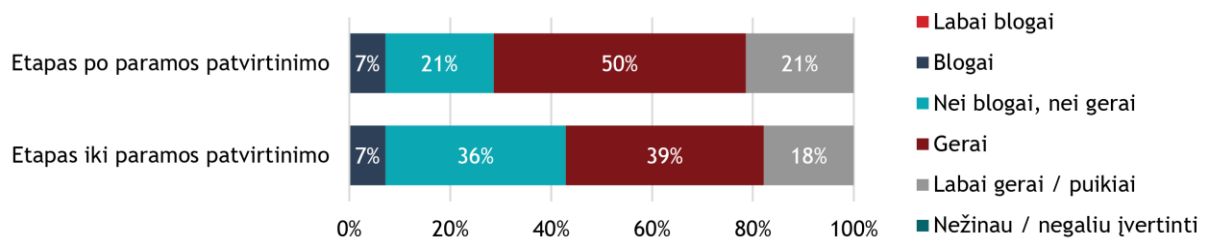
55 LENTELĖ. VEIKLOS SRITIES M08.6 ĮTAKA APLINKOSAUGINIAMS PARAMOS GAVĖJŲ ŪKINĖS VEIKLOS ASPEKTAMS (N=180)

ĮTAKA	IŠMETAMŲ ŠESD IR AMONIAKO KIEKIO MAŽĖJIMAS	MIŠKO IŠTEKLIŲ IŠSAUGOJIMO GERĖJIMAS	ENERGETINIŲ IŠTEKLIŲ EFEKTYVUMO DIDĖJIMAS
Neturėjo	3 proc.	4 proc.	4 proc.
Labai maža	14 proc.	7 proc.	4 proc.
Maža	10 proc.	11 proc.	7 proc.
Vidutinė	21 proc.	29 proc.	29 proc.
Didelė	34 proc.	39 proc.	39 proc.
Labai didelė	17 proc.	11 proc.	18 proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

#### VEIKLOS SRITIES M08.6 „INVESTICIJOS Į MIŠKININKYSTĖS TECHNOLOGIJAS“ ADMINISTRACINIŲ ASPEKTŲ IR POVEIKIO BENDRADARBIAVIMO SKATINIMUI ANALIZĖ

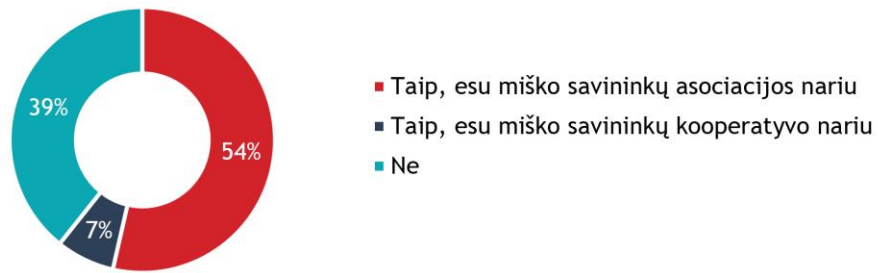
Siekiant išanalizuoti paramos administravimo efektyvumą, respondentų buvo paprašyta įvertinti paramos administravimo procedūras (spartą ir kokybę) iki ir po paramos patvirtinimo. Apklaustųjų teigimu, administravimo efektyvumas tiek prieš paramos patvirtinimą, tiek po jo yra vertinamas teigiamai: 57 proc. respondentų iki paramos gavimo ir 71 proc. respondentų po paramos gavimo administravimo procedūras įvardino kaip geras arba labai geras. Šis pokytis leidžia daryti išvadą, kad respondentų nuomonė apie administravimo procedūras (jų spartą ir kokybę), pateikus paraišką pagerėjo, ir jie liko labiau patenkinti paramos administravimu.



62 PAVEIKSLAS. M08.6 „INVESTICIJOS Į MIŠKININKYSTĖS TECHNOLOGIJAS“ PRIEMONĖS ADMINISTRAVIMO EFEKTYVUMAS (N=28)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

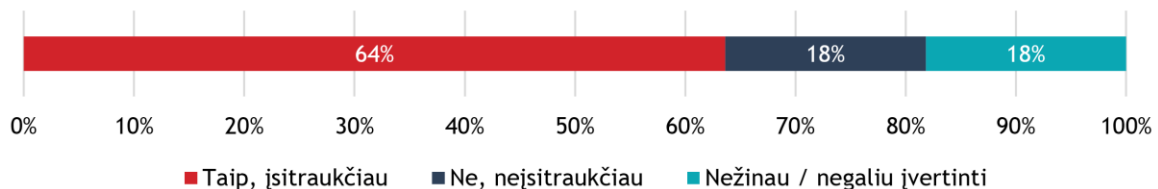
Siekiant įvertinti veiklos srities M08.6 indėlį į bendradarbiavimo skatinimą, vertintojai siekė identifikuoti kokia dalis paramos gavėjų yra įsitraukę į įvairius bendradarbiavimo formatus. Socialinių partnerių nuomone, bendradarbiavimo skatinimo kontekste labai svarbios yra kuriamos finansinės ir kitokios paskatos jungtis į kooperatyvus, taip pat ŽŪM sprendimas pareiškėjams duoti papildomus atrankos balus už kooperaciją. Tokiu būdu prie bendradarbiavimo skatinimo netiesiogiai prisideda veiklos srities M08.6 investicijos – kaip jau anksčiau minėta, šios veiklos srities administravimo taisyklės numatė suteikti prioritetinius balus paramos paraiškos teikėjams, jeigu šie prieš paramos paraiškos teikimą priklauso miškų savininkų asociacijai ar kooperatyvui. Apklausos rezultatai rodo, kad daugiau nei pusė (61 proc.) paramos M08.6 gavėjų yra įsitraukę į bendradarbiavimo formatus. 39 proc. respondentų nurodė, kad nėra įsitraukę į bendradarbiavimo formatus.



63 PAVEIKSLAS. M08.6 PARAMOS GAVĖJAI, ĮSITRAUKĘ Į BENDRADARBIAVIMO FORMATUS (N=28)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

Tikėtina, kad prioritetinių balų suteikimas paskatino bent dalies paramos gavėjų įsitraukimą į kokį nors bendradarbiavimo formatą. Ši teiginį patvirtina ir tai, kad reikšminga dalis M08.6 veiklos srities paramos gavėjų, kurie nėra įsitraukę į jokių bendradarbiavimo formatų, nurodė, kad įsitrauktų į kokį nors bendradarbiavimo formatą, jeigu ateityje būtų suteikiami papildomi prioritetiniai balai paramai gauti (64 proc.). 18 proc. apklaustųjų teigia, kad net ir papildomų balų suteikimas jiems nebūtų pakankama paskata įsitraukti į įvairius bendradarbiavimo formatus.



64 PAVEIKSLAS. M08.6 PARAMOS GAVĖJAI, KURIE ĮSITRAUKTŲ Į BENDRADARBIAVIMO FORMATUS, JEIGU BŪTŲ SUTEIKIAMAI PAPILDOMO BALAI (N=28)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

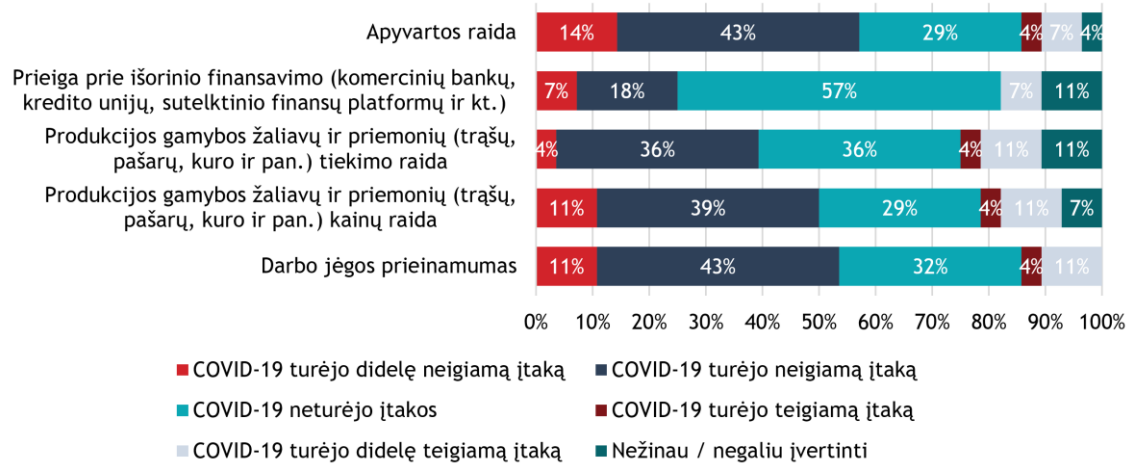
## COVID-19 PANDEMIJOS POVEIKIO VEIKLOS SRITIES M08.6 NAUDOS GAVĖJAMS ANALIZĖ

Veiklos srities M08.6 paramos gavėjai susidūrė su tokiais iššūkiais kaip ir dauguma žemės ūkio bei miškininkystės sektoriaus atstovų COVID-19 pandemijos metu: 1) **ūkinės veiklos vykdymo trukdžiai**, laikantis visų apsaugos reikalavimų, dėl kurių augo darbuotojų išlaikymo sąnaudos, 2) dėl pasikeitusių aplinkybių **išaugusios skirtingo tipo sąnaudos**, kai kuriais atvejais susidurta su apyvartinių lėšų stygiu, 3) **sutrikusios prekybos grandinės sąlygotais ekonominiais nuostoliais**, 4) **dėl pandemijos ribojimų kilusiais sunkumais įgyvendinant numatytus veiklos rodiklius**, todėl tokiais atvejais ūkininkai turėjo pranešti NMA dėl *force majeure* situacijos sąlygotų kliūčių vykdant įsipareigojimus (ar negalėjimo jų įvykdyti), tačiau ne visi tai padarė laiku ir atitinkamai susidūrė su finansinėmis pasekmėmis. Didžiausios dalies (57 proc.) anketinėje apklausoje dalyvavusių paramos gavėjų teigimu, COVID-19 pandemija turėjo didžiulę neigiamą arba neigiamą įtaką apyvartos raidai. Taip pat daugiau nei pusės (atitinkamai 54 bei 50 proc.) apklaustųjų vertinimu, COVID-19 pandemija turėjo didžiulę neigiamą arba neigiamą įtaką darbo jėgos prieinamumui bei produkcijos gamybos žaliavų ir priemonių kainų raidai.

Nors reikšminga dalis paramos gavėjų teigė, kad COVID-19 turėjo neigiamą įtaką įvairiems miškininkystės veiklos aspektams, penktadalis arba daugiau nei penktadalis respondentų mini, kad jų ūkiai / atstovaujamos įmonės buvo atsparios COVID-19 pandemijai (išskyrus produkcijos kainų raidai). Prie paramos gavėjų atsparumo reikšmingai prisidėjo tai, kad miškininkystės veiklai COVID-19 pandemijos ribojimai buvo pakankamai menki, palyginti su kitomis ūkio šakomis (miškininkystės veikla iš esmės galėjo būti vykdydama nepertraukiamai dėl to, kad didžioji dalis veiklos vykdoma lauke). Ribojimų menkumas taip pat paaiškina tai, kodėl pakankamai maža paramos gavėjų dalis pasinaudojo priemonės M21 „Išimtinė



laikina parama ūkininkams ir MVĮ, kuriuos paveikė COVID-19 krizė“ bei nacionalinės COVID-19 parama (žr. 52 lentelę). Taigi, atsižvelgiant į pakankamai aukštą paramos gavėjų rezultatyvumą bei anketinės apklausos rezultatus, galima teigti, kad COVID-19 pandemijos įtaka paramos gavėjų veiklai buvo maža.



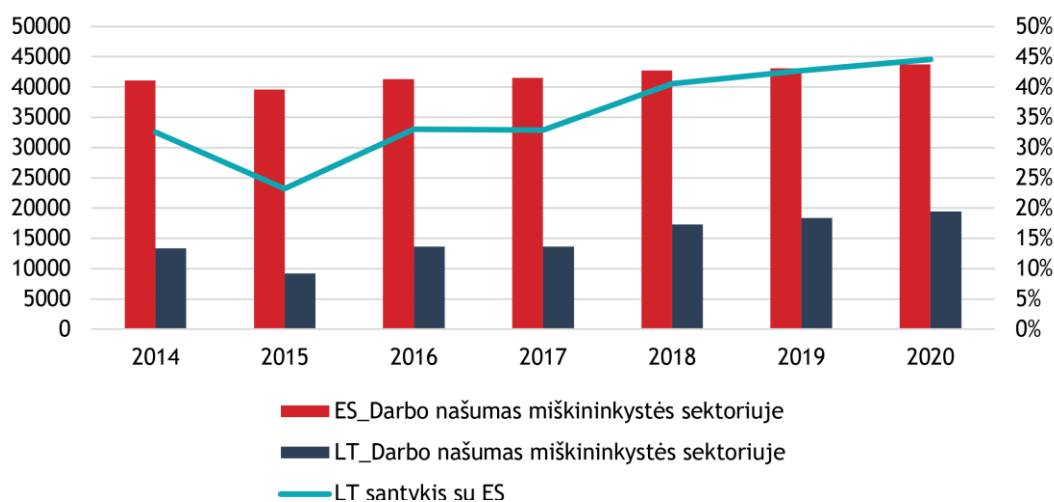
65 PAVEIKSLAS. COVID-19 PANDEMIJOS ĮTAKA (N=28)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis apklausos rezultatais

### 3.6 2C+ „MIŠKININKYSTĖS EKONOMINĖS VERTĖS DIDINIMAS IR MIŠKO PLOTŲ PLĖTRA“TIKSLINĖS SRITIES APIBENDRINTAS VERTINIMAS

Anksčiau pristatyta veiklos M04.3.3 bei veiklos srities M08.6 analizė parodė, kad 2C+ tikslinės srities paramos rezultatyvumas yra aukštas, 2C+ tikslinės srities investicijos turi reikšmingą indėlį paramos gavėjų ekonominės veiklos rezultatų raidai. Veiklos srities M08.6 rezultatyvumo analizė parodė (žr. 3.5.2 poskyrį) grynojo pelno, išlaikytų darbo vietų, naujai sukurtų darbo vietų, pardavimo pajamų rezultatyvumo rodikliai atitinkamai siekia 142 proc., 97 proc., 159 proc. bei 133 proc. **Taigi, atsižvelgiant į projektų rezultatyvumo analizės rezultatus, galima teigti, kad veiklos srities M08.6 investicijos reikšmingai prisidėjo prie miškininkystės ūkių ekonominio rezultatyvumo gerinimo.**

Apibendrinant 2C+ tikslinės srities investicijų indėlį į 2C+ tikslinės srities tikslo – **padidėjusi miškininkystės ekologinė ir ekonominė vertė** – įgyvendinimą galima teigti, kad 2C+ tikslinės srities investicijų indėlis į tikslo įgyvendinimą yra geresnis nei vidutiniškas. Viena vertus, kaip jau anksčiau buvo pristatyta, veiklos M04.3.3 bei veiklos srities M08.6 investicijų rezultatyvumas viršijo 100 proc. iš esmės visų rodiklių atveju. Veiklos srities M02.1 konsultavimo paslaugų paklausa taip pat buvo aukšta – 2025 m. išsikelti tikslai (210 konsultacijas gavusių asmenų) 2021 m. buvo viršyti 19 proc. Ir nors remiantis NMA pateiktais duomenimis negalima identifikuoti dalies asmenų, kurie dalyvavo veiklos srities M01.1 bei M01.2 organizuojamuose mokymuose, seminaruose bei parodomuose projektuose, tikėtina, kad šių veiklos sričių investicijos prisidėjo prie tvaraus miškų ūkio valdymo skatinimo. Kaip galima matyti žemiau pateiktame grafike, darbo našumas miškininkystės sektoriuje 2014–2020 m. laikotarpiu padidėjo 46 proc. nuo 9 117,91 Eur 2014 m. iki 19 480,62 Eur 2020 m. Šis augimo tempas buvo aukštesnis nei ES, kas atitinkamai lėmė tai, kad darbo našumo santykis tarp Lietuvos ir ES vidurkio padidėjo 12 proc. punktų – nuo 33 proc. 2014 iki 45 proc. 2020 m. Kita vertus, investicijų mastas buvo pakankamai mažas miškininkystės sektoriaus kontekste (vidutinė bendroji pridėtinė vertė miškininkystė sektoriuje siekė 229 mln. Eur, tad viešųjų 2C+ tikslinės srities investicijų dalis nuo visos sektoriaus vertės sudarė 6,2 proc.), kad visą darbo našumo prieaugį galima būtų priskirti išskirtinai 2C+ tikslinių srities investicijoms. Tikėtina, kad reikšmingesnį poveikį miškininkystės sektoriaus raidai turėjo valstybinės miškų ūrėdijos reforma 2018 m.



66 PAVEIKSLAS. MIŠKININKYSTĖS SEKTORIAUS BPV, TENKANTI VIENAM UŽIMTAJAM LIETUVOJE IR ES

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis EUROSTAT duomenimis

2C+ tikslinės srities investicijų didesnę populiarumą tarp miškininkystės sektoriaus atstovų ir, atitinkamai, didesnio poveikio pasireiškimą riboja iš esmės monopolistinė miškininkystės sektoriaus situacija.

Valstybinė miškų urėdija valdo 1,1 mln. ha miškų ploto – iš esmės pusę visų miškų ploto Lietuvoje. Miškų urėdijos dydis lemia tai, kad įmonė yra pagrindinis darbdavys miškininkystės sektoriuje bei pagrindinis miškininkystės sektoriaus paslaugų pirkėjas. Ir nors kiti rinkos žaidėjai galėtų konsoliduotis ir investuoti į miškininkystės veiklą medienos kainų augimo kontekste, egzistuojantys apribojimai valdomo miško ploto (ne daugiau nei 1,5 tūkst. ha) bei privalomieji 5 proc. atskaitymai į valstybės biudžetą iš pajamų už parduotą žaliavinę medieną ir nenukirstą mišką neleidžia privatiems verslo subjektams plėstis. Tokia situacija lemia tai, kad privatūs verslo subjektai nėra linkę investuoti lėšų į verslo plėtrą (vidutinis privataus miško ūkio valdos plotas yra 3,4 ha), o visas sektoriaus augimas yra grįstas valstybinės miškų urėdijos ekonominės veiklos sėkmingumu. Kadangi privatūs subjektai yra konservatyvūs dėl plėtros galimybių, tai ir paklausa investicijoms yra pakankamai maža.

## **2C+ tikslinės srities investicijos taip pat galėjo turėti teigiamą poveikį bendradarbiavimo skatinimui, inovacijų plėtrai bei tvarumo didėjimui miškininkystės sektoriuje.**

**BENDRADARBIAVIMO SKATINIMAS.** Prie bendradarbiavimo skatinimo daugiausiai galėjo prisidėti veiklos srities M08.6 investicijos, kurios, kaip jau anksčiau pristatyta, numatė suteikti prioritetinius balus paramos gavėjams, kurie yra įsitraukę į miškų kooperatyvų ar miškų savininkų veiklas. Kaip nurodyta veiklos srities analizės poskyryje, tikėtina, kad prioritetinių balų suteikimas paskatino bent dalies paramą gavusių miškininkų įsitraukimą į kokį nors bendradarbiavimo formatą. Šį teiginį patvirtina tai, kad reikšminga dalis minėtų veiklos sričių paramos gavėjų, kurie nėra įsitraukę į jokių bendradarbiavimo formatų, nurodė, kad įsitrauktų į kokį nors bendradarbiavimo formatą, jeigu ateityje būtų suteikiami papildomi prioritetiniai balai paramai gauti.

**INOVACIJŲ SKATINIMAS.** 2C+ tikslinės srities rėmuose inovacijų plėtrą netiesiogiai rėmė veiklos srities M08.6 investicijos. Šios veiklos srities analizė parodė (žr. 3.5.2 poskyrį), kad daugiau nei pusė paramos gavėjų panaudojo investicines lėšas diegiant inovacijas. Analizė parodė, kad investicijos daugiausiai paskatino technologinio tipo inovacijų raidą. Vis dėlto toks inovacijų vertinimas yra problematiškas – toks inovacijų vertinimas daugiausia grindžiamas paramos gavėjo nuomone. Atsižvelgiant į tai, vertintojai palygino paramos gavėjų vertinimus su projektų išlaidų informacija. Palyginimas parodė, kad kai paramos gavėjas nurodydavo, kad investavo į technologinę inovaciją, dažniausiai buvo investuojama į naujesnę ir modernesnę miškininkystės techniką (pavyzdžiui, buvo įsigijamas naujas modernus miško traktorius, savikrovės priekabos, medkirtės ir pan.). Naujos technikos įsigijimai dažniausiai buvo naudojami produktyvumo ir gamybos apimčių didinimui, ženkliai rečiau – siekiant padidinti įvairių produktų pateikimą į rinką bei kokybę. Atsižvelgiant į investicinių išlaidų tipą, galima teigti, kad daugumos respondentų atveju inovacijos yra suprantamos kaip naujos ir modernios technikos įsigijimas. Šios technikos įsigijimas yra inovacija paramos gavėjų lygiu, kadangi paramos gavėjai iki paramos gavimo neturėjo panašaus efektyvumo technikos, o taip pat nauja technika leidžia ženkliai padidinti ekonominės veiklos našumą bei efektyvumą. Vis dėlto, tokio tipo technologiniai įsigijimai nėra inovacijos šalies ar regioniniu lygmeniu, kadangi iš esmės nėra kuriama nauja technologija, o pritaikoma jau išbandyta ir veikianti tiek Lietuvoje, tiek užsienio šalyse technologija. **Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad veiklos srities M08.6 parama yra pakankama ir efektyvi, kad būtų didinama pridėtinė miškininkystės veiklos vertė tarp paramą gavusių subjektų. Vis dėlto, parama nepaskatino inovacijų plėtros, kuri sukurtų konkurencingumo proveržį regioniniu lygmeniu.**

**TVARUMO SKATINIMAS.** 2C+ tikslinės srities rėmuose prie tvarumo didinimo netiesiogiai prisidėjo veiklos sritis M08.6. – įsigyta nauja įranga yra mažiau tarši. Atlikti anketinių apklausų rezultatai rodo, parama teigiamai prisidėjo prie įvairių ūkininkavimo veiklos aplinkosauginių aspektų raidos ir tvarumo didėjimo (žr. 55 lentelę).

## 3.7 MAKRO LYGMENS ANALIZĖ

### 3.7.1 ŪKININKAVIMO TVARUMO SITUACIJA 2014–2020 M. LAIKOTARPIU

Analizuojant ūkininkavimo tvarumo situaciją 2014 m., galima pastebėti, kad Lietuvos, tiek ūkininkavimo aplinkosauginių aspektų subindekso vertės, tiek ūkininkavimo praktikų subindekso vertės viršija daugumos ES narių – Lietuva užima 5 ir 7 vietas. Tai atitinkamai reiškia, kad normalizuotas amoniako bei šiltnamio efektą sukeliančių dujų normalizuotas emisijų kiekis Lietuvoje buvo mažesnis nei daugelyje ES valstybių 2014 m. Tas pats pasakytina ir apie ūkininkavimo praktikų būklę – 2014 m. santykinis ekologinių žemės naudmenų plotas buvo didesnis nei daugelyje ES valstybių narių, o pesticidų, trąšų bei antibiotikų naudojimo intensyvumas taip pat buvo pakankamai mažas ir neviršijo ES vidurkio<sup>46</sup>.

Interviu metu dauguma socialinių partnerių minėjo, kad per pastaruosius 6 metus (nuo 2014 m. iki 2020 m.) Lietuvos žemės ūkyje tvaraus ūkininkavimo požiūris buvo nustumtas į antrą poziciją – ūkininkai teikė pirmenybę aukštesnės produkcijos apimtims, nepaisant to, ar tai nekenkia gamtai bei aplinkai. Kaip respondentai minėjo, 2014–2018 m. metais didėjo trąšų naudojimo intensyvumas bei kitų, produkcijos apimtis skatinančių preparatų, naudojimas. Šią ūkininkų atstovų įvardintą tendenciją įrodo Lietuvos aplinkosauginių aspektų bei ūkininkavimo praktikų subindeksų verčių pozicijų mažėjimas 2020 m. Pagal aplinkosauginių aspektų subindekso vertes Lietuvos pozicija suprastėjo iš 5 vietos 2014 m. į 6 vietą 2020 m., o pagal ūkininkavimo praktikų subindekso vertės – iš 6 vietos 2014 m. į 9 vietą 2020 m. Abiejų subindekso verčių pozicijų suprastėjimas rodo, kad analizuojamų rodiklių: išskiriamo amoniako, šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio, pesticidų, trąšų bei antibiotikų naudojimo intensyvumo, dinamika buvo prastesnė nei dalyje ES šalių.

Svarbu pastebėti, kad nors minėtų rodiklių dinamika buvo prastesnė nei daugelyje ES valstybių narių, žiūrint tik į Lietuvos atvejį izoliuotai, galima teigti, kad situacija kai kuriais atvejais pagerėjo. Pavyzdžiui, nepaisant ūkininkų atstovų įvardintų neigiamų 2014–2018 m. tendencijų, duomenys rodo, kad antibiotikų naudojimo intensyvumas vidutiniškai kasmet mažėjo po 2 proc. 2014–2020 m. laikotarpiu. Kita teigiama tendencija 2014–2020 m. laikotarpiu yra didėjanti ekologinių naudmenų plotų dalis nuo visų naudmenų ploto. Per pastaruosius šešis metus šis rodiklis vidutiniškai kasmet augo po 0,41 proc. p. ir 2020 m. siekė 8 proc.

---

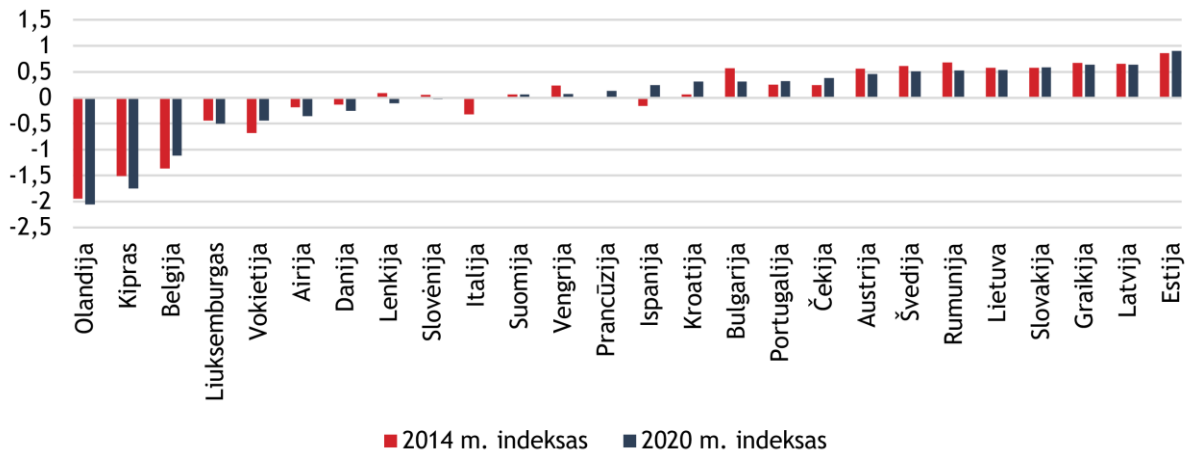
<sup>46</sup> Tvarumo dimensijos ir šios dimensijos subindeksų rodiklių raida yra nurodoma priede 10.

56 LENTELĖ. TVARUMO DIMENSIJOS SUBINDEKSŲ VERČIŲ RAIDA 2014–2020 M.

ŠALIS	2014 M.		2020 M.		VIETA SUBINDEKSE 2014 M.		VIETA SUBINDEKSE 2020 M.	
	Ūkininkavimo veiklos aplinkosauginiai aspektai	Ūkininkavimo praktikos	Ūkininkavimo veiklos aplinkosauginiai aspektai	Ūkininkavimo praktikos	Ūkininkavimo veiklos aplinkosauginiai aspektai	Ūkininkavimo praktikos	Ūkininkavimo veiklos aplinkosauginiai aspektai	Ūkininkavimo praktikos
Austrija	0.17	0.96	0.09	0.83	16	2	17	2
Belgija	-1.68	-1.04	-1.54	-0.68	25	25	25	24
Bulgarija	0.99	0.14	0.96	-0.33	1	13	1	21
Kipras	-0.92	-2.10	-0.77	-2.73	23	26	23	26
Čekija	0.26	0.22	0.40	0.37	14	12	11	7
Vokietija	-0.86	-0.51	-0.72	-0.17	22	21	22	19
Danija	-0.59	0.32	-0.70	0.19	21	10	21	13
Estija	0.74	0.98	0.80	1.00	4	1	4	1
Graikija	0.70	0.64	0.89	0.38	7	5	2	6
Ispanija	0.52	-0.84	0.49	0.00	9	23	10	16
Suomija	-0.28	0.41	-0.26	0.39	19	9	18	5
Prancūzija	0.20	-0.21	0.21	0.04	15	19	16	15
Kroatija	0.30	-0.17	0.34	0.28	12	17	12	10
Vengrija	0.79	-0.33	0.63	-0.49	3	20	8	23
Airija	-0.45	0.08	-0.67	-0.04	20	14	20	17
Italija	0.15	-0.80	0.23	-0.26	17	22	15	20
Lietuva	0.72	0.43	0.73	0.35	5	7	6	9
Liuksemburgas	-0.93	0.05	-1.07	0.07	24	15	24	14
Latvija	0.52	0.79	0.58	0.70	10	4	9	4
Olandija	-2.96	-0.94	-3.06	-1.04	26	24	26	25
Lenkija	0.38	-0.20	0.25	-0.47	11	18	13	22
Portugalija	0.64	-0.14	0.68	-0.04	8	16	7	18
Rumunija	0.81	0.56	0.78	0.27	2	6	5	11
Švedija	0.26	0.96	0.23	0.79	13	3	14	3
Slovėnija	-0.21	0.31	-0.31	0.25	18	11	19	12
Slovakija	0.72	0.43	0.81	0.36	6	8	3	8

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Taip pat pastebėtina, kad nors Lietuvos pozicijos ir suprastėjo abiejų subindeksų atvejais, Lietuvos pozicija visoje ūkininkavimo tvarumo dimensijoje netgi pagerėjo: pakilo iš 6 pozicijos 2014 m. į 5–ą poziciją 2020 m. Tai paaiškintina tuo, kad kaip aukščiau esančioje lentelėje galima matyti, Lietuvos artimiausios konkurentės – Rumunijos – pozicijos pagal ūkininkavimo praktikų subindekso reikšmes pablogėjo ženkliai daugiau nei Lietuvos 2014–2020 m.



67 PAVEIKSLAS. TVARUMO DIMENSIJOS RAIDA 2014–2020 M.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Svarbu pastebėti, kad pagal tvarumo dimensijos verčių raidą, šalys, kuriose ūkininkavimo veikla yra našiausia (pavyzdžiui, Olandija, Belgija, Vokietija, Danija ir pan.), yra laikytinos mažiausiai tvariomis<sup>47</sup>. Kita vertus, tos šalys, kuriose ūkininkavimo veikla yra mažiau naši, turi aukščiausius tvarumo dimensijos vertinimus. Toks tvarumo dimensijos vertinimas rodo, kad istoriškai ūkininkavimo veiklos tvarumas dažnu atveju buvo priešybė ūkininkavimo veiklos rezultatyvumui. Tai atitinkamai reiškia, kad ūkininkavimo veiklos tvarumas dažnu atveju buvo ne valinių sprendimų pasekmė, o negalėjimo intensyviau vykdyti ūkininkavimo veiklas rezultatas.

Visgi, tokia pozicija, kuri anksčiau buvo nepakankamo konkurencingumo indikacija, naujoje finansinėje perspektyvoje gali kurti prielaidas sėkmingai prisitaikyti prie naujų aplinkosauginių reikalavimų bei Europos žaliojo kurso iškeltų tikslų. Pakankamai aukštos tvarumo bazės startas indikuoja tai, kad daugumai žemės ūkių Lietuvoje nereiks atlikinėti tokių didžiulių investicijų kaip našiausiose ES valstybėse, siekiant įgyvendinti Žaliojo kurso iškeltus tikslus. Mažesnis investicijų poreikis suteikia konkurencingumo pranašumą, kadangi tos lėšos, kurios būtų nukreiptos ūkininkavimo veiklos žalinimui, gali būti investuotos į produktyvumo išteklių gerinimą.

<sup>47</sup> Ši observacija paremta tuo, kad kaip bus parodyta 3.7.3 skyrelyje nurodytos šalys turi geriausius ekonominio konkurencingumo rezultatyvumo rodiklius.

### 3.7.2 ŪKININKAVIMO KONKURENCINGUMO IŠTEKLIŲ SITUACIJA 2014–2020 M. LAIKOTARPIU

Analizuojant ūkininkavimo konkurencingumo išteklių situaciją 2014–2020 m. laikotarpiu, galima pastebėti, kad Lietuvos pozicija materialinės bazės subindekse suprastėjo nuo 20 pozicijos 2014 m. iki 21 pozicijos 2020 m. Kita vertus, Lietuvos pozicija ūkininkavimo sąlygų bei žmogiškųjų išteklių subindeksuose šiek tiek pagerėjo: atitinkamai, iš 19 bei 15 pozicijų į „pakilo“ į 18 bei 13 pozicijas (žr. 57 lentelę).

Analizuojant atskirų subindeksų vertes<sup>48</sup>, matoma, kad nors Lietuvos pozicija pagal materialinės bazės subindekso pozicijas šiek tiek suprastėjo, pačio subindekso vertė šiek tiek padidėjo 2014–2020 m. laikotarpiu. Tai paaiškintina tuo, kad daugelio atskirų subindekso rodiklių atvejais, Lietuvos augimas šiek tiek viršijo ES vidurkį. Pavyzdžiui, ilgalaikio materialiojo turto, tenkančio vienam žemės ūkio naudmenų hektarui, bei žemės ūkio technikos vertės, tenkančios vienam žemės ūkio naudmenų hektarui, augimo tempai Lietuvoje siekė atitinkamai 2 proc. bei 1 proc. ir 1 proc. punktų viršijo šių rodiklių ES vidurkį. Tarpinis vartojimas, tenkantis vienam žemės ūkio hektarui, taip pat viršijo ES vidurkį ir Lietuvoje siekė 3 proc., kai ES – 1 proc. Kita vertus, bendrojo pagrindinio kapitalo investicijų, tenkančių vienam žemės ūkio naudmenų hektarui, augimas Lietuvoje buvo ženkliai mažesnis nei ES ir siekė 3 proc., kai ES vidurkis 18 proc. Taigi, nors kai kurių rodiklių atvejais Lietuvos augimo tempai ir viršijo ES vidurkį, šio augimo nepakako, kad Lietuvos pozicijos visame materialinės bazės subindekse nesuprastėtų. Kitaip tariant, materialinės bazės situacijos suprastėjimas indikuoja, kad Lietuvos materialinės bazės plėtra buvo nepakankama, lyginant su kitomis ES valstybėmis, kad sukurtų proveržį. Šių rodiklių judėjimo raida iš esmės patvirtina daugumos interviu respondentų išvalgą, kad nors dauguma ūkių ir sėkmingai modernizuojasi, Europos kontekste Lietuvos materialinė bazė vis dar yra pakankamai žemo lygio dėl inovacijų sklaidos stokos.

Lietuvos pozicijos pagerėjimas žmogiškųjų išteklių būklės subindekse daugiausiai paaiškintinas tuo, kad žmogiškojo kapitalo būklė Lietuvoje gerėjo daugiau nei ES vidurkis. Pavyzdžiui, žemės ūkio darbuotojų, tenkančių 100 hektarų žemės, skaičiaus mažėjimas kasmet siekė 3 proc. Lietuvoje 2014–2020 m., kai ES vidurkis buvo 2 proc. Ūkininkų, turinčių žemės ūkio išsilavinimą, dalis nuo visų ūkininkų taip pat Lietuvoje sparčiau augo nei likusioje ES. Jaunųjų ūkininkų dalies mažėjimas taip pat nebuvo toks spartus kaip likusioje ES. Taigi, atskirų subindekso rodiklių aukštesnis nei ES vidurkio augimas lėmė tai, kad ūkininkavimo srities žmogiškųjų išteklių būklė pagerėjo 2014–2020 m. laikotarpiu.

Lietuvoje taip pat pagerėjo ūkininkavimo sąlygų subindekso pozicijos 2014–2020 m. laikotarpiu. Šio subindekso pozicijų gerėjimas rodo tai, kad per pastaruosius 6 metus Lietuvoje paspartėjo žemės ūkio konsolidacijos procesais – didėjo žemės ūkio plotas, tenkantis vienam ūkiui, bei didėjo vieno ūkio ekonominė vertė. Konsolidacijos paspartėjimas per pastaruosius 6 metus sietinas su dalies ūkininku išėjimu į pensiją ir perdavimu / pardavimu savo ūkių kitiems ūkiams. Tai taip pat sietina su, apskritai, geresne ūkių būkle ir atitinkamai išaugusiomis galimybėmis plėsti žemės ūkio valdas (žr. 57 lentelę).

Materialinės bazės subindeksą sudaro trys kategorijos: ilgalaikis turtas, tenkantis vienam žemės ūkio naudmenų hektarui, tarpinis vartojimas, tenkantis vienam žemės ūkio naudmenų hektarui, techninės įrangos vertė tenkanti vienam žemės ūkio naudmenų hektarui.

---

<sup>48</sup> Konkurencingumo išteklių dimensijos ir šios dimensijos subindeksų rodiklių raida yra nurodoma priede 10.

57 LENTELĖ. KONKURENCINGUMO IŠTEKLIŲ DIMENSIJOS SUBINDEKSŲ VERČIŲ RAIDA 2014–2020 M.

ŠALYS	2014 M.			2020 M.			POZICIJA SUBINDEKSE 2014 M.			POZICIJA SUBINDEKSE 2020 M.		
	Materialinė bazė	Ūkininkavimo sąlygos	Žmogiškieji ištekliai	Materialinė bazė	Ūkininkavimo sąlygos	Žmogiškieji ištekliai	Materialinė bazė	Ūkininkavimo sąlygos	Žmogiškieji ištekliai	Materialinė bazė	Ūkininkavimo sąlygos	Žmogiškieji ištekliai
Austrija	0.46	-0.49	0.88	0.57	-0.37	0.53	6	15	3	4	14	7
Belgija	0.73	0.91	0.38	0.87	0.77	0.19	4	6	10	3	6	12
Bulgarija	-0.72	-0.58	-0.25	-0.73	-0.28	-0.04	23	17	18	25	13	14
Kipras	0.20	-0.85	-1.29	0.17	-0.91	-1.04	7	25	25	7	26	25
Čekija	-0.59	2.26	0.74	-0.52	2.11	0.54	18	1	4	19	1	6
Vokietija	0.05	0.95	0.58	0.09	0.91	0.47	8	5	7	8	5	10
Danija	0.67	1.57	0.07	0.51	1.72	-0.06	5	2	13	5	2	15
Estija	-0.68	0.00	0.72	-0.66	0.26	0.84	21	11	5	23	9	4
Graikija	0.03	-0.83	-0.85	-0.09	-0.90	-0.97	9	23	22	10	25	24
Ispanija	-0.68	-0.39	-0.18	-0.68	-0.39	-0.18	22	13	17	24	15	16
Suomija	-0.06	0.10	0.60	-0.20	0.09	0.87	11	10	6	13	11	3
Prancūzija	-0.32	0.72	0.91	-0.33	0.63	0.94	16	8	2	16	7	2
Kroatija	-0.26	-0.79	-1.10	-0.16	-0.77	-0.82	15	22	24	12	20	23
Vengrija	-0.59	-0.78	-0.33	-0.48	-0.80	-0.28	19	21	19	17	22	17
Airija	-0.20	-0.19	0.48	-0.15	-0.26	0.49	13	12	8	11	12	9
Italija	-0.11	-0.46	-0.45	-0.31	-0.65	-0.51	12	14	20	15	17	21
Lietuva	-0.66	-0.67	-0.09	-0.62	-0.67	0.05	20	19	15	21	18	13
Liuksemburgas	1.06	0.95	1.33	0.51	1.13	1.23	2	4	1	6	4	1
Latvija	-0.72	-0.58	0.31	-0.59	-0.50	0.21	24	16	12	20	16	11
Olandija	3.70	1.35	-0.15	4.02	1.54	-0.29	1	3	16	1	3	19
Lenkija	-0.25	-0.76	0.05	-0.27	-0.79	-0.29	14	20	14	14	21	18
Portugalija	-0.57	-0.67	-0.70	-0.49	-0.75	-0.50	17	18	21	18	19	20
Rumunija	-0.75	-0.94	-1.54	-0.75	-0.89	-1.68	26	26	26	26	24	26
Švedija	-0.05	0.21	0.43	-0.08	0.14	0.49	10	9	9	9	10	8
Slovėnija	1.06	-0.83	-0.89	1.04	-0.84	-0.77	3	24	23	2	23	22
Slovakija	-0.72	0.77	0.35	-0.65	0.47	0.58	25	7	11	22	8	5

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting



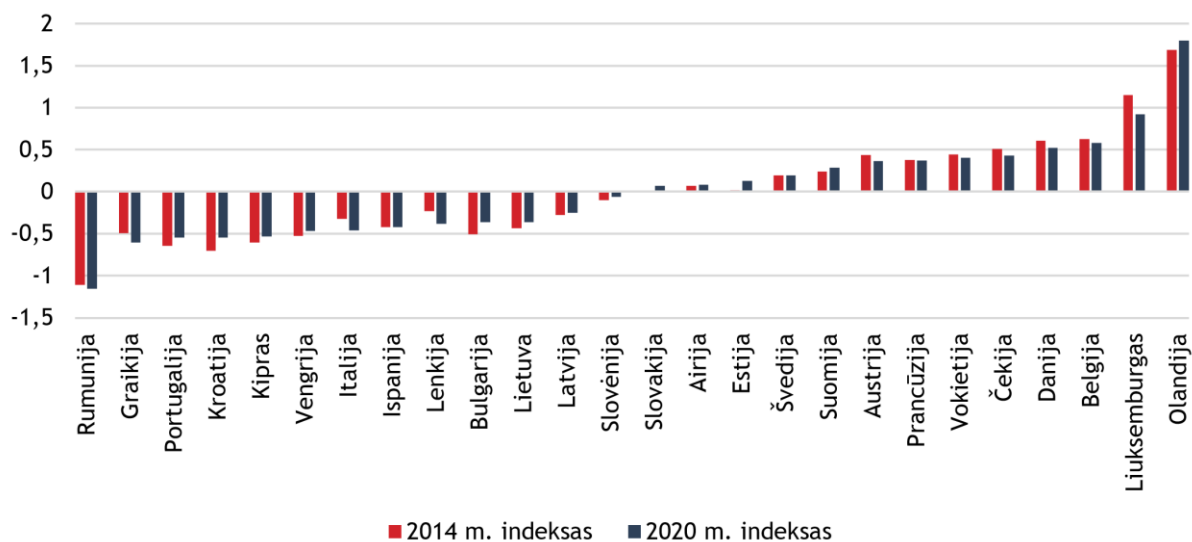
Pagerėjusios žmogiškųjų išteklių bei ūkininkavimo sąlygų subindeksų pozicijos leido Lietuvai pagerinti poziciją konkurencingumo išteklių dimensijoje. Kaip galima matyti 68 paveiksle, tarp visų ES valstybių narių Lietuva užėmė 16 poziciją 2020 m., lyginant su 19 pozicija 2014 m. laikotarpiu.

Remiantis interviu metu surinkta medžiaga, tiek žemės ūkio politikos formuotojų nuomone, tiek pačių ūkininkų atstovų nuomone, priemonės M01 investicijos, suteikiančios žinių perdavimo bei konsultacines paslaugas ūkininkams, stipriai prisideda prie ūkininkų kvalifikacijos gerinimo, kadangi atliepia ūkininkų poreikį. Ypač reikšmingą poveikį turi veiklos srities M01.2 parama. Remiantis interviu su ūkininkų atstovais medžiaga, reikšminga dalis ūkininkų (ypač vyresnio amžiaus) yra pakankamai konservatyvūs ir pakankamai skeptiškai diegti įvairias inovacijas. Kaip vienas respondentas teigė, tam, kad ūkininkai galėtų diegti inovacijas, jie pirmiausia turi „pačiupinėti“ konkrečią inovaciją ir pamatyti, kad konkreti inovacija veikia kaimyno ūkyje. Atsižvelgiant į tai, kad veiklos srities M01.2 parama yra orientuota į įvairių formatų, kuriuose pristatomos inovacijos, naujos technologijos ir kiti ūkininkavimo sprendimo būdai, organizavimą, galima teikti, kad tokio tipo parama buvo labai tinkama ir tikslinga.

Ūkininkų atstovai taip pat labai teigiamai vertino veiklos srities M02.1 paramą. Ūkininkų atstovų nuomone, reikšminga dalis ūkių, ypač smulkių, neturi finansinių pajėgumų gauti konsultacines paslaugas. Atsižvelgiant į tai, tokia parama labai tinkamai atliepia tokios paramos poreikį ir prisideda prie žinių sklaidos smulkiuose ūkiuose. Taigi, atsižvelgiant į interviu metu surinkta informacija, galima teigti, kad geresnę Lietuvos poziciją ūkininkavimo konkurencingumo išteklių dimensijoje bent dalinai galima paaiškinti sėkmingu 2-ojo KPP prioriteto investicijų, orientuotų į žmogiškąjį kapitalą, įgyvendinimu.

Teigiamą postūmį žmogiškųjų išteklių situacijai taip pat tikėtina sukūrė efektyvus veiklos srities M06.1 įgyvendinimas. Kaip jau anksčiau buvo rašyta, jaunųjų ūkininkų dalies mažėjimas Lietuvoje nebuvo toks spartus kaip kitose ES valstybėse. Tai atitinkamai reiškia, kad šios veiklos srities įgyvendinimas buvo sėkmingas, o pakankamumas buvo aukštas, kadangi mažėjančių jaunųjų ūkininkų tendencijos buvo bent dalinai pristabdytos, lyginant su kitomis ES valstybėmis.

Veiklos sritys M04.1 bei M06.3 taip pat tikėtina teigiamai prisidėjo prie konkurencingumo išteklių dimensijos raidos. Viena vertus, abi veiklos sritys leido modernizuoti žemės ūkius, o tai atitinkamai lėmė tiek pagerėjusią materialinę bazę, tiek suteikė postūmį ūkininkams didinti ūkininkavimo veiklos pajėgumus, didinant turimų naudmenų kiekį.



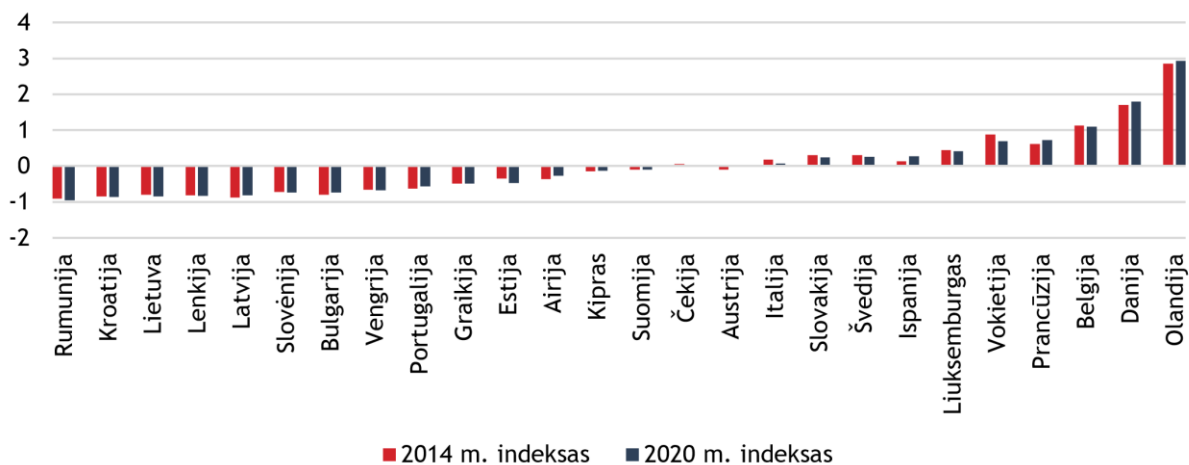
68 PAVEIKSLAS. KONKURENCINGUMO IŠTEKLIŲ DIMENSIJOS RAIDA 2014–2020 M.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

### 3.7.3 KONKURENCINGUMO REZULTATYVUMO SITUACIJA 2014–2020 M. LAIKOTARPIU

Analizuojant ūkininkavimo konkurencingumo rezultatyvumo situaciją 2014–2020 m laikotarpiu, galima pastebėti (žr. 69 paveikslą), kad Lietuvos konkurencingumo rezultatyvumas sumažėjo – Lietuva prarado tris pozicijas, ir iš 21 pozicijos 2014 m. nukrito į 24 poziciją 2020 m<sup>49</sup>. Toks kritimas paaiškintinas tuo, kad Lietuvos konkurencingumo rezultatyvumo rodiklių augimo dinamika buvo mažesnė nei daugumos ES valstybių narių ir atitinkamai ES vidurkio. Pavyzdžiui, žemės ūkio pridėtinės vertės, tenkančios vienam užimtajam žemės ūkyje, augimas Lietuvoje siekė 2 proc., kai ES vidurkis buvo 4 proc. 2014–2020 m. laikotarpiu. Produkcijos lygio, tenkančio vienam ūkiui, augimas taip pat buvo mažesnis Lietuvoje ir siekė 2 proc., kai ES vidurkis buvo 5 proc. Ir nors buvo stebimas aukštesnis pajamų, tenkančių vienam ūkiui, (Lietuvoje 4 proc., ES – 3 proc.) bei produkcijos, tenkančios vienam žemės ūkio naudmenų hektarui, (Lietuvoje 4 proc., ES 1 proc.) augimas, to nepakako, kad Lietuvos konkurencingumo rezultatyvumas pagerėtų. Atsižvelgiant į šias tendencijas, natūralu, kad maža konkurencingumo rezultatyvumo bazė kartu su iš esmės mažesniu nei ES augimu tempu lemia pakankamai žemą konkurencingumo rezultatyvumą Lietuvoje.

Lietuvos konkurencingumo rezultatyvumo suprastėjimas indikuoja tai, kad nors, kaip jau anksčiau buvo aprašyta, įvairių intervencijų poveikis mikro lygmeniu buvo pakankamai aukštas, mikro lygmens rezultatyvumas nesukūrė prielaidų proveržiui makro lygiu.



69 PAVEIKSLAS. KONKURENCINGUMO REZULTATYVUMO RAIDA 2010–2013 M.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Proveržio nesukūrimo priežastys dvejopos. Viena vertus, dalis ūkininkų atstovų teigė, kad smulkūs ūkiai nėra linkę naudotis investicine parama dėl baimės išsipareigoti ilgajame periode išlaikyti įvairius, su paramos įgyvendinimu susijusius reikalavimus. Ši interviu respondentų informacija bent dalinai paneigia mikro lygmens analizėje prieita išvadą, jog dauguma paramos gavėjų mano, kad paramos įgyvendinimo reikalavimai yra adekvatūs ar lengvai įgyvendinami. Respondentų nuomone, Lietuvos žemės ūkis yra labai fragmentuotas. Respondentų nuomone, dalis ūkininkų, kurie priklauso vidutinių ir didelių ūkininkų grupėms, turi pajėgumus įsisavinti ir tinkamai panaudoti paramą bei nebijo su paramos gavimu susijusių reikalavimų. Kita dalis ūkininkų, kurie priklauso daugiausiai smulkių ūkininkų grupei, yra pakankamai

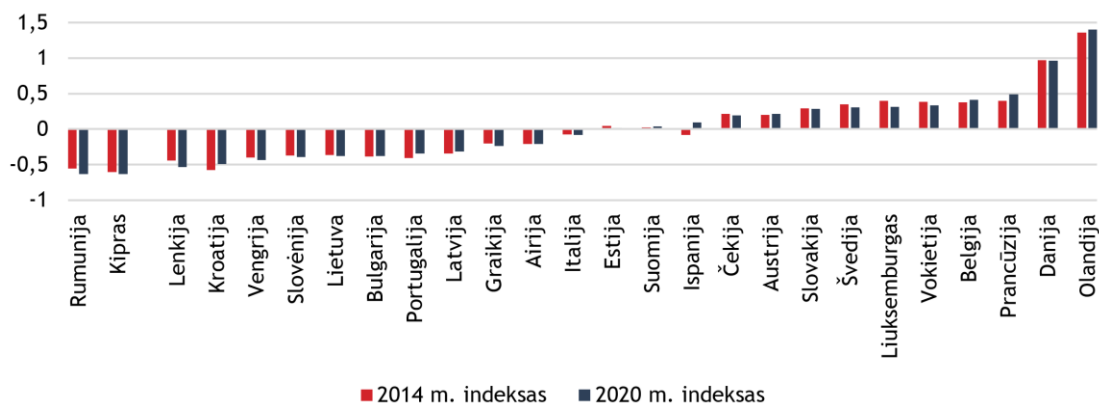
<sup>49</sup> Konkurencingumo rezultatyvumo dimensijos ir šios dimensijos rodiklių raida yra nurodoma priede 10.

skeptiški paramos gavimo galimybės ir atitinkamai nesikreipia investicinės paramos. Tokie ūkiai atitinkamai yra mažiau imlūs inovacijoms.

Antra vertus, Lietuvoje, ypač tarp smulkių ūkių, vis dar yra gabi baimė kooperuotis. Tai atitinkamai reiškia, kad smulkiems ūkiams moderni technika nėra prieinama, o prieiga prie inovacijų negalima. Dalies ūkininkų atstovų nuomone, net ir tie smulkūs ūkiai, kurie nebijo kooperuotis, kooperacijai neturi apyvartinių lėšų. Visgi, respondentų nuomone, Lietuvoje palaiapsniui net ir smulkūs ūkiai pradeda kooperuotis. Pagrindinė spartėjančios kooperacijos priežastis – kartų kaita ir atitinkamai jaunesniosios ūkininkų kartos mažesnis skeptiškumas bendradarbiavimui.

### 3.7.4 KONKURENCINGUMO INDEKSO RAIDA 2014–2020 M.

Analizuojant viso konkurencingumo indekso pokytį 2014–2020 m. laikotarpiu (žr. 70 paveikslą) galima pastebėti, kad Lietuvos konkurencingumo indekso pozicijos suprastėjo – Lietuva prarado dvi pozicijas ir iš 18 pozicijos 2014 m. nukrito į 20 poziciją 2020 m.



70 PAVEIKSLAS. KONKURENCINGUMO INDEKSO RAIDA 2014–2020 M.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Konkurencingumo indeksų pozicijų suprastėjimas daugiausiai paašikintinas suprastėjusia konkurencingumo rezultatyvumo situacija. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad 2014–2020 m. laikotarpiu nepaisant teigiamos 2-ojo KPP prioriteto paramos indėlio į ūkininkavimo konkurencingumo išteklių formavimą ir raidą, parama proveržio nesukūrė. Pagrindinės proveržio nesukūrimo priežastys buvo: **nepakankama investicijų aprėptis** – interviu respondentų nuomone, KPP parama pasinaudoja daugiausia ūkiai, kurie yra veržlūs ir nebijo prisiimti su parama susijusių reikalavimų. Tai atitinkamai reiškia, kad didžioji dauguma ūkių, ypač smulkių, nėra linkę naudotis parama. Kaip parodė ankstesniuose skyreliuose atlikta 2A tikslinės srities analizė, parama pasinaudojusių ūkio subjektų skaičius siekia maždaug 12 000 valdų. Šis skaičius sudaro mažiau nei 9 proc. nuo visų valdų (125 088) 2021 m.; **nepakankamas kooperavimas tarp ūkių** – interviu respondentų nuomone, smulkūs ūkininkai vis dar yra pakankamai skeptiški aktyviau kooperuotis ir įsijungti į įvairius bendradarbiavimo formatus. Pagrindinės respondentų įvardintos skeptiškumo priežastys – baimė prisiimti kitų ūkininkų rizikas, nenoras ir dažnu atveju mažos laiko ir finansų galimybės prisidėti asmeninėmis lėšomis prie įvairių bendradarbiavimo formatų veiklos bei galvojimas, kad bendradarbiavimas nesuteiks jokios ekonominės naudos. Šią respondentų nuomone patvirtina bendradarbiavimo būklės vertinimas pateiktas ankstesniame skyrelyje.

## 4. TYRIMO APIBENDRINIMAS, IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

### 4.1 ATSAKYMAS Į TS VERTINIMO KLAUSIMĄ 10.1.1

#### VERTINIMO KLAUSIMAS:

10.1.1 Kaip ir koku mastu Programos investicinė parama prisidėjo prie tikslinių grupių ir paramos gavėjų ekonominių veiklos rezultatų gerinimo žemės ūkyje ir miškininkystėje (pagal sektorius, ūkių / įmonių dydį ir amžiaus struktūrą)? Kaip investicinė parama derėjo su kitomis Programos paramos priemonėmis, BŽŪP I-o ramsčio teikiama parama ir valstybės teikiama pagalba? Kokioms investicijoms panaudotos paramos lėšos? Ar ir kokią įtaką paremtos investicijos turėjo paramos gavėjų gaminamos produkcijos kiekiui, įvairovei, kokybei? Koku mastu investicijos į žemės ūkio ir miškų infrastruktūrą prisidėjo prie ūkių/įmonių ekonominės veiklos rezultatų gerinimo? Ar ir kaip paremtos investicijos derėjo su siekiu didinti žemės ūkio tvarumą? Kokie kiti suteiktos investicinės paramos rezultatai ir efektai?

#### PROGRAMOS INVESTICINĖS PARAMOS INDĖLIS Į TIKSLINIŲ GRUPIŲ IR PARAMOS GAVĖJŲ EKONOMINIŲ VEIKLOS REZULTATŲ GERINIMĄ ŽEMĖS ŪKYJE IR MIŠKININKYSTĖJE

Kaip buvo pristatyta ankstesniuose skyreliuose, **KPP 2-as prioritetas yra skirtas ūkių perspektyvumui ir visų tipų žemės ūkio veiklos konkurencingumui visuose regionuose didinti, taip pat inovacinėms ūkių technologijoms ir tvariam miškų valdymui skatinti.** Prioritetas įgyvendinamas trijose tikslinėse srityse, kurių investicijos stengiasi atliepti skirtingus žemės ūkio ir miškininkystės sektorių poreikius. Vertintojų sudaryta 2A tikslinės srities kaitos teorija (žr. 3 paveikslą) parodo, kad **pagrindiniai 2A tikslinės srities poreikiai buvo žemės ūkio konkurencingumo stiprinimas, didesnės pridėtinės vertės žemės ūkio ir maisto produktų gamybos skatinimas bei žemėnaudos racionalizavimas. Pagrindiniai 2B tikslinės srities poreikiai buvo jaunimo užimtumo kaimo vietovėse ir jaunųjų ūkininkų įsikūrimo skatinimas. Pagrindiniai tikslinės srities 2C+ poreikiai buvo miškininkystės sektoriaus produktyvumo didinimas bei miškų rekreacinio potencialo gerinimas.**

2-o KPP prioriteto visų investicijų mastas (išmokėtų ir į rinką išleistų lėšų kiekis) siekė daugiau nei 1 mlrd. Eur 2014–2021 m. laikotarpiu. Daugiau nei pusę investicijų įgyvendino veiklos sritis M04.1. Reikšminga dalis 2-o KPP prioriteto investicijų taip pat buvo įgyvendinta veiklos sričių M06.1, M06.3 bei veiklos M04.3.2.

58 LENTELĖ. 2-O KPP PRIORITETO INVESTICIJŲ MASTAS

INVESTICIJOS	VISŲ INVESTICIJŲ MASTAS (EUR) (2014–2021 m.)	INVESTICIJŲ (VIEŠŲJŲ) MASTAS FINANSUOJAMAS NACIONALINĖMIS IR EŽŪFKP LĖŠOMIS (EUR) (2014–2021 m.)
<b>M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“</b>	<b>5 561 974</b>	<b>5 556 743</b>
M01.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“	2 251 173	2 245 932
M01.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“	3 310 801	3 310 811
<b>M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“</b>	<b>1 820 034</b>	<b>1 820 034</b>

INVESTICIJOS	VISŲ INVESTICIJŲ MASTAS (EUR) (2014–2021 m.)	INVESTICIJŲ (VIEŠŲJŲ) MASTAS FINANSUOJAMAS NACIONALINĖMIS IR EŽŪFKP LĖŠOMIS (EUR) (2014–2021 m.)
M02.1 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“	1 820 034	1 820 034
<b>M04 „Investicijos į materialųjį turtą“</b>	<b>851 352 668</b>	<b>461 137 061</b>
M04.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“	763 090 128	391 203 628
M04.3.1 „Parama žemės konsolidacijai“	2 704 293	2 704 293
M04.3.2 „Parama žemės ūkio vandentvarkai“	83 438 805	65 765 637
M04.3.3 „Parama miškų infrastruktūrai gerinti“	2 119 442	1 463 503
<b>M06 „Ūkio ir verslo plėtra“</b>	<b>110 286 165</b>	<b>107 002 715</b>
M06.1 „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“	55 164 656	52 582 946
M06.3 „Parama smulkiesiems ūkiams“	55 121 509	54 419 769
<b>M08 „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“</b>	<b>27 390 466</b>	<b>9 843 849</b>
M08.6 „Investicijos į miškininkystės technologijas“	27 390 466	9 843 849
<b>M16 „Bendradarbiavimas“</b>	<b>19 971 588</b>	<b>15 861 657</b>
M16.1 „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“	4 100 004	3 477 905
M16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“	9 683 834	6 217 964
M16.4 „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“	56 983	35 021
<b>M21 „Išimtinė laikina parama ūkininkams ir MVĮ, kuriuos paveikė COVID-19 krizė“</b>	<b>6 130 767</b>	<b>6 130 767</b>
<b>Iš viso</b>	<b>1 016 382 895</b>	<b>60 122 2059</b>

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis NMA pateiktais duomenimis

Siekiant atliepti šiuos poreikius, 2-o KPP prioriteto investicijoms buvo taikomi įvairūs paramos administravimo instrumentai, kurie turėjo paskatinti investicijų įsisavinimą įvairiose tikslinėse paramos grupėse / sektoriuose ir pagerinti paramos gavėjų ekonominį rezultatyvumą. Svarbu taip pat pastebėti, kad šalia 2-o KPP prioriteto investicijų, paramos gavėjai taip pat galėjo ir buvo skatinami pasinaudoti kita parama / investicijomis (t.y. BŽŪP I-o ramsčio parama, valstybės teikiama pagalba bei kitų KPP prioritėtų parama), kurių įsisavinimas leistų geriau atliepti tiek pačio paramos gavėjo poreikius, tiek kurtų prielaidas sėkmingesniai 2-o KPP prioriteto tikslinių sričių poreikių atliepimui ir tikslų pasiekimui. Kaip galima matyti žemiau esančioje lentelėje, kurioje yra pateikiama apibendrinta ir ankstesniuose skyreliuose pateikta informacija apie taikomus įvairius paramos administravimo instrumentus, **pagrindinės ir svarbiausios prioritutinės paramos grupės buvo gyvulininkystės, sodininkystės, daržininkystės bei uogininkystės sektoriaus atstovai, jaunieji ūkininkai, bendradarbiaujantys subjektai bei smulkūs ūkiai**. Šių prioritетinių paramos grupių atstovai galėdavo gauti aukštesnį paramos intensyvumą ir (arba) prioritетinius balus paramai gauti.

59 LENTELĖ. 2-O KPP PRIORITETO INVESTICIJOMS TAIKOMI PARAMOS ADMINISTRAVIMO INSTRUMENTAI SIEKIANT GERIAU ATLIEPTI TIKSLINIŲ SRIČIŲ POREIKIUS

Veiklos sritis	Prioritetiniai balai	Didesnis paramos intensyvumas
<b>M04.1</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Įsipareigojimas pasiekti ir išlaikyti ambicingus plėtros / rezultatyvumo rodiklius</li> <li>Dalyvavimas ar įsipareigojimas dalyvauti KPP 2014–2020 aplinkosauginėse priemonėse</li> <li>Vykdytas arba planavimas vykdyti ekologinės produkcijos gamybą</li> <li>Vykdytas žemės ūkio veiklos vietovėse, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>20 proc. punktų aukštesnis paramos intensyvumas, jeigu paramos gavėjas yra jaunasis ūkininkas ar kooperatyvas</li> <li>10 proc. punktų aukštesnis paramos intensyvumas, jeigu paramos gavėjas veikia gyvulininkystės, sodininkystės, daržininkystės bei uogininkystės sektoriuose</li> </ul>

Veiklos sritis	Prioritetiniai balai	Didesnis paramos intensyvumas
	<ul style="list-style-type: none"> <li>Prisidėjimas prie projekto įgyvendinimo didesne dalimi asmeninių lėšų nei yra numatyta paramos administravimo taisyklėse</li> <li>Įsitraukimas į bendradarbiavimo formatus (kooperatyvo narys, gamintojų grupės narys, žemdirbių savivaldos narys)</li> </ul>	
<b>M06.3</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Įsipareigojimas pasiekti ir išlaikyti ambicingus plėtros / rezultatyvumo rodiklius</li> <li>Vykdytas žemės ūkio veiklos vietovėse, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių</li> <li>Paramos gavėjas yra jaunas ūkininkas</li> <li>Įsitraukimas į kooperatyvo veiklą</li> <li>Valdymas kuo mažesnės ūkio valdos</li> </ul>	-
<b>M16.3</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Kuo didesnis bendradarbiaujančių ūkio subjektų skaičius</li> <li>Dalyvavimas kuo smulkesnių subjektų</li> <li>Įsipareigojimas pasiekti ir išlaikyti ambicingus plėtros / rezultatyvumo rodiklius</li> <li>Prisidėjimas prie aplinkosauginės veiklos tikslų</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>10 proc. punktų aukštesnis paramos intensyvumas verslo plano įgyvendinimo išlaidoms, jeigu bendradarbiaujama gyvulininkystės, sodininkystės, daržininkystės bei uogininkystės sektoriuose</li> </ul>
<b>M06.1</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Įsipareigojimas pasiekti ir išlaikyti ambicingus plėtros / rezultatyvumo rodiklius</li> <li>Ūkio kūrimas prioritetiame ekonominės veiklos sektoriuje (bitininkystė, gyvulininkystė, sodininkystė, daržininkystė bei uogininkystė)</li> <li>Turėjimas daugiau žemės ūkio naudmenų, valdomų nuosavybės teise</li> <li>Prašymas mažesnės paramos sumos nei yra maksimaliai numatyta paramos administravimo taisyklėse</li> <li>Steigiamas ūkis mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse</li> <li>Turėjimas profesinio ūkio srities išsilavinimo arba aukštojo žemės ūkio ir (arba) veterinarijos srities išsilavinimo</li> <li>Priklausymas asocijuotos žemdirbių savivaldos organizacijoms</li> </ul>	-
<b>M08.6</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Priklausymas miško savininkų asociacijai arba miško savininkų kooperatyvui</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>10-15 proc. aukštesnis intensyvumas, jeigu investuojama į medynų rekonstrukciją</li> </ul>

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Kaip galima matyti žemiau esančioje lentelėje, prioritetiiniuose paramos sektoriuose (t.y. gyvulininkystės, sodininkystės, daržininkystės bei uogininkystės sektoriaus) buvo įgyvendinta daugiausiai projektų (9875 projektai), o šių projektų įgyvendinimui buvo skirta daugiausiai visų išmokėtų investicijų. Siekiant atliepti 2A tikslinės srities rėmuose iš viso buvo įgyvendinti 6089 modernizacijos (veiklos sritis M04.1) projektai, kuriuos įgyvendino 4616 unikalūs paramos gavėjai (iš šių paramos gavėjų 4286 jau yra baigę įgyvendinti projektus) 2014–2021 m. laikotarpiu. Pagal 2A tikslinę sritį taip pat buvo remiami smulkūs ūkiai – veiklos srities M06.3 investicijos. Veiklos srities M06.3 investicijų dėka iš viso buvo paremti 5176 projektai, kuriuos įgyvendino 5120 unikalūs paramos gavėjai (2698 paramos gavėjai jau yra baigę įgyvendinti projektus) 2014–2021 m. laikotarpiu. Į bendradarbiavimo skatinimą nukreiptomis investicijomis paremta 90 projektų, kuriais skatinamas smulkių ūkių bendradarbiavimas (veiklos srities M16.3 investicijos) 2014–2021 m. laikotarpiu. 2B tikslinės srities prioritetus stengėsi atliepti parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui – veiklos srities M06.1 investicijos, kurios iš viso parėmė 2097 jaunuosius ūkininkus (iš kurių 1077 jau yra baigę įgyvendinti projektus) 2014–2021 m. laikotarpiu. 2C+ tikslinės srities prioritetus daugiausiai stengėsi

atliepti veiklos srities M08.6 investicijos, kurių dėka buvo paremta 168 miškininkystės technologijų diegimo projektų 2014–2021 m. laikotarpiu.

2-o KPP prioriteto investicijos taip pat buvo nukreiptos į infrastruktūros plėtrą. Daugiausiai infrastruktūrinių investicijų buvo įgyvendinta pagal M04.3.2 veiklą– iš viso paremti 288 vandentvarkos projektai, kurių metu iš viso investuota daugiau nei 80 mln. Eur 2021 m. laikotarpiu. Prie miškų infrastruktūros prisidėjo 19 projektų, kurių investicinės išlaidos siekė šiek tiek daugiau nei 2 mln. Eur. Į žemės konsolidavimą buvo investuota 2,7 mln. Eur. Šių investicijų dėka buvo įgyvendinti 5 žemės konsolidacijos projektai.

60 LENTELE. VEIKLOS SRIČIŲ M04.1, M06.1, M06.3, M16.3, M08.6 BEI INFRASTRUKTŪRINĖS INVESTICIJOS

VEIKLOS SRITIS	PARAMOS SEKTORIUS	VISOS INVESTICIJOS	VIEŠOSIOS INVESTICIJOS	ĮGYVENDINTŲ IR VIS DAR ĮGYVENDINAMŲ PROJEKTŲ SKAIČIUS
M04.1	Augalininkystė	317 388 709	154 947 432	2 112
	Gyvulininkystė	405 497 644	218 200 495	3 507
	Daržininkystė	32 892 467	14 471 899	376
	Sodininkystė	1 877 399	813 489	16
	Mišrus ūkininkavimas	1 910 510	886 478	25
	Uogininkystė	2 618 127	1 423 712	42
	Kita veikla	905 273	460 124	11
M06.3	Augalininkystė	9 144 726	8 940 296	645
	Gyvulininkystė	7 046 841	7 017 971	777
	Daržininkystė	28 587 358	28 210 733	2 881
	Sodininkystė	6 650 494	6 569 400	513
	Mišrus ūkininkavimas	570 839	569 304	59
	Uogininkystė	2 311 727	2 303 338	239
	Kita veikla	809 525	808 726	62
M06.1	Uogininkystė	3 068 061	3 005 652	186
	Mišrus	5 176 714	4 932 720	260
	Gyvulininkystė	34 415 683	33 286 002	994
	Augalininkystė	6 851 457	6 033 317	258
	Daržininkystė	4 774 820	4 466 623	263
	Kita veikla	628 344	621 244	82
	Sodininkystė	249 579	237 389	54
M16.3	Alternatyvioji veikla	1 155 984	688,756	16
	Miškininkystė	0	0	1
	Gyvulininkystė	2 638 217	1 844 649	25
	Keli sektoriai	1 289 727	895 329	15
	Augalininkystė	426 1207	2 553 845	31
	Daržininkystė	126 189	88 632	2
M08.6	Miškininkystė	27 390 466	9 843 849	168
Visos investicinės priemonės	Augalininkystė	337 646 099	172 474 890,2	3 046
	Gyvulininkystė	449 598 385	260 349 116,7	5 303
	Daržininkystė	66 380 834	47 237 887	3 522

VEIKLOS SRITIS	PARAMOS SEKTORIUS	VISOS INVESTICIJOS	VIEŠOSIOS INVESTICIJOS	ĮGYVENDINTŲ IR VIS DAR ĮGYVENDINAMŲ PROJEKTŲ SKAIČIUS
	<b>Sodininkystė</b>	8 777 472	7 382 889	583
	<b>Mišrus ūkininkavimas</b>	2 481 349	1 455 782	84
	<b>Uogininkystė</b>	7 997 915	6 732 702	467
	<b>Kita veikla</b>	2 343 142	1 890 094	155
	<b>Mišrus</b>	5 176 714	4 932 720	260
	<b>Alternatyvioji veikla</b>	1 155 984	688 756,24	16
	<b>Miškininkystė</b>	27 390 466	9 843 849	169
	<b>Keli sektoriai</b>	1 289 727	895 329,2	15
INFRASTRUKTŪRINĖS INVESTICIJOS				
VEIKLA	PARAMOS SRITIS	VISOS INVESTICIJOS	VIEŠOSIOS INVESTICIJOS	ĮGYVENDINTŲ IR VIS DAR ĮGYVENDINAMŲ PROJEKTŲ SKAIČIUS
M04.3.1	<b>Žemės konsolidacija</b>	2 704 293	2 704 293	8
M04.3.2	<b>Vandentvarka</b>	83 438 805	65 765 637	288
M04.3.3	<b>Miškų infrastruktūra</b>	2 119 442	1 463 503	19

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis NMA duomenimis

Vertinant 2-o KPP prioriteto tikslinių sričių tikslo ir specialiųjų produktų rodiklių pasiekimą galima pastebėti, kad visų tikslinių sričių tikslo rodiklių įgyvendinimas yra pakankamai sėkmingas. 2C+ tikslinės srities atveju tikslai yra viršyti (pasiekimo lygis yra 116 proc., vadinasi, buvo sėkmingai sukurta 215 naujų darbo vietų, kai 2025 m. siekiamybė buvo 185 naujos darbo vietos). 2A tikslinės srities atveju įgyvendinimas yra taip pat aukštas ir siekia 74 proc. Atsižvelgiant į tai, kad dalis modernizacijos projektų vis dar yra įgyvendinama (iš 4616 paremtų žemės ūkio valdų, 4286 jau yra baigę įgyvendinti, o 330 vis dar įgyvendina modernizacijos projektus), tikėtina, kad iki 2025 m. 2A tikslinės srities tikslai bus pasiekti. Tas pats pasakytina apie 2B tikslinės srities tikslus. Nors 2021 m. tikslo rodiklio įgyvendinimas siekia 54 proc. (1077 jaunieji ūkininkai jau yra baigę įgyvendinti projektus), iš viso buvo paremti 2097 jaunieji ūkininkai 2014–2021 m. laikotarpiu. Atsižvelgiant į aukštą paremtų jaunųjų ūkininkų skaičių 2014–2021 m. laikotarpiu ir naujai paremtinų jaunųjų ūkininkų skaičių 2022–2025 m. laikotarpiu, tikėtina, kad 2B tikslinės srities įgyvendinimas taip pat bus sėkmingas.

Apžvelgiant specialiųjų produkto rodiklių pasiekimą pastebima, kad iki 2021 m. pabaigos jaunųjų ūkininkų, pasinaudojusių parama investicijoms į žemės ūkio valdas ir smulkių ūkių investicijoms verslui pradėti, dalis buvo didesnė nei planuota – sudarė 63 proc. (arba 2908 jaunieji ūkininkai, kurie baigę įgyvendinti ar vis dar įgyvendina paramos projektus (iš kurių 2700 jaunieji ūkininkai jau yra baigę įgyvendinti paramos projektus)) ir 52 proc. (2662 jaunieji ūkininkai, kurie baigę įgyvendinti ar vis dar įgyvendina paramos projektus (iš kurių 1403 jaunieji ūkininkai jau yra baigę įgyvendinti paramos projektus)) šių veiklos sričių paramos gavėjų, o buvo planuota, kad jų dalis sieks mažiau nei pusę (40 proc.). Vertinant paramos gavėjų pasiskirstymą pagal sektorius, matyti, kad pagal veiklos sritį M04.1 mažesniu mastu nei planuota įgyvendinami sodininkystės sektoriaus investiciniai projektai, o pagal veiklos sritį M06.3 – augalininkystės, sodininkystės ir gyvulininkystės ūkių investiciniai projektai. Veiklos srities M06.1 atveju, geriausi



pasiekimai stebimi daržininkystės ir uogininkystės sektoriuose. Mažiausiu mastu rodiklis įgyvendintas paramą gavusių ūkių augalininkystės sektoriuje – paramą gavo 146 ūkiai (arba 16 proc. numatyto tikslo).

61 LENTELĖ. 2-O KPP PRIORITETO TIKSLINIŲ SRIČIŲ TIKSLO IR SPECIALIŲJŲ PRODUKTŲ RODIKLIŲ PASIEKIMAS

ANALIZĖS SRITIS	RODIKLIS	PASIEKIMAS 2014–2021 M. (BAIGTI PROJEKTAI)	2014 – 2021 M. (VIS DAR ĮGYVENDINAMI IR PABAIGTI PROJEKTAI)	SIEKTI NA REIKŠMĖ 2025 M.	PASIEKIMO LYGIS
<b>2A tikslinė sritis</b>	T4. Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą investicijoms į restruktūrizavimą ir modernizavimą, procentinė dalis (2A tikslinė sritis)	2.14 proc.	-	2.88 proc.	74 proc.
<b>M04 „Investicijos į materialųjį turta“ veiklos sritis 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“</b>	Ūkių, gavusių paramą investicijoms į žemės ūkio valdas, dalis pagal ūkio valdytojo amžių - iki 40 metų amžiaus (imtinai), proc. (M04.1)	63	-	40	157 proc.
	Ūkių, gavusių paramą investicijoms į žemės ūkio valdas, skaičius pagal sektorius - augalininkystės ūkių (M04.1)	1987	2112	2304	86 proc.
	Ūkių, gavusių paramą investicijoms į žemės ūkio valdas, skaičius pagal sektorius - daržininkystės ūkių (M04.1)	290	376	86	337 proc.
	Ūkių, gavusių paramą investicijoms į žemės ūkio valdas, skaičius pagal sektorius - gyvulininkystės ūkių (M04.1)	3125	3507	3284	95 proc.
	Ūkių, gavusių paramą investicijoms į žemės ūkio valdas, skaičius pagal sektorius - sodininkystės ūkių (M04.1)	12	16	35	34 proc.
	Ūkių, gavusių paramą investicijoms į žemės ūkio valdas, skaičius pagal sektorius - uogininkystės ūkių (M04.1)	32	42	95	34 proc.
<b>M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritis 6.3 „Parama smulkiems ūkiams“</b>	Paramą verslui pradėti gavusių smulkių ūkių dalis pagal ūkio valdytojo amžių - iki 40 metų (imtinai) (M06.3)	52	-	40	129 proc.
	Paramą verslui pradėti gavusių smulkių ūkių skaičius pagal sektorius - augalininkystės ūkių (M06.3)	562	645	3473	16 proc.
	Paramą verslui pradėti gavusių smulkių ūkių skaičius pagal sektorius - daržininkystės ūkių (M06.3)	301	777	144	209 proc.
	Paramą verslui pradėti gavusių smulkių ūkių skaičius pagal sektorius - gyvulininkystės ūkių (M06.3)	1257	2881	3927	32 proc.
	Paramą verslui pradėti gavusių smulkių ūkių skaičius pagal sektorius - sodininkystės ūkių (M06.3)	34	59	104	33 proc.
	Paramą verslui pradėti gavusių smulkių ūkių skaičius pagal sektorius - uogininkystės ūkių (M06.3)	134	239	165	81 proc.
<b>2B tikslinė sritis</b>	T5. Žemės ūkio valdų, parengusių pagal Programą remiamą verslo plėtros planą / gavusių investicijų jauniems ūkininkams, procentinė dalis (2B tikslinė sritis)	0.54%	-	1.17%	46 proc.
<b>M06 „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritis 6.1 „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“</b>	Paramą gavusių ūkių skaičius pagal sektorius - augalininkystės ūkių (M06.1)	146	258	936	16 proc.
	Paramą gavusių ūkių skaičius pagal sektorius - daržininkystės ūkių (M06.1)	87	263	29	300 proc.
	Paramą gavusių ūkių skaičius pagal sektorius - gyvulininkystės ūkių (M06.1)	630	994	1332	47 proc.
	Paramą gavusių ūkių skaičius pagal sektorius - sodininkystės ūkių (M06.1)	5	54	19	26 proc.
	Paramą gavusių ūkių skaičius pagal sektorius - uogininkystės ūkių (M06.1)	75	186	24	313 proc.

ANALIZĖS SRITIS	RODIKLIS	PASIEKIMAS 2014-2021 M. (BAIGTI PROJEKTAI)	2014 - 2021 M. (VIS DAR ĮGYVENDINAMI IR PABAIGTI PROJEKTAI)	SIEKTINA REIŠMĖ 2025 M.	PASIEKIMO LYGIS
2C+ tikslinė sritis	Sukurtos darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus (2C tikslinė sritis)	215	-	185	116 proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis NMA duomenimis

2-o KPP prioriteto paramos, kuri nukreipta tiesiogiai į ekonominio rezultatyvumo gerinimą, gavėjų pasinaudojimas įvairių šaltinių paramos priemonėmis yra apibendrintas žemiau esančioje lentelėje. Kaip galima matyti lentelėje, reikšminga dalis veiklos srities M04.1 paramos gavėjų naudojami plotinės priemonės M10 parama. Didesnės dalies veiklos srities M04.1 didelių bei vidutinių ūkių pasinaudojimas KPP plotine parama M10 atspindi ne tik šių ūkių norą gauti prioritetinius balus veiklos srities M04.1 paramai gauti, tačiau ir šių ūkių siekį pereiti prie aplinkai draugiškesnio ūkininkavimo, kuris atitiktų nacionalinius bei ES reikalavimus. Kita vertus, santykinai mažesnė smulkių ūkių dalis, kuri pasinaudojo priemonės M10 parama, atspindi šių ūkių poreikio pereiti prie aplinkai draugiškesnio ūkininkavimo nebuvimą dėl šių ūkių ūkininkavimo veiklos mažumo ir atitinkamai mažo taršumo gamtai. Kaip taip pat galima pastebėti lentelėje, daugiau nei pusė visų veiklos sričių paramos gavėjų naudojami priemonės M13 parama (išskyrus veiklos srities M08.6 paramos gavėjus). Didelė dalis paramos gavėjų (išskyrus veiklos srities M08.6 paramos gavėjų) taip pat naudojami COVID-19 parama (tiek M21 priemonės parama, tiek įvairiomis nacionalinėmis COVID-19 paramos priemonėmis).

#### 62LENTELĖ. VEIKLOS SRIČIŲ M04.1, M06.1, M06.3 BEI M16.3 PARAMOS GAVĖJŲ PASINAUDOJIMAS KITA PARAMA

PARAMA	M04.1				Visi ūkiai	M06.3	M16.3	M06.1	M08.6
	Smulkūs ūkiai (VED iki 25 000 Eur)	Vidutiniai ūkiai (VED nuo 25000 iki 100000 Eur)	Dideli ūkiai (VED daugiau nei 100000 Eur)	Visi ūkiai					
BŽŪP I-ojo ramsčio parama (tiesioginės išmokos)	100 proc.	100 proc.	100 proc.	100 proc.	99 proc.	95 proc.	100 proc.	17 proc.	
M04.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“	-	-	-	-	6 proc.	11 proc.	42 proc.	1 proc.	
M06.1 „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“	15 proc.	14 proc.	3 proc.	10 proc.	0 proc.	5 proc.	-	0 proc.	
M06.3 „Parama smulkiems ūkiams“	17 proc.	3 proc.	1 proc.	4 proc.	-	27 proc.	1 proc.	0 proc.	
M16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“	1 proc.	0 proc.	0 proc.	0 proc.	1 proc.	-	0 proc.	0 proc.	
M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“	44 proc.	47 proc.	60 proc.	51 proc.	17 proc.	39 proc.	32 proc.	4 proc.	
M11 "Ekologinis ūkininkavimas"	26 proc.	21 proc.	15 proc.	20 proc.	9 proc.	17 proc.	12 proc.	2 proc.	
M12 "Natura 2000 išmokos ir su Bendrąja vandens	10 proc.	6 proc.	7 proc.	7 proc.	6 proc.	6 proc.	6 proc.	10 proc.	

PARAMA	M04.1				M06.3	M16.3	M06.1	M08.6
	Smulkūs ūkiai (VED iki 25 000 Eur)	Vidutiniai ūkiai (VED nuo 25000 iki 100000 Eur)	Dideli ūkiai (VED daugiau nei 100000 Eur)	Visi ūkiai				
pagrindų direktyva susijusios išmokos"								
M13 "Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių"	82 proc.	72 proc.	64 proc.	71 proc.	76 proc.	63 proc.	75 proc.	11 proc.
Nacionalinė parama	85 proc.	87 proc.	92 proc.	89 proc.	73 proc.	56 proc.	68 proc.	7 proc.
Nacionalinė COVID-19 parama	50 proc.	53 proc.	56 proc.	53 proc.	37 proc.	34 proc.	52 proc.	2 proc.
M21 „Išimtinė laikina parama ūkininkams ir MVĮ, kurios ypač paveikė COVID-19 krizė“	85 proc.	87 proc.	92 proc.	89 proc.	29 proc.	23 proc.	30 proc.	2 proc.
Visos paramos, tenkančios vienam paramos gavėjui (Eur)	140 679	215 977	651 088	355 729	48 870	141 678	146 330	101 711

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Aukštas pasinaudojimas įvairių tipų parama lemia aukštą projektų rezultatyvumą tarp paramą gavusių ūkių. Žemiau esančiose lentelėse yra pateikiama ankstesniuose skyreliuose (žr. 3.1, 3.2, 3.3 poskyrius) analizuotų investicijų rezultatyvumo analizės santrauka. Kaip galima matyti lentelėje, paramos gavėjams sėkmingai sekasi įgyvendinti savo užsibrėžtus ekonominio rezultatyvumo tikslus – visų paramos gavėjų suminis rezultatyvumas siekia ir kai kurių rodiklių atvejais viršija 100 proc. visų analizuotų veiklos sričių atvejais. **Aukštas projektų rezultatyvumas indikuoja, kad 2-o KPP prioriteto parama sėkmingai prisideda prie paramos gavėjų konkurencingumo gerinimo ir atitinkamai ekonominių veiklos rezultatų gerinimo. Aukštas rezultatyvumas stebimas tiek KPP investicijų, kurios tiesiogiai prisideda prie ekonominio paramos gavėjų rezultatyvumo gerinimo, tiek infrastruktūrinių investicijų atveju (išskyrus žemės konsolidacijos investicijas).**

63 LENTELĖ. VEIKLOS SRIČIŲ M04.1, M06.1, M06.3, M08.6 BEI M16.3 PROJEKTŲ REZULTATYVUMO ANALIZĖS SANTRAUKA

INVESTICIJOS	PJŪVIS	REZULTATYVUMAS (PROC.) / EFEKTYVUMAS (VIEŠOSIOS INVESTICIJOS TENKANČIOS VIENAM RODIKLIO VIENETUI SUKURTI)						
		GAMYBOS APIMTYS	GRYNASIS PELNAS	GRYNASIS PELNINGUMAS	PAJAMOS	SKOLOS RODIKLIS	DARBO VIETOS <sup>51</sup>	VED
M04.1 (2A)	Visi paramos gavėjai	115 proc.	102 proc. / 0,78 Eur		128 proc. / 0,10 Eur			170 proc. / 0,10 Eur
	Smulkūs	73 proc.	104 proc. / 6,89 Eur		163 proc. / 0,41 Eur			125 proc. / 0,21 Eur
	Vidutiniai	171 proc.	119 proc. / 4,19 Eur		152 proc. / 0,62 Eur			130 proc. / 0,38 Eur
	Dideli	115 proc.	101 proc. / 0,46 Eur		126 proc. / 0,06 Eur			178 proc. / 0,06 Eur
	Augalininkystė	468 proc.	99 proc. / 0,77 Eur		129 proc. / 0,21 Eur			133 proc. / 0,24 Eur
	Gyvulininkystė	102 proc.	104 proc. / 0,81 Eur		127 proc. / 0,10 Eur			189 proc. / 0,14 Eur
	Daržininkystė	1115 proc.	104 proc. / 0,88 Eur		137 proc. / 0,21 Eur			120 proc. / 0,17 Eur
	Uogininkystė	122 proc.	204 proc. / 5,36 Eur		170 proc. / 1,31 Eur			122 proc. / 0,51 Eur
	Mišrus	100 proc.	84 proc. / 0,93 Eur		131 proc. / 0,34 Eur			120 proc. / 0,24 Eur
Sodininkystė	89 proc.	215 proc. / 1,04 Eur		192 proc. / 0,10 Eur			171 proc. / 0,27 Eur	

<sup>50</sup> Gamybos apimčių rodiklio matavimo vienetai yra natūriniai vienetai (žr. ankstesnius paaiškinimus), grynojo pelno matavimo vienetai yra eurai, grynojo pelningumo – proc., pajamų – eurai, skolos rodiklio – proc., darbo vietų – vnt., VED – eurai. Rezultatyvumas buvo apskaičiuotas lyginant faktines rodiklio pasiekimo reikšmes su planinėmis, efektyvumas – padalinant faktines rodiklių pasiekimo reikšmes iš viešųjų investicijų. Rezultatyvumo analizės papildymas efektyvumo analize leidžia įvertinti, kokiuose sektoriuose ar kokio tipo paramos gavėjuose galima pasiekti aukščiausius ekonominio rezultatyvumo rezultatus su mažiausiu viešųjų investicijų poreikiu.

<sup>51</sup> Veiklo srities M08.6 atveju rodiklis darbo vietos referuoja į naujai sukurtų darbo vietų skaičiaus rodiklį.

INVESTICIJOS	PJŪVIS	REZULTATYVUMAS (PROC.) / EFEKTYVUMAS (VIEŠOSIOS INVESTICIJOS TENKANČIOS VIENAM RODIKLIO VIENETUI SUKURTI)						
		GAMYBOS APIMTYS	GRYNASIS PELNAS	GRYNASIS PELNINGUMAS	PAJAMOS	SKOLOS RODIKLIS	DARBO VIETOS <sup>51</sup>	VED
M06.3 (2A)	Visi paramos gavėjai ūkiai	-	232 proc. / 3,12 Eur	-	-	-	-	127 proc. / 0,82 Eur
	Gyvulininkystė	-	261 proc. / 3,75 Eur	-	-	-	-	123 proc. / 1,21 Eur
	Mišrus ūkininkavimas	-	169 proc. / 5,45 Eur	-	-	-	-	129 proc. / 0,75 Eur
	Daržininkystė	-	204 proc. / 3,29 Eur	-	-	-	-	116 proc. / 1,51 Eur
	Uogininkystė	-	167 proc. / 3,80 Eur	-	-	-	-	126 proc. / 1,04 Eur
	Augalininkystė	-	279 proc. / 4,09 Eur	-	-	-	-	138 proc. / 0,73 Eur
	Sodininkystė	-	219 proc. / 3,84 Eur	-	-	-	-	104 proc. / 2,32 Eur
M16.3 (2A)	Visi paramos gavėjai ūkiai	-	-	-	146 proc.	-	100 proc.	312 proc.
M06.1 (2B)	Visi ūkiai	-	-	249 proc.	160 proc. / 1,06 Eur	157 proc.	-	146 proc. / 0,49 Eur
	Gyvulininkystė	-	-	340 proc.	173 proc. / 1,04 Eur	157 proc.	-	151 proc. / 0,51 Eur
	Augalininkystė	-	-	1253 proc.	158 proc. / 0,6 Eur	125 proc.	-	140 proc. / 0,3 Eur
	Daržininkystė	-	-	230 proc.	101 proc. / 1,90 Eur	172 proc.	-	129 proc. / 0,45 Eur
	Mišrus	-	-	282 proc.	154 proc. / 1,21 Eur	216 proc.	-	143 proc. / 0,53 Eur
	Kita veikla	-	-	134 proc.	158 proc. / 2,70 Eur	725 proc.	-	198 proc. / 0,47 Eur
	Sodininkystė	-	-	138 proc.	-	41 proc.	-	113 proc. / 0,68 Eur
M08.6 (2C+)	Visi paramos gavėjai ūkiai	-	142 proc.	-	133 proc.	-	198 proc.	-

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

64 LENTELĖ. VEIKLOS SRIČIŲ M04.1, M06.1, M06.3, M08.6 BEI M16.3 POVEIKIS KIEKYBINĖS ANALIZĖS NEAPČIUOPIAMIEMS EKONOMINĖS VEIKLOS ASPEKTAMS

INVESTICIJOS	ANALIZĖS PJŪVIS	LABAI MAŽAS INDĖLIS	MAŽAS INDĖLIS	VIDUTINIS INDĖLIS	DIDELIS INDĖLIS	LABAI DIDELIS INDĖLIS
M04.1	Produkcijos kokybė	1%	4%	35%	26%	10%
M06.3		1%	3%	30%	22%	9%
M08.6		0%	3%	38%	17%	10%
M16.3		0%	12%	24%	29%	12%
M04.1	Asortimento didėjimas	2%	3%	20%	10%	3%
M06.3		1%	3%	22%	14%	7%
M08.6		3%	21%	21%	0%	10%
M16.3		0%	0%	24%	18%	12%
M04.1	Darbo užmokesčio didėjimas	4%	7%	34%	4%	1%
M06.3		3%	8%	25%	6%	2%
M08.6		0%	10%	59%	10%	0%
M16.3		0%	12%	29%	6%	0%

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis anketinių apklausų rezultatais

65 LENTELĖ. INFRASTRUKTŪRINIŲ PRIEMONIŲ REZULTATYVUMAS

VEIKLA	RODIKLIAI	REZULTATYVUMAS
M04.3.1	Numatomų aplinkos apsaugos priemonių skaičius	48 proc.
	Numatomų sutvarkyti viešosios infrastruktūros objektų skaičius	52 proc.
	Numatomų sutvarkyti viešųjų erdvių skaičius	44 proc.
	Žemės konsolidacijos projekto dalyvių skaičius	45 proc.
	Žemės konsolidacijos projekto metu pertvarkytos teritorijos plotas (ha)	49 proc.
	Žemės sklypų skaičius	47 proc.
M04.3.2	Asmenų (žemės ūkio subjektų ir kaimo gyventojų) gavusių naudą iš projekto, skaičius (vnt)	131 proc.
	Sutvarkytų griovių (km)	119 proc.
	Naujai pastatytų hidrotechninių statinių skaičius (vnt.)	100 proc.
	Rekonstruota drenažo sistemų (km)	100 proc.
	Sausinimo siurblys (vnt.)	100 proc.
Žemės plotas, kuriame pagerintos viešojo naudojimo melioracijos sistemos (ha)	132 proc.	
M04.3.3	Naujai nutiesti miško keliai su žvyro dangą (km)	100 proc.
	Naujai pastatytų hidrotechninių statinių skaičius	100 proc.
	Rekonstruotas hidrotechninių statinių skaičius	100 proc.
	Rekonstruoti miško keliai su žvyro dangą (km)	100 proc.
	Žemės vertės padidėjimas parentose valdose (Eur)	106 proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis NMA pateiktais duomenimis

**2A tikslinės srities investicijų atveju reikšmingą indėlį į paramos gavėjų konkurencingumo gerinimą turėjo veiklos srities M04.1 investicijos. Kaip aprašyta ankstesniuose skyreliuose (žr. 3.1.1 poskyrį), šios veiklos srities investicijos buvo nukreiptos į žemės ūkio valdų modernizaciją ir daugiausiai investavo į naujesnės ir modernesnės žemės ūkio technikos įsigijimus (pavyzdžiui, buvo įsigijama nauja moderni puspriekabė, traktorius, sėjamoji, dirvų purintuvas ir pan.). Kaip pateikta 63 lentelėje, veiklos srities M04.1 projektų rezultatyvumo analizė parodė, kad modernizacijos investicijos buvo sėkmingos ir leido pagerinti paramos gavėjų ekonominės veiklos rezultatyvumą – visų paramos **gavėjų gamybos apimčių, grynojo pelno, pardavimo pajamų bei valdos ekonominio dydžio** faktinė rodiklių raida viršija**

planines rodiklių reikšmes. **Šių ekonominių veiklos rodiklių rezultatyvumas (t.y. faktinės rodiklių pasiekimo reikšmės padalintos iš planinių rodiklių reikšmių) atitinkamai siekia 115 proc., 102 proc., 128 proc. bei 170 proc.**

Analizuojant ekonominės veiklos rezultatyvumą skirtingų dydžių ūkiuose, analizė parodė, kad aukščiausias rezultatyvumas grynojo pelno rodiklio atveju stebimas vidutinio dydžio ūkiuose, pajamų rodiklio atveju – smulkiuose ūkiuose, o VED rodiklio atveju – dideliuose ūkiuose. Visgi, vertinant rodiklių pasiekimo efektyvumą (t. y. kiek eurų kainavo sukurti vieną konkretaus rodiklio vienetą), visų rodiklių atvejais matoma didelių ūkių lyderystė – dideli ūkiai su mažiausiomis viešųjų investicijų apimtimis generuoja aukščiausią vieno rodiklio vieneto grąžą. Kontrafaktinio poveikio vertinimo rezultatai (žr. 3.1.1 poskyrį, 15 paveikslą) patvirtino projektų rezultatyvumo analizę – didelių ūkių VED prieaugis dėl paramos yra didžiausias, smulkių – mažiausias, o tiek smulkių, tiek vidutinių, tiek didelių ūkių VED prieaugis yra teigiamas ir didesnis nei paramos negavusių ūkių (žr. 13 paveikslą).

Aukštas didelių ūkių rezultatyvumas ir rezultatyvumo efektyvumas daugiausia paaiškintinas dideliu žemės ūkio paramos įsisavinimu ir masto ekonomijos efektais. Kaip pateikta 62 lentelėje, didelis ūkis vidutiniškai gavo 651 088 Eur žemės ūkio paramos (įskaitant BŽŪP I-ojo ramsčio tiesiogines išmokas, investicinę KPP paramą, plotinę KPP paramą bei nacionalinės paramos lėšas) 2014–2021 m. laikotarpiu. Tuo tarpu vienas vidutinis ūkis vidutiniškai gavo 215 977 Eur paramos, o smulkus ūkis – 140 679 Eur. Ir nors suprantama, kad dideli ūkiai gauna ženkliai daugiau paramos nei smulkūs bei vidutiniai ūkiai – didelių ūkių ūkinės veiklos apimtys ir imlumas kapitalui yra ženkliai didesnis, o tai reikalauja didesnių investicijų, idant būtų padengtas kapitalo nudėvėjimas vykdant ūkinę veiklą, vertintojų atlikta analizė parodė, kad didelių ūkių paramos investicijoms yra pasireiškęs savaimingumo efektas, kurio pasireiškimą patvirtino anketinių apklausų bei interviu medžiagos analizė (žr. 3.1.1 poskyrį).

Analizuojant veiklos srities M04.1 ekonominės veiklos rezultatyvumą skirtinguose paramos sektoriuose, didžiausias rezultatyvumas gamybos apimčių bei pardavimo rodiklių atvejais buvo stebimas daržininkystės bei sodininkystės sektoriuose. Kontrafaktinio poveikio vertinimo rezultatai taip pat indikuoja aukštą VED prieaugį skirtinguose paramos sektoriuose (žr. 3.1.1 poskyrį ir 14 paveikslą). Atsižvelgiant į projektų rezultatyvumo analizės, kontrafaktinio poveikio vertinimo bei anketinių apklausų rezultatus, galima teigti, kad veiklos srities M04.1 investicijos reikšmingai prisidėjo prie ūkio valdų modernizavimo ir, atitinkamai, paramos gavėjų ekonominių veiklos rezultatų gerinimo. Vis dėlto svarbu pastebėti, kad nors prioritetiniai sektoriai - gyvulininkystės, sodininkystės, daržininkystės bei uogininkystės sektoriai – gavo didesnę finansavimo intensyvumą, tiek projektų rezultatyvumo analizė, tiek kontrafaktinio poveikio vertinimo rezultatai (žr. 3.1.1 poskyrį ir 14 paveikslą) nerodo geresnės šių prioritetinių sektorių raidos lyginant su neprioritetiniais sektoriais (pvz., augalininkyste). Taigi, atlikta analizė indikuoja, kad veiklos srities M04.1 atveju aukštesnis paramos intensyvumas nebūtinai garantuoja aukštesnį rezultatyvumą.

**Veiklos srities M06.3 investicijos, kurios buvo nukreiptos į smulkių ūkių modernizaciją, taip pat reikšmingai prisidėjo prie smulkių ūkių ekonominės veiklos rezultatyvumo gerinimo.** Šios veiklos srities investicijos buvo nukreiptos į smulkių ūkio valdų modernizaciją daugiausia įsigyjant naujesnę žemės ūkio techniką. Projektų rezultatyvumo analizė parodė, kad investicijos buvo sėkmingos ir visi smulkūs ūkiai viršijo planines grynojo pelno bei valdos ekonominio dydžio rodiklių vertes. Anketinių apklausų rezultatai taip pat parodė reikšmingą paramos poveikį įvairiems ūkininkavimo veiklos aspektams. Reikšminga dalis (~50 proc.) paramos gavėjų nurodė, kad parama prisidėjo prie produkcijos kokybės gerėjimo, produkcijos asortimento didėjimo bei darbo užmokesčio didėjimo. Taigi, atsižvelgiant į projektų rezultatyvumo analizės bei anketinių apklausų rezultatus, galima teigti, kad veiklos srities M06.3 investicijos reikšmingai prisidėjo prie smulkių ūkio valdų modernizavimo ir atitinkamai paramos gavėjų ekonominių veiklos rezultatų gerinimo.

**Veiklos srities M16.3 investicijos, kurios buvo nukreiptos į bendradarbiavimo skatinimą su tikslu didinti paramos gavėjų konkurencingumą, taip pat reikšmingai prisidėjo prie paramos gavėjų ekonominės veiklos rezultatyvumo gerinimo.** Projektų rezultatyvumo analizė parodė, kad paramos gavėjai pasiekė arba viršijo planines darbuotojų, per metus įtrauktų į sąrašą, pardavimo pajamų bei ūkio ekonominio dydžio rodiklius. Anketinių apklausų rezultatai taip pat parodė reikšmingą paramos poveikį įvairiems ūkininkavimo veiklos aspektams. Reikšminga dalis (~50 proc.) respondentų nurodė, kad parama prisidėjo prie produkcijos kokybės gerėjimo, produkcijos asortimento didėjimo bei darbo užmokesčio didėjimo. Taigi, atsižvelgiant į projektų rezultatyvumo analizės rezultatus bei anketinių apklausų rezultatus, galima teigti, kad veiklos srities M16.3 investicijos reikšmingai prisidėjo ekonominio rezultatyvumo gerinimo tarp paramos gavėjų.

**Vertinant infrastruktūrinės investicijas, pastebima, kad veiklos M04.3.1 investicijos, kurios buvo nukreiptos į žemės konsolidaciją, pakankamai sėkmingai prisidėjo prie žemėnaudos racionalizavo konsoliduotose valdose (žr. 3.1.2 poskyrį).** Racionalizuoti žemės plotai tapo kompaktiškesni, geriau naudojami, lengviau privažiuojami, o tai atitinkamai reiškia, kad ūkininkai mažiau sugaišta laiko ir patiria kuro sąnaudų apdirbant ir tręšiant laukus. Visgi, projektų rezultatyvumo analizė parodė, kad daugelio siektinų rodiklių atveju planiniai žemės konsolidacijos tikslai nebuvo pasiekti dėl mažo konsoliduotų žemės sklypų kiekio. Dar 2008 m. patvirtintoje nacionalinėje žemės konsolidacijos strategijoje buvo užsibrėžtas tikslas iki 2013 m. padidinti vidutinį žemės ūkio valdos dydį iki 20 ha. 2022 m. pradžioje vidutinis žemės ūkio valdos dydis siekė 18,93 ha. Vadinasi, 2013 m. užsibrėžti tikslai dar nebuvo pasiekti 2022 m.

**Veiklos M04.3.2 investicijos, kurios buvo nukreiptos į vandentvarkos gerinimą, reikšmingai prisidėjo prie melioracijos sistemų būklės gerėjimo, o tai atitinkamai lėmė pagerėjusią konkurencingumo situaciją ūkiuose, kurie naudojami sutvarkytomis melioracijos sistemomis (žr. 3.1.3 poskyrį).** Kaip rodo projektų rezultatyvumo analizė, faktinės įvairių rodiklių reikšmės ženkliai viršijo planines rodiklių reikšmes (rezultatyvumas viršijo 100 proc.). Pavyzdžiui, faktinis asmenų, gavusių naudą iš įgyvendintų vandentvarkos projektų, skaičius (95 873) ženkliai viršijo planinį rodiklio skaičių (64 359). Anketinių apklausų rezultatai taip pat parodė, kad parama buvo pakankama spręsti su prasta melioracijos sistemos būkle susijusias problemas. Ir nors investicijos buvo sėkmingos ir padėjo spręsti melioracijos iššūkius tose vietovėse, kur buvo įgyvendinti projektai, visos šalies mastu investicijos nesukūrė proveržio. Tyrėjų analizė parodė, kad blogos būklės melioracijos infrastruktūros dalis nuo visos melioracijos infrastruktūros išlieka pakankamai aukšta, o investicijų indėlis į blogos infrastruktūros dalies mažėjimą yra pakankamai ribotas. Remiantis VŽF 2020 m. skaičiavimais ir duomenimis, siekiant atnaujinti visą blogos būklės infrastruktūrą iš viso reikėtų 1 001 347 199,47 Eur investicijų. Kadangi 2014–2021 m. laikotarpiu vandentvarkos investicijos iš viso sudarė 83 438 805 Eur, tai šios investicijos leido patenkinti tik 8 proc. viso lėšų poreikio. Ir nors vandentvarkos investicijų kiekis didės iki 2025 m. (vis dar yra baigiami įgyvendinti dalis vandentvarkos projektų, o taip pat nauji projektai yra pradedami įgyvendinti), visas investicijų poreikis nebus padengtas KPP investicijomis. **Vadinasi, nors projektų rezultatyvumo, anketinės apklausos vertinimai bei anksčiau atlikti tyrimai rodo, kad veiklos M04.3.2 investicijos yra savalaikės, efektyvios ir leidžiančios sėkmingai atnaujinti laukų drenažo infrastruktūrą bei prisidėta prie inovacijų plėtros Lietuvos ūkiuose<sup>52</sup>, šių investicijų aprėptis ir kiekis buvo per mažas, kad būtų sukurtas proveržis vandentvarkos būklės gerinime visos šalies mastu.**

<sup>52</sup> Remiantis vertintųjų interviu metu surinkta medžiaga bei projektų investicijų analize, veiklos M04.3.2 parama prisideda prie inovacijų plėtros Lietuvos ūkiuose. Veiklos M04.3.2 parama leidžia investuoti į reguliuojamo drenažo sistemų įrengimą. Tokių sistemų įrengimas yra inovatyvus būdas reguliuoti drėgmės lygį žemėje, leidžiantis ženkliai sumažinti derliaus praradimo rizikas sausrų laikotarpiais ir atitinkamai prisidedantis prie konkurencingumo raidos.



**2B tikslinės srities atveju reikšmingą indėlį į konkurencingumo gerinimą turėjo veiklos srities M06.1 investicijos.** Projektų rezultatyvumo analizė parodė, kad visų paramos gavėjų grynojo pelningumo, pajamų bei valdos ekonominio dydžio faktinė rodiklių raida viršija planines rodiklių reikšmes. Vienintelis skolos rodiklis yra neigiamas – jaunųjų ūkininkų įsiskolinimas viršija planinį įsiskolinimą. Vertintojų nuomone, aukštesnis nei planuotas jaunųjų ūkininkų įsiskolinimas nėra savaiame blogas dalykas. Aukštesnis skolos rodiklis indikuoja tai, kad jaunieji ūkininkai yra labiau linkę prisiimti rizikas ir, atitinkamai, nebijo kreiptis į kredito įstaigas gauti investicinių ar apyvartinių lėšų ūkio plėtrai. Aukštesnis skolos lygis taip pat indikuoja aukštą paramos gavėjų gyvybingumo lygį – kredito įstaigos neskolintų lėšų, jeigu nebūtų užtikrintos jaunųjų ūkininkų galimybės grąžinti lėšas. Taip pat pastebėtina, kad vidutinis įsiskolinimo lygis (0,25 proc.) neviršija gyvybingumo reikalavimuose numatyto 0,6 proc. įsiskolinimo lygio, o tai atitinkamai indikuoja, kad paramos gavėjai pesimistiškai modeliavo planines įsiskolinimo reikšmes (žr. 3.1.1 poskyrį).

**2C+ tikslinės srities atveju reikšmingą indėlį į paramos gavėjų konkurencingumo gerinimą turėjo veiklos srities M08.6 investicijos.** Projektų rezultatyvumo analizė parodė, kad visų paramos gavėjų išlaikytų ir sukurtų darbo vietų, grynojo pelno bei pardavimo pajamų rodiklių raida viršija planines rodiklių reikšmes. 2014–2020 m. laikotarpiu taip pat ženkliai padidėjo miškininkystės sektoriaus našumas. Bent dalį našumo prieaugio galima priskirti veiklos srities investicijoms, kurios leido modernizuoti miškininkystės techniką. Teigiama poveikį taip pat turėjo infrastruktūrinės 2C+ tikslinės srities investicijos, kurios leido pagerinti miško kelių būklę. Kaip galima matyti aukščiau esančioje rezultatyvumo apžvalgos lentelėje, veiklos M04.3.3 investicijų rezultatyvumas visų rodiklių atveju siekia arba viršija 100 proc. Vis dėlto, kaip buvo aprašyta anksčiau veiklos M04.3.3 analizės skyrelyje, nors parama teigiamai paveikė paramą gavusių subjektų raidą, viso šalies mastu proveržis nebuvo sukurtas, kadangi investicijos leido atnaujinti mažiau nei 1 proc. miško kelių infrastruktūros.

Socio-ekonominė konteksto analizė indikuoja, kad nors 2013–2020 m. laikotarpiu situacija visame žemės ūkio sektoriuje pagerėjo, kai kurių tikslinių grupių situacija vis dėlto suprastėjo. Kaip galima matyti žemiau esančioje lentelėje (žr. 66 lentelė), vieno ūkio našumas smulkių ūkių grupėje 2013–2020 m. laikotarpiu suprastėjo. Tuo tarpu vidutinių ūkių bei didelių ūkių grupėse vieno ūkio našumas pagerėjo 2013–2020 m. laikotarpiu. Ir nors smulkių ūkių darbo našumas (bendroji produkcija tenkanti vienam darbo vienetui) padidėjo, šis padidėjimas buvo mažesnis nei likusių ūkių grupių 2013–2020 m. laikotarpiu. Smulkių ūkių gyvybingumo situacija taip pat suprastėjo – pelningumas be tiesioginių išmokų ir PVM atskaitos buvo neigiamas ir 2013–2020 m. laikotarpiu suprastėjo, kai tuo tarpu vidutinių ūkių bei didelių ūkių pelningumas augo. Ir nors tiesioginės išmokos ir PVM atskaita ženkliai gerina smulkių ūkių situaciją ir leidžia toliau tęsti ūkinę veiklą, didelė priklausomybė nuo išmokų indikuoja prastą smulkių ūkių, kurie sudaro didžiąją daugumą Lietuvos ūkių (žr. 71, 72 paveikslus), situaciją. Paradoksali situacija, kai stebimas aukštas smulkių ūkių, kurie gavo paramą, rezultatyvumas ir suprastėjusi visų smulkių ūkių gyvybingumo situacija žemės ūkio sektoriaus lygiu paaiškintina žemu investicijų pasiekiamumu smulkiems ūkiams. 2014–2021 m. laikotarpiu paramą pagal veiklos sritis M04.1, M06.3 bei M16.3 investicijas gavo iš viso 6379 unikalūs smulkieji ūkiai, kai unikalų vidutinių ūkių paramos gavėjų skaičius siekė 1815, o unikalų didelių ūkių paramos gavėjų skaičius siekė 1603. Darant prielaidą, kad vidutinis smulkių, vidutinių bei didelių ūkių skaičius 2015–2021 m. laikotarpiu buvo atitinkamai 36748, 9323 ir 3486<sup>53</sup>, tai analizuojamą paramą pasiekė tik 17 proc. visų smulkių ūkių ir 19 proc. vidutinių ūkių bei 46 proc. didelių ūkių.

<sup>53</sup> Detalūs skaičiai, remiantis ŽUIKVC duomenimis, pateikiami 72 paveiksle. Buvo imami visi ūkiai, kurių VED didesnis nei 4000 Eur, kadangi tik tokio dydžio ūkiai galėjo gauti 2-o KPP prioriteto paramą.

66 LENTELĖ. ŪKIŲ KONKURENCINGUMO SITUACIJOS POKYČIAI 2013 – 2020 M. LAIKOTARPIU

VED GRUPĖ (EUR)	PRODUKCIJOS LYGIS (VIENAM ŪKIUI)		BENDROJI PRODUKCIJA VIENAM DARBO VIENETUI		BENDROJI PRODUKCIJA VIENAM ŽEMĖS ŪKIO NAUDMENŲ HEKTARUI		APSIŪPINIMAS KAPITALU		PELNINGUMAS BE TIESIOGINIŲ IŠMOKŲ IR PVM ATSKAITYMO		PELNINGUMAS SU TIESIOGINĖMIS IŠMOKOMIS IR PVM ATSKAITA	
	2020 m.	Pokytis 2013- 2020 m.	2020 m.	Pokytis 2013- 2020 m.	2020 m.	Pokytis 2013- 2020 m.	2020 m.	Pokytis 2013- 2020 m.	2020 m.	Pokytis 2013- 2020 m. (proc. p)	2020 m.	Pokytis 2013- 2020 m. (proc. p)
<b>4000-7999 (Smulkus)</b>	7092	<b>-28 proc.</b>	6167	<b>-8 proc.</b>	542	<b>-7 proc.</b>	7627	<b>-37 proc.</b>	-22 proc.	<b>-23</b>	82 proc.	<b>40 proc.</b>
<b>8000- 14999 (Smulkus)</b>	13144	<b>-4 proc.</b>	10269	<b>21 proc.</b>	609	<b>20 proc.</b>	17122	<b>-9 proc.</b>	-20 proc.	<b>-17</b>	60 proc.	<b>15 proc.</b>
<b>15000- 24999 (Smulkus)</b>	20153	<b>-5 proc.</b>	15384	<b>24 proc.</b>	534	<b>20 proc.</b>	26093	<b>-18 proc.</b>	-24 proc.	<b>-12</b>	58 proc.	<b>12 proc.</b>
<b>25000- 49999 (Vidutinis)</b>	42427	<b>3 proc.</b>	29463	<b>34 proc.</b>	755	<b>28 proc.</b>	35928	<b>-24 proc.</b>	3 proc.	<b>1</b>	49 proc.	<b>3 proc.</b>
<b>50000- 99999 (Vidutinis)</b>	85937	<b>1 proc.</b>	49963	<b>33 proc.</b>	807	<b>18 proc.</b>	53292	<b>-42 proc.</b>	13 proc.	<b>11</b>	48 proc.	<b>13 proc.</b>
<b>100000- 249000 (Didelis)</b>	224324	<b>5 proc.</b>	79831	<b>26 proc.</b>	1080	<b>18 proc.</b>	12540 0	<b>-32 proc.</b>	19 proc.	<b>8</b>	41 proc.	<b>10 proc.</b>
<b>Daugiau nei 250000 (Didelis)</b>	705273	<b>11 proc.</b>	109856	<b>48 proc.</b>	1392	<b>27 proc.</b>	35455 0	<b>-28 proc.</b>	21 proc.	<b>11</b>	35 proc.	<b>9 proc.</b>
<b>Visi ūkiai</b>	35269	<b>-69 proc.</b>	25373	<b>38 proc.</b>	845	<b>23 proc.</b>	26510	<b>-24 proc.</b>	7 proc.	<b>3</b>	48 proc.	<b>11 proc.</b>

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis ŪADT duomenimis

Analizuojant ūkių raidą skirtinguose paramos sektoriuose, galima pastebėti, kad didžiausias produkcijos lygio sumažėjimas 2013–2020 m. laikotarpiu stebimas gyvulininkystės sub-sektoriuose (kiaulių ir paukščių sub-sektorius bei pienininkystės sub-sektorius) (žr. 67 lentelė). Pakankamai aukštas kritimas stebimas augalininkystės sektoriuje. Kita vertus, aukščiausias produkcijos prieaugis stebimas žolėdžių gyvulių bei mišrios veiklos sektoriuose. Kaip taip pat galima matyti lentelėje, produkcijos lygio mažėjimas yra tiesiogiai susijęs su apsirūpinimu kapitalu – sektoriai, kurių apsirūpinimas kapitalu mažėjo daugiausiai, patyrė didžiausią produkcijos lygio sumažėjimą. Atsižvelgiant į šiuos duomenis, galima teigti, kad nepaisant didžiausių sektolinių investicijų nukreiptų į gyvulininkystės sektoriaus plėtrą, gyvulininkystės reikšmė mažėjo.

67 LENTELĖ. ŪKIŲ KONKURENCINGUMO SITUACIJOS POKYČIAI SKIRTINGUOSE EKONOMINIUOSE SEKTORIUOSE 2013–2020 M. LAIKOTARPIU

SEKTORIUS	PRODUKCIJOS LYGIS (EUR)		APSIRŪPINIMAS KAPITALU (EUR)		PELNINGUMAS BE TIESIOGINIŲ IŠMOKŲ IR PVM ATSKAITYMO (PROC.)		PELNINGUMAS SU TIESIOGINĖMIS IŠMOKOMIS IR PVM ATSKAITA (PROC.)	
	2020 m.	Pokytis 2013–2020 m.	2020 m.	Pokytis 2013–2020 m.	2020 m.	Pokytis 2013–2020 m. (proc.p)	2020 m.	Pokytis 2013–2020 m. (proc.p)
<b>Javų, rapsų</b>	<b>63 000</b>	38 proc.	38 805	-43 proc.	20 proc.	22 proc.	46 proc.	14 proc.
<b>Augalininkystės</b>	<b>28 190</b>	-3 proc.	23 239	-41 proc.	3 proc.	-9 proc.	38 proc.	2 proc.
<b>Daržininkystės, sodininkystės</b>	<b>34 709</b>	18 proc.	19 878	-47 proc.	10 proc.	-15 proc.	40 proc.	0 proc.
<b>Pienininkystės</b>	<b>24 417</b>	6 proc.	21 069	-21 proc.	-6 proc.	-20 proc.	51 proc.	11 proc.
<b>Žolėdžių gyvulių</b>	<b>22 194</b>	60 proc.	35 347	56 proc.	-36 proc.	-20 proc.	56 proc.	-4 proc.
<b>Kiaulių, paukščių</b>	<b>32 826</b>	-58 proc.	10 765	-90 proc.	5 proc.	-8 proc.	23 proc.	2 proc.
<b>Mišrus augalininkystės-žolėdžių gyvulių</b>	<b>26 797</b>	36 proc.	29 513	10 proc.	-14 proc.	-9 proc.	53 proc.	11 proc.
<b>Kiti mišrūs ūkiai</b>	<b>13 873</b>	54 proc.	6 738	-50 proc.	-7 proc.	-9 proc.	64 proc.	37 proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

Apibendrinant galima teigti, kad nepaisant įvairių ir anksčiau jau pristatytų investicijų administracinių priemonių (žr. 59 lentelę), kurios skatintų aukštesnį paramos prieinamumą smulkiems ūkiams bei gyvulininkystės sektoriui (pavyzdžiui, aukštesnio paramos intensyvumo gyvulininkystės sektoriui bei prioritetinių balų suteikimo smulkiems ūkiams), suteiktos paramos aprėptis (ypač smulkiųjų ūkių atveju) bei šių tikslinių grupių paramos gavėjų rezultatyvumas nebuvo pakankami, kad 2013–2020 m. laikotarpiu pagerėtų šių tikslinių grupių situacija. Vis dėlto, situacija visame sektoriuje gerėjo, o tai indikuoja sėkmingą suminį analizuojamų investicijų įgyvendinimą ir tikslinių sričių poreikių atliepimą. Žemiau lentelėje (žr. 59 68 lentelę) yra pateikiama įvairių socio-ekonominių rodiklių raida ir konkrečių investicijų apskaičiuotas indėlis į rodiklių raidą (išskyrus 2C+ tikslinės srities investicijoms). Kaip galima matyti lentelėje, 2A tikslinės srities investicijų dėka Lietuvos darbo našumo, žemės ūkio verslo pajamų bei žemės ūkio gamybos veiksnių rodiklių atotrūkis nuo ES vidurkio mažėjo. Jeigu nebūtų įgyvendinta šių investicijų, tikėtina, kad šių rodiklių atotrūkis nuo ES vidurkio 2020 m. metais būtų 2 proc. punktais didesnis.

Kaip taip pat galima pamatyti lentelėje, investicijos sėkmingai prisidėjo prie valdų skaičiaus mažėjimo švelninimo bei užimtumo didėjimo kaimo vietovėse. 2021 m. registruotų žemės ūkio valdų skaičius siekė 150 583 valdas. 2015–2021 m. laikotarpiu registruotų valdų skaičius sumažėjo 18 proc. (nuo 184 473 2015 m. iki 150 583 2021 m.). Kadangi 2B tikslinės srities investicijų dėka įsikūrė 2097 naujos valdos, tai galima sakyti, kad valdų skaičiaus mažėjimas buvo bent šiek tiek švelninamas – jeigu nebūtų atliktos veiklos srities M06.1 investicijos, žemės ūkio valdų skaičius 2014–2021 m. laikotarpiu būtų vidutiniškai 0,28 proc. mažesnis, o 2021 m. valdų skaičius būtų 1,41 proc. mažesnis (valdų skaičius siektų 148486 valdas 2021 m.). Kaip taip pat galima matyti lentelėje žemiau, jaunųjų ūkininkų įsikūrimas prisidėjo ir prie kartų kaitos kaime – nuo 2014 m. iki 2021 m. palaipsniui didėjo jaunųjų ūkininkų dalis tarp visų žemės ūkio valdų valdytojų. Teigimą postūmį kartų kaitai suteikia taip pat aktyvus jaunųjų ūkininkų naudojimas 2A tikslinės srities parama ūkių plėtrai. 2014–2021 m. laikotarpiu jaunųjų ūkininkų, pasinaudojusių parama investicijoms į žemės ūkio valdas ir smulkiųjų ūkių investicijoms verslui pradėti, dalis buvo didesnė nei

planuota KPP – 63 proc. (arba 2908 jaunieji ūkininkai, kurie baigė įgyvendinti ar vis dar įgyvendina paramos projektus (iš kurių 2700 jaunieji ūkininkai jau yra baigę įgyvendinti paramos projektus)) ir 52 proc. (2662 jaunieji ūkininkai, kurie baigė įgyvendinti ar vis dar įgyvendina paramos projektus (iš kurių 1403 jaunieji ūkininkai jau yra baigę įgyvendinti paramos projektus)) šių veiklos sričių paramos gavėjų, o buvo planuota, kad jų dalis sieks mažiau nei pusę (40 proc.). Sudėjus jaunuosius ūkininkus, kurie gavo paramą pagal veiklos srities M04.1, M06.3 ir M06.1 investicijas bei atsižvelgiant į galimus persidengimus tarp minėtų veiklos sričių paramos gavėjų, apskaičiuota, kad iš viso buvo paremta 36 proc. visų jaunųjų ūkininkų veikusių 2021 m<sup>54</sup>. Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas taip pat paskatino užimtumo didėjimą kaimo vietovėse. Naujai įsikūrę ūkininkai sukuria sau darbo vietas, o taip pat samdo kaimo vietovėse gyvenančius asmenis. Jeigu nebūtų įgyvendintos 2B tikslinės srities investicijos užimtumo lygis kaimo vietovėse būtų 0,6 proc. punkto (arba būtų 3146 mažiau darbo vietų kaimo vietovėse) mažesnis 2021 m. Tai atitinkamai lemtų didesnę atotrūkį tarp užimtumo kaimo vietovėse ir visoje šalyje.

---

<sup>54</sup> KPP 2-o prioriteto investicijos parėmė 6770 jaunuosius ūkininkus iš 18601 registruotų jaunųjų ūkininkų 2021 m.

68 LENTELĖ. SOCIO-EKONOMINIŲ RODIKLIŲ RAIDA IR INVESTICIJŲ ĮTAKA RAIDAI

ANALIZUOJAMOS INVESTICIJOS	RODIKLIAI	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
<b>M04.1 (2A)</b>	C14. Darbo našumas žemės ūkyje scenarijuje su investicijomis (Eur)	7386	7185	6987	7527	7357	8155	9186	-
	C14. Darbo našumas žemės ūkyje scenarijuje be investicijų (Eur)	7386	7185	6987	7477	7199	7897	8823	-
	Darbo našumo (C14) rodiklio santykis tarp LT ir ES scenarijuje su investicijomis (proc.)	45 proc.	42 proc.	41 proc.	42 proc.	38 proc.	40 proc.	43 proc.	-
	Darbo našumo (C14) rodiklio santykis tarp LT ir ES scenarijuje be investicijų (proc.)	45 proc.	42 proc.	41 proc.	42 proc.	39 proc.	41 proc.	45 proc.	-
<b>M04.1, M06.3 bei M16.3 (2A)</b>	C26. Žemės ūkio verslo pajamos scenarijuje su investicijomis (Eur)	4709	5217	3466	4906	2621	5314	5435	-
	C26. Žemės ūkio verslo pajamos scenarijuje be investicijų - realistinis scenarijus (Eur)	4709	5012	3330	4714	2519	5107	5223	-
	Žemės ūkio verslo pajamų rodiklio (C26) santykis tarp LT ir ES scenarijuje su investicijomis (proc.)	38 proc.	44 proc.	28 proc.	34 proc.	19 proc.	38 proc.	38 proc.	-
	Žemės ūkio verslo pajamų rodiklio (C26) santykis tarp LT ir ES scenarijuje be investicijų (proc.)	38 proc.	42 proc.	27 proc.	33 proc.	18 proc.	36 proc.	36 proc.	-
	C25. Žemės ūkio gamybos veiksmų pajamos scenarijuje su investicijomis (Eur)	5648	6077	5059	6288	4789	6742	6527	-
	C25. Žemės ūkio gamybos veiksmų pajamos scenarijuje be investicijų (Eur)	5648	5839	4861	6042	4602	6478	6272	-
	Žemės ūkio gamybos veiksmų pajamų rodiklio (C25) santykis tarp LT ir ES scenarijuje su investicijomis (proc.)	38 proc.	41 proc.	34 proc.	38 proc.	30 proc.	41 proc.	39 proc.	-
	Žemės ūkio gamybos veiksmų pajamų rodiklio (C25) santykis tarp LT ir ES scenarijuje be investicijų (proc.)	38 proc.	40 proc.	32 proc.	36 proc.	28 proc.	39 proc.	37 proc.	-
	<b>M06.1 (2B)</b>	Valdų skaičiaus raida scenarijuje su investicijomis	-	184473	177157	169508	158271	154387	152457
Valdų skaičiaus raida scenarijuje be investicijų	-	184183	176643	168633	157344	153140	150778	148486	
Užimtumo lygis kaimo vietovėse (proc.)	63,9	65,9	67	67,6	70,8	72,1	70	72,2	

ANALIZUOJAMOS INVESTICIJOS	RODIKLIAI	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
	Užimtumo lygis kaimo vietovėse, jeigu nebūtų įgyvendintos 2B tikslinės srities investicijos (proc.)	63,9	65,8	66,9	67,3	70,5	71,7	69,5	71,6
	Jaunųjų ūkininkų dalis nuo visų ūkio valdų valdytojų (proc.)	11,05	11,89	11,95	11,95	11,92	11,90	12,06	12,35
<b>M08.6 (2C+)</b>	Darbo našumas miškininkystės sektoriuje Lietuvoje (Eur)	13354	9178	13641	13665	17332	18406	19481	13354
	Darbo našumo miškininkystės sektoriuje santykis tarp LT ir ES vidurkio (proc.)	33 proc.	23 proc.	33 proc.	33 proc.	41 proc.	43 proc.	45 proc.	33 proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

## INVESTICIJŲ POVEIKIS TVARUMO RAIDAI

Kaip jau anksčiau buvo užsiminta, 2-o KPP prioriteto kontekste prie tvarumo didinimo tiesiogiai prisidėjo veiklos srities M04.1 investicijos. Šios veiklos srities paramos gavėjai gaudavo prioritetinius balus, jeigu įsipareigodavo prisidėti prie aplinkos taršos mažinimo (žr. 3.1.1 poskyrį). Vertintojų atlikta analizė parodė, kad prioritetinių balų suteikimas, tikėtina, kad paskatino bent 51 proc. veiklos srities M04.1 paramos gavėjų pasinaudoti KPP priemonės M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ parama (žr. 62 lentelę).

Net jeigu ir veiklos srities M04.1 paramos gavėjas neįsipareigodavo prisidėti prie aplinkos taršos mažinimo, veiklos srities M04.1, kaip ir veiklos sričių M06.3, M16.3 bei M08.6 investicijos, galėjo netiesiogiai prisidėti prie tvarumo didinimo – įsigyta nauja įranga yra mažiau tarši, o modernizacijos projektų įgyvendinimas leidžia padidinti veiklų našumą, mažina poreikį trąšoms, antibiotikams. Atlikti anketinių apklausų rezultatai rodo, parama teigiamai prisidėjo prie įvairių ūkininkavimo veiklos aplinkosauginių aspektų raidos ir tvarumo didėjimo. Kaip galima matyti žemiau pateiktoje lentelėje, didžiausias poveikis buvo stebimas kuro panaudojimo efektyvumo srityje – beveik keturi penktadaliai (79 proc.) paramos gavėjų nurodė, kad parama leido padidinti kuro panaudojimo efektyvumą. Taip pat reikšminga dalis respondentų (po 75 proc.) nurodė, kad parama leido pagerinti gyvūnų gerovę bei padidinti energetinių išteklių panaudojimo efektyvumą. Mažiausias investicijų poveikis matomas tarp gyvulininkystės sektoriaus paramos gavėjų – tik 41 proc. respondentų nurodė, kad parama leido sumažinti antibiotikų naudojimą.

69 LENTELĖ. M04.1, M06.3, M08.6 BEI M16.3 PARAMOS POVEIKIS APLINKOSAUGINIAMS ASPEKTAMS

PARAMOS ĮTAKA	KURO PANAUDOJIMO EFEKTYVUMO DIDĖJIMAS	TRĄŠŲ NAUDOJIMO MAŽĖJIMAS	ANTIBIOTIKŲ NAUDOJIMO MAŽĖJIMAS	IŠMETAMŲ ŠILTAMIO EFEKTA SUKELIANČIŲ DUJŲ IR AMONIAKO KIEKIO MAŽĖJIMAS	BIOLOGINĖS ĮVAIROVĖS DIDĖJIMAS / MIŠKO IŠTEKLIŲ IŠSAUGOJIMO GERĖJIMAS	GYVŪNŲ GEROVĖS DIDĖJIMAS	ENERGETINIŲ IŠTEKLIŲ EFEKTYVUMO DIDĖJIMAS	VANDENS IŠTEKLIŲ APSAUGOS DIDĖJIMAS
<b>Turėjo poveikį</b>	87 proc.	66 proc.	41 proc.	72 proc.	69 proc.	75 proc.	75 proc.	64 proc.
<b>Labai maža</b>	5 proc.	4 proc.	4 proc.	5 proc.	4 proc.	3 proc.	4 proc.	3 proc.
<b>Maža</b>	8 proc.	11 proc.	8 proc.	11 proc.	8 proc.	6 proc.	8 proc.	7 proc.
<b>Vidutinė</b>	39 proc.	34 proc.	20 proc.	33 proc.	36 proc.	33 proc.	35 proc.	32 proc.
<b>Didelė</b>	23 proc.	11 proc.	6 proc.	15 proc.	15 proc.	20 proc.	19 proc.	16 proc.
<b>Labai didelė</b>	12 proc.	6 proc.	3 proc.	9 proc.	6 proc.	13 proc.	9 proc.	7 proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis anketinių apklausų rezultatais

Paramos gavėjų anketinių apklausų rezultatai sutampa su aplinkosauginių bei ūkininkavimo tvarumo aspektų raida 2013–2020 m. laikotarpiu. Kaip galima pastebėti žemiau esančioje lentelėje, absoliučios daugumos ūkininkavimo tvarumą nurodančių rodiklių vertės 2020 m. buvo mažesnės nei 2013 m. Atsižvelgiant į šiuos rezultatus galima teigti, kad 2A ir 2C+ tikslinių sričių parama, kuri buvo pirmiausia

orientuota į ūkių modernizavimą ir atitinkamai leido įsigyti modernią techniką, kuri yra mažiau tarši gamtai, prisidėjo prie ūkininkavimo veiklos tvarumo didėjimo 2013–2020 m. laikotarpiu.

70 LENTELĖ. APLINKOSAUGINIŲ IR ŪKININKAVIMO VEIKLOS TVARUMO ASPEKTŲ RAIDA 2013–2020 M.

RODIKLIAI	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ŠESD kiekis, tenkantis 1 ha ŽŪN (t/ha) (LT)	1,50	1,58	1,57	1,54	1,54	1,48	1,44	1,43
Amoniako kiekis, tenkantis 1 ha ŽŪN (t/ha) (LT)	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
Pesticidų naudojimo intensyvumas (kg/ha) (LT)	0,88	0,93	1,11	1,01	0,70	0,79	0,86	0,85
Ekologinių žemės ūkio naudmenų dalis nuo visų žemės ūkio naudmenų (LT)	5,74	5,57	7,11	7,50	7,98	8,13	8,14	8,00
Trąšų naudojimo intensyvumas (kg/ha) (LT)	0,06	0,06	0,06	0,06	0,06	0,06	0,07	0,07
Antibiotikų vartojimas, tenkantis vienam gyvuliui (mg/PCU) (LT)	183	160	144	121	119	118	117	116

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis EUROSTAT duomenimis

## 4.2 ATSAKYMAS Į TS VERTINIMO KLAUSIMĄ 10.1.2

### VERTINIMO KLAUSIMAS:

10.1.2 Kaip ir koku mastu parama paskatino kooperaciją, kitas bendradarbiavimo formas įvairiuose žemės ir miškų ūkio sektoriuose, tarp skirtingo dydžio ūkių / įmonių?

2-o KPP prioriteto rėmuose prie bendradarbiavimo skatinimo tiesiogiai prisidėjo veiklos sričių M16.1 bei M16.3 investicijos, o netiesiogiai veiklos sričių M04.1, M06.1, M06.3 bei M08.6 investicijos, kurios numatė prioritетinių balų suteikimą paramai gauti už dalyvavimą įvairiuose bendradarbiavimo formatuose. Kaip nurodyta veiklos srities M16.3 skyrelyje (žr. 3.1.6 poskyrį), investicijų dėka buvo paremti 90 bendradarbiavimo projektų, kurių rėmuose į bendradarbiavimo veiklas įsitraukė 324 smulkūs ūkio subjektai (ūkiai, kurių VED yra nuo 4000 iki 15000 Eur, labai mažos įmonės ir t.t.). Daugiausia bendradarbiavimo projektų buvo įgyvendinta gyvulininkystės, augalininkystės bei alternatyvios (kitos) veiklos sektoriuose (atitinkamai 25, 31 bei 16). Daugiausiai ūkio subjektų bendradarbiavo augalininkystės, gyvulininkystės bei alternatyvios (kitos) veiklos sektoriuose – atitinkamai po 122, 81 bei 56 ūkio subjektus. Remiantis projektų rezultatyvumo analize (žr. 63 lentelė), veiklos srities M16.3 bendradarbiavimo skatinimas buvo sėkmingas – projektų metu išsikeltos planinės rodiklių reikšmės buvo pasiektos bei kai kurių rodiklių atvejais viršytos. Anketinės apklausos rezultatai taip pat indikuoja, kad bendradarbiaujantys ūkio subjektai buvo patenkinti bendradarbiavimo patirtimi ir teikiamais privalumais – 82 proc. paramą gavusių subjektų labai gerai vertino bendradarbiavimo patirtį, 12 proc. – gerai, o 6 proc. – vidutiniškai (žr. 3.1.6 poskyrį). Didžioji dauguma (80 proc.) bendradarbiavusių subjektų teigė, kad ateityje toliau planuotų dar kartą bendradarbiauti panašiose bendradarbiavimo formatuose.

Kaip nurodyta veiklos srities M16.1 skyrelyje (žr. 3.1.5 poskyrį), investicijų dėka buvo sukurtos 24 EIP grupės, kurių metu į bendradarbiavimo veiklas buvo įsitraukę 243 bendradarbiaujantys subjektai (konsultantai, ūkininkai, mokslo institucijos). Atliktos atvejo studijos bei interviu su atrinktų EIP projektų



įgyvendintojais indikuoja, kad projektai buvo sėkmingi. Projektų įgyvendinimo metu užsimezgę bendradarbiavimo ryšiai tarp ūkininkų, konsultantų bei mokslo institucijų atstovų lieka ir baigus įgyvendinti projektus, o daugelio paramos gavėjų sėkmingas bendradarbiavimas signalizuoja „nebendradarbiaujantiems“ ūkiams apie bendradarbiavimo pranašumus. Vis dėlto, svarbu atkreipti dėmesį, kad EIP projektų tikslinė grupė yra pakankamai siaura. EIP projektuose dažniausiai dalyvauja vidutiniai bei dideli ūkiai, kurių valdytojas yra ūkininkas, turintis aukštąjį žemės ūkio srities išsilavinimą. Tokio tipo ūkiai yra imlesni inovacijoms dėl supratimo ir informuotumo apie jų teikiamas naudas, turi geresnes finansines galimybes investicijoms įgyvendinti. Taip pat pastebėtina, kad kaip parodė interviu su EIP projektų įgyvendintojais medžiaga dalis EIP projekte dalyvaujančių ūkininkų jau iki EIP projektų pradžios bendradarbiavo su EIP projekte dalyvavusiais mokslininkais ir konsultantais. Atsižvelgiant į tai, tikėtina, kad EIP projektų investicijos pirmiausia paskatino gilesnį bendradarbiavimą tarp jau anksčiau bendradarbiavusių subjektų, o ne platesnį bendradarbiavimą, įtraukiant anksčiau nebendravusių subjektus.

Taigi, nors veiklos sričių M16.1 bei M16.3 investicijos ir skatina bendradarbiavimą paramą gavusiuose ūkiuose, projektų įgyvendinimo metu užsimezgę bendradarbiavimo ryšiai lieka ir baigus įgyvendinti projektus, o sėkmingi bendradarbiavimo pavyzdžiai signalizuoja „nebendradarbiaujantiems ūkiams“ apie bendradarbiavimo suteikiamus pranašumus technikos įsigijimo, darbų procesų organizavimo kartu bei inovacijų sklaidos srityse, analizuotų investicijų inicijuotų bendradarbiavimo pokyčių mastas yra ribotas viso žemės ūkio sektoriaus kontekste, o tai atitinkamai indikuoja, kad investicijos nesukūrė reikšmingo postūmio bendradarbiavimo plėtrai viso žemės ūkio sektoriaus kontekste (abiejų veiklos sričių mastas buvo per mažas (per abi veiklos sritis į bendradarbiavimą įsitraukė ne daugiau nei 600 ūkio subjektų, kurie sudaro mažiau nei 1 proc. visų žemės ūkio sektoriuje veikiančių ūkio subjektų / valdų), kad būtų sukurtos prielaidos bendradarbiavimo proveržiui Lietuvos žemės ūkio sektoriuje). Vis dėlto, įgyvendintos bendradarbiavimo iniciatyvos gali pasitarnauti kaip sėkmės istorijos. Šių istorijų pagrindu galima formuoti komunikacijos strategiją, kuri per įvairius formalius bei neformalius komunikacijos formatus turėtų paskatinti kooperaciją – sėkmingi bendradarbiavimo atvejai taptų pavyzdžiu skeptiškiems ūkiams parodant bendradarbiavimo privalumus, tokius kaip išlaidų sutaupymas įsigyjant žemės ūkio padargus, derintis dėl geresnių ūkio produktų supirkimo kainų.

Bendradarbiavimo skatinimo kontekste taip pat labai svarbios yra ir žemės ūkio politika kuriamos finansinės ir kitokios paskatos jungtis į kooperatyvus ir kitus bendradarbiavimo formatus, taip pat ŽŪM sprendimas pareiškėjams duoti papildomus atrankos balus už kooperaciją. Tokiu būdu prie bendradarbiavimo skatinimo netiesiogiai prisidėjo veiklos srities M04.1, M06.1, M06.3 bei M08.6 investicijos. Vertintojų atlikta šių veiklos sričių anketinė apklausa parodė, kad prioritetiniai paramos balai, tikėtina, paskatino bent dalį paramos gavėjų įsitraukti į bendradarbiavimo veiklas. Visgi, identifikuoti tikslaus paramos gavėjų skaičiaus, įsitraukusių dėl prioritetinių balų suteikimo, nėra galimybės dėl tokių duomenų trūkumo. Ir nors minėtos 2-o KPP prioriteto investicijos skatina bendradarbiavimą, šių investicijų paskata yra nepakankama, kad būtų sukurtas proveržis bendradarbiavimo srityje. Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023–2027 m. strateginio plano projekte atkartojamos iš esmės tos pačios bendradarbiavimo problemos, kurios jau buvo identifikuotos rengiant KPP 2014–2020. Ir nors 2014–2020 m. laikotarpiu pagerėjo bendradarbiavimo situacija (taip pat dėka 2A tikslinės srities investicijų), šiuo metu bendradarbiavimas tarp ūkių Lietuvoje yra labai fragmentuotas ir mažas – Lietuvos ūkiai yra vieni iš mažiausiai besikooperuojančių ūkių Europoje. Žemės ūkio rūmų duomenimis, Lietuvoje veikiančios kooperatyvai (200) jungia apie 12 proc. visų šalies ūkininkų, kai daugelyje Vakarų ES šalių kooperatyvai jungia daugiau nei pusę visų ūkių. Bendradarbiavimo masto mažumas akcentuojamas Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023–2027 m. strateginio plano projekte, kuriame teigiama, kad tiek šalyje veikiančių žemės ūkio kooperatinių bendrovių, tiek jų veikloje dalyvaujančių narių skaičius yra palyginti nedidelis. Be to, didžiosios daugumos kooperatyvų veikla apima tik žemės ūkio produktų gamybą ir pardavimą, o ne šių produktų perdirbimą, rinkodarą ir realizavimą. Žemas bendradarbiavimo lygis lemia tai, kad maisto tiekimo

grandinėje žemės ūkio produkcijos gamintojams tenkanti pridėtinės vertės dalis yra ženkliai mažesnė nei didžiojoje dalyje Europos. Žemą bendradarbiavimo situaciją lemia kelios priežastys: 1) tokia situacija gali būti bent dalinai siejama su istorine šalies patirtimi, dėl kurios kooperavimasis bent vyresnės kartos ūkininkams turi neigiamą konotaciją ir yra asocijuojamas su kolūkiais, 2) vyrauja tam tikras skeptiškumas, kadangi nematoma kooperacijos teikiamos naudos, 3) pastebima reikšminga pasitikėjimo stoka ir 4) ūkių individualumas, t. y. įprotis viską pasidaryti patiems.

## 4.3 ATSAKYMAS Į TS VERTINIMO KLAUSIMĄ 10.1.3

### VERTINIMO KLAUSIMAS:

10.1.3. Kaip ir koku mastu investicinė parama paskatino inovacinių technologijų diegimą paramos gavėjų ūkiuose / įmonėse? Kokio pobūdžio (pvz., technologinės, procesų, produktų) inovacijos buvo diegiamos? Kokie skirtingo pobūdžio inovacijų diegimo rezultatai? Ar tinkamai veikia investicijų į inovacijas skatinimo sistema?

2-o KPP prioriteto įgyvendinimo kontekste prie inovacijų plėtros tiesiogiai prisidėjo veiklos srities M16.1, netiesiogiai prie inovacijų plėtros galėjo prisidėti veiklos sričių M04.1, M06.1, M06.3, M08.6 bei M16.3 investicijos, kurių metu paramos gavėjai galėjo savarankiškai naudoti paramos lėšas įvairių tipų inovacijų plėtrai.

Kaip nurodyta veiklos srities M16.1 analizės skyrelyje (žr. 3.1.5 poskyrį), vertintojų analizė indikuoja, kad veiklos srities investicijos buvo sėkmingos skatinant inovacijų plėtrą. Tai ypač pasakytina apie partnerystės inovacijas – atliktos atvejo studijos indikuoja, kad dažnu atveju projektų įgyvendinimo metu užmegzti ryšiai tarp ūkininkų, mokslo institucijų bei konsultantų išsilauko ir po projektų pabaigos, o pritaikytų inovacijų sėkmė skatina kitus ūkininkus diegti panašaus tipo inovacijas. Vis dėlto, svarbu atkreipti dėmesį, kad EIP projektų tikslinė grupė yra pakankamai siaura. EIP projektuose dažniausiai dalyvauja vidutiniai bei dideli ūkiai, kurių valdytojas yra ūkininkas, turintis aukštąjį žemės ūkio srities išsilavinimą. Tokio tipo ūkiai yra tiek imlesni inovacijoms dėl supratimo ir informuotumo apie jų teikiamas naudas, tiek turi geresnes finansines galimybes investicijoms įgyvendinti. Atsižvelgiant į tai, tikėtina, kad nors šios veiklos srities investicijos ir skatina inovacijų sklaidą, tokio bendradarbiavimo ir inovacijų sklaidos mastas yra ribotas viso žemės ūkio sektoriaus kontekste. Ribotą indėlį į inovacijų plėtrą įrodo ir pakankamai mažas pačių veiklos sričių investicijų mastas – mažiau nei 5 mln. Eur (įskaitant ir 2P kontekste įgyvendinamas priemonių M01 bei M02 investicijas) yra skirta inovacijų sklaidai. EIP projektų metu sukurtų produktų pritaikymo galimybes galėtų padidinti vieningos inovacijų sklaidos platformos TITRIS sukūrimas. Ši sistema būtų prieinama visiems ūkininkams, o pastarieji turėtų galimybę greitai ir efektyviai sužinoti apie inovatyvius sprendimo būdus, leidžiančius didinti ūkininkavimo veiklos konkurencingumą. Tačiau TITRIS sistemos funkcionalumas nėra iki galo užtikrinamas dėl lėšų trūkumo. TITRIS sistemos pavyzdys taip pat indikuoja kitą problemą – sėkmingai inovacijų plėtrai būtina sąlyga yra adekvataus inovacijų skatinimo finansavimo užtikrinimas net ir pasibaigus projektui. Nors TITRIS sistema nefunkcionuoja pilnu pajėgumu, inovacijų sklaidą gali užtikrinti įvairios informacijos sklaidos, tinklaveikos bei partnerystės priemonės, kuriomis yra siekiama didinti ūkininkų informuotumą apie inovatyvius sprendimo būdus leidžiančius didinti ūkininkavimo veiklos konkurencingumą. Atsižvelgiant į tai, yra svarbu užtikrinti lėšų prieinamumą įvairioms informacijos sklaidos priemonėms, tinklaveikų iniciatyvoms bei partnerystėms (pavyzdžiui, LEADER iniciatyvai bei LKT plėtrai).

Veiklos sričių M04.1, M06.3, M08.6 bei M16.3 analizė parodė (atitinkamai, 3.1.1, 3.1.4, 3.5.2 bei 3.1.6 poskyriai), kad daugiau nei pusė paramos gavėjų panaudojo investicines lėšas diegiant inovacijas. Analizė parodė, kad investicijos daugiausiai paskatino technologinio tipo inovacijų raidą. Detaliau išanalizavus

projektų išlaidų duomenis paaiškėjo, kad kai paramos gavėjas nurodydavo, kad investavo į technologinę inovaciją, dažniausiai buvo investuojama į naujesnę ir modernesnę žemės ūkio techniką. Kai paramos gavėjas nurodydavo, kad diegia produkto ir (ar) paslaugos inovaciją, investicijų lėšos dažniausiai būdavo išleidžiamos įrenginiams, leidžiantiems padidinti įvairių produktų patiekimą į rinką bei kokybę. Kai paramos gavėjas nurodydavo, kad diegia organizacinę inovaciją, investicijų lėšos buvo išleidžiamos įvairiems įrenginiams, kurie leidžia pertvarkyti gamybos procesus, bei užtikrinti šių procesų automatizaciją. Atsižvelgiant į šią informaciją, galima teigti, kad daugumos respondentų atveju inovacijos yra suprantamos kaip naujos ir modernios technikos įsigijimas. Šios technikos įsigijimas yra inovacija ūkių (paramos gavėjų) lygiu, kadangi paramos gavėjai iki paramos gavimo neturėjo panašaus tipo ir efektyvumo technikos, o taip pat nauja technika leidžia ženkliai padidinti ekonominės veiklos našumą bei efektyvumą. Vis dėlto, tokio tipo technologiniai įsigijimai nėra inovacijos tiek nacionaliniu, tiek regioniniu lygmeniu, kadangi iš esmės nėra kuriama nauja technologija, o tik importuojama ir pritaikoma jau išbandyta ir veikianti užsienio šalyse. Tokio tipo investicijas geriausiai atveju galima priskirti šalies lygmens inovacijoms, kadangi yra diegiami nauji įrenginiai, kurių skaičius buvo labai žemas iki investicijų įgyvendinimo. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad nors KPP investicijos ir prisideda prie žemės ūkio modernizacijos ir konkurencingumo didinimo paramos gavėjų ūkiuose, inovacijų sklaida, kuri sukurtų konkurencingumo proveržį regioniniu lygmeniu, yra ribota.

## 4.4 ATSAKYMAS Į TS VERTINIMO KLAUSIMĄ 10.1.4

### VERTINIMO KLAUSIMAS:

10.1.4 Kokią įtaką, siekiant tikslų ir rezultatų, turi paramos teikimo sistema - paramos gavėjų atranka, pasirinktos paramos formos, kitos sąlygos ir paramos administravimo tvarka?

Siekiant gauti paramą, pareiškėjai turi atitikti bendrąsias tinkamumo sąlygas ir reikalavimus, kurie yra numatyti KPP. Kiekvienai priemonei taip pat yra keliami papildomi, konkrečioms veikloms aktualūs kriterijai (pavyzdžiui, gaunant paramą pagal veiklos sritį M06.1 paramos gavėjas turi būti jaunas ūkininkas). Detalios paramos teikimo sąlygos yra nustatomos priemonės / veikos srities / veiklos įgyvendinimo taisyklėse. Iš esmės visa parama, pagal analizuotas 2-ojo KPP prioriteto priemones, yra teikiama negrąžinamos subsidijos forma. Tik veiklos srities M04.1 atveju neseniai atsirado galimybė gauti paramą lengvatinės paskolos forma. Vertintojų atlikta anketinė apklausa parodė (žr. 3.1.1 skyrelį), kad šios veiklos srities atveju didžioji dalis respondentų būtų teikę prašymą paramai gauti, jeigu paramos forma būtų buvusi lengvatinė paskola. Kitų analizuotų investicijų atveju (veiklos sritis M06.1, M06.3, žr. skyrelius 3.3.1 bei 3.1.4), didžioji paramos gavėjų dalis teigė, kad lengvatinių paskolų paramos teikimo forma jiems yra nepatraukli. Vertintojų nuomone, lengvatinės paskolos taikymo galimybė ir toliau turėtų būti plėtojama veiklos srities M04.1 atveju. Šią vertintojų nuomonę pagrindžia veiklos srities M04.1 analizės skyrelyje (žr. žr. 3.1.1 skyrelį) aprašytas savaimingumo efekto pasireiškimas didelių ūkių paramos investicijoms bei anksčiau atliktų tyrimų įžvalgos<sup>55</sup>, kuriose teigiama, kad siekiant užtikrinti lėšų panaudojimo efektyvumą, išvengti savaimingumo efekto pasireiškimo bei siekiant padidinti paramos gavėjų rezultatyvumą finansiškai gyvybingiems projektams (t.y. tiems projektams, kurie turi atsiperkamumo požymių) rekomenduotina taikyti įvairias finansų inžinerijos priemones, tame tarpe lengvatines paskolas.

<sup>55</sup> Pavyzdžiui, Smart Continent (2021), „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos įtaka socialinės įtraukties skatinimui, skurdo mažinimui ir ekonominei plėtrai kaimo vietovėse“, ESTEP (2021), „Finansinių instrumentų panaudojimo, investuojant Europos Sąjungos fondų lėšas, poveikio vertinimas“ bei Vlada Vitunskienė ir Darius Jazepčikas (2016) „Investicinės ir tiesioginės paramos priemonių reikšmingumas ūkių investicijoms Lietuvoje“.

Atsižvelgiant į tai bei į tai, kad didelių ūkių projektų rezultatyvumas ir įgyvendinimo efektyvumas yra pats aukščiausias (o tai indikuoja aukštą investicijų atsiperkamumą) (žr. 63 lentelė), anketinių apklausų rezultatai indikuoja, kad lengvatinės paklausos patrauklumas yra pats didžiausias tarp didelių ūkių, gyvybingumo reikalavimai adekvatūs ir lengvai įgyvendinami, o socio-ekonominių rodiklių analizė indikuoja, kad gyvybingumas ir pelningumas prieš tiesiogines išmokas ir PVM atskaitą yra pats aukščiausias, vertintojai siūlytų apsvarstyti galimybę diferencijuoti modernizacijos paramos formą pagal ūkių dydžių grupę – dideliems ūkiams teikti kuo daugiau paramos lengvatinės paskolos forma, o smulkiems ir vidutiniams ūkiams – negražinamomis subsidijomis. Paramos lėšų susigrąžinimas leistų užtikrinti paramos prieinamumą didesniai paramos gavėjų ratui.

Siekiant didinti paramos įtaką paramos gavėjų ekonominiam rezultatyvumui, daugelio analizuotų priemonių atvejais (t. y. veiklos sritys M04.1, M06.1, M06.3, M08.6 bei M16.3) yra taikomi ekonominio gyvybingumo reikalavimai, kuriuos paramos gavėjai yra įsipareigoję išlaikyti kontroliniu laikotarpiu, kai yra baigtas įgyvendinti investicinis projektas. Kaip buvo analizuota šių veiklos sričių (išskyrus M08.6) vertinimo skyreliuose, dauguma respondentų (50 proc. ir daugiau) veiklos sričių M04.1, M06.3 M16.3 atvejais nurodo, kad ekonominio rezultatyvumo reikalavimai yra lengvai įgyvendinami arba adekvatūs. Pastebėtina, kad didžioji dalis (daugiau nei 50 proc.) smulkiųjų ūkininkų veiklos srities M04.1 atveju bei jaunųjų ūkininkų veiklos srities M06.1 atveju nurodė, kad keliama reikalavimai yra sunkiai įgyvendinami ir aukšti. Vis dėlto šių ūkių grupių projektų rezultatyvumas yra pakankamai aukštas, t.y. paramos gavėjai nesusiduria su didesniais iššūkiais įgyvendinant užsibrėžtas planines rodiklių reikšmes (žr. 63 lentelė). Pavyzdžiui, kaip jau buvo aprašyta veiklos srities M06.1 analizės skyrelyje, faktinis jaunųjų ūkininkų įsiskolinimo lygis (0,25 proc.) neviršija gyvybingumo reikalavimuose numatyto įsiskolinimo lygio (0,6 proc.). Atsižvelgiant į projektų rezultatyvumo analizės rezultatus bei anketinių apklausų rezultatus, vertintojai mano, kad ekonominio rezultatyvumo taikymo praktika ir keliama reikalavimai yra adekvatūs ir pakankami skatinant ūkių ekonominį rezultatyvumą.

Siekiant gerinti paramos gavėjų ekonominį rezultatyvumą, prioritetiniai balai yra teikiami pareiškėjams, kurie įsipareigoja pasiekti aukštesnį ekonominį rezultatyvumą, yra jaunieji ūkininkai (veiklos srities M04.1 atveju), įsitraukia į bendradarbiavimo formatus ar pereina prie mažiau gamtai taršių ūkininkavimo praktikų (veiklos srities M04.1 atveju). Apibendrinta taikomų administracinių instrumentų visuma pateikiama lentelėje (žr. 59 lentelė). Remiantis interviu su socialiniais partneriais, kurie naudojami 2-o KPP prioriteto investicine parama, informacija, prioritetinių balų teikimas už įsipareigojimą atitikti konkrečius kriterijus yra sveikintina ir efektyvi praktika, kuri skatina ūkius efektyviau įgyvendinti investicinę paramą. Be prioritetinių balų, paramos gavėjams taip pat yra prieinama BŽŪP I-ojo ramsčio parama, KPP plotinė parama, kitų KPP prioritetų investicinė parama bei nacionalinė parama. Pasinaudojimas šiomis paramos formomis taip pat didina investicinės 2-o KPP paramos įgyvendinimo rezultatyvumą. Pavyzdžiui, kaip detalizuojama ir paaiškinama detaliau kitame skyrelyje (žr. 4.5 skyrelis), aukštas 2-o KPP prioriteto paramos gavėjų pasinaudojimas žemės ūkio parama KPP bei nacionalinė parama lemia aukštą projektų rezultatyvumą net ir susidūrus su COVID-19 pandemijos padariniais.

Vis dėlto svarbu pastebėti, kad nors įvairių tipų paramos prieinamumas ir didina projektų rezultatyvumą, anksčiau atlikta analizė parodė, kad įvairios administracinės priemonės (žr. 59 lentelė), kurios skatina aukštesnį paramos prieinamumą įvairioms tikslinėms grupėms, veikia nepakankamai kad šių tikslinių grupių ekonominiai rezultatai pagerėtų nacionaliniu lygmeniu. Pavyzdžiui, kaip rodo anksčiau atlikta analizė, 2-o KPP prioriteto investicinės paramos aprėptis smulkiems ūkiams yra nepakankama ir mažesnė lyginant su vidutinių bei didelių ūkių grupėmis. Paramos administravimo bei paramos teikimo sistema taip pat buvo nepakankama spręsti gyvulininkystės sektoriaus problemas. Kaip parodė anksčiau aprašyta analizė, nors daugiausia 2-o KPP prioriteto investicinių lėšų buvo investuojama į gyvulininkystės sektorių, šiame sektoriuje 2013–2020 m. laikotarpiu proveržis nebuvo sukurtas, o gyvybingumo situacija netgi suprastėjo. Šiame sektoriuje taip pat buvo pastebimas ženklus apsirūpinimo kapitalu kritimas. Apibendrinant galima teigti, kad paramos administravimo bei paramos teikimo sistemos indėlis į paramos

gavėjų rezultatyvumą yra dvejopas. Viena vertus, tie paramos gavėjai, kurie naudojami 2-o KPP prioriteto investicine parama ir įvairiomis kitomis prieinamomis paramos priemonėmis, turi aukštą įgyvendinamų projektų rezultatyvumą. Kita vertus, prioritetinių grupių: smulkių ūkių bei gyvulininkystės sektoriaus atstovų, situacija 2013–2020 m. laikotarpiu nepagerėjo viso žemės ūkio sektoriaus lygiu taip kaip buvo tikėtasi. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad parama šioms tikslinėms grupėms buvo nepakankama, kad būtų įgyvendinti užsibrėžti lūkesčiai šių grupių atžvilgiu.

Vertinant paramos administravimo bei informacijos apie paramos prieinamumą aspektus, paramos kuratoriai, siekdami padidinti paramos prieinamumą ir atitinkamai paramos indėlį į ekonominę paramos gavėjų rezultatyvumą, potencialiems paramos gavėjams taiko įvairius lanksčius paramos administravimo mechanizmus. Pirma, atsižvelgiant į tikslinę auditoriją, kiekvienos priemonės atžvilgiu, nuolat vykdomas aktualios informacijos viešinimas skirtingose platformose: NMA internetiniame puslapyje, socialiniuose tinkluose („Facebook“, „LinkedIn“, „YouTube“), įvairiuose naujienų portaluose, regioninėje spaudoje ir televizijos laidose. Antra, tiek NMA internetiniame puslapyje, tiek „YouTube“ dalinamasi paraiškų pildymo instrukcijų vaizdo įrašais, kurie palengvina paraiškų dokumentų pildymo procesą. Taip pat vykdomos tiesioginės priemonių pristatymo transliacijos, kurios iki pandemijos būdavo vykdomos Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje. Šiuo metu NMA turi pakankamą techninę bazę jų transliavimui. Trečia, pareiškėjai rūpimais klausimais gali gauti konsultacijas iš NMA (gyvai, telefonu), o šiuo metu ir virtualioje TEAMS platformoje užsiregistravus iš anksto. Ketvirta, vykdomas bendradarbiavimas su socialiniais partneriais (pavyzdžiui, savivaldybių žemės ūkio klausimus kuruojančiais skyriais), kurie padeda užtikrinti informacijos sklaidą. Penkta, iki pandemijos pradžios buvo organizuojami įvairūs gyvi renginiai regionuose, taip pat patys NMA atstovai dalyvaudavo verslo inkubatorių, bendradarbiavimo centro „Spiečius“ ir kitų organizuotuose renginiuose. Šešta, patvirtintiems paramos gavėjams ir pareiškėjams SMS trumpomis žinutėmis arba el. paštu yra siunčiami priminimai dėl mokėjimo prašymų pateikimo terminų ir pan. Taip pat prie paramos prieinamumo, ypač pandemijos kontekste, prisidėjo teisinės bazės (paramos administravimo taisyklių) pokyčiai ir galimybė teikti paraiškos dokumentus kiekvienam pareiškėjui patogiausiu būdu. Aprašyti paramos kuratorių mechanizmai yra labai vertinami paramos gavėjų. Kaip parodė vertintojų atliktos anketinės apklausos, didžioji dalis (daugiau nei 50 proc.) veiklos sričių M04.1, M06.1, M06.3, M08.6 bei M16.3 paramos gavėjų gerai, labai gerai ar puikiai vertina paramos administravimo etapus iki paramos patvirtinimo ir po paramos patvirtinimo.

## 4.5 ATSAKYMAS Į TS VERTINIMO KLAUSIMĄ 10.1.5

### VERTINIMO KLAUSIMAS:

10.1.5 Kokią įtaką paramos gavėjams turėjo Covid-19 pandemijos sukelta krizė?

Remiantis antriniais šaltiniais<sup>56</sup> bei interviu su socialiniais partneriais bei 2-o KPP prioriteto priemonių kuratoriais, dėl COVID–19 pandemijos žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuose buvo susidurta su tokiais iššūkiais kaip: 1) **ūkinės veiklos vykdymas laikantis visų apsaugos reikalavimų**, dėl kurių augo darbuotojų išlaikymo sąnaudos, taip pat pasitaikė atvejų, kai susirgdavo mažų šeimos ūkių nariai, kurie nepaisant ligos, ir toliau patys atlikdavo ūkinius darbus, kadangi neturi samdomų darbuotojų, 2) dėl

<sup>56</sup> LAEI (2020), „Tinkamiausių Lietuvos sąlygomis greito poveikio žemės ūkio ekonominio atsparumo didinimo priemonių nustatymas COVID-19 pandemijos padarinių mažinimu“ bei Europos Komisija (2021), „Preliminary impacts of the COVID-19 pandemic on European agriculture: a sector-based analysis of food systems and market resilience“.

pasikeitusių aplinkybių **išaugo skirtingo tipo sąnaudos**, todėl **ūkių pajamos beveik nedidėjo**, kai kuriais atvejais susidurta su apyvartinių lėšų stygiumi, 3) **sutrikusios prekybos grandinės sąlygojo nuostolius**, ypač trumpo galiojimo produktų atžvilgiu, 4) **dėl pandemijos ribojimų kilo sunkumų įgyvendinant numatytus veiklos rodiklius**, todėl tokiais atvejais ūkininkai turėjo pranešti NMA dėl *force majeure* situacijos sąlygotų kliūčių vykdant įsipareigojimus (ar negalėjimo jų įvykdyti), tačiau ne visi tai padarė laiku ir atitinkamai susidūrė su finansinėmis pasekmėmis, 5) kai kuriais atvejais **stigo didesnio lankstumo iš NMA įgyvendinant paramos administravimo taisykles**, 6) pandemijos pradžioje dėl informacinių sistemų nepritaikymo, specialistų skaitmeninių įgūdžių stokos, susirgimų ir kitų veiksnių dažnu atveju **strigo įvairių valstybinių institucijų veikla**, todėl ūkio subjektai, ypač miškininkystės sektoriuje, susidūrė su iššūkiais kilus poreikiui išsiimti reikiamus dokumentus, leidimus ir pan., 7) patiems **žemės ūkio ir miškininkystės sektorių subjektams**, ypač vyresnio amžiaus asmenims, **stigo skaitmeninių įgūdžių**, todėl kilo iššūkių dėl dokumentų administravimo elektroniniu būdu, elektroninių parašų išsiėmimo. Dėl šių ir kitų kilusių iššūkių kai kurie žemės ūkio sektoriaus subjektai visiškai nutraukė veiklą, dalis – svarsto apie tolesnes veiklos galimybes, tačiau yra apriboti finansinių įsipareigojimų. Taip pat buvo pastebėtas kofinansavimo trūkumas dėl kurio dalis pareiškėjų atsisakė projektų įgyvendinimo.

Vertintojų atlikta paramos gavėjų anketinė apklausa patvirtina, kad didžiąją dalį paramos gavėjų COVID-19 pandemija paveikė neigiamai per didėjančias ekonominės veiklos sąnaudas – dėl išaugusių gamybos žaliavų kainų ir tiekimo trukdžių. Daugumos respondentų (63 proc.) teigimu, COVID-19 pandemija turėjo didžiulę neigiamą arba neigiamą įtaką produkcijos gamybos žaliavų ir priemonių kainų augimui. Taip pat daugiau nei pusė respondentų teigia, kad COVID-19 pandemija turėjo didžiulę neigiamą arba neigiamą įtaką produkcijos gamybos žaliavų ir priemonių tiekimo trukdžiams (55 proc.). Šiek tiek mažiau nei pusės respondentų nuomone, COVID turėjo didelę neigiamą arba neigiamą įtaką darbo jėgos prieinamumui bei apyvartos raidai (atitinkamai, 47 bei 46 proc.). Nors reikšminga dalis ūkių / įmonių mano, kad COVID-19 turėjo neigiamą įtaką įvairiems ūkininkavimo veiklos aspektams, penktadalis arba daugiau nei penktadalis respondentų teigia, kad jų ūkiai / atstovaujamos įmonės buvo atsparios COVID-19 pandemijai.

71 LENTELĖ. COVID-19 POVEIKIS VEIKLOS SRIČIŲ M04.1, M06.1, M06.3, M08.6 BEI M16.3 PARAMOS GAVĖJAMS

PARAMOS ĮTAKA	DARBO JĖGOS PRIEINAMUMAS	PRODUKCIJOS GAMYBOS ŽALIAVŲ IR PRIEMONIŲ KAINŲ AUGIMAS	PRODUKCIJOS GAMYBOS ŽALIAVŲ IR PRIEMONIŲ TIEKIMO TRUKDŽIAI	PRIEIGA PRIE IŠORINIO FINANSAVIMO	APYVARTOS AUGIMAS
COVID-19 neturėjo įtakos	28 proc.	19 proc.	30 proc.	36 proc.	35 proc.
COVID-19 turėjo didelę neigiamą įtaką	16 proc.	25 proc.	17 proc.	12 proc.	10 proc.
COVID-19 turėjo neigiamą įtaką	30 proc.	38 proc.	37 proc.	27 proc.	36 proc.
COVID-19 turėjo teigiamą įtaką	2 proc.	4 proc.	3 proc.	5 proc.	3 proc.
COVID-19 turėjo didelę teigiamą įtaką	2 proc.	2 proc.	2 proc.	2 proc.	1 proc.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis anketinių apklausų rezultatais

Prie ūkių atsparumo prisidėjo COVID-19 pandemijos metu sukurta paramos priemonė M21 „Išimtinė laikina parama ūkininkams ir MVĮ, kuriuos paveikė COVID-19 krizė“. Šios priemonės parama teikė vienkartinę išmoką ūkio subjektams, kurie patyrė nuostolius dėl COVID-19 pandemijos. Prie ūkių

gyvybingumo užtikrinimo taip pat prisidėjo nacionalinė COVID-19 parama, kurios įvairios priemonės numatė suteikti lengvatines paskolas ir kitus paramos instrumentus COVID-19 pandemijos paveiktiems ūkiams. ŽŪM bei NMA taip pat koregavo investicijų skyrimo tvarką bei paramos administravimo taisykles, sudarant galimybes teikti paraiškas elektroniniu būdu. Paraiškos dokumentus skatinta teikti elektroniniu būdu (siunčiant el. paštu, per ŽŪMIS sistemą), taip pat naudojantis kurjerio paslaugomis. Papildomai sudarytas saugus būdas teikti paraiškas fiziniu būdu – įsigytos specialios metalinės dėžės su užraktu, kurios atliko paraiškų dėžių funkciją, kadangi paramos gavėjai ir pareiškėjai galėjo teikti popierines paraiškas išvengdami tiesioginio kontakto su NMA darbuotojais. Tokiu būdu gautų paraiškų tolesnis administravimas pasižymėjo atitinkamomis procedūromis – dokumentai būdavo dezinfekuojami, kuri laiką laikomi ir nuskenuojami, kad būtų galima su jais dirbti. Toks paramos teikimo sąlygų pritaikymas prie pasikeitusios situacijos turėjo palengvinti procesą pareiškėjams, tačiau gerokai padidino NMA darbo krūvį, kadangi žmogiškųjų išteklių agentūroje nepadaugėjo. Atitinkamai, kaip pažymėjo respondentės, tai galėjo padidinti žmogiškojo faktoriaus nulemtą klaidų tikimybę.

Socialinių partnerių teigimu, ŽŪM ir NMA priemonės buvo veiksmingos ir tiems ūkiams, kurie pasinaudojo COVID-19 parama, paramos lėšos leido pandemijos padarinius sušvelninti (kaip jau anksčiau buvo pristatyta (žr. 62 lentelė), didžioji dauguma veiklos srities M04.1 naudos gavėjų pasinaudojo tiek nacionaline, tiek KPP COVID-19 parama, veiklos sričių M06.1, M06.3, M16.3 atveju maždaug trečdalis paramos gavėjų pasinaudojo tokia parama). Kadangi visų analizuotų veiklos sričių rezultatyvumas yra aukštas (žr. 63 lentelė), galima teigti, kad COVID-19 parama buvo efektyvi siekiant užtikrinti paramos gavėjų ūkių gyvybingumą COVID-19 pandemijos sąlygomis. Tiek nacionalinė, tiek KPP parama leido sušvelninti COVID-19 pandemijos padarinius – padengtas apyvartinių lėšų poreikis bei lėšų poreikis kofinansavimui.

## 4.6 ATSAKYMAS Į TS VERTINIMO KLAUSIMUS 10.1.6, 10.1.7 BEI 10.1.8

ATSAKYMAS Į TS VERTINIMO KLAUSIMĄ 10.1.6 „AR PARAMA BUVO VEIKSMINGA IR EFEKTYVIAI PANAUDOTA SIEKIANT IŠSIKELTŲ PROGRAMOS 2-O PRIORITETO TIKSLŲ? Į KĄ REIKĖTŲ ATSIŽVELGTI, KOKIE PAKEITIMAI IR PATOBULINIMAI PRISIDĖTŲ PRIE VEIKSMINGESNIO IR EFEKTYVESNIO INVESTICINĖS PARAMOS ŽEMĖS ŪKYJE IR MIŠKININKYSTĖJE PANAUDOJIMO, YPAČ ATSIŽVELGIANT Į NAUJUS ES MASTU KYLANČIUS IŠŠŪKIUS, TRUMPALAIKIUS (PROGRAMOS) IR ILGALAIKIUS (BŽŪP PO 2020 M.) TIKSLUS?“

**Projektų rezultatyvumo analizė bei anketinių apklausų rezultatai parodė, kad 2-o KPP prioriteto investicijos buvo efektyvios siekiant išsikeltų 2-o KPP prioriteto tikslų. 2A tikslinės srities analizė parodė, kad BSVS produkto rodiklių pasiekimo lygis yra aukštas (žr. 3.2 poskyrį), o tai indikuoja, kad iki 2025 m. bus pasiektos planinės produkto rodiklių reikšmės. 2A tikslinės srities tikslo rodiklio (T4 – Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą investicijoms į restruktūrizavimą ir modernizavimą, procentinė dalis) (2A tikslinė sritis) analizė parodė, kad paremtų ūkio valdų skaičius taip pat yra aukštas (2,14 proc.), o tai atitinkamai leidžia tikėtis, kad iki 2025 m. bus pasiektos tikslinės srities tikslo rodiklių reikšmės (2,88 proc.). Atliktų anketinių apklausų bei projektų rezultatyvumo poveikio vertinimo rezultatai parodė, kad 2A tikslinės srities investicijos (veiklos sričių M04.1, M06.3, M16.3 investicijos) reikšmingai prisidėjo prie paramos gavėjų ekonominės veiklos rezultatyvumo gerinimo – absoliučios daugumos paramos gavėjų faktinės gamybos apimčių, grynojo pelno, pajamų lygio bei valdos ekonominio**

**dydžio rodiklių reikšmės viršijo planines šių rodiklių reikšmes (žr. 63 lentelę) – šių ekonominių veiklos rodiklių rezultatyvumas siekė daugiau nei 100 proc. Reikšminga dalis (40 proc. ir daugiau) paramos gavėjų taip pat teigė, kad 2A tikslinės srities investicijos turėjo reikšmingą indėlį produkcijos asortimento, produkcijos kokybės bei darbo užmokesčio raidai (žr. 64 lentelę).**

Detalesnė didžiausios veiklos srities M04.1 projektų rezultatyvumo analizė atskleidė, kad nors didžiausias projektų rezultatyvumas stebimas vidutinių bei smulkių ūkių grupėse (aukščiausias rezultatyvumas daugelio rodiklių atveju stebimas vidutinių dydžių ūkiuose (gamybos apimčių – 171 proc., grynojo pelno – 119 proc., smulkūs ūkiai pirmauja pagal pardavimo pajamų rezultatyvumą – 163 proc., o dideli ūkiai pagal valdos ekonominio dydžio rodiklio rezultatyvumą – 178 proc.), didelių ūkių grupėje parama yra panaudojama efektyviausiai (t.y. reikia mažiausiai viešosios paramos lėšų, kad būtų sugeneruotas vienas konkretaus rodiklio vienetas) (žr. 63 lentelę). Pavyzdžiui, visų ūkių vidutinis efektyvumas grynojo pelno, pardavimo pajamų bei valdos ekonominio dydžio rodiklių atvejais atitinkamai siekia 2,59 Eur, 0,78 Eur, 0,10 Eur bei 0,10 Eur. Didelių ūkių efektyvumas šių rodiklių atvejais atitinkamai siekia 1,42 Eur, 0,46 Eur, 0,06 Eur bei 0,06 Eur. Mažiausias efektyvumas stebimas tarp smulkių ūkių (atitinkamai 142,28 Eur, 6,89 Eur, 0,41 Eur bei 0,21 Eur). **Taigi, remiantis projektų rezultatyvumo analize galima teigti, kad dideli ūkiai yra patys efektyviausi, o smulkūs – mažiausiai efektyvūs (dideli ūkiai pasiekia aukščiausias projektinių rodiklių reikšmes su mažiausiu paramos kiekiu).**

**Kontrafaktinio poveikio vertinimo rezultatai (žr. 13 paveikslą) patvirtino projektų rezultatyvumo rezultatus – didelių ūkių VED prieaugis dėl paramos yra didžiausias, smulkių – mažiausias, o tiek smulkių, tiek vidutinių, tiek didelių ūkių VED prieaugis yra teigiamas ir didesnis nei paramos negavusių ūkių.** Aukštas didelių ūkių rezultatyvumas ir rezultatyvumo efektyvumas daugiausia paaiškintinas dideliu žemės ūkio paramos įsisavinimu ir masto ekonomijos efektais. Vertintojų atlikta analizė parodė, kad vienas didelis ūkis vidutiniškai gavo 651 088 Eur žemės ūkio paramos (įskaitant BŽŪP I-ojo ramsčio tiesiogines išmokas, investicinę KPP paramą, plotinę KPP paramą bei nacionalinės paramos lėšas) 2014–2021 m. laikotarpiu. Tuo tarpu vienas vidutinis ūkis vidutiniškai gavo 215 977 Eur paramos, o smulkus ūkis – 140 679 Eur (žr. 62 lentelę). Ir nors suprantama, kad dideli ūkiai gauna ženkliai daugiau paramos nei smulkūs bei vidutiniai ūkiai – didelių ūkių ūkinės veiklos apimtys ir imlumas kapitalui yra ženkliai didesnis, o tai reikalauja didesnių investicijų, kad būtų padengtas kapitalo nudėvėjimas vykdant ūkinę veiklą, vertintojų atlikta analizė parodė, kad didelių ūkių paramos investicijoms yra pasireiškęs savaimingumo efektas, kurio pasireiškimą patvirtino anketinių apklausų, interviu medžiagos bei antrinių šaltinių analizė. **Vis dėlto, nepaisant savaimingumo efekto pasireiškimo, veiklos srities M04.1 investicijų analizė parodė, kad investicijos reikšmingai prisidėjo prie paramos gavėjų konkurencingumo būklės ir ekonominio rezultatyvumo gerinimo.**

Analizuojant veiklos srities M04.1 ekonominės veiklos rezultatyvumą skirtinguose paramos sektoriuose, didžiausias rezultatyvumas gamybos apimčių bei pardavimo rodiklių atvejais buvo stebimas daržininkystės ir sodininkystės sektoriuose (žr. 63 lentelę) – atitinkamai 1115 proc. bei 192 proc. Pagal grynojo pelno rodiklį pirmavo taip pat sodininkystės sektorius (215 proc.), o pagal valdos ekonominio dydžio rodiklį – gyvulininkystės sektorius. Ir nors Kontrafaktinio poveikio vertinimo rezultatai rodo **kitokius rezultatus (žr. 14 paveikslas) – didžiausias VED prieaugis buvo stebimas augalininkystės sektoriuje – tiek projektų rezultatyvumo, tiek kontrafaktinio poveikio vertinimo analizė indikuoja, kad veiklos srities M04.1 investicijos reikšmingai prisidėjo prie ekonominio rezultatyvumo gerinimo skirtinguose paramos sektoriuose.**

**Vertinant 2A tikslinės srities investicijas į infrastruktūrą, pastebima, kad veiklos M04.3.1 investicijos, kurios buvo nukreiptos į žemės konsolidaciją, pakankamai sėkmingai prisidėjo prie žemėnaudos racionalizavimo konsoliduotose valdose (žr. 3.1.2 poskyrį).** Racionalizuoti žemės plotai tapo kompaktiškesni, geriau naudojami, lengviau privažiuojami, o tai atitinkamai reiškia, kad ūkininkai mažiau sugaišta laiko ir patiria kuro sąnaudų apdirbant ir tręšiant laukus. **Visgi, projektų rezultatyvumo**



**analizė parodė, kad daugelio siektinų rodiklių atveju planiniai žemės konsolidacijos tikslai nebuvo pasiekti dėl mažo konsoliduotų žemės sklypų kiekio.** Dar 2008 m. patvirtintoje nacionalinėje žemės konsolidacijos strategijoje buvo užsibrėžtas tikslas iki 2013 m. padidinti vidutinį žemės ūkio valdos dydį iki 20 ha. 2022 m. pradžioje vidutinis žemės ūkio valdos dydis siekė 18,93 ha. Vadinas, 2013 m. užsibrėžti tikslai dar nebuvo pasiekti 2022 m. **Atsižvelgiant į šiuos duomenis, galima teigti, kad žemės konsolidavimo indėlis žemėnaudos racionalizavimui visoje šalyje yra ribotas.**

**Veiklos M04.3.2 investicijos, kurios buvo nukreiptos į vandentvarkos gerinimą, reikšmingai prisidėjo prie melioracijos sistemų būklės gerėjimo, o tai atitinkamai lėmė pagerėjusią konkurencingumo situaciją ūkiuose, kurie naudojami sutvarkytomis melioracijos sistemomis (žr. 3.1.3 poskyrį).** Kaip rodo projektų rezultatyvumo analizė, faktinės įvairių rodiklių reikšmės ženkliai viršijo planines rodiklių reikšmes (rezultatyvumas viršijo 100 proc.). Pavyzdžiui, faktinis asmenų, gavusių naudą iš įgyvendintų vandentvarkos projektų, skaičius (95 873) ženkliai viršijo planinį rodiklio skaičių (64 359). Anketinių apklausų rezultatai taip pat parodė, kad parama buvo pakankama spręsti su prasta melioracijos sistemos būkle susijusias problemas. **Ir nors investicijos buvo sėkmingos ir padėjo spręsti melioracijos iššūkius tose vietovėse, kur buvo įgyvendinti projektai, visos šalies mastu investicijos nesukūrė proveržio.** Tyrėjų analizė parodė, kad blogos būklės melioracijos infrastruktūros dalis nuo visos melioracijos infrastruktūros išlieka pakankamai aukšta, o investicijų indėlis į blogos infrastruktūros dalies mažėjimą yra pakankamai ribotas. Remiantis VŽF 2020 m. skaičiavimais ir duomenimis, siekiant atnaujinti visą blogos būklės infrastruktūrą iš viso reikėtų 1 001 347 199,47 Eur investicijų. Kadangi 2014–2021 m. laikotarpiu vandentvarkos investicijos iš viso sudarė 83 438 805 Eur, tai šios investicijos leido patenkinti tik 8 proc. viso lėšų poreikio. Ir nors vandentvarkos investicijų kiekis didės iki 2025 m. (vis dar yra baigiami įgyvendinti dalis vandentvarkos projektų, o taip pat nauji projektai yra pradedami įgyvendinti), visas investicijų poreikis nebus padengtas KPP investicijomis. **Vadinas, nors projektų rezultatyvumo, anketinės apklausos vertinimai bei anksčiau atlikti tyrimai rodo, kad veiklos M04.3.2 investicijos yra savalaikės, efektyvios ir leidžiančios sėkmingai atnaujinti laukų drenažo infrastruktūrą bei prisidėta prie inovacijų plėtros Lietuvos ūkiuose, šių investicijų aprėptis ir kiekis buvo per mažas, kad būtų sukurtas proveržis vandentvarkos būklės gerinime visos šalies mastu.**

**2B tikslinės srities analizė parodė, kad BSVS produkto rodiklių pasiekimo lygis yra aukštas, o tai indikuoja, kad iki 2025 m. bus pasiektos planinės rodiklių reikšmės (žr. 42 lentelę).** Iš viso parama skirta 2097 jauniems ūkininkams, iš jų 1077 buvo baigę įgyvendinti projektus. **2B tikslo rodiklio (T5 – Žemės ūkio valdų, parengusių pagal KPP remiamą verslo plėtros planą / gavusių investicijų jauniems ūkininkams, procentinė dalis) įgyvendinimas siekia 46 proc. – 2014–2021 m. tikslo rodiklio reikšmė yra 0,54 proc., kai 2025 m. siekiamybė yra 1,17 proc.** Veiklos srities M06.1 projektų rezultatyvumo analizė (žr. 63 lentelę) parodė, kad visų paramą gavusių jaunųjų ūkininkų grynojo pelningumo, pajamų bei valdos ekonominio dydžio faktinė rodiklių raida viršija planines rodiklių reikšmes. Šių ekonominių veiklos rodiklių rezultatyvumas atitinkamai siekia 249 proc., 160 proc. bei 146 proc. Vienintelis skolos rodiklis yra neigiamas – jaunųjų ūkininkų įsiskolinimas viršija planinį įsiskolinimą. Vertintojų nuomone, aukštesnis nei planuotas jaunųjų ūkininkų įsiskolinimas nėra savaime blogas dalykas. Aukštesnis skolos rodiklis indikuoja tai, kad jaunieji ūkininkai yra labiau linkę prisiimti rizikas ir, atitinkamai, nebijo kreiptis į kredito įstaigas gauti investicinių ar apyvartinių lėšų ūkio plėtrai. Aukštesnis skolos lygis taip pat indikuoja aukštą paramos gavėjų gyvybingumo lygį – kredito įstaigos neskolintų lėšų, jeigu nebūtų užtikrintos jaunųjų ūkininkų galimybės grąžinti lėšas. Taip pat pastebėtina, kad vidutinis įsiskolinimo lygis (0,25 proc.) neviršija gyvybingumo reikalavimuose numatyto 0,6 proc. įsiskolinimo lygio, o tai atitinkamai indikuoja, kad paramos gavėjai atsargiai modeliuoja planines įsiskolinimo reikšmes (žr. 3.3.1 skyrelį). Analizuojant veiklos srities M06.1 ekonominės veiklos rezultatyvumą skirtinguose paramos sektoriuose, didžiausias rezultatyvumas grynojo pelningumo rodiklio atveju stebimas augalininkystės sektoriuje (1253 proc.), pajamų rodiklio atveju – gyvulininkystės sektoriuje (173 proc.), ūkio ekonominio

dydžio rodiklio atveju – kitos veiklos sektoriuje (198 proc.). **Atsižvelgiant į projektų rezultatyvumo analizės rezultatus, galima teigti, kad veiklos srities M06.1 investicijos reikšmingai prisidėjo prie ūkio valdų ekonominio rezultatyvumo gerinimo ir gyvybingumo gerinimo – tikėtina, kad be paramos jauniejiems ūkininkams naujai įsikūrusių ūkių gyvybingumas būtų ženkliai mažesnis.**

**2C+ tikslinės srities analizė parodė, kad BSVS produkto rodiklių pasiekimo lygis yra pakankamai aukštas (žr. 49 lentelę). 2C+ tikslinės srities tikslo rodiklių (Sukurto darbo vietos įgyvendinant remiamus projektus) pasiekimas aukštas – buvo sukurta daugiau darbo vietų nei buvo numatyta KPP rodiklių plane (sukurta 215 darbo vietų, kai buvo užsibrėžta 2025 m. 185 darbo vietos).** Veiklos srities M08.6 projektų rezultatyvumo analizė (žr. 59 lentelę). parodė, kad grynojo pelno, išlaikytų darbo vietų, naujai sukurtų darbo vietų, pardavimo pajamų rezultatyvumo rodikliai atitinkamai siekia 142 proc., 97 proc., 198 proc. bei 133 proc. **Atsižvelgiant į šiuos rodiklių pasiekimo rezultatus, galima prieiti prie išvados, veiklos srities M08.6 investicijos reikšmingai prisidėjo prie paramos gavėjų konkurencingumo būklės ir ekonominio rezultatyvumo gerinimo.** Teigiamą poveikį paramos gavėjams taip pat turėjo infrastruktūrinės 2C+ tikslinės srities investicijos, kurios leido pagerinti miško kelių infrastruktūrą. Veiklos M04.3.3 investicijų rezultatyvumas visų rodiklių atveju siekia arba viršija 100 proc., o tai atitinkamai rodo, kad parama turėjo teigiamą poveikį paramą gavusių subjektų rezultatyvumo gerėjimui. Vis dėlto, kaip buvo aprašyta anksčiau veiklos M04.3.3 analizės skyrelyje, nors parama teigiamai paveikė paramą gavusių subjektų raidą, viso šalies mastu proveržis nebuvo sukurtas, kadangi investicijos leido atnaujinti mažiau nei 1 proc. miško kelių.

**Nors mikro lygmens analizė indikavo, kad 2-o KPP prioriteto tikslai yra sėkmingai įgyvendinami mikro lygmeniu – paramą gavusių ūkių ekonominis rezultatyvumas yra aukštas, o 2-o KPP prioriteto produkto bei tikslo rodiklių įgyvendinimas taip pat yra aukštas, socio-ekonominė rodiklių analizė parodė (žr. 66, 67 lenteles), kad 2013–2020 m. laikotarpiu kai kurių tikslinių grupių situacija vis dėlto suprastėjo. ŪADT duomenų analizė parodė, kad tikslinių grupių: smulkių ūkių bei daugumos gyvulininkystės sub-sektorių, gyvybingumo situacija bei darbo našumo raida atitinkamai suprastėjo arba buvo prastesnė nei kitų ūkių dydžių grupių bei paramos sektorių.** Pavyzdžiui, smulkių ūkių produkcijos lygis 2020 m. varijavo nuo 7092 Eur (VED grupė 4000-7999 Eur) iki 20153 Eur (VED grupė 15000-24999 Eur) ir nuo 2013 m. atitinkamai sumažėjo 28 proc. bei 5 proc. Tuo tarpu vidutinių bei didelių ūkių produkcijos lygis varijavo nuo 42427 Eur (VED grupė 25000-49999 Eur) iki 705273 Eur (VED grupė daugiau nei 250000 Eur) ir nuo 2013 m. atitinkamai padidėjo 3 proc. bei 11 proc. Bendrosios produkcijos, tenkančios vienam darbo vienetui, augimas taip pat buvo prastesnis smulkių ūkių grupėje – bendroji produkcija, tenkanti vienam darbo vienetui varijavo nuo 6167 Eur (VED grupė 4000-7999 Eur) iki 15384 Eur (VED grupė 15000-24999 Eur) ir nuo 2013 m. pasikeitė atitinkamai -8 proc. bei 24 proc. Tuo tarpu vidutiniuose ir dideliuose ūkiuose našumas varijavo nuo 29463 Eur (VED grupė 25000-49999 Eur) iki 109859 Eur (VED grupė daugiau nei 250000 Eur) ir nuo 2013 m. padidėjo atitinkamai 34 proc. bei 48 proc. Žymiai pagerėjęs vidutinių bei didelių ūkių produkcijos ir darbo našumo lygis lėmė tai, kad šių ūkio grupių pelningumas be tiesioginių išmokų ir PVM atskaitos reikšmingai pagerėjo. Pelningumas prieš PVM atskaitą ir tiesiogines išmokas varijavo nuo 3 proc. (VED grupė 25000-49999) iki 21 proc. (VED grupė daugiau nei 250000 Eur) ir nuo 2013 m. atitinkamai padidėjo 1 proc. punktu bei 11 proc. punktų. Tuo tarpu smulkių ūkių pelningumas prieš tiesiogines išmokas ir PVM atskaitą varijavo nuo -22 proc. (VED grupė 4000-7999 Eur) iki -24 proc. (VED grupė 15000-24999 Eur) ir atitinkamai nuo 2013 m. suprastėjo -23 proc. punktais bei -24 proc. punktais. Ir nors PVM atskaita bei tiesioginės išmokos koreguoja smulkių ūkių pelningumo situaciją – pelningumas tampa teigiamas, aukšta smulkių ūkių priklausomybė nuo tiesioginių išmokų ir PVM atskaitos indikuoja, kad smulkių ūkių gyvybingumo situacija suprastėjo 2013–2020 m. laikotarpiu, kai tuo pačiu laikotarpiu vidutinių bei didelių ūkių gyvybingumo situacija pagerėjo. **Paradoksali situacija, kai anksčiau pristatytas aukštas mikro lygmens rezultatyvumas nesitransformuoja į bendrą Lietuvos smulkių ūkių gyvybingumo rodiklių gerėjimą ir viso žemės ūkio sektoriaus kontekste, paaiškintinas maža investicijų aprėptimi. Skaičiuojant, kad vidutinis**

smulkių, vidutinių bei didelių ūkių, kurių VED didesnis nei 4000 Eur., skaičius 2015–2021 m. laikotarpiu buvo atitinkamai 36748, 9323 ir 3486<sup>57</sup>, tai analizuojama 2A tikslinės srities parama pasiekė tik 17 proc. visų smulkių ūkių ir 19 proc. vidutinių ūkių bei 46 proc. didelių ūkių.

**Gyvybingumo prastėjimo situacija taip pat buvo stebima gyvulininkystės sub-sektorių atveju (žr. 66, 67 lenteles).** Pelningumas be tiesioginių išmokų ir PVM atskaitos kiaulių ir paukščių, pienininkystės ir žolėdžių gyvulių sub-sektoriuose atitinkamai siekė +5 proc., -6 proc. bei -36 proc. 2020 m. ir atitinkamai nuo 2013 m. sumažėjo 8, 20 ir 20 proc. punktu. Tuo tarpu pelningumas javų, rapsų sub-sektoriuje padidėjo 22 proc. punktais ir siekė 20 proc. 2020 m., o augalininkystės, daržininkystės bei sodininkystės sektoriuose atitinkamai sumažėjo 9 proc. punktais bei 15 proc. punktais ir atitinkamai siekė 3 proc. bei 10 proc. **Paradoksali situacija, kai aukštas mikro lygmens rezultatyvumas bei aukšta investicijų aprėptis gyvulininkystės sektoriuje nesitransformuoja į konkurencingumo bei gyvybingumo gerėjimą žemės ūkio sektoriaus lygiu, paaiškintina paramos administravimo bei paramos teikimo sistemos nepakankamumu spręsti gyvulininkystės sektoriaus problemas ir iššūkius – nors gyvulininkystės sektorius gavo daugiausiai 2-o KPP prioriteto investicijų, šių investicijų nepakako pagerinti viso sektoriaus situaciją, lyginant su kitais paramos sektoriais.**

Prie prastėjančios smulkių ūkių bei gyvulininkystės sektoriaus situacijos bent iš dalies taip pat prisideda pakankamai žemas bendradarbiavimo lygis tarp ūkių bei nepakankama inovacijų plėtrą. Tyrimo rezultatai parodė, kad nors veiklos sričių M16.1 bei M16.3 investicijos ir skatina bendradarbiavimą paramą gavusiuose ūkiuose, projektų įgyvendinimo metu užsimezgę bendradarbiavimo ryšiai lieka ir baigus įgyvendinti projektus, o sėkmingi bendradarbiavimo pavyzdžiai signalizuoja „nebendradarbiaujantiems ūkiams“ apie bendradarbiavimo suteikiamus pranašumus technikos įsigijimo, darbų procesų organizavimo kartu bei inovacijų sklaidos srityse, analizuotų investicijų inicijuotų bendradarbiavimo pokyčių mastas yra ribotas viso žemės ūkio sektoriaus kontekste, o tai atitinkamai indikuoja, kad investicijos nesukūrė reikšmingo postūmio bendradarbiavimo plėtrai viso žemės ūkio sektoriaus kontekste (abiejų veiklos sričių mastas buvo per mažas (per abi veiklos sritis į bendradarbiavimą įsitraukė iki 600 ūkio subjektų, kurie sudaro mažiau nei 1 proc. visų žemės ūkio sektoriuje veikiančių ūkio subjektų / valdų), kad būtų sukurtos prielaidos bendradarbiavimo proveržiui Lietuvos žemės ūkio sektoriuje). Bendradarbiavimo skatinimo kontekste taip pat labai svarbios yra ir žemės ūkio politika kuriamos finansinės ir kitokios paskatos jungtis į kooperatyvus ir kitus bendradarbiavimo formatus, taip pat ŽŪM sprendimas pareiškėjams duoti papildomus atrankos balus už kooperaciją. Tokiu būdu prie bendradarbiavimo skatinimo netiesiogiai prisidėjo veiklos srities M04.1, M06.1, M06.3 bei M08.6 investicijos. Vertintojų atlikta šių veiklos sričių anketinė apklausa parodė, kad prioritetingai paramos balai, tikėtina, paskatino bent dalį paramos gavėjų įsitraukti į bendradarbiavimo veiklas. Visgi, identifikuoti tikslaus paramos gavėjų skaičiaus, įsitraukusių dėl prioritetingų balų suteikimo, nebuvo galimybės dėl tokių duomenų trūkumo. Ir nors minėtos 2-o KPP prioriteto paskatos skatina bendradarbiavimą, šios paskatos yra nepakankamos, kad būtų sukurtas proveržis bendradarbiavimo srityje šalies mastu. **Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023–2027 m. strateginio plano projekte atkartojamos iš esmės tos pačios bendradarbiavimo problemos, kurios jau buvo identifikuotos rengiant KPP 2014–2020. Ir nors 2014–2020 m. laikotarpiu pagerėjo bendradarbiavimo situacija (taip pat dėka 2A tikslinės srities investicijų), šiuo metu bendradarbiavimas tarp ūkių Lietuvoje yra labai fragmentuotas ir mažas – Lietuvos ūkiai yra vieni iš mažiausiai besikooperuojančių ūkių Europoje. Žemės ūkio rūmų duomenimis, Lietuvoje veikiančios kooperatyvai (200) jungia apie 12**

<sup>57</sup> Remiantis ŽUIKVC duomenimis (įtrauktos tik valdos, kurių VED didesnis nei 4000 Eur). Įtrauktos tik valdos, kurių VED didesnis nei 4000 Eur dėl to, kad 2-o KPP prioriteto investicijas galėjo gauti tik tokios valdos (apatinė VED riba siekė 4000 Eur).

**proc. visų šalies ūkininkų, kai daugelyje Vakarų ES šalių kooperatyvai jungia daugiau nei pusę visų ūkių.**

**Inovacijų plėtra žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuose taip pat yra nepakankama proveržio sukūrimui.** Atlikta analizė parodė, kad nors veiklos srities M16.1 investicijos buvo sėkmingos skatinant inovacijų plėtrą (dažnu atveju projektų įgyvendinimo metu užmegzti ryšiai tarp ūkininkų, mokslo institucijų bei konsultantų išsilaiko ir po projektų pabaigos, o pritaikytų inovacijų sėkmė skatina kitus ūkininkus diegti panašaus tipo inovacijas), Europos inovacijų partnerystės (EIP) projektų tikslinė grupė yra pakankamai siaura, kad būtų sukurtas proveržis visame žemės ūkio sektoriuje. EIP projektuose dažniausiai dalyvauja vidutiniai bei dideli ūkiai, kurių valdytojas yra ūkininkas, turintis aukštąjį žemės ūkio srities išsilavinimą. Tokio tipo ūkiai yra tiek imlesni inovacijoms dėl supratimo ir informuotumo apie jų teikiamas naudas, tiek turi geresnes finansines galimybes investicijoms įgyvendinti. Atsižvelgiant į tai, tikėtina, kad nors šios veiklos srities investicijos ir skatina inovacijų sklaidą, tokio bendradarbiavimo ir inovacijų sklaidos mastas yra ribotas viso žemės ūkio sektoriaus kontekste. **Ribotą indėlį į inovacijų plėtrą rodo ir pakankamai mažas pačių veiklos sričių investicijų mastas – mažiau nei 5 mln. Eur (įskaitant ir 2-o KPP kontekste įgyvendinamas priemonių M01 bei M02 investicijas) yra skirtų inovacijų sklaidai.** Prie inovacijų plėtros taip pat galėjo prisidėti veiklos sričių M04.1, M06.3, M08.6 bei M16.3 parama. Analizė parodė, kad investicijos daugiausiai paskatino technologinio tipo inovacijų raidą. Detaliau išanalizavus projektų išlaidų duomenis paaiškėjo, kad kai paramos gavėjas nurodydavo, kad investavo į technologinę inovaciją, dažniausiai buvo investuojama į naujesnę ir modernesnę žemės ūkio techniką. Kai paramos gavėjas nurodydavo, kad diegia produkto ir (ar) paslaugos inovaciją, investicijų lėšos dažniausiai būdavo išleidžiamos įrenginiams, leidžiantiems padidinti įvairių produktų patiekimą į rinką bei kokybę. Kai paramos gavėjas nurodydavo, kad diegia organizacinę inovaciją, investicijų lėšos buvo išleidžiamos įvairiems įrenginiams, kurie leidžia pertvarkyti gamybos procesus, bei užtikrinti šių procesų automatizaciją. Atsižvelgiant į šią informaciją, galima teigti, kad daugumos paramos gavėjų atveju inovacijos yra suprantamos kaip naujos ir modernios technikos įsigijimas. Šios technikos įsigijimas yra inovacija ūkių (paramos gavėjų) lygiu, kadangi paramos gavėjai iki paramos gavimo neturėjo panašaus tipo ir efektyvumo technikos, o taip pat nauja technika leidžia ženkliai padidinti ekonominės veiklos našumą bei efektyvumą. Vis dėlto, tokio tipo technologiniai įsigijimai nėra inovacijos tiek nacionaliniu, tiek regioniniu lygmeniu, kadangi iš esmės nėra kuriama nauja technologija, o tik importuojama ir pritaikoma jau išbandyta ir veikianti užsienio šalyse. Tokio tipo investicijas geriausiu atveju galima priskirti šalies lygmens inovacijoms, kadangi yra diegiami nauji įrenginiai, kurių skaičius buvo labai žemas iki investicijų įgyvendinimo. **Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad nors KPP investicijos ir prisideda prie žemės ūkio modernizacijos ir konkurencingumo didinimo paramos gavėjų ūkiuose, inovacijų sklaida, kuri sukurtų konkurencingumo proveržį regioniniu lygmeniu yra ribota.**

**Apibendrinant galima teigti, kad nepaisant įvairių investicijų administracinių priemonių (žr. 59 lentelė), kurios skatintų aukštesnį paramos prieinamumą smulkiems ūkiams bei gyvulininkystės sektoriui (pavyzdžiui, aukštesnio paramos intensyvumo gyvulininkystės sektoriui bei prioritetinių balų suteikimo smulkiems ūkiams), investicijų į bendradarbiavimo skatinimą bei inovacijų plėtrą, suteiktos paramos aprėptis (ypač smulkiųjų ūkių atveju) bei šių tikslinių grupių paramos gavėjų rezultatyvumas nebuvo pakankami, kad 2013–2020 m. laikotarpiu pagerėtų šių tikslinių grupių situacija viso žemės ūkio sektoriaus lygiu. Ir nors šių tikslinių grupių situacija nepagerėjo, o apsirūpinimas kapitalu visuose ūkiuose taip pat prastėjo (apsirūpinimas kapitalu visuose Lietuvos ūkiuose, kurių VED didesnis nei 4000 Eur<sup>58</sup>, sumažėjo 24 proc. 2013–2020 m. ir 2020 m. siekė 26510**

<sup>58</sup> Imami ūkiai, kurių VED didesnis daugiau nei 4000 Eur, dėl to, kad tik tokie ir didesni ūkiai galėjo kreiptis 2-o KPP prioriteto paramai gauti.

Eur), konkurencingumo bei gyvybingumo situacija visame žemės ūkio sektoriuje gerėjo, o tai indikuoja sėkmingą suminių analizuojamų investicijų įgyvendinimą ir tikslinių sričių poreikių atliepimą. Visų ūkių bendroji produkcija, tenkanti vienam darbo vienetui, 2013–2020 m. laikotarpiu paaugo 38 proc. ir 2020 m. siekė 25373 Eur. Pelningumas prieš tiesiogines išmokas bei PVM atskaitą taip pat padidėjo 3 proc. punktais ir siekė 7 proc. Investicijos taip pat leido mažinti įvairių konkurencingumo rodiklių atotrūkį nuo ES vidurkio. **Atlikta analizė parodė, kad nors Lietuva ir žymiai atsilieka nuo ES pagal darbo našumą žemės ūkio sektoriuje (BSVS stebėsenos rodiklis C14 „Darbo našumas žemės ūkyje“), veiklos srities M04.1 investicijos padėjo mažinti šį atotrūkį (žr. 68 lentelę. Nuo 2017 m., kai pradeda pasireikšti veiklos srities M04.1 investicijų poveikis, darbo našumas žemės ūkyje siekė 7 527 Eur. 2020 m. darbo našumas siekia 9186 Eur, ir yra 4 proc. didesnis, lyginant su scenarijumi, kuriame nėra įgyvendinamos veiklos srities M04.1 investicijos (8823 Eur). Jeigu nebūtų įgyvendintos M04.1 investicijos, Lietuvos žemės ūkio sektoriaus darbo našumo santykis su ES vidurkiu siektų 43 proc. ir atitinkamai būtų 2 proc. punktais mažesnis nei yra realus 2020 m (45 proc.). Investicijos taip pat prisideda prie žemės ūkio gamybos veiksnių bei žemės ūkio verslo pajamų augimo (atitinkamai BSVS konteksto rodikliai C25 „Žemės ūkio gamybos veiksnių pajamos“ bei C26 „Žemės ūkio verslo pajamos“. Vertintojų atlikta analizė indikuoja, kad jeigu nebūtų įgyvendintos veiklos sričių M04.1, M06.3 bei M16.3 investicijos, atitinkamų rodiklių reikšmės būtų 4 proc. mažesnės 2020 m. (2020 m. žemės ūkio gamybos veiksnių reikšmė siekia 6527 Eur, o žemės ūkio verslo pajamų – 5435 Eur), o atotrūkis nuo ES vidurkio 2 proc. punktais didesnis (2020 m. Lietuvos žemės ūkio gamybos veiksnių santykis su ES vidurkiu siekia 39 proc., o žemės ūkio verslo pajamų – 38 proc.).**

Investicijos sėkmingai prisidėjo prie valdų skaičiaus mažėjimo švelninimo bei užimtumo didėjimo kaimo vietovėse. 2021 m. registruotų žemės ūkio valdų skaičius siekė 150 583 valdas. 2015–2021 m. laikotarpiu registruotų valdų skaičius sumažėjo 18 proc. (nuo 184 473 2015 m. iki 150 583 2021 m.). Kadangi 2B tikslinės srities investicijų dėka įsikūrė 2097 naujos valdos, tai galima sakyti, kad valdų skaičiaus mažėjimas buvo bent šiek tiek švelninamas – jeigu nebūtų atliktos veiklos srities M06.1 investicijos, žemės ūkio valdų skaičius 2014–2021 m. laikotarpiu būtų vidutiniškai 0,28 proc. mažesnis, o 2021 m. valdų skaičius būtų 1,41 proc. mažesnis (valdų skaičius siektų 148486 valdas 2021 m.). Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas prisidėjo ir prie kartų kaitos kaime – nuo 2014 m. iki 2021 m. palaipsniui didėjo jaunųjų ūkininkų dalis tarp visų žemės ūkio valdų valdytojų (nuo 11 proc. 2014 m. iki 12 proc. 2021 m.). Teigimą postūmį kartų kaitai suteikia taip pat aktyvus jaunųjų ūkininkų naudojimas 2A tikslinės srities parama ūkių plėtrai. 2014–2021 m. laikotarpiu jaunųjų ūkininkų, pasinaudojusių parama investicijoms į žemės ūkio valdas ir smulkių ūkių investicijoms verslui pradėti, dalis buvo didesnė nei planuota KPP – 63 proc. (arba 2908 jaunieji ūkininkai, kurie baigė įgyvendinti ar vis dar įgyvendina paramos projektus (iš kurių 2700 jaunieji ūkininkai jau yra baigę įgyvendinti paramos projektus)) ir 52 proc. (2662 jaunieji ūkininkai, kurie baigė įgyvendinti ar vis dar įgyvendina paramos projektus (iš kurių 1403 jaunieji ūkininkai jau yra baigę įgyvendinti paramos projektus)) šių veiklos sričių paramos gavėjų, o buvo planuota, kad jų dalis sieks mažiau nei pusę (40 proc.). Sudėjus jaunuosius ūkininkus, kurie gavo paramą pagal veiklos srities M04.1, M06.3 ir M06.1 investicijas bei atsižvelgiant į galimus persidengimus tarp minėtų veiklos sričių paramos gavėjų, apskaičiuota, kad iš viso buvo paremta 36 proc. visų jaunųjų ūkininkų veikusių 2021 m.<sup>59</sup>. Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas taip pat paskatino užimtumo didėjimą kaimo vietovėse. Naujai įsikūrę ūkininkai kuria sau darbo vietas, o taip pat samdo kaimo vietovėse gyvenančius asmenis. Jeigu nebūtų įgyvendintos 2B tikslinės srities investicijos užimtumo lygis kaimo vietovėse būtų 0,6 proc. punkto (arba

<sup>59</sup> KPP 2-o prioriteto investicijos parėmė 6770 jaunuosius ūkininkus iš 18601 registruotų jaunųjų ūkininkų 2021 m.

būtų 3146 mažiau darbo vietų kaimo vietovėse) mažesnis 2021 m. Tai atitinkamai lemtų didesnę atotrūkį tarp užimtumo kaimo vietovėse ir visoje šalyje.

Miškininkystės sektoriaus investicijos taip pat prisidėjo prie darbo našumo miškininkystės sektoriuje atotrūkio mažinimo nuo ES vidurkio. 2020 m. darbo našumas miškininkystės sektoriuje siekė 19481 Eur ir sudarė 45 proc. ES vidurkio. Ir nors tyrime nebuvo detaliau analizuotas investicijų indėlis į atotrūkio nuo ES mažėjimą, tikėtina, kad investicijos bent dalinai prisidėjo prie 12 proc. punktų atotrūkio nuo ES mažėjimo (2014 m. Lietuvos miškininkystės darbo našumas tesudarė 33 proc. ES vidurkio.).

Investicijos taip pat prisidėjo prie tvarumo didinimo žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuose. Vertintojų atlikta analizė parodė, kad prioritetinių balų suteikimas, tikėtina, kad paskatino bent 51 proc. veiklos srities M04.1 paramos gavėjų pasinaudoti KPP priemonės M10 „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ parama, kuri orientuota į gamtos tausojimo rėmimą žemės ūkio sektoriuje. Atliktos veiklos sričių M04.1, M06.3, M16.3 bei M08.6 paramos gavėjų anketinės apklausos taip pat indikavo, kad investicijos ir jų dėka įsigyta nauja įranga, kuri yra mažiau tarši gamtai, prisidėjo prie aplinkosauginių aspektų gerėjimo paramą gavusiuose ūkiuose. Atlikti anketinių apklausų rezultatai parodė, kad didžiausias investicijų poveikis buvo stebimas kuro panaudojimo efektyvumo srityje – beveik keturi penktadaliai (79 proc.) paramos gavėjų nurodė, kad parama leido padidinti kuro panaudojimo efektyvumą. Taip pat reikšminga dalis respondentų (po 75 proc.) nurodė, kad parama leido pagerinti gyvūnų gerovę bei padidinti energetinių išteklių panaudojimo efektyvumą. Mažiausias investicijų poveikis matomas tarp gyvulininkystės sektoriaus paramos gavėjų – tik 41 proc. respondentų nurodė, kad parama leido sumažinti antibiotikų naudojimą. Paramos gavėjų anketinių apklausų rezultatai sutampa su aplinkosauginių bei ūkininkavimo tvarumo aspektų raida 2013–2020 m. laikotarpiu. Socio-ekonominė rodiklių analizė parodė, kad išskiriamo ŠESD, amoniako kiekiai, pesticidų vartojimo intensyvumas bei antibiotikų vartojimas 2013–2020 m. laikotarpiu atitinkamai sumažėjo 5 proc., 0 proc., 3 proc. bei 37 proc. ir 2020 m. siekė 1,43 (ŠESD kiekis, tenkantis 1 ha ŽŪN (t/ha) (LT)), 0,01 (Amoniako kiekis, tenkantis 1 ha ŽŪN (t/ha) (LT)), 0,85 (Pesticidų naudojimo intensyvumas (kg/ha) (LT)) bei 116 (Antibiotikų vartojimas, tenkantis vienam gyvuliui (mg/PCU) (LT)). Tuo pačiu laikotarpiu 2,26 proc. punktais padidėjo ekologinių žemės ūkio naudmenų dalis nuo visų žemės ūkio naudmenų (2020 m. dalis siekė 8 proc.).

**Vertinant Lietuvos žemės ūkio konkurencingumo pažangą ES lygiu 2014–2021 m. laikotarpiu,** konkurencingumo tvarumo dimensijos rodiklių raida indikuoja, kad Lietuvos pozicija pagerėjo ES kontekste: Lietuva pakilo iš 6 pozicijos 2014 m. į 5-ą poziciją 2020 m. tarp 26 ES valstybių<sup>60</sup>. Lietuvos pozicijos pagerėjimas indikuoja tai, kad Lietuvos tvarumo būklė, vertinant pagal įvairius tvarumo rodiklius (naudojamų pesticidų kiekį, išmetamą ŠESD ir amoniako kiekį ir t.t.), gerėjau sparčiau lyginant su dauguma ES valstybių. Lietuvos pozicija taip pat pagerėjo pagal ūkininkavimo konkurencingumo išteklių dimensijos rezultatyvumo raidą: Lietuva pakilo iš 19 pozicijos 2014 m. į 16 poziciją 2020 m. Lietuvos pozicijos pagerėjimas indikuoja tai, kad Lietuvos žemės ūkio konkurencingumo išteklių būklė, vertinant pagal žmogiškųjų išteklių būklę žemės ūkio sektoriuje bei materialinę ūkių būklę, gerėjo pakankamai sparčiai ir leido priartėti prie ES vidurkio.

Kita vertus, Lietuvos pozicija pagal ūkininkavimo veiklos konkurencingumo rezultatyvumo dimensijos vertę suprastėjo: Lietuva nusileido iš 21 pozicijos į 24 poziciją 2020. Lietuvos pozicijos suprastėjimas indikuoja tai, kad Lietuvos žemės ūkio rezultatyvumo, vertinant pagal produkcijos lygį, tenkanti vienam žemės ūkio darbuotojui, vienam ūkiui, vienam hektarui, augimas nebuvo toks spartus kaip reikšmingoje dalyje ES valstybių narių. Suprastėjusi Lietuvos būklė pagal konkurencingumo rezultatyvumo dimensijos

<sup>60</sup> Malta buvo išimta iš analizės dėl per didelių struktūrinių rodiklių skirtumų lyginant su kitomis ES valstybėmis.

vertę lėmė tai, kad Lietuvos pozicija pagal viso konkurencingumo indekso reikšmes suprastėjo ES lygiu: Lietuvos pozicija nukrito iš 18 pozicijos 2014 m. į 20 poziciją 2020 m. Taigi, nors Lietuvos žemės ūkio tvarumo ir išteklių būklės gerėjo ir prie šio gerėjimo prisidėjo 2-o KPP prioriteto investicijos, proveržis nebuvo pakankamas, kad Lietuvos konkurencingumo rezultatyvumas (t.y. našumas, produkcijos lygis) augtų sparčiau nei daugumoje ES valstybių narių. Vis dėlto svarbu atkreipti dėmesį, kad pagerėjusi tvarumo bei žemės ūkio konkurencingumo išteklių būklė kuria prielaidas spartesniam konkurencingumo rezultatyvumo (pavyzdžiui, darbo našumo) augimui ateityje.

REKOMENDACIJOS ATSIŽVELGIANT Į TS VERTINIMO KLAUSIMĄ 10.1.6 „AR PARAMA BUVO VEIKSMINGA IR EFEKTYVIAI PANAUDOTA SIEKIANT IŠSIKELTŲ PROGRAMOS 2-O PRIORITETO TIKSLŲ? Į KĄ REIKĖTŲ ATSIŽVELGTI, KOKIE PAKEITIMAI IR PATOBULINIMAI PRISIDĖTŲ PRIE VEIKSMINGESNIO IR EFEKTYVESNIO INVESTICINĖS PARAMOS ŽEMĖS ŪKYJE IR MIŠKININKYSTĖJE PANAUDOJIMO, YPAČ ATSIŽVELGIANT Į NAJUS ES MASTU KYLANČIUS IŠŠŪKIUS, TRUMPALAIKIUS (PROGRAMOS) IR ILGALAIKIUS (BŽŪP PO 2020 M.) TIKSLUS?“

- Siūlytina peržiūrėti investicijų skirstymo schemas. Nors investicijos į didelių ūkių modernizaciją generuoja geresnį ekonominį rezultatyvumą, smulkūs ir vidutiniai ūkiai sudaro didžiąją dalį Lietuvos žemės ūkio sektoriaus valdų. Atsižvelgiant į tai, rekomenduojama didinti KPP investicinės paramos prieinamumą smulkiems ir vidutiniams ūkiams.
- Gyvulininkystės sektoriaus raida iki šiol yra netenkinanti ir neatitinka potencialo – rekomenduojama naujojoje finansinėje perspektyvoje peržiūrėti paramos teikimo schemas šiam sektoriui.
- Konsultavimo paslaugas gavusių asmenų skaičiaus planinės reikšmės buvo gerokai viršytos visų KPP tikslinių sričių atvejais – viršytos planinės reikšmės indikuoja didelę paklausą konsultavimo paslaugoms. Kita vertus, kaip yra nurodoma Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023–2027 m. plano projekte, Lietuvoje vis dar maža ūkininkų dalis naudoja konsultavimo paslaugomis. Atsižvelgiant į tai, rekomenduojama ateityje didinti konsultavimo paslaugų prieinamumą, formų įvairovę, geriau užtikrinti jų atitikimą ūkininkų poreikiams.
- Siekiant didinti ūkiuose kuriamą pridėtinę vertę, rekomenduojama skatinti potencialius paramos gavėjus pereiti prie naujų verslo modelių – ūkiuose užaugintų žemės ūkio produktų perdirbimo ir aukštesnės pridėtinės vertės produktų gamybos, bei investuoti į skaitmenizacijos procesus, kurie leistų padidinti išteklių panaudojimo efektyvumą.
- Inovacijų sklaidą smulkiuose ir vidutiniuose ūkiuose dažnu atveju riboja didelės tokių investicijų išlaidos. Atsižvelgiant į tai, svarbu yra užtikrinti ne tik paramos ūkių modernizacijai prieinamumą, tačiau ir toliau skatinti ūkių bendradarbiavimą, kuris leistų ūkininkams pasidalinti investicijų sąnaudais.
- Ūkių modernizacijos procesas ir apsirūpinimas kapitalu taip pat nepakankamas. Atlikta analizė parodė, kad 2013–2020 m. laikotarpiu mažėjo ūkių apsirūpinimas kapitalu. Kadangi apsirūpinimas kapitalu Lietuvos žemės ūkio sektoriuje prastėjo, kyla rizika, kad ateityje darbo našumas mažės dėl nepakankamo apsirūpinimo investicijomis ir modernizacijos lygio. Atsižvelgiant į tai, rekomenduojama toliau užtikrinti investicinių priemonių prieinamumą įvairiems žemės ūkio sektoriaus subjektams. Tai ypač pasakytina apie jaunuosius ūkininkus, kurie, kaip ir kiti verslai veiklos pradžioje, susiduria su kapitalo trūkumu verslo pradžia vystyti.
- EIP projektų vertinimas rodo, kad inovacijos projekte dalyvavusiuose ūkiuose ženkliai pagerėjo ekonominis rezultatyvumas. Atsižvelgiant į tai, siūloma ir toliau užtikrinti informacijos apie sėkmingus inovacijų taikymo atvejus sklaidą tarp ūkininkų. Tai leistų padidinti informacijos apie inovacijos sklaidą tarp ūkininkų ir atitinkamai padidintų pačių inovacijų sklaidą.
- TITRIS sistema buvo pirmas žingsnis kuriant vieningą ir vieno langelio principu veikiančią inovacijų informacinę sistemą. Tokios sistemos vystymas leistų sukurti vieno langelio principu veikiančią inovacijų informacinę sistemą. Tokios sistemos egzistavimas padėtų spręsti inovacijų dubliavimosi problemas, padidintų informacijos apie prieinamas inovacijas žinomumą tarp ūkininkų bei potencialiai

paskatintų didesnę mokslo ir ūkių bendradarbiavimą. Atsižvelgiant į tai, rekomenduojama ateityje užtikrinti vieno langeliu principu veikiančios informacinės sistemos funkcionalumą.

- Nors investicijos į žemės ūkio vandentvarką buvo tinkamos ir sėkmingos, investicijų aprėptis yra nepakankama spręsti melioracijos problemos visos šalies mastu. Atsižvelgiant į tai, svarbu ateityje ieškoti sprendimo būdų, kurie leistų atliepti didesnių investicijų poreikį vandentvarkos srityje.
- Miškininkystės sektorius investicijų dėka sėkmingai kuria darbo vietas kaimo vietovėse ir didina kaimo gyventojų pajamas (2C+ tikslinės srities investicijos sukūrė daugiau darbo vietų negu numatyta 2025 m. tiksluose). Miškininkystės sektorius taip pat svarbus tvarumo raidai: miškininkystė ir medienos ruošą reikšmingai prisideda prie bioekonomikos plėtros šalyje – kuriamos žaliavos biomasės gamybai bei prisidedama prie kitų bioišteklių žaliavų kūrimo<sup>61</sup>. Atsižvelgiant į miškininkystės sektoriaus svarbą užimtumo bei pajamų raidai kaimo vietovėse bei bioekonomikos raidą visoje šalyje, ateityje svarbu ir toliau užtikrinti adekvačią paramą miškų ūkių modernizavimui bei miškininkystės technologijų plėtrai.

#### ATSAKYMAI Į TS VERTINIMO KLAUSIMĄ 10.1.7 „KĄ IR KAIP REIKĖTŲ TOBULINTI EŽŪFKP FINANSUOJAMOS PARAMOS ŽEMĖS IR MIŠKŲ ŪKIUI ADMINISTRAVIMO SISTEMOJE?“

Atliktas tyrimas parodė, kad EŽŪFKP finansuojamos paramos administravimo sistema yra pakankamai efektyvi, tai įrodo aukštas paramos gavėjų ekonominis rezultatyvumas (žr. 63 lentelę) bei aukštas pasinaudojimas kitomis paramos formomis (žr. 58 lentelę). COVID–19 pandemijos metu paramos kuratoriai parodė lankstumą ir adaptyvumą užtikrinant paramos prieinamumą žemės ūkio subjektams. Įvairių priemonių prioritetinių balų skyrimo tvarka, ekonominio gyvybingumo reikalavimai yra adekvatūs ir taip pat prisideda prie paramos gavėjų ekonominio rezultatyvumo gerinimo (žr. 4.4 poskyrį). Visgi pastebėtina, kad iki šiol nėra iki galo išnaudotos finansinių priemonių galimybės, kurios galėtų užtikrinti viešųjų investicijų sugrįžtamumą. Taip pat pastebėtina, kad proporciškai ženkliai mažesnė smulkių ūkių dalis yra gavusi paramą lyginant su vidutiniais ir dideliais ūkiais (darant prielaidą, kad vidutinis smulkių, vidutinių bei didelių ūkių skaičius 2015–2021 m. laikotarpiu buvo atitinkamai 36748, 9323 ir 3486<sup>62</sup>, tai analizuojamą paramą pasiekė tik 17 proc. visų smulkių ūkių ir 19 proc. vidutinių ūkių bei 46 proc. didelių ūkių). Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad paramos administravimo sistema buvo nepakankama smulkių ūkių atžvilgiu – nebuvo pasiekta pakankama investicijų aprėptis, kad pagerėtų smulkių ūkių situacija viso žemės ūkio sektoriaus lygiu.

#### REKOMENDACIJOS ATSIŽVELGIANT Į TS VERTINIMO KLAUSIMĄ 10.1.7 „KĄ IR KAIP REIKĖTŲ TOBULINTI EŽŪFKP FINANSUOJAMOS PARAMOS ŽEMĖS IR MIŠKŲ ŪKIUI ADMINISTRAVIMO SISTEMOJE?“

- Rekomenduojama apsvarstyti galimybę taikyti skirtingas paramos teikimo formas skirtingų dydžių ūkiams. Rekomenduojama vis daugiau paramos dideliems ūkiams teikti lengvatinės paskolos formą, o taip pat apsvarstyti galimybę mažinti finansavimo intensyvumą. Didelių ūkių projektų rezultatyvumas, atsiperkamumas bei pačių ūkių gyvybingumas yra aukštas, o tai atitinkamai indikuoja, kad finansų inžinerijos priemonės pritaikymas šiai ūkių grupei, tikėtina, būtų sėkmingas. Vis didesnės paramos skyrimas lengvatinės paskolos forma leistų užtikrinti lėšų sugrįžtamumą, prieinamumą kitoms tikslinėms grupėms bei aukštesnį projektų rezultatyvumą. Suprantama, kad vis didesnis finansų inžinerijos ir lengvatinių paskolų taikymas galima mažins pačios KPP paramos paklausą. Atsižvelgiant į tai, rekomenduojama toliau plėtoti galimybes ir derinti lengvatines paskolas su subsidijomis.

<sup>61</sup> Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023-2027 m. strateginio plano projektas, 2022 m.

<sup>62</sup> Detalūs skaičiai, remiantis ŽŪIKVC duomenimis, pateikiami 72 paveiksle. Į skaičiavimą įtraukti ūkiai, kurių VED siekia 4000 Eur ir daugiau, dėl to, kad tik tokie ūkiai galėjo gauti 2-o KPP prioriteto paramą.



- Siūloma ir toliau teikti prioritetinius balus ūkiams, kurie įsipareigoja investicinių projektų metu pereiti prie mažiau gamtai taršaus ūkininkavimo. Taip pat siūloma toliau derinti investicinę paramą su KPP plotine parama, kuri užtikrina ūkių perėjimą prie tvaresnių ūkininkavimo praktikų
- Siūloma apsvarstyti galimybę didinti prioritetinius balus ir taikyti kitokius administracinius paskatos instrumentus už ūkių įsipareigojimą įsitraukti į įvairius bendradarbiavimo formatus.

---

#### ATSAKYMAI Į TS VERTINIMO KLAUSIMĄ 10.1.8 „KOKIUS PAPILDOMUS DUOMENIS BŪTŲ TIKSLINGA RINKTI IR KOKIUS RODIKLIUS, MATUOJANČIUS PARAMOS ĮTAKĄ ŽEMĖS ŪKIO IR MIŠKININKYSTĖS SEKTORIAMS, BŪTŲ TIKSLINGA NUSTATYTI?“

---

Siekiant tinkamai atlikti kontrafaktinį poveikio vertinimą ir tiesiogiai apskaičiuoti poveikį įvairiems BSVS konteksto rodikliams, reikia detalios mikro lygmens duomenų bazės, tokios kaip ŪADT. Iki šiol Lietuvoje šiuos duomenis buvo labai keblu gauti. Atsižvelgiant į tai, šiame tyrime poveikis konteksto rodikliams buvo skaičiuojamas pasitelkiant įvairius tarpinius rodiklius.

Rodiklių, kurie matuotų bendradarbiavimo mastą Lietuvoje pagal įvairius pjūvius (valdų dydžius, amžių ir pan.), prieinamumas yra žemas. Dažnu atveju šie duomenys pateikiami antriniuose šaltiniuose, įvairiuose vertinimuose. Atsižvelgiant į tai, bendradarbiavimo masto nustatymas ir identifikavimas įvairių tendencijų (t.y. kas labiausiai yra linkęs bendradarbiauti) yra keblus.

Rodiklių, kurie įvertintų inovacijų sklaidą, gylį ir taikymą žemės ūkio sektoriuje, prieinamumas yra keblus. Apie inovacijų sklaidą žemės ūkio sektoriuje yra dažniausiai sužinoma iš antrinių šaltinių analizės, anketinių apklausų bei interviu medžiagos. Kokybine analize grįstas inovacijų vertinimas yra keblus ir nepakankamai patikimas.

---

#### REKOMENDACIJOS ATSIŽVELGIANT Į TS VERTINIMO KLAUSIMĄ 10.1.8 „KOKIUS PAPILDOMUS DUOMENIS BŪTŲ TIKSLINGA RINKTI IR KOKIUS RODIKLIUS, MATUOJANČIUS PARAMOS ĮTAKĄ ŽEMĖS ŪKIO IR MIŠKININKYSTĖS SEKTORIAMS, BŪTŲ TIKSLINGA NUSTATYTI?“

---

- Kitą kartą kai bus atliekamas tyrimas, kuriame būtų taikomas kontrafaktinio poveikio vertinimo metodas, siūloma ŽŪM ir ŽŪIKVC užtikrinti tiesioginę vertintojų prieigą prie ŪADT duomenų.
- Siūloma užtikrinti geresnę ir viešai prieinamą prieigą prie žemės ūkio sektoriaus duomenų, kuriuose būtų galima matyti bendradarbiavimo mastą žemės ūkio sektoriuje.
- Siūloma apsvarstyti atlikti studiją, kurioje būtų identifikuoti kriterijai / rodikliai, kurie leistų objektyviai įvertinti inovacijų sistemos raidą ir būklę žemės ūkio sektoriuje.

## PRIEDAI

## 1 PRIEDAS. PRIEMONĖS, KURIŲ ATŽVILGIU NEBUVO TAIKYTAS KONTRAFAKTINIO POVEIKIO VERTINIMAS

72 LENTELE. PRIEMONĖS, KURIŲ ATŽVILGIU NEBUVO TAIKYTAS KONTRAFAKTINIO POVEIKIO VERTINIMAS

PRIEMONĖ	PRIEMONĖS VEIKLOS SRITIS / VEIKLA	PRIEŽASTIS
<b>M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• M1.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžių įgijimui“</li> <li>• M1.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“</li> </ul>	Šios priemonės veiklos sričių investicijos yra mažos apimties ir „minkštojo“ pobūdžio, o tai atitinkamai reiškia, kad kiekybiškai pamatuoti intervencijų poveikį yra sunku.
<b>M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• M2.1 „Parama pasinaudoti konsultavimo paslaugoms“</li> </ul>	Šios veiklos srities investicijos yra mažos apimties ir „minkštojo“ pobūdžio, o tai atitinkamai reiškia, kad kiekybiškai pamatuoti intervencijų poveikį yra sunku.
<b>M04 „Investicijos į materialųjį turtą“</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• M4.3.1 „Parama žemės konsolidacijai“</li> </ul>	Veikla turi tik vieną naudos gavėją, o tai atitinkamai reiškia, kad negalima identifikuoti kontrafaktinio scenarijaus
	<ul style="list-style-type: none"> <li>• M4.3.2 „Parama žemės ūkio vandentvarkai“</li> </ul>	Veikla nėra tiesiogiai nukreipta į konkurencingumo didinimą, o naudos gavėjai taip pat gali būti savivaldybės. Atsižvelgiant į tai, nėra įmanoma sudaryti kontrolinės grupės bei identifikuoti tinkamo poveikio rodiklio.
	<ul style="list-style-type: none"> <li>• M4.3.3 „Parama miškų infrastruktūrai gerinti“</li> </ul>	Veiklos kontrolinės grupės imtis nėra skaitlinga, o tai atitinkamai reiškia, kad kontrolinės grupės neįmanoma sudaryti.
<b>M06 „Ūkio ir verslo plėtra“</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• M6.1 „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“</li> </ul>	Priemonės veiklos sritis yra nukreipta į naujai besikuriančių ūkių veiklą, o tai atitinkamai reiškia, kad kontrafaktinis scenarijus tokiems subjektams neegzistuoja.
	<ul style="list-style-type: none"> <li>• M6.3 „Parama smulkiems ūkiams“</li> </ul>	Priemonės veiklos sritis yra nukreipta į bent vienerius metus veikiančius subjektus, o tai atitinkamai reiškia, kad kontrolinės grupės sudarymas yra sunkiai įmanomas, kadangi praeities laiko eilutė yra per trumpa korektiškai kontrolinei grupei suformuoti.
<b>M08 „Investicijos į miško plotų plėtra ir miškų gyvybingumo gerinimą“</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• M8.6 „Investicijos į miškininkystės technologijas“</li> </ul>	Nors priemonės veiklos sritis tinkama kontrafaktinio poveikio vertinimo metodo taikymui, priemonės finansinės apimtys yra menkos, o tai atitinkamai reiškia, kad kiekybiškai pamatuoti intervencijų poveikį yra sunku.
<b>M16 „Bendradarbiavimas“</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• M16.1 „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“</li> <li>• M16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“</li> <li>• M16.4 „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“</li> </ul>	Šios priemonės veiklos sričių investicijos yra mažos apimties ir daugiausiai „minkštojo“ pobūdžio, o tai atitinkamai reiškia, kad kiekybiškai pamatuoti intervencijų poveikį yra sunku.

PRIEMONĖ	PRIEMONĖS VEIKLOS SRITIS / VEIKLA	PRIEŽASTIS
<p><b>M21 „Išimtinė laikina parama ūkininkams ir MVĮ, kuriuos paveikė COVID-19 krizė“</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• M21.1 „Išimtinė laikina parama ūkininkams ir MVĮ, kuriuos ypač paveikė Covid-19 krizė“</li> </ul>	<p>Nors priemonės veiklos sritis tinkama kontrafaktinio poveikio vertinimo metodo taikymui, priemonė įgyvendinama COVID-19 pandemijos kontekste, o tai atitinkamai reiškia, kad matuotinas poveikis tikėtina bus nepatikimas dėl nuolat besikeičiančių ir nestabilių socialinių-ekonominių raidos sąlygų.</p>

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

## 2 PRIEDAS. VED KOMPONENČIŲ KLASIFIKACIJA

73 LENTELĖ. VED KOMPONENČIŲ KLASIFIKACIJA

VED KOMPONENTĖS	MATAVIMO VIENETAS	VERTINTOJŲ SUFORMUOTOS KATEGORIJOS
Bulvės	ha	Augalininkystė
Vienmetės ir daugiametės žolės	ha	Augalininkystė
Kultūrinės pievos ir ganyklos (daugiau 5 metų)	ha	Augalininkystė
Natūralios pievos ir ganyklos	ha	Augalininkystė
Kultūrinės pievos ir ganyklos (> 5 m.)	ha	Augalininkystė
Miežiai	ha	Augalininkystė
Kviečiai	ha	Augalininkystė
Kiti grūdiniai augalai	ha	Augalininkystė
Avižos	ha	Augalininkystė
Rugiai	ha	Augalininkystė
Kukurūzai grūdams	ha	Augalininkystė
Kiti javai (pvz., kvietrugiai, grikliai)	ha	Augalininkystė
Kiti augalai	ha	Augalininkystė
Pūdymai	ha	Augalininkystė
Sėklos ir sodinukai	ha	Augalininkystė
Medelynai	ha	Augalininkystė
Grybai	100 m <sup>2</sup>	Augalininkystė
Kiti daugiamečiai augalai	ha	Augalininkystė
Pašariniai šakniavaisiai	ha	Augalininkystė
Kukurūzai žaliajam pašarui	ha	Augalininkystė
Kiti pašariniai augalai	ha	Augalininkystė
Ankštiniai pašariniai augalai	ha	Augalininkystė
Ankštiniai javai	ha	Augalininkystė
Rapsai	ha	Augalininkystė
Kiti aliejiniai augalai	ha	Augalininkystė
Cukriniai runkeliai	ha	Augalininkystė
Sėmeniniai linai	ha	Augalininkystė
Kiti pramoniniai augalai	ha	Augalininkystė
Linai	ha	Augalininkystė
Kanapės	ha	Augalininkystė
Soja	ha	Augalininkystė
Tabakas	ha	Augalininkystė
Saulėgražų sėklos	ha	Augalininkystė
Apyniai	ha	Augalininkystė
Daržovės, braškės, gėlės	ha	Daržovininkystė ir sodininkystė
Uždaro grunto daržovės, gėlės	ha	Daržovininkystė ir sodininkystė
Vaistiniai, prieskoniniai, kvapieji augalai	ha	Daržovininkystė ir sodininkystė

VED KOMPONENTĖS	MATAVIMO VIENETAS	VERTINTOJŲ SUFORMUOTOS KATEGORIJOS
Atviro grunto daržovės, braškės, gėlės	ha	Daržovininkystė ir sodininkystė
Uždaro grunto daržovės, braškės, gėlės	ha	Daržovininkystė ir sodininkystė
Kvapieji, vaistiniai, prieskoniniai augalai	ha	Daržovininkystė ir sodininkystė
Vaisiai ir uogos	ha	Daržovininkystė ir sodininkystė
Vaisiai ir uogos: uogos	ha	Daržovininkystė ir sodininkystė
Vaisiai ir uogos: vaisiai	ha	Daržovininkystė ir sodininkystė
Vaisiai ir uogos: riešutai	ha	Daržovininkystė ir sodininkystė
Uogos	ha	Daržovininkystė ir sodininkystė
Sėklavaisiai	ha	Daržovininkystė ir sodininkystė
Riešutai	ha	Daržovininkystė ir sodininkystė
Kaulavaisiai	ha	Daržovininkystė ir sodininkystė
Arkliai	vnt.	Gyvulininkystė
Žirgai	vnt.	Gyvulininkystė
Ēriavedės	vnt.	Gyvulininkystė
Kitos avys	vnt.	Gyvulininkystė
Ožkos vedeklės	vnt.	Gyvulininkystė
Kitos ožkos	vnt.	Gyvulininkystė
Muflonai	vnt.	Gyvulininkystė
Bičių šeimos	vnt.	Gyvulininkystė
Galvijai <1 m.	vnt.	Gyvulininkystė
Melžiamos karvės (pieninių veislių)	vnt.	Gyvulininkystė
Telyčios 1-<2 m.	vnt.	Gyvulininkystė
Telyčios >=2 m.	vnt.	Gyvulininkystė
Kitos karvės	vnt.	Gyvulininkystė
Buliai 1-<2 m.	vnt.	Gyvulininkystė
Buliai >=2 m.	vnt.	Gyvulininkystė
Audinės, nutrijos ir kiti kailiniai žvėreliai	vnt.	Gyvulininkystė
Šinšilai	vnt.	Gyvulininkystė
Lapės	vnt.	Gyvulininkystė
Audinės, šinšilos, lapės ir kiti kailiniai žvėreliai	vnt.	Gyvulininkystė
Audinės, šinšilos ir kt. kailiniai žvėreliai	vnt.	Gyvulininkystė
Alpakos	vnt.	Gyvulininkystė
Elniai, danieliai ir kiti žolėdžiai gyvūnai	vnt.	Gyvulininkystė
Kitos kiaulės	vnt.	Gyvulininkystė
Paršeliai	vnt.	Gyvulininkystė
Paršavedės	vnt.	Gyvulininkystė
Mėsiniai viščiukai	100 vnt.	Gyvulininkystė
Vištos dedeklės (kitos vištos)	100 vnt.	Gyvulininkystė

VED KOMPONENTĖS	MATAVIMO VIENETAS	VERTINTOJŲ SUFORMUOTOS KATEGORIJOS
Kiti paukščiai (žąsys, antys, kalakutai, putpelės, stručiai, kurapkos, fazanai, balandžiai, povai ir kiti)	100 vnt.	Gyvulininkystė
Kiti paukščiai (žąsys, antys, kalakutai, putpelės, stručiai, kurapkos, fazanai, balandžiai, povai ir kiti): žąsys	100 vnt.	Gyvulininkystė
Kiti paukščiai (žąsys, antys, kalakutai, putpelės, stručiai, kurapkos, fazanai, balandžiai, povai ir kiti): antys	100 vnt.	Gyvulininkystė
Kiti paukščiai (žąsys, antys, kalakutai, putpelės, stručiai, kurapkos, fazanai, balandžiai, povai ir kiti): kalakutai	100 vnt.	Gyvulininkystė
Kiti paukščiai (žąsys, antys, kalakutai, putpelės, stručiai, kurapkos, fazanai, balandžiai, povai ir kiti): kiti paukščiai	100 vnt.	Gyvulininkystė
Kiti paukščiai (žąsys, antys, kalakutai, putpelės, stručiai, kurapkos, fazanai, balandžiai, povai ir kiti): stručiai	100 vnt.	Gyvulininkystė
Vištos dedeklės	100 vnt.	Gyvulininkystė
Žąsys	100 vnt.	Gyvulininkystė
Antys	100 vnt.	Gyvulininkystė
Perlinės vištos ir kiti smulkūs paukščiai	100 vnt.	Gyvulininkystė
Kalakutai	100 vnt.	Gyvulininkystė
Stručiai	100 vnt.	Gyvulininkystė
Triušių patelės	vnt.	Gyvulininkystė
Danieliai	vnt.	Gyvulininkystė
Elniai, briedžiai	vnt.	Gyvulininkystė
Stumbrai, bizonai	vnt.	Gyvulininkystė
Stambieji žolėdžiai (bizonai, stumbrai, briedžiai)	vnt.	Gyvulininkystė
Elniai	vnt.	Gyvulininkystė
Bizonai, stumbrai	vnt.	Gyvulininkystė
Sliekai	m2	Mišrus ūkininkavimas
Sraigės	ha	Mišrus ūkininkavimas
Sraigės (auginamos uždaroje patalpose)	1000 vnt.	Mišrus ūkininkavimas
Svirpliai	kg	Mišrus ūkininkavimas
Akvakultūros tvenkinių žuvis	ha	Mišrus ūkininkavimas
Uždaroiose sistemose veisiamos ir/ar auginamos žuvis	m3	Mišrus ūkininkavimas
Uždaroiose akvakultūros sistemose veisiamos ir (ar) auginamos žuvis	m3	Mišrus ūkininkavimas
Paslaugos	Eur	Mišrus ūkininkavimas

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

### 3 PRIEDAS. KONKURENCINGUMO INDEKSO RODIKLIŲ KORELIACINĖ ANALIZĖ

74 LENTELĖ. KONKURENCINGUMO INDEKSO RODIKLIŲ KORELIACINĖ ANALIZĖ

	x1	x2	x3	x4	x5	x6	x7	x8	x9	x10	x11	x12	x13	x14	x15	x16	x17	x18	x19	x20	x21	x22	
x1	1.00																						
x2	0.61	1.00																					
x3	(0.72)	(0.83)	1.00																				
x4	(0.73)	(0.78)	0.84	1.00																			
x5	(0.81)	(0.84)	0.88	0.91	1.00																		
x6	(0.67)	(0.62)	0.85	0.83	0.74	1.00																	
x7	0.28	0.16	(0.08)	(0.19)	(0.22)	0.00	1.00																
x8	0.75	0.27	(0.31)	(0.46)	(0.60)	(0.30)	0.19	1.00															
x9	0.71	0.65	(0.60)	(0.50)	(0.63)	(0.41)	0.37	0.33	1.00														
x10	(0.02)	(0.10)	0.04	0.12	0.10	(0.08)	(0.53)	0.18	(0.23)	1.00													
x11	(0.44)	(0.60)	0.58	0.47	0.63	0.33	0.01	(0.16)	(0.63)	0.23	1.00												



	x1	x2	x3	x4	x5	x6	x7	x8	x9	x10	x11	x12	x13	x14	x15	x16	x17	x18	x19	x20	x21	x22
x12	0.16	0.12	(0.09)	(0.23)	(0.12)	(0.28)	0.24	0.23	(0.11)	(0.00)	0.61	1.00										
x13	0.05	(0.35)	0.10	0.14	(0.03)	0.03	0.16	0.29	(0.06)	(0.27)	(0.07)	(0.01)	1.00									
x14	(0.43)	(0.40)	0.39	0.25	0.36	0.21	0.25	(0.31)	(0.53)	(0.17)	0.53	0.29	0.16	1.00								
x15	0.29	(0.22)	(0.01)	(0.22)	(0.09)	(0.29)	0.35	0.41	(0.08)	0.17	0.45	0.48	0.20	0.44	1.00							
x16	(0.04)	(0.13)	0.14	(0.18)	(0.12)	(0.03)	0.19	0.32	(0.35)	0.06	0.17	0.21	0.24	0.31	0.43	1.00						
x17	0.27	(0.08)	(0.02)	(0.24)	(0.23)	(0.11)	0.10	0.45	(0.15)	(0.04)	0.09	0.31	0.36	0.06	0.33	0.43	1.00					
x18	(0.12)	0.15	(0.15)	0.16	0.10	0.01	(0.26)	(0.37)	0.28	0.34	(0.34)	(0.56)	(0.42)	(0.40)	(0.43)	(0.49)	(0.53)	1.00				
x19	(0.60)	(0.78)	0.70	0.69	0.79	0.55	(0.01)	(0.36)	(0.56)	0.24	0.74	(0.00)	(0.04)	0.54	0.35	0.05	(0.09)	0.06	1.00			
x20	(0.36)	(0.54)	0.53	0.44	0.57	0.29	0.05	(0.09)	(0.56)	0.20	0.99	0.68	(0.05)	0.50	0.45	0.13	0.11	(0.39)	0.67	1.00		
x21	(0.52)	(0.74)	0.59	0.59	0.71	0.43	0.05	(0.33)	(0.55)	0.19	0.75	0.10	0.03	0.60	0.46	0.06	(0.01)	(0.03)	0.97	0.69	1.00	
x22	(0.81)	(0.78)	0.84	0.92	0.99	0.73	(0.22)	(0.67)	(0.58)	0.09	0.57	(0.17)	(0.08)	0.33	(0.16)	(0.19)	(0.28)	0.20	0.77	0.51	0.67	1.00

Šaltinis: sudaryta BGI Consultin

## 4 PRIEDAS. RESPONDENTŲ SĄRAŠAS

75 LENTELĖ. PUSIAU STRUKTŪRUOTŲ INTERVIU RESPONDENTŲ SĄRAŠAS

EIL. NR.	VARDAS, PAVARDĖ	INSTITUCIJA	DEPARTAMENTAS, SKYRIUS	PAREIGOS	INTERVIU ATLIKIMO DATA
1.	Algis Gaižutis	Lietuvos miško ir žemės savininkų asociacija	-	Pirmininkas	2022 m. balandžio 15 d.
2.	Vilma Kraujalytė, Angelė Nartautė	LR žemės ūkio ministerija	Strateginio planavimo departamentas, Mokslo, inovacijų ir žinių plėtros skyrius	Skyriaus vedėja ir vyriausioji specialistė	2022 m. balandžio 20 d.
3.	Genovaitė Beniulienė	Nacionalinė mokėjimo agentūra	Kaimo plėtros, žuvininkystės programų ir nacionalinės paramos departamentas	Departamento direktorė	2022 m. balandžio 20 d.
4.	Antanas Ronis	Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centras	Žemdirbystės institutas	Direktoriaus pavaduotojas	2022 m. balandžio 21 d.
5.	Alma Valskytė	Nacionalinė mokėjimo agentūra	Kaimo plėtros ir paramos regionams departamentas	Departamento vyriausioji patarėja	2022 m. balandžio 21 d.
6.	Gintautas Vasiliauskas	Valstybės žemės fondas	Administracija	Direktoriaus pavaduotojas	2022 m. balandžio 25 d.
7.	Miglė Gudaitienė	LR žemės ūkio ministerija	Paramos verslui skyrius	Patarėja (KPP 2014–2020)	2022 m. balandžio 26 d.
8.	Rasa Pakeltienė	Vytauto Didžiojo universitetas	Žemės ūkio akademijos verslo ir kaimo plėtros katedra (bioekonomikos plėtros fakultetas)	Mokslininkė	2022 m. balandžio 27 d.
9.	Vytautas Buivydas	Lietuvos jaunųjų ūkininkų ir jaunimo sąjunga	-	Direktorius	2022 m. balandžio 28 d.
10.	Marijus Kaktys	Lietuvos ūkininkų sąjunga	-	Vicepirmininkas	2022 m. balandžio 29 d.
11.	Inga Adamonytė	Vytauto Didžiojo universitetas	Vandens inžinerijos katedra	Mokslininkė	2022 m. gegužės 3 d.
12.	Rimtautas Petraitis	Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnyba	-	Plėtros padalinio vadovas	2022 m. gegužės 3 d.
13.	Vidas Juodsnukis	Lietuvos šeimos ūkininkų sąjunga	-	Pirmininkas	2022 m. gegužės 4 d.
14.	Vytuolis Žilaitis	Lietuvos sveikatos mokslų universitetas	VA Veterinarijos fakultetas	Profesorius	2022 m. gegužės 11 d.

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

## 5 PRIEDAS. EKSTRAPOLIAVIMO APRAŠAS

Siekiant ekstrapoliuoti kontrafaktinio poveikio vertinimo rezultatus BSVS konteksto rodikliui C14, vertintojai pirmiausia apskaičiavo vidutinį vienos žemės ūkio valdos VED 2014–2021 m., naudodamiesi ŽŪIKVC duomenų baze. Apskaičiavus vidutines VED reikšmes, buvo atlikta koreliacinė analizė tarp vidutinių VED reikšmių ir C14 rodiklio 2014–2020 m. laikotarpiu. Vertintojai gavo koreliacinį koeficientą (0,84), kuris parodė, kad yra labai stiprus statistinis ryšys tarp vidutinių VED reikšmių ir C14 rodiklio. Šios koreliacijos pagrindu vertintojai atliko regresinę analizę, kurios koeficientai (elastingumai) nurodė, kokia apimtimi keičiasi C14 rodiklio reikšmės, pasikeitus vidutinėms VED rodiklio reikšmėms. Apskaičiavus elastingumus, vertintojai apskaičiavo, kokia būtų vidutinė VED raida Lietuvoje, jeigu nebūtų įgyvendintos veiklos srities M04.1. Tai buvo paprasta padaryti, kadangi vertintojai žinojo, kokią dalį nuo visos VED populiacijos sudaro tiriamoji ir kontrolinė grupės. Scenarijuje be investicijų tiriamajai grupei buvo suteikti kontrolinės grupės vidurkiai, ir taip buvo apskaičiuotas visos Lietuvos vidutinis VED, tenkantis vienai žemės ūkio valdai. Vidutinis VED tuomet buvo perskaiciuotas naudojant regresijos koeficientus ir taip buvo gauta C14 rodiklio raida scenarijuje be investicijų. Skirtumas tarp C14 rodiklio reikšmių scenarijuje be investicijų su C14 rodiklio reikšmėmis scenarijuje su investicijomis ir atspindėjo veiklos srities M04.1 indėlį.

Siekiant ekstrapoliuoti veiklos sričių M04.1, M06.3 bei M16.3 rezultatus BSVS konteksto rodiklių C25 bei C26, vertintojai naudojami reprezentatyvių anketinių apklausų rezultatais. Apklausoje respondentai nurodė, kokia dalis apyvartos paaugo dėl investicijų. Kadangi apyvartos prieaugis buvo nurodytas režiuose (iš viso buvo tokie režiai 0–25 proc., 26–50 proc., 51–75 proc., 76–100 proc., 100 proc. ir daugiau), tai vertintojai sukūrė tris scenarijus: pesimistinį, realistinį ir optimistinį. Pesimistinio scenarijaus atveju, vertintojai darė prielaidą, kad apyvarta paaugo žemesnio režio dalimi (t. y. 0 proc., 26 proc., ir t.t.). Realistinio scenarijaus atveju, vertintojai padarė prielaidą, kad apyvarta paaugo vidurine režio dalimi (12,5 proc., 38 proc. ir t.t.). Optimistinio scenarijaus atveju, vertintojai padarė prielaidą, kad apyvarta paaugo aukštesniąja režio dalimi (25 proc., 50 proc. ir t.t.). Jeigu respondentas buvo nurodęs, kad apyvarta augo 100 proc. ir daugiau, tai visų scenarijų atvejais buvo naudojama 100 proc. reikšmė. Sukūrę šiuos scenarijus, vertintojai apskaičiavo, kokia būtų ŪADT duomenų bazėje prieinamo rodiklio „pajamos, tenkančios vienam ūkiui“, reikšmė, jeigu nebūtų atliktos investicijos. Vertintojai apskaičiavo, kokią dalį paramos gavėjai sudarė nuo visos populiacijos valdų, kurių VED yra didesnis arba lygus 4000 Eur. Apskaičiavus šią dalį, vertintojai nustatė, koks būtų buvęs pajamų, tenkančių ūkiui, vidurkis, jeigu nebūtų buvę respondentų nurodyto apyvartos prieaugio pesimistinio, realistinio ir optimistinio scenarijaus atvejais. Atlikus šį veiksmą, vertintojai atliko regresinę analizę tarp ŪADT naudoto rodiklio ir C25 bei C26 rodiklių. Apskaičiavus elastingumus, buvo atitinkamai apskaičiuota, kokia būtų C25 bei C26 rodiklių raida, jeigu nebūtų atliktos veiklos sričių M04.1, M06.3 bei M16.3 investicijos.

## 6 PRIEDAS. ATVEJO STUDIJOS

### ATVEJO STUDIJA 1. PROJEKTAS „ŽINIŲ KAUPIMO, PERDAVIMO, ŽEMĖS ŪKIO TECHNOLOGIJŲ KŪRIMO IR JŲ DEMONSTRAVIMO CENTRAS „INOVACIJŲ VARTAI“

PROJEKTO PAVADINIMAS	Žinių kaupimo, perdavimo, žemės ūkio technologijų kūrimo ir jų demonstravimo centras „Inovacijų vartai“
PROJEKTŲ ĮGYVENDINANČIŲ SUBJEKTŲ SKAIČIUS	12
PROJEKTO BIUDŽETAS, EUR	Patirta projekto išlaidų: 777 tūkst. Eur be PVM Paramos suma: 547 tūkst. Eur
PROJEKTO ĮGYVENDINIMO LAIKOTARPIS	2016.12.19 - 2019.12.18
PROJEKTO TEMATIKA	Mišrus
PROJEKTO TIPAS	Inovacinis bandomasis projektas
PROJEKTO PROBLEMATIKA	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Lietuvoje nėra žemės ūkio inovacijų, kurios buvo išbandytos, įdiegtos, duomenų bazės</li> <li>2. Lietuvoje nėra kryptingai veikiančios organizacijos ir institucijos, kuri 1) rinktų ir sistemintų informaciją apie žemės ūkio inovacijas, išbandytas ir įdiegtas natūraliomis gamybinėmis sąlygomis, 2) atliktų išbandytų ir įdiegtų inovacijų ekonominio efektyvumo vertinimą</li> <li>3. Lietuvoje egzistuoja turimo mokslo ir studijų potencialo neišnaudojimas sprendžiant praktines, gamybinės problemas</li> <li>4. Lietuvoje esanti žemės ūkio inovacijų bandymo ir diegimo problema natūraliomis gamybos sąlygomis. Ūkių patirtis diegiant inovacijas praktikoje</li> <li>5. Inovacijų teikiamų galimybių neišnaudojimas Lietuvoje</li> <li>6. Neveiksminga inovacijų sklaida Lietuvoje. Inovacijos ekonominio efekto ūkiui duomenų nebuvimas</li> <li>7. Didelės laiko sąnaudos derinant bendradarbiavimo veiksmus inovacijų projektinėje veikloje</li> <li>8. Bendradarbiavimo stygius tarp ūkių Lietuvoje</li> </ol>
PROJEKTO TIKSLAS	Užtikrinti sklandų žemės ūkio inovacijų kūrimo, diegimo ir sklaidos grandinės ūkis-konsultavimas-mokslas veikimą, žinių kaupimo ir perdavimo sistemos plėtrą įgyvendinant projektinę veiklą

Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Bendradarbiavimas“ veiklos srities „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“ lėšomis buvo 2016–2019 m. įgyvendintas projektas „Žinių kaupimo, perdavimo, žemės ūkio technologijų kūrimo ir jų demonstravimo centras „Inovacijų vartai“ (toliau – Inovacijų vartų projektas). Bendros projekto išlaidos siekė 777 tūkst. Eur. be PVM, iš kurių 547 tūkst. Eur sudarė paramos lėšos. Pagrindinis projekto partneris – Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnyba, kiti projekto partneriai – Aleksandro Stulginskio universitetas (ASU) (dabar Vytauto Didžiojo universitetas (VDU)), Lietuvos sveikatos mokslų universitetas (LSMU), Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centras, UAB Dotnuvos eksperimentinis ūkis, UAB Upytės eksperimentinis ūkis, UAB „Šeduvos avininkystė“, UAB „Šilutės veislininkystė“, UAB „Lietuvos žirgynas“, AB „Kiaulių Veislininkystė“, VŠĮ „ASU mokomasis ūkis“ ir VŠĮ LSMU praktinio mokymo ir bandymų centras.

Europos ir pasaulio inovacijų kūrimo, diegimo ir sklaidos procesuose sparčiai pereinama nuo linijinio prie interaktyvaus inovacijų diegimo modelio (angl. *Interactive innovation model*), kurio esmę sudaro bendradarbiavimas tarp įvairių dalyvių, apjungiančių savo naujausias žinias ir kompetencijas (mokslo, verslo, konsultavimo, technologijų ir kt. institucijų) sprendžiant žemdirbiams kylančias problemas, kuriant naujus sprendimo modelius ir būdus, diegiant inovatyvias technologijas natūraliomis gamybos sąlygomis. Tokiu būdu žinių apsikeitimas tarp partnerių generuoja naujas išvalgas ir idėjas, padeda integruoti ir geriau panaudoti turimą infrastruktūrą bei žinias, nes labiau sukoncentruoti ir koordinuoti sprendimai greičiau įdiegiami praktikoje. Šiuo projektu siekiama išnaudoti visas modernios žemės ūkio technikos galimybes, o siekiant tai padaryti, būtina išplėtoti kompetencijų tobulinimo ir paslaugų teikimo sistemą tiksliojo ūkininkavimo srityje. Žemės ūkio, verslo, konsultavimo bei mokslo ir studijų institucijos (toliau – MSI) turėtų aktyviau bendradarbiauti ir panaudoti savo potencialą žemdirbių praktinėms, gamybinėms problemoms spręsti. Tam padėtų eksperimentinių ūkių, kuriuose būtų galima išbandyti ir demonstruoti žemės ūkio inovacijas gamybinėmis sąlygomis, tinklas. Svarbu sukurti duomenų bazę, kurioje būtų sukauptos jau išbandytos ir įdiegtos inovacijos. Atsižvelgiant į tai, „Inovacijų vartai“ projekto bendrasis tikslas – užtikrinti sklandų žemės ūkio inovacijų kūrimo, diegimo ir sklaidos grandinės ūkis-konsultavimas-mokslas veikimą, žinių kaupimo ir perdavimo sistemos plėtrą įgyvendinant projektinę veiklą. Projektu siekiama įgyvendinti šiuos tikslus: 1) įkurti Centrą „Inovacijų vartai“, 2) konsoliduoti mokslo taikomųjų tyrimų ir žinių kūrimo potencialą bei 3) suformuoti eksperimentinių ir mokomųjų bandymų ūkių tinklą.

„Inovacijų vartų“ projekto idėja įgyvendinta kuriant organizacinę struktūrą, aiškiai apibrėžus bendradarbiavimo principus, tarpinstitucinio, darbo su ūkiais ir MSI bendradarbiavimo metodikas, išbandytų ir įdiegtų inovacijų ūkiuose vertinimo metodikas, kompetencijų tobulinimo programas, identifikavus esamas gamybos priemones ir jų išdėstymą. Siekiant išsikeltų tikslų, projekto veikla buvo įgyvendinama trimis lygmenimis: 1) veiklos susijusios su Centro „Inovacijų vartai“ įkūrimu, 2) veiklos susijusios su MSI įsitraukimu į projekto „Inovacijų vartai“ veiklą bei 3) veiklos susijusios su eksperimentinių ir mokomųjų bandymų ūkių įsitraukimu į projekto „Inovacijų vartai“ veiklą. Projekte numatyta, kad eksperimentiniai, mokomieji bandymų ūkiai įsigijo technologinius įrenginius, kuriuos pritaikė ir išbandė natūraliomis gamybinėmis sąlygomis. Taip pat buvo įvykdytas tyrimas, kokią įtaką įsigytas technologinis įrenginys turi ūkio subjekto ekonominiams rodikliams. Gauti technologinių įrenginių įdiegimo rezultatai perduoti į Taikomųjų (inovacijų) tyrimų rezultatų sistemą kaupimui ir ekonominės analizės vykdymui. Atliktos technologinių įrenginių įdiegimo rezultatų analizės išvados ir rekomendacijos buvo perduotos kaupimui ir vartotojų naudojimui į Taikomųjų (inovacijų) tyrimų rezultatų sistemą, po to vykdant kompleksiskai parengtų, ekonomiškai pagrįstų rekomendacijų dėl atitinkamų inovatyvių technologijų diegimo sklaidą.

Pagrindinis „Inovacijų vartai“ projekto produktas yra Centras „Inovacijų vartai“. Centras „Inovacijų vartai“ susideda iš Inovacijų paramos tarnybos, Taikomųjų (inovacijų) tyrimų rezultatų sistemos ir Tiksliojo ūkininkavimo paslaugų ir kompetencijų centro. Projekto metu taip pat sukurta ir pritaikyta teoriniams ir praktiniams mokymams tiksliojo ūkininkavimo mokymo programa, pagal kurią iki projekto įgyvendinimo pabaigos buvo suorganizuoti teoriniai ir praktiniai mokymai kelioms žemdirbių grupėms. Taip pat sukurta Taikomųjų (inovacijų) tyrimų rezultatų sistemos metodinės rekomendacijos ir sklaidos metodika. Visi projekto metu sukurti produktai yra viešai prieinami – projekto įgyvendinimo metu buvo organizuotas projekto rezultatų pristatymas žemdirbiams ir kitoms suinteresuotosioms šalims – mokslo ir agroverslo darbuotojams, žemės ūkio srityje studijuojantiems studentams, žemės ūkio konsultantams. Laboratorijos, tiksliojo ūkininkavimo paslaugos ir įranga buvo pristatyta žemės ūkio parodose „Ką pasėsi 2019“, „Agrovizija“, „Innopanorama 2019“, žemdirbių renginiuose rajonų savivaldybėse (pavyzdžiui, Žemaitijos regiono artojų varžybose, Radviliškio r. žemdirbių renginyje ir pan.). Projekto rezultatai ir TITRIS sistema pristatyti Kaune, VDU Žemės ūkio akademijoje vykusiame tarptautiniame renginyje, skirtame Žemės ūkio žinių ir inovacijų sistemų plėtrai ES mastu. Tiksliojo ūkininkavimo mokymai papildomai suorganizuoti grupei VDU Žemės ūkio akademijos dėstytojų ir mokslo darbuotojų. Projekto metu buvo parengta tiksliojo

ūkininkavimo mokymo programa, pagal kurią 3 dalyvių grupėms (37 dalyviai) buvo suorganizuoti mokymai. Taip pat partnerių ūkiuose buvo išbandomos įsigytos inovacijos, parengtos ataskaitos, kurių rezultatai publikuoti projekto metu sukurtoje viešai prieinamoje ir naudojamoje Taikomųjų tyrimų rezultatų sistemoje TITRIS. Sukurtų rezultatų pademonstravimui pasirinktas 51 ūkis, kuriems buvo suteiktos tiksliojo ūkininkavimo paslaugos – dirvožemio ėminių paėmimas, jų ištyrimas projekto metu įsigyta laboratorijos įranga, tręšimo plano parengimas pagal gautus dirvožemio tyrimus.

Projektas prisidėjo prie trijų uždavinių įgyvendinimo. Pirma, konsolidavus žemės ūkio mokslo ir konsultavimo pajėgas aktualioms ūkių technologinėms ar vadybinėms problemoms spręsti, ūkiams atsivėrė galimybės operatyviau priimti sprendimus, gerinti ūkių gamybinius ir ekonominius rodiklius, greičiau diegti inovacijas, didinti ūkių konkurencingumą. Tyrimų ir inovacijų išbandymas specializuotuose eksperimentiniuose, mokomųjų bandymų ūkiuose subjektams sudarė sąlygas pigiau, operatyviau ir tiksliau išbandyti bei įvertinti sukurtų inovacijų, technologijų, atliktų tyrimų rezultatų technologinę ir ekonominę naudą gamybinėmis sąlygomis prieš pradėdant jas naudoti žemės ūkio gamyboje. Antra, Lietuvos žemės ūkio srities specialistai ir konsultantai turi galimybę naudotis sukurta interaktyvia bendradarbiavimo sistema, išplėta žinių kaupimo ir perdavimo sistemos infrastruktūra, kuri leidžia aktyviai inicijuoti ir įgyvendinti projektus, susijusius su mokomųjų bandymų, inovacijų sklaidos projektų įgyvendinimu. Taip pat Tiksliojo ūkininkavimo paslaugų ir kompetencijų centras minėtiesiems asmenims atveria galimybes didinti profesines kompetencijas naudodamiesi teikiamomis tiksliojo ūkininkavimo mokymų paslaugomis. Trečia, įkūrus Inovacijų paramos tarnybą, MSI atsiveria galimybė, naudojantis sukurta interaktyvia bendradarbiavimo sistema, išplėta žinių kaupimo ir perdavimo sistemos infrastruktūra, aktyviai inicijuoti ir įgyvendinti projektus, susijusius su mokomųjų bandymų, inovacijų sklaidos projektų įgyvendinimu, o naudojantis sukurta eksperimentinių ir mokomųjų bandymų ūkių tinklu MSI turi galimybę kurti ir diegti inovacijas pagal pasiskirstytas ūkiuose aktualias inovacijų temas bei vykdyti jų demonstravimą.

Interviu metu šio projekto atstovas teigė, kad dėl resursų trūkumo TITRIS sistema šiandien dar nėra pakankamai funkcionali. Respondento nuomone, pasibaigus EIP projekto finansavimui, patiems projekto įgyvendintojams nepakanka lėšų užtikrinti platformos funkcionalumą. Nors respondantai nurodė, kad TITRIS sistema yra palaikoma nuosavomis lėšomis, šio palaikymo nepakanka visiškam sistemos potencialo pasiekimui. Siekiant pilnu pajėgumu „įdarbinti“ sistemą, yra būtinas ne tik TITRIS sistemos palaikymas, bet ir tolesnis įvairių parodomųjų renginių, konferencijų ir informacijos sklaidos kampanijų organizavimas. Šie veiksmai leistų sukurti sistemos „absorbcinį potencialą“ – keltų ūkininkų žinias apie galimybes taikyti inovacijas, o pastarieji kreiptųsi į sistemą siekiant jas įdiegti. Projekto atstovo teigimu, sistemos potencialas galėtų būti dar labiau užtikrintas naujoje finansinėje perspektyvoje integruojant TITRIS sistemą į naujai kuriamą ŽŪŽIS sistemą.

## ATVEJO STUDIJA NR. 2 PROJEKTAS „DRĖGMĖS REŽIMO DIRVOŽEMYJE REGULIAVIMAS“

PROJEKTO PAVADINIMAS	Drėgmės režimo dirvožemyje reguliavimas
PROJEKTŲ ĮGYVENDINANČIŲ SUBJEKTŲ SKAIČIUS	11
PROJEKTO BIUDŽETAS, EUR	205 424 Eur
PROJEKTO ĮGYVENDINIMO LAIKOTARPIS	2016.12.12 - 2019.12.11
PROJEKTO TEMATIKA	Mišrus
PROJEKTO TIPAS	Inovacinis bandomasis projektas
PROJEKTO PROBLEMATIKA	Klimato kaitos padarinių (vegetacijos kaita, sausrų intensyvėjimas, kritulių kiekio pasikeitimas, dažnesni upių potvyniai bei ekstremalūs reiškiniai) švelninimas
PROJEKTO TIKSLAS	Įvertinti dirvožemio drėgmės režimo reguliavimo priemones ir jų taikymo efektyvumą Lietuvos teritorijoje bei jų teikiamą ekonominę ir ekologinę naudą, siekiant didinti žemės ūkio konkurencingumą, taip pat skatinti ūkininkus diegti moksliniais tyrimais grįstas inovatyvias technologijas užtikrinančias darnų gamtinių vandens išteklių naudojimą ir aplinkos puoselėjimą

Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Bendradarbiavimas“ veiklos srities „Paramas EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“ lėšomis buvo 2016–2019 m. įgyvendintas projektas „Drėgmės režimo dirvožemyje reguliavimas“ (toliau – Projektas), kurio biudžetas siekė 205 424 Eur. Pagrindinis projekto partneris – ASU (dab. – VDU), kiti projekto partneriai – VšĮ Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnyba, Lietuvos ūkininkų sąjunga, Lietuvos žemės ūkio bendrovių asociacija, Lietuvos grūdų augintojų asociacija, VšĮ „ASU mokomasis ūkis“, ūkininkas Alfredas Bardauskas, ūkininkas Edgaras Varkalys, ūkininkas Andrius Baltrūnas, ūkininkas Paulius Pikšrys ir žemės ūkio kooperatinė bendrovė „Mūsų ūkis“.

RyškJant klimato kaitos padariniams – vegetacijos kaita, sausrų intensyvėjimas, kritulių kiekio pasikeitimas, dažnesni upių potvyniai bei ekstremalūs reiškiniai, Lietuvos drenažo sistemos, įrengtos laukų masyvuose, tampa vis mažiau efektyvios. Tai lemia jų struktūra, kadangi dabartinės drenažo sistemos pasižymi vienpusiu veikimo pobūdžiu ir yra nėra valdomos automatiškai. Tradicinio požeminio drenažo veikimo efektyvumą potencialiai pagerintų reguliuojamo drenažo, kuris padėtų sumažinti maistingųjų medžiagų išplovimą sukeltą drenažo nuotėkį, įrengimas ir augalų sunaudojamų vandens atsargų papildymas. Atsižvelgiant į tai, vienas iš Projekto tikslų buvo įvertinti dirvožemio drėgmės režimo reguliavimo priemones ir jų taikymo efektyvumą Lietuvos teritorijoje, taip pat jų teikiamą ekologinę ir ekonominę naudą, siekiant žemės ūkio konkurencingumo didinimo. Kitas reikšmingas siekis – skatinti ūkininkus diegti moksliniais tyrimais grįstas inovatyvias technologijas, užtikrinančias darnų gamtinių vandens išteklių naudojimą ir aplinkos puoselėjimą.

Projekto metu ir pasibaigus projekto veiklų įgyvendinimui, buvo siekiama skatinti žinių perteikimą ir inovacijas kaimo vietovėse žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuose. Inovatyvus ir mokslo tyrimais pagrįstas vandens išteklių valdymas projekto metu perduotas suinteresuotoms šalims, parengiant patrauklias ir modernias dirvožemio vandens reguliavimo valdymo priemones. Modernių dirvožemio vandens reguliavimo valdymo priemonių parengimas, pritaikant jas konkrečioms ūkio sąlygoms, yra pagrįstas dvipusio drenažo reguliavimo metodu. Dėl šio metodo maksimaliu vandens akumuliaciniu laikotarpiu dirvožemio sluoksnyje yra sukaupiamos atsargos nenudrenuojant paties dirvožemio į vandens priimtuvą. Siekiant patikrinti šio metodo pritaikomumą, bandomieji objektai buvo įrengti 6 skirtinguose

regionuose 6 skirtinguose ūkiuose, atsižvelgiant į agroklimateinį rajonavimą, ūkinę veiklą, dirvožemio granulimetrinę sudėtį ir reljefą, esamas melioracijos sistemas ir kitas sąlygas.

Vykdamas projektą „Drėgmės režimo dirvožemyje reguliavimas“, ūkiuose įrengti 11 šiuolaikiniai drenažo objektai – modernūs kontroliniai šuliniai. Reguluojant drenažo nuotėkį, 2018 m. gautas vidutiniškai 37 proc. didesnis žieminių kviečių derlingumas, taip pat didesnis 25 proc. vasarinių miežių ir 24 proc. pupų derlius. Projekto metu buvo parengtos drenažo nuotėkio reguliavimo, technologijų diegimo, plėtojimo ir tobulinimo rekomendacijos. Visi projekto metu sukurti produktai yra viešai prieinami. Per projekto laikotarpį buvo suorganizuota 12 susitikimų ūkiuose, 4 EIP grupės susirinkimai ir baigiamoji konferencija. Sklaidai ir praktiniams įgūdžiams plėtoti buvo suorganizuoti du seminarai nuo 1997 m. veikiančiame objekte Vilainiuose.

Projekto metu buvo įgyvendinta keletas uždavinių. Pirmia, parengtos reguliuojamo drenažo įrengimo ir eksploataavimo rekomendacijos, įvertinant dirvožemio tipą, sausinimo intensyvumo poreikį, žemės paviršiaus reljefą, žemėnaudą ir kitus esminius individualiems ūkiniams poreikiams aktualius parametrus. Antra, įrengti šiuolaikiniai drenažo objektai (modernūs kontroliniai šuliniai), kurių pagrindu sudarytos galimybės EIP projektų rėmuose aptarti problemas, kylančias dėl nepalankaus žemės ūkiui dirvožemio drėgmės režimo, taip pat skleisti inovatyvias žinias. Trečia, po projektinių veiklų užtikrinta tęstinumo galimybė – pateikti siūlymai ūkio subjektams pasirinkti konkrečius techninius sprendimus, pagal populiariai pateiktą ir moksliskai pagrįstą informaciją reguliuojamo drenažo įrengimui. Tokiu būdu buvo sudaryta galimybė tausiam dirvožemio drėgmės išteklių naudojimui ir valdymui. Ketvirta, sudaryta galimybė operatyviam drenažo sistemos nuotėkio reguliavimui, tiksliai pagrindžiant svarbiausią aspektą – laiką, kuomet reikalinga nuotėkį sulaikyti arba nuvesti. Galiausiai, penktas įgyvendintas uždavinys – EIP grupės veikla prisidėjo prie informacijos sklaidos apie technologines galimybes žemės ūkio produkcijos gamyboje, taip pat reguliuojamo drenažo nuotėkio sistemų taikymo – tai lėmė didesnę inovacijų sklaidą.

Po projekto ši sistema gali tarnauti kaip prevencinė taršos paviršiniams vandenims mažinimo priemonė, kuri taip pat iš dalies leidžia sumažinti tręšimo išlaidas. Ūkininkai, žemės ūkio bendrovės ar pavieniai asmenys gali diegti naujas technologijas savo ūkiuose, leidžiančias taupiai naudoti gamtinius išteklius ir optimizuoti drenažo nuotėkio valdymo sprendimus pagal konkrečias ūkio sąlygas. EIP veiklos grupės rėmuose taip pat parengtos rekomendacijos melioracijos sistemų rekonstravimui įvertinant galimybę numatyti ir įrengti kontroliuojamo drenažo sistemas. Projekto metu sukurta sistema taip pat leidžia pasiekti ūkinių subjektų pelningumą, žaliavų kainų ir jos pokyčių mažinimą, didesnę vandens išteklių tausojimą, taršos prevenciją bei geresnę paviršinių vandenų kokybę.

Šio Projekto atstovės vertinimu, nepaisant įvairių projekto įgyvendinimo metu kilusių trikdžių, įgyvendintas projektas buvo sėkmingas tiek sukurtų produktų prasme, tiek žinių apie projektą sklaida. Anot respondentės, sukurti produktai leidžia ženkliai padidinti įvairių žemės ūkio naudmenų derlingumą. Ekonominis efektas vienam hektarui varijuoja nuo 24 iki 600 Eur. Poveikis yra ypač didelis sausringais laikotarpiais. Atsižvelgiant į tai, tikėtina, kad šio projekto produktų pridėtinė vertė dar labiau augs ateityje šylant klimatui.

Remiantis Projekto atstovės nuomone, esama paramos sistema yra pakankama EIP projekto rezultatų diegimui ūkiuose, kadangi, pasinaudojus veiklos srities M04.3.2 parama, galima gauti pakankamą finansavimą reguliuojamo drenažo sistemos įrengimui. Visgi, vienas iš trukdžių, kliudantis projekto rezultatams pasiekti didesnę aprėptį, yra esama drenažo sistemos būklė. Tam, kad reguliuojama drenažo sistema būtų įrengta, reikia naujesnės melioracijos sistemos, kuri būtų sudaryta iš perforuotų plastikinių vamzdžių. Šiuo metu dalis senosios melioracijos sistemos yra sudaryta iš keramikinių vamzdžių, o tokia sistema nėra pritaikyta reguliuojamo drenažo sistemos diegimui. Anot respondentės, iki 40 proc. Vidurio Lietuvos sistemų yra tinkamos reguliuojamo drenažo sistemos diegimui.



Antra kliūtis platesniam projekto rezultatų taikymui – reljefas. Projekto atstovės teigimu, tinkamiausia vietovė projekto rezultatų pritaikymui yra Vidurio Lietuva, kurioje vyrauja lygumos. Kitose teritorijose, ypač labiau kalvotose, lauko drenažo sistemos įrengimas atsiperka per labai ilgą laiką. Nepaisant minėtų kliūčių, projekto rezultatai rodo, kad reguliuojamo drenažo sistemos projektas buvo sėkmingas, o jo taikymas galėtų būti tęsiamas.

ATVEJO STUDIJA NR. 3 PROJEKTAS „LIETUVOS PIENINIŲ IR MĖSINIŲ GALVIJŲ POPULIACIJOS IR AVIŲ BANDŲ VEISLINĖS VERTĖS IR PRODUKTYVUMO DIDINIMAS TAIKANT INOVATYVIAS BIOTECHNOLOGIJAS“

PROJEKTO PAVADINIMAS	Lietuvos pieninių ir mėsinų galvijų populiacijos ir avių bandų veislinės vertės ir produktyvumo didinimas taikant inovatyvias biotechnologijas
PROJEKTŲ ĮGYVENDINANČIŲ SUBJEKTŲ SKAIČIUS	8
PROJEKTO BIUDŽETAS, EUR	447 938 Eur
PROJEKTO ĮGYVENDINIMO LAIKOTARPIS	2017.04.03 - 2020.04.02
PROJEKTO TEMATIKA	Gyvulininkystė
PROJEKTO TIPAS	Naujų produktų, procesų ir technologijų plėtros ar esamų technologijų tobulinimo projektas
PROJEKTO PROBLEMATIKA	Mažas galvijų efektyvumas ir prieauglio skaičius, didelis išlaidų ir palyginus mažas gaunamų pajamų kiekis
PROJEKTO TIKSLAS	Didinti Lietuvos pieninių ir mėsinų galvijų populiacijos ir avių bandų veislinę vertę ir produktyvumą bei aprūpinti pieno ir mėsos gamintojus aukščiausią veislinę vertę turinčiomis telyčiomis, o avių laikytojus - išmokyti gerinti avių bandų veislinę vertę, taikant inovatyvias biotechnologijas

Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Bendradarbiavimas“ veiklos srities „Paramas EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“ lėšomis buvo 2017–2020 m. įgyvendintas projektas „Lietuvos pieninių ir mėsinų galvijų populiacijos ir avių bandų veislinės vertės ir produktyvumo didinimas taikant inovatyvias biotechnologijas“ (toliau – Projektas), kurio įgyvendinimui skirta 391 146 Eur dydžio parama. 85 proc. paramos (332 474,1 Eur) sudaro Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai lėšos, likusi paramos dalis (58 671,9 Eur) buvo skiriama iš Lietuvos valstybės biudžeto. Pareiškėjo (LSMU) ir partnerių indėlis į projektą siekia 56 792 Eur. Bendra įgyvendinamo projekto vertė – 447 938 Eur. Pagrindinis projekto partneris – LSMU, kiti projekto partneriai – VšĮ Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnyba, UAB Dotnuvos eksperimentinis ūkis, UAB Upytės eksperimentinis ūkis, VšĮ „ASU mokomasis ūkis“, VšĮ LSMU praktinio mokymo ir bandymų centras, UAB „Šeduvos avininkystė“ ir Lytagros žemės ūkio bendrovė.

Pastebima, kad Lietuvos pieninė ir mėsinė galvijininkystė bei avininkystė neišnaudoja viso savo potencialo, yra nepakankamai efektyvi ir produktyvi. Taip pat ūkiai patiria dideles išlaidas gaudami sąlyginai mažą pajamų kiekį. Efektyvesnė ir produktyvesnė gyvulininkystė leistų efektyviau išnaudoti ne tik išteklius, energetinius resursus, bet ir prisidėtų prie darbo sąnaudų ir aplinkos taršos mažinimo. Atsižvelgiant į tai, Projekto bendrasis tikslas buvo didinti Lietuvos pieninių ir mėsinų galvijų populiacijos ir avių bandų veislinę vertę ir produktyvumą bei aprūpinti pieno ir mėsos gamintojus aukščiausią veislinę vertę turinčiomis telyčiomis, o avių laikytojus – išmokyti gerinti avių bandų veislinę vertę, taikant inovatyvias biotechnologijas. Kiti projekto tikslai: 1) stiprinti Lietuvos gyvulininkystės sektoriaus ryšį su moksliniais tyrimais ir inovacijomis kuriančiomis institucijomis, gerinti gyvulininkystės ūkių ekonominės veiklos rezultatus bei spartinti pieno ir mėsos ūkių modernizavimą, 2) diegti gyvulininkystės ūkiuose naujausias biotechnologijas, mokslo laimėjimus, didinti veislinių ūkinių gyvūnų skaičių, saugoti ūkinių gyvūnų genetinius išteklius ir 3) įkurti EIP veiklos grupę, kuri vykdytų mokslinius tyrimus, konsultuotų ir diegtų

inovatyvias biotechnologijas bei spręstų veislinės vertės gerinimo klausimus pieninių ir mėsinių galvijų bei avių bandose.

Projekto metu LSMU mokslininkai partnerių ūkiuose įvertino telyčių veislinę vertę ir sugrupavo jas į skirtingas grupes. Kituose projekto etapuose projekto partnerių ūkiuose aukštos veislinės vertės telyčios buvo sėklinamos seksuota bulių sperma, kad ūkyje būtų gaunamas kuo didesnis skaičius aukštos veislinės vertės telyčių. Taip pat iš šios grupės telyčių yra aspiruojamos kiaušialąstės ir naudojant *in vitro* embrionų gavimo technologija išgaunami embrionai, kurie buvo persodinami žemą veislinę vertę turinčioms telyčioms. Mėsinių galvijų bandose buvo vykdomas rūjų sinchronizavimo ir sėklinimo technologijų išbandymas ir pritaikymas Lietuvos sąlygoms. Analogiškai avių ūkiuose buvo vykdoma avių rūjų sinchronizavimo ir sėklinimo šviežia bei kriokonservuota sperma, taip pat išbandomas avių sėklinimas taikant laparoskopinį metodą.

Projekto metu LSMU Veterinarijos akademijoje buvo įrengta pirmoji bazė Lietuvoje, skirta pieninių galvijų kiaušialąsčių aspiracijai ir embrionų gamybai *in vitro* metodu, taip pat buvo įrengta bazė mėsinių galvijų ir avių reprodukcinių biotechnologijų kūrimui, optimizavimui, pritaikymui ir demonstravimui. Projekto partnerių ūkiuose buvo diegiama inovatyvi pieninių galvijų veislinės vertės gerinimo technologija. Įgyvendinus projektą, Lietuvos pieno ir mėsos gamintojai galėjo susipažinti su aukštos veislinės vertės gyvulių nauda, pradėti intensyvią savo galvijų ir avių bandų plėtrą, panaudodami sveikiausius ir geriausius vietinius genetinius išteklius. Atitinkamai, tai sudaro sąlygas ženkliai didesniai pieninių ir mėsinių galvijų bei avių bandų produktyvumui.

Šio projekto rezultatas – produktyvesnė, efektyvesnė Lietuvos pieninė ir mėsinė galvijininkystė bei avininkystė. Inovatyvių veislinės vertės gerinimo technologijų panaudojimas užtikrina produktyvesnius gyvulius Lietuvos ūkių bandose, o tai leidžia pagaminti didesnę galutinės produkcijos kiekį, auginant mažesnę skaičių gyvulių. Taip pat tai padeda sutaupyti pašarus, energetinius resursus, kitus materialinius išteklius (įvairią techniką, pastatus), sąlygoja darbo sąnaudų mažėjimą ir darbo efektyvumo augimą. Be to, dėl turimų gyvūninių išteklių efektyvesnio panaudojimo gali sumažėti gyvulininkystės poveikis aplinkai – mažėja aplinkos tarša ir šiluminį efektą sukeliančių dujų išskyrimas į aplinką.

Remiantis Projekto atstovo vertinimu, Projekte taikytos technologijos analogiškai naudojamos ir užsienio šalyse, tačiau jų pritaikymas Lietuvos ūkių sąlygomis galėtų būti laikomas naujove dėl šalies konteksto ypatumų. Anot respondento, produktyvumo didinimas neišvengiamai sietinas su technologijų plėtra ir atitinkamai – ūkių finansinėmis ir kitokiomis galimybėmis jas diegti. Atsižvelgiant į tai, kad šiam Projektui įgyvendinti buvo reikalingos tam tikros stacionarios sąlygos ir įranga, ūkių įdirbis ir finansinės galimybės, technologijos taikytos stambiuose ūkiuose, kuriuose laikoma nuo kelių šimtų iki tūkstančio galvijų. Stambių ūkių įsitraukimas svarbus ir dėl to, jog šie kaip ekonominiai vienetai yra įsilieję į konkurencinę aplinką, todėl paskelbus informaciją apie planuojamą įgyvendinti Projektą, ūkiai patys buvo linkę jame dalyvauti ir atitinkamai – diegti inovacijas. Avių augintojų atžvilgiu dalyvauti galinčių subjektų buvo gerokai mažiau. Į Projektą įsitraukė nuo 1992 m. veikianti didžiausia avių augintojų organizacija Lietuvoje.

Galvijų ir avių bandų produktyvumą ir veislinę vertę didinančios technologijos, respondento teigimu, pasiteisino ir leido sukurti apčiuopiamą pridėtinę vertę. Pavyzdžiui, taikant Projekto metu vystytas technologijas, šalia sureguliuotos pašarų bazės ir kitų aspektų, iš vienos karvės per metus galima primelžti iki 14 tonų geros kokybės pieno. Tai parodo, kad dvi svarbios dedamosios – šiuo atveju pieno kiekis (produktyvumas) ir kokybė – gali būti išpildomos Projekto metu taikytų technologijų pagalba. Anot respondento, taikant tiek šio Projekto veiklose įgyvendintas inovacijas, tiek kitokio pobūdžio inovacijas, itin svarbu suprasti, kad ūkiai pirmiausia yra praktikai. Dėl to reikalinga ne tik juos supažindinti su galimu konkrečių technologijų taikymu, bet tuo pačiu – aiškiai pademonstruoti naudą, kurią atneš atitinkamų inovacijų diegimas.

## 7 PRIEDAS. KONKURENCINGUMO INDEKSO ATSKIRŲ SUBINDEKSŲ RODIKLIŲ REIKŠMĖS

76 LENTELE. TVARUMO DIMENSIJOS RODIKLIŲ RAIDA 2014–2020 M.

(UA) ŪKININKAVIMO TVARUMO DIMENSIJOS RODIKLIŲ RAIDA									
Subindeksas	Rodikliai	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ūkininkavimo veiklos aplinkosauginiai aspektai	ŠESD kiekis, tenkantis 1 ha ŽŪN (t/ha) (LT)	1.50	1.58	1.57	1.54	1.54	1.48	1.44	1.43
Ūkininkavimo veiklos aplinkosauginiai aspektai	ŠESD kiekis, tenkantis 1 ha ŽŪN (t/ha) (ES)	2.75	2.78	2.74	2.75	2.80	2.75	2.72	2.74
Ūkininkavimo veiklos aplinkosauginiai aspektai	Amoniako kiekis, tenkantis 1 ha ŽŪN (t/ha) (LT)	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01
Ūkininkavimo veiklos aplinkosauginiai aspektai	Amoniako kiekis, tenkantis 1 ha ŽŪN (t/ha) (ES)	0.02	0.02	0.02	0.02	0.02	0.02	0.02	0.02
Ūkininkavimo praktikos	Pesticidų naudojimo intensyvumas (kg/ha) (LT)	0.88	0.93	1.11	1.01	0.70	0.79	0.86	0.85
Ūkininkavimo praktikos	Pesticidų naudojimo intensyvumas (kg/ha) (ES)	2.15	2.28	2.28	2.31	2.23	2.19	2.07	2.05
Ūkininkavimo praktikos	Ekologinių žemės ūkio naudmenų dalis nuo visų žemės ūkio naudmenų (LT)	5.74	5.57	7.11	7.50	7.98	8.13	8.14	8.00
Ūkininkavimo praktikos	Ekologinių žemės ūkio naudmenų dalis nuo visų žemės ūkio naudmenų (proc.) (ES)	5.70	5.78	6.20	6.68	7.03	7.50	7.92	9.07
Ūkininkavimo praktikos	Trąšų naudojimo intensyvumas (kg/ha) (LT)	0.06	0.06	0.06	0.06	0.06	0.06	0.07	0.07
Ūkininkavimo praktikos	Trąšų naudojimo intensyvumas (kg/ha) (ES)	0.07	0.07	0.07	0.07	0.07	0.07	0.08	0.08
Ūkininkavimo praktikos	Antibiotikų vartojimas, tenkantis vienam gyvuliui (mg/PCU) (LT)	183	160	144	121	119	118	117	116
Ūkininkavimo praktikos	Antibiotikų vartojimas, tenkantis vienam gyvuliui (mg/PCU) (ES)	37	36	35	38	35	33	32	32

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

77 LENTELĖ. MATERIALINĖS BAZĖS SUBINDEKSO RODIKLIŲ RAIDA 2014–2020 M.

SUBINDEKSAS: MATERIALINĖ BAZĖ		Rodiklis	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
		Bendrasis kapitalo formavimas tenkantis vienam žemės ūkio naudmenų hektarui (Eur/ha) (ES)	301,70	283,27	297,09	263,81	284,33	308,68	299,49	299,12
		Bendrasis kapitalo formavimas tenkantis vienam žemės ūkio naudmenų hektarui (Eur/ha) (LT)	242,64	211,75	232,14	327,74	299,78	298,38	224,91	227,55
		Ilgalaikis turtas tenkantis vienam žemės ūkio naudmenų hektarui [Eur/ha] (ES)	6513,80	6544,16	6755,30	6830,79	6977,22	8074,71	8140,31	8411,39
		Ilgalaikis turtas tenkantis vienam žemės ūkio naudmenų hektarui [Eur/ha] (LT)	1527,06	1709,31	1583,14	1701,99	1989,38	1863,02	1826,68	1850,15
		Tarpinis vartojimas tenkantis vienam žemės ūkio naudmenų hektarui (Eur/ha) (ES)	1,47	1,43	1,40	1,38	1,40	1,45	1,46	1,46
		Tarpinis vartojimas tenkantis vienam žemės ūkio naudmenų hektarui (Eur/ha) (LT)	0,62	0,60	0,62	0,62	0,65	0,65	0,66	0,68
		Techninės įrangos vertė tenkanti vienam žemės ūkio naudmenų hektarui [Eur/ha]	2013,00	2014,00	2015,00	2016,00	2017,00	2018,00	2019,00	2020,00
		Techninės įrangos vertė tenkanti vienam žemės ūkio naudmenų hektarui (Eur/ha) (ES)	1075,79	977,57	987,87	966,70	962,67	978,89	1001,79	989,45
		Techninės įrangos vertė tenkanti vienam žemės ūkio naudmenų hektarui (Eur/ha) (LT)	705,52	619,82	607,49	699,29	684,03	691,37	645,45	650,58

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

78 LENTELĖ. ŪKININKAVIMO SĄLYGŲ SUBINDEKSO RODIKLIŲ RAIDA 2014–2020 M.

SUBINDEKSAS: ŪKININKAVIMO SĄLYGOS		Rodiklis	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
		Vidutinis ūkio ekonominis dydis (Standartinė produkcija, išreikšta (tūkst.) eurai /vnt.) (ES)	61	62	71	72	73	83	84	87
		Vidutinis ūkio ekonominis dydis (Standartinė produkcija, išreikšta (tūkst.) eurai /vnt.) (LT)	29	29	33	33	33	33	33	34
		Vidutinis naudmenų hektarų skaičius, tenkantis vienam ūkiui (ha/vnt.) (ES)	33	34	34	35	35	40	40	40
		Vidutinis naudmenų hektarų skaičius, tenkantis vienam ūkiui (ha/vnt.) (LT)	49	47	48	49	49	49	47	47

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

79 LENTELE. ŽMOGIŠKŲJŲ IŠTEKLIŲ SUBINDEKSO RODIKLIŲ RAIDA 2014–2020 M.

Rodiklis		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
SUBINDEKSAS: ŽMOGIŠKIEJI IŠTEKLIAI	Užimtųjų skaičius žemės ūkio sektoriuje nuo visų užimtųjų [proc.] (ES)	5 proc.	5 proc.	5 proc.	4 proc.	4 proc.	4 proc.	4 proc.	4 proc.
	Užimtųjų skaičius žemės ūkio sektoriuje nuo visų užimtųjų [proc.] (LT)	8 proc.	9 proc.	9 proc.	8 proc.	7 proc.	7 proc.	6 proc.	6 proc.
	Užimtųjų skaičius tenkantis 100 hektarų žemės ūkio naudmenų (ES)	5,81	5,74	5,90	5,65	5,58	5,39	5,26	5,28
	Užimtųjų skaičius tenkantis 100 hektarų žemės ūkio naudmenų (LT)	5,01	5,18	5,22	5,15	5,07	4,96	4,66	4,33
	Dalis ūkių, kurių valdytojas turi žemės ūkio išsilavinimą, nuo visų ūkių (proc.) (ES)	8 proc.	9 proc.	9 proc.	9 proc.	9 proc.	9 proc.	9 proc.	10 proc.
	Dalis ūkių, kurių valdytojas turi žemės ūkio išsilavinimą, nuo visų ūkių (proc.) (LT)	15 proc.	16 proc.	16 proc.	16 proc.	17 proc.	18 proc.	18 proc.	19 proc.
	Dalis ūkių, kurių valdytojas yra jaunesnis nei 44 metų, nuo visų ūkių (proc.) (ES)	21 proc.	20 proc.	20 proc.	19 proc.	18 proc.	18 proc.	17 proc.	16 proc.
	Dalis ūkių, kurių valdytojas yra jaunesnis nei 44 metų, nuo visų ūkių (proc.) (LT)	19 proc.	20 proc.	20 proc.	20 proc.	19 proc.	19 proc.	19 proc.	18 proc.

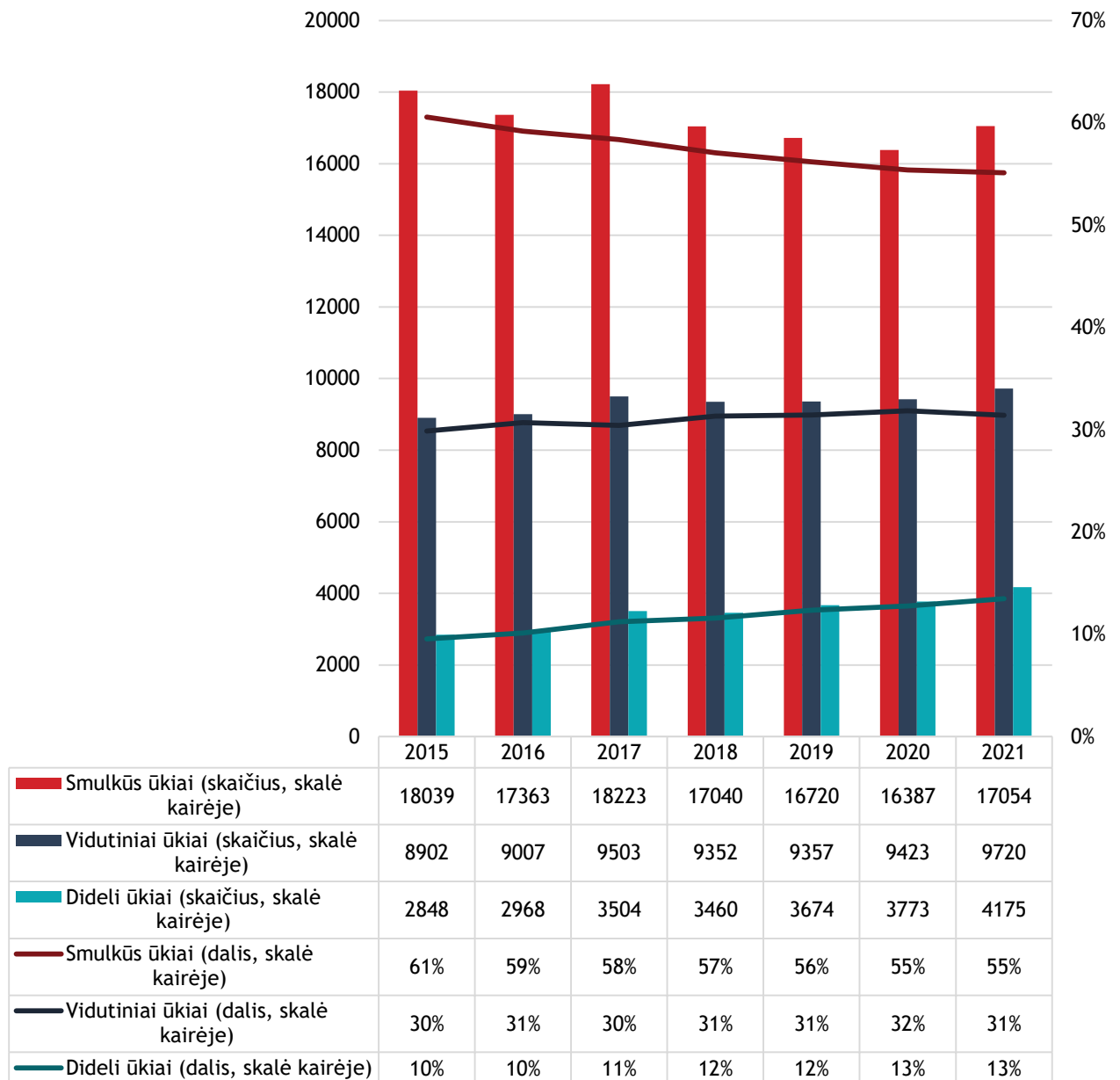
Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

## 8 PRIEDAS. LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. ACZ Consulting SRL, Ex-post Evaluation study of the national rural development programme 2007-2013 (užsakovas – Rumunijos žemės ūkio ir kaimo plėtros ministerija), 2017.
2. Chabé-Ferret, Sylvain, Julie Subervie, „How much green for the buck? Estimating additional and windfall effects of French agro-environmental schemes by DID-matching“. *Journal of Environmental Economics and Management*, 65(1), 2013.
3. Civitta Eesti AS, Ex Post Evaluation of the Estonian Rural Development Plan 2007–2013 (užsakovas – Estijos Respublikos žemės ūkio ministerija), 2016.
4. Department of Rural Development Evaluation, Institute of Agri-resources and Economics, Counterfactual evaluation of farm modernization measure of Latvian RDP 2007-2013 with propensity score matching, 2016.
5. EKOS, Ex-Post Evaluation of the Scotland Rural Development Programme 2007-2013 (užsakovas – Škotijos vyriausybė), 2016.
6. European Commission, (2013). *Evalsed Sourcebook: Method and Techniques*, Regional and Urban policies.  
[http://ec.europa.eu/regional\\_policy/sources/docgener/evaluation/guide/evaluation\\_sourcebook.doc](http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/guide/evaluation_sourcebook.doc)
7. European Commission, Directorate-General for Enterprise and Industry, (2010). *European competitiveness report 2009*, Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2769/21563>.
8. Gardiner, B., Martin, R., & Tyler, P. (2012). Competitiveness, productivity and economic growth across the European regions. In *Regional competitiveness* (pp. 61-84). Routledge.
9. Gertler, P. J., Martinez, S., Premand, P., Rawlings, L. B., & Vermeersch, C. M. (2016). Impact evaluation in practice. World Bank Publications.
10. Hatzichronoglou, T. (1996). Globalisation and competitiveness: relevant indicators.
11. Indecon International Research Economists, Countryside and Community Research Institute of University of Gloucestershire.
12. Indecon Mid-Term Evaluation of the Rural Development Programme Ireland (2014-2020) (užsakovas – Airijos žemės ūkio, maisto ir jūrų departamentas), 2019.
13. Jarosz-Angowska, A., Angowski, M., Kakol, M., Nowak, A., & Rozanska-Boczula, M. (2020). Agricultural competitive potential and competitive position in the international trade of agricultural and food products in the European Union.
14. Kołodziejczak, A., & Kossowski, T. (2014). *Regional competitiveness of agriculture in Poland. Village and Agriculture (Wieś i Rolnictwo)*, 3(1229-2016-98720).
15. Nowak, A., & Różańska-Boczula, M. (2021). The Competitiveness of Agriculture in EU Member States According to the Competitiveness Pyramid Model. *Agriculture*, 12(1), 28.
16. Porter, M. E., & Porter, M. E. (1998). The competitive advantage of nations: with a new introduction.
17. Rubin, D. B. (1974). Estimating causal effects of treatments in randomized and nonrandomized studies. *Journal of educational Psychology*, 66(5), 688.
18. [Szczech-Pietkiewicz, E. Entrepreneurship as a determinant of urban competitiveness: risks of the approach.](#)
19. UAB „BGI Consulting“, Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos galutinis (ex-post) vertinimas (užsakovas – LR žemės ūkio ministerija), 2016.
20. UAB „ESTEP Vilnius“, Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos įgyvendinimo 2014–2018 metais vertinimo ataskaita (užsakovas – LR žemės ūkio ministerija), 2019.
21. UAB „ESTEP“ ir UAB „Ernst&Young Baltic“. Finansinių priemonių įgyvendinimo pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014– 2020 m. programą ex ante vertinimo atnaujinimas (užsakovas – LR žemės ūkio ministerija), 2021.
22. UAB „Smart Continent LT“. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos įtaka socialinės įtraukties skatinimui, skurdo mažinimui ir ekonominei plėtrai kaimo vietovėse (užsakovas – LR žemės ūkio ministerija), 2021.

23. UAB „Smart Continent LT“. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos įtaka ekologiniam ūkininkavimui (užsakovas – LR žemės ūkio ministerija), 2021.
24. Vytauto Didžiojo Universiteto. 2003–2018 m. žemės ūkio politikos priemonių tyrimas (įvertinimas), siekiant veiksmingesnės žemės ūkio politikos bei smulkių ir vidutinių ūkių ekonominio ir socialinio gyvybingumo (užsakovas – Nacionalinė mokėjimų agentūra prie Žemės ūkio ministerijos), 2020.
25. Vitunskienė, V., & Jazepčikas, D. (2016). Investicinės ir tiesioginės paramos priemonių reikšmingumas ūkių investicijoms Lietuvoje. *Apskaitos ir finansų mokslas ir studijos: problemos ir perspektyvos*, (1), 200-214.

## 9 PRIEDAS. ŪKIŲ VALDŲ RAIDA IR PASISKIRSTYMAS PAGAL ŪKIŲ DYDŽIUS 2014-2021 M. LAIKOTARPIU

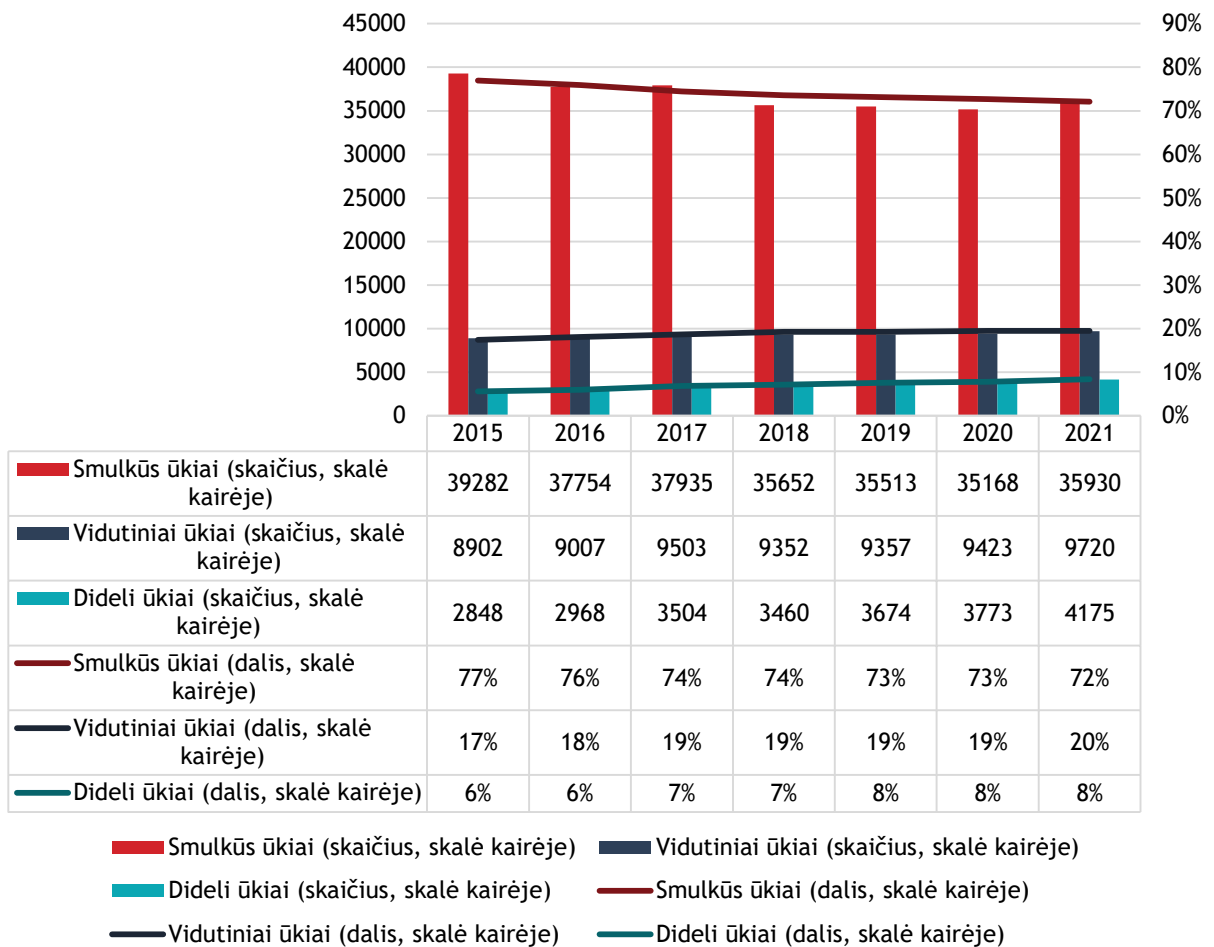


■ Smulkūs ūkiai (skaičius, skalė kairėje)   
 ■ Vidutiniai ūkiai (skaičius, skalė kairėje)  
■ Dideli ūkiai (skaičius, skalė kairėje)   
 — Smulkūs ūkiai (dalis, skalė kairėje)  
— Vidutiniai ūkiai (dalis, skalė kairėje)   
 — Dideli ūkiai (dalis, skalė kairėje)

71 PAVEIKSLAS. ŪKIŲ VALDŲ RAIDA IR PASISKIRSTYMAS PAGAL ŪKIŲ DYDŽIUS 2014–2021 M. LAIKOTARPIU (TIK VALDOS, KURIŲ VED DIDESNIS NEI 8000 EUR)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting





72 PAVEIKSLAS. ŪKIŲ VALDŲ RAIDA IR PASISKIRSTYMAS PAGAL ŪKIŲ DYDŽIUS 2014–2021 M. LAIKOTARPIU (TIK VALDOS, KURIŲ VED DIDESNIS NEI 4000 EUR)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting